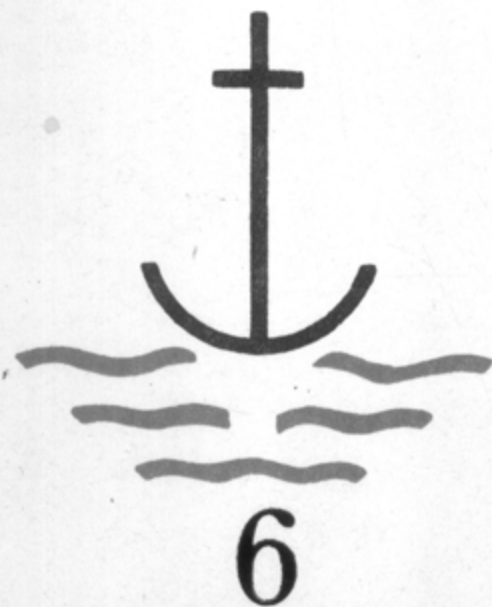

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL XXXVI 1986

C U P R I N S U L

Anul XXXVI, nr. 6

noiembrie—decembrie 1986

Redacția : Vocația slujirii.	— — — — —	4
Arhid. dr. SILVIU ANUICHI : Noul Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române — Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.	—	10
Redacția : O zi — exemplu de importanță istorică pentru pacea întregii lumi.	— — — — —	18

STUDII

Prof. dr. DAN-ILIE CIOBOTEA : „Hristos din ceruri întîmpinați-L”.	21
Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Întîiul martir — deschidere spre nemuri.	28
Diac. prof. TEODOR V. DAMȘA : Sfîntul antimis. Importanța sa istorică.	35
ADRIAN ANDREI RUSU : Pomelnicul mural al bisericii „Sfîntul Nicolae” din Hunedoara.	42
Dr. VICTOR LĂZĂRESCU : Constantin Udrea (1811—1902).	51

AMVONUL PREOȚILOR

Prot. IEREMIA B. GHITA : Păcatul nerecunoștinței.	59
Pr. MIHAIL COLOTELO : Cheia vieții veșnice.	61
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre preacinstirea Maicii Domnului.	64

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Monahul NICOLAE DELAROHIA : Vocația monahală.	70
Prot. dr. SIMION RADU : Pentru o creștinească îngrijire a cimitirelor și mormintelor.	74

ANIVERSĂRI

MARIAN ȘTEFAN : Gînduri la aniversarea Republicii.	78
--	----

URME DIN TRECUT

Dr. VIOREL GH. ȚIGU : Icoane pe lemn din Banat din secolul XVII.	83
Dr. RADU POPA : Vechea biserică din Ostrovul Mare (Rîu de Mori).	88

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Pr. ZAHARIA GH. IOVA : Episcopul Ioan Mețianu al Aradului, precursor al Marii Uniri.	95
--	----

MITROPOLIA BANATULUI

6

noiembrie—decembrie 1986

ANUL XXXVI

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinte : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hîl-magiului.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot IOVA ZAHARIA, secretar la Episcopia Aradului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

Redactor : Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont curent BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

VOCATIA SLUJIRII

După rosturile pe care i le-a hărăzit Cel ce stă în „capul unghiului”, Biserica Domnului nostru Iisus Hristos are un dublu caracter, dvin și uman, legitimîndu-și menirea și funcția ei în lume prin sujrea tuturor oamenilor indiferent de mediul geografic în care trăiesc, de condițiile sociale și etnice, de epoca pe care o străbat, de particularitățile lor și de orice alte considerente subiective de orice natură ar fi ele. Divinul Învățător a accentuat permanent această coordonată esențială a slujirii Sale — aureolată prin chiar Jertfa Sa — coordonată imprimată și ucenicilor Săi, iar de la ei într-o continuitate neîntreruptă pînă la sfîrșitul veacurilor. Însăși tripla misiune a Bisericii, în confruntarea ei cu timpul, este de fapt o permanentă slujire a tuturor celor ce o compun, ca și a celor ce trăiesc în afara ei, într-o solidaritate permanentă cu lumea, din perspectivă temporală și eshatologică. Biserica este o mare comunitate, o familie, o unitate a celor ce formează un trup, o comunitate de credință și viață, iar reciprocitatea presupusă implică responsabilitatea individuală față de sine însuși dar și față de semenii săi. De aici și continua vocație a slujirii Bisericii, datorită responsabilității ei privind destinele celor ce o compun, în ambele perspective menționate, cu raportare la ei înșiși dar și la lumea din afară, deoarece prin natura Sa omenească, Iisus Hristos, Capul Bisericii, este permanent în relație pozitivă cu dinamismul istoriei, imprimînd dimensiunea solidarității Bisericii cu lumea în continuă transformare. Însăși prezența, natura și lucrarea Bisericii este de a fi în lume, de a nu o părăsi, deoarece „ogorul este lumea iar sămînța cea bună sînt fiii Împărăției . . .” (Matei 13, 38). Vocația și dimensiunea slujirii presupune un act de dăruire, de cea mai profundă și autentică trăire creștină, cu rădăcinile adînc

înfipite în epoca creștinismului primar, fiind expresia spiritului de comuniune și egalitate a tuturor oamenilor, un angajament voluntar pentru ridicarea altora pe noi trepte cât mai înalte, într-o reciprocity și interdependență de viață și trăire.

Caracteristică Bisericii creștine în general, vocația slujirii se reflectă cu pregnanță mai ales în sinul Bisericii Ortodoxe în totalitatea ei. Cunoscută și atât de adeseori întrebuințată relație metaforică „păstor-turmă“ n-a fost înțeleasă și nici întrebuințată vreodată ca o subordonare a credincioșilor față de cler, ca o supremație spirituală și de altă natură a unui singur „păstor“ sau chiar a mai multora asupra majorității celor ce compun Trupul tainic al Mîntuitorului. Capul Bisericii, marele „Păstor“ este numai Mîntuitorul Iisus Hristos și orice încercare de substituție a divinului Învățător, indiferent cu cine și cu ce, echivalează cu un sacrilegiu. Biserica Ortodoxă a păstrat și cultivat în permanența vremii aceeași învățătură, într-o continuitate neîntreruptă, dialogul iubirii dintre toți cei ce compun „pliiroma“ Trupului tainic al Mîntuitorului presupunînd transpunerea în viață a vocației slujirii fără rezervă. Toate cele trei trepte ierarhice ale Bisericii Ortodoxe reflectă prin însăși structura și destinația lor aceleași trepte, acte și modalități ale slujirii credincioșilor și lumii, care a asigurat și facilitat osmoza sufletească a celor ce o compun, legitimînd existența și rostul Bisericii în societatea omenească. De aceea și „diaconia“ Bisericii Ortodoxe este o caracteristică esențială a tuturor celor trei trepte ierarhice, nu numai a uneia singure așa cum pot presupune cei mai puțin avizați. Și tocmai de aceea, treptele ierarhice sînt sinonime „treptelor slujirii“ — termeni atât de frecvent întilniți în uzul și limbajul bisericesc, dincolo de cel de „demnitar“ care prin însuși conținutul său rămîne impropriu Bisericii în esența ei. Grație slujirii la toate cele trei nivele ierarhice, Biserica Ortodoxă s-a integrat organic în spiritualitatea celor ce o compun, devenind bunul lor propriu și împletindu-și destinele într-o fascinantă osmoză cu cele ale popoarelor în mijlocul cărora își împlinește misiunea ei spirituală. De aceea, Biserica Ortodoxă nu poate fi decît o Biserică „națională“, în cea mai corectă și firească accepțiune, o „proprietate“ a poporului care i-a asimilat credința în toată puritatea ei, fără a o mutila de nici o manieră, dar și fără a fi mutilat de aceasta în specificul său propriu. Dimpotrivă, tocmai în aceasta constă și misterul Bisericii Ortodoxe care prin slujirea ei a cultivat

timpi de veacuri întregi, în cursul vicisitudinilor istoriei, cele mai scunpe idealuri de dreptate, independență și suveranitate națională de emancipare socială și progres ale tuturor popoarelor în medul cărora și-a desfășurat activitatea, păstrându-le ființa națională tradițiile, obiceiurile, limba și scrisul, în ciuda oricăror tentative de înstrăinare și cu prețul oricăror sacrificii.

În spiritul Bisericii Ortodoxe, vocația slujirii este legată intrinsec de profilul național al celor ce o compun, în conformitate cu mormele canoanelor 34 apostolic și 17 al Sinodului IV ecumenic de la Calcedon, care postulează existența Bisericii „naționale” și organizarea ei în strânsă corelație cu organizarea administrativ-teritorială a țării respective, numărul membrilor colegiului episcopal și al celorlalți slujitori fiind mereu corespunzător ariei geografice și numerice a credincioșilor. În funcție de aceste realități, de evoluția vieții bisericești în ansamblul ei, în Ortodoxie a devenit normativă și instituția canonică a patriarhatului, a slujirii celei mai nalte în mijlocul unei Biserici naționale, consemnată prin aceleași hotărâri luate la Sinodul IV ecumenic din anul 451, ce caracterizează unitatea în diversitate specifică Bisericii Ortodoxe în întregimea ei. Instituția patriarhatului conferă cea mai strălucită expresie ecumenicității și sinodalității Bisericii Ortodoxe și deopotrivă specificului bisericesc național al poporului în mijlocul căruia și îndeplinește misiunea.

Membră a familiei Bisericilor Ortodoxe surori, Biserica Ortodoxă Română a odrăslit în mijlocul poporului român și odată cu el, avînd o existență neîntreruptă ce coincide cu cea a membrilor ei de pe meleagurile ei ancestrale, cu tradiții ce urcă în timp pînă la Sîntul Apostol Andrei, „întîiul chemat” între ucenicii Mîntuitorului, care împreună cu colaboratorii săi predicase Evanghelia divinului Învățător printre sciți și geto-daci. Prin urmare, viața Bisericii noastre strămoșești nu se măsoară în decenii și nici în secole, ci este aproape bimilenară. „Întîiului chemat” la apostolie i-au succedat ierarhi, iar prin intermediul lor preoți și diaconi, într-o continuitate neîntreruptă pînă în zilele noastre, Biserica împletindu-și destinele cu cele ale poporului nostru, într-o miraculoasă întrepătrundere, care de fapt s-a transformat într-un singur destin : destinul Bisericii noastre este cel al neamului, al poporului român căruia îi slujește cu credință și devoțiune.

Urmașii Sfintului Apostol Andrei au continuat peste veacuri misiunea sa apostolică, Biserica noastră organizându-se teritorial, la fel ca pretutindeni, în funcție de organizarea administrativă și exigențele credincioșilor ei. Slujirea Bisericii noastre, în frunte cu înființătorii ei, a fost pusă în valoare în permanența vremii, prin integrarea ei în aspirațiile și năzuințele poporului român spre libertate, independență și suveranitate națională, spre idealurile de unitate statală și emancipare socială, cultivând virtuțile neamului și făcând corp comun cu pătorii ei cărora le-a stimulat și geniul creator de inestimabile valori materiale și spirituale. În veacurile negre de altă dată, încărcate de exploatare socială și discriminări naționale și religioase — suportate cu atîta obidă de străbunii noștri mai ales în arcul carpatic — la umbra Bisericii s-au cultivat și țesut nădejile într-un viitor mai bun și tot Biserica a depus o rară stăruință, demnă de admirație perenă, pentru întreținerea conștiinței unității neamului, fragmentat teritorial nu din voința noastră. Galeria înalților ierarhi patrioți este impresionantă, iar exemplul lor a fost urmat la toate nivelele de atîția slujitori ai Bisericii noastre, preoți de mir și din cinul monastic, cunoscuți și mai ales rămași anonimi, care și-au făcut datoria cu prisosință, slujind altarul Bisericii, al patriei și al poporului nostru.

Slujirea permanentă închinată poporului de Biserica noastră strămoșească nu a fost zadarnică, în ciuda tuturor sacrificiilor pe care a trebuit să le facă, împreună cu atîția alți fii ai poporului român, pe altarul celor mai scumpe idealuri spre care a năzuit. Sub maiestuoasa cupolă a României socialiste contemporane, în frunte cu distinsul ei Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, s-au împlinit toate țelurile înaltașilor de libertate, unitate, independență națională, prosperitate și progres. În acest cadru nou de istorie contemporană, Biserica noastră și-a regăsit locul și vocația slujirii autentice a credincioșilor ei, a poporului și țării căreia îi aparține, în climatul celei mai profunde libertăți religioase garantată prin Constituția țării și înțeleapta ei conducere. Înlăturarea definitivă și irevocabilă a inegalităților și discriminărilor de orice nuanță de altă dată, rămase doar ca o amară amintire a trecutului, s-a reepercutat benefic și asupra Bisericii noastre strămoșești, care astăzi își împlinește misiunea cu o rodnicie necunoscută odinioară. Ascensiunea permanentă a țării, pe cele mai înalte trepte ale civilizației și progresului, demnă de admirația lumii întregi, eforturile pen-

tru salvagardarea păcii în întreaga lume prin strălucitele inițiative întreprinse de Președintele Nicolae Ceaușescu, Eroul și Stegarul Păcii — printre care și recenta reducere cu cinci la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare a țării noastre — formează în întregimea lor un nou și fericit cîmp al slujirii pentru Biserica noastră strămoșească, mereu una cu poporul căruia îi aparține, sprijinindu-i și stimulîndu-i, cu mijloacele ei, virtuțile și elanul creator.

Pe linia acestor vii tradiții de autentică slujire, întîistătătorii Bisericii Ortodoxe Române au făcut mereu dovada patriotismului lor luminat și militant, înscriind continuu destinul Bisericii în cel al neamului căruia îi aparține. Așa au făcut toți ierarhii — întîistătători ai Bisericii noastre strămoșești, la fel au procedat și cei patru patriarhi de pînă acum de vrednică pomenire — Miron, Nicodim, Justinian și Iustin. Înalta lor slujire este continuată din toamna acestui an de cel de al cincilea patriarh al Bisericii noastre Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist Arăpașu, arhipăstorire ce se înscrie în coordonatele celei mai luminoase și fecunde epoci pe care o traversează patria noastră în întreaga ei istorie.

În acest cadru general de viață și faptă, de continuă înălțare a țării spre culmile civilizației și progresului, grație geniului creator al harnicului nostru popor sub înțeleapta conducere a celui mai iubit fiu al său, Președintele Nicolae Ceaușescu, Biserica Ortodoxă Română își continuă misiunea de slujire a credincioșilor ei, a poporului și patriei căreia îi aparține, inspirîndu-se permanent din realitățile strălucite existente astăzi pe meleagurile noastre ancestrale. Înalta arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, începută recent, se înscrie deopotrivă pe firul continuității neîntrerupte a vieții Bisericii noastre strămoșești, a legii românești, ca expresie și parte integrantă a continuității poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic. În aceeași optică trebuie privită și lucrarea ei de slujire, viața Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române identificîndu-se cu cea a instituției căruia i-a dăruit-o. Patriotismul luminat și militant, care a intrat dintotdeauna în profilul spiritual al ierarhilor-întîistătători ai Bisericii noastre strămoșești, ca o componentă de viguroasă afirmare, este un adevărat far călăuzitor al Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist — așa cum a arătat Arhipăstorul nostru de astăzi cu pri-

lejul alegerii și instalării sale — iar receptivitatea față de înnoirile pe care le traversează întreaga țară face ca în această lucrare să se resimtă mereu mai vie prezența tradițiilor noastre ancestrale. Întreaga ambianță oferită de climatul general al vieții obștești din patria noastră, de realitățile concrete aureolate de spiritul egalității, frăției și unității poporului nostru, presupune angajarea hotărâtă a Bisericii noastre în efortul colectiv ce garantează progresul și bunăstarea generală. Însăși alegerea actualului Întîistător al Bisericii noastre în Marea Adunare Națională, în mai multe legislaturi, în Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste și în Comitetul Național pentru Apărarea Păcii reflectă această vie prezență, fiind și o cheazășie a confirmării acestei lucrări închinată mai binelui obștesc.

Prin personalitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teotist, Biserica noastră Ortodoxă Română cîștigă un plus de prestigiu, strălucire și afirmare plenară. Alegerea sa în cea mai înaltă treaptă a slujirii, în jilțul patriarhilor români — efectuată în aplauzelle și ovațiile întregului Colegiu bisericesc electoral — reflectă convîngerea unanimă a întregii plîrome a Bisericii Ortodoxe Române că împlinește voia lui Dumnezeu, încredințîndu-i cîrma Bisericii noastre dreptmăritoare. Într-adevăr, Întîistătorul de astăzi al Bisericii Ortodoxe Române este „cel mai bun dintre cei mai buni“, un reputat ierarh dotat cu o bogată, profundă și rară experiență pastorală, cu adevărate virtuți de excepție pentru un înalt slujitor bisericesc. Devenit episcop-vicar patriarhal încă din anul 1950, pe lingă vrednicul de pomenire patriarh Justinian, Cîrmaciul de astăzi al Bisericii noastre este un fin cunoscător al întregii noastre vieți bisericești, în toate compartimentele ei și de pe toate meleagurile patriei. Cu vocația unui autentic român patriot, s-a simțit deopotrivă moldovean, muntean, bănațean și ardelean, identificîndu-se pretutindeni cu credincioșii eparhiilor încredințate spre păstorie succesiv. A păstorit timp de 11 ani Episcopia Aradului, Iencopolei și Hălmagiului din componența Mitropoliei Banatului, cu o vrednicie demnă de admirație, imprimîndu-i ritmuri benefice reesimțite în permanență de atunci, și-a continuat activitatea timp de mai bine de patru ani în fruntea Mitropoliei Olteniei, după care a fost mitropolit al Moldovei alți nouă ani, conducînd un timp, în calitate de locțiitor, și destinele credincioșilor Mitropoliei Ardealului. Dacă mai amintim că anterior a îndeplinit și însemnata funcție

ție de rector al Institutului teologic universitar din București, cultivând în permanență și scrisul teologic, avem imaginea deplină a personalității complexe, de excepție, a celui ce „s-a făcut tuturor toate”, respectiv a celui chemat astăzi la cîrma Bisericii noastre strămoșești, o personalitate cunoscută, de altfel, și vieții religioase internaționale.

Avînd în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, Biserica noastră dreptmăritoare își continuă cu sporită energie tripla ei misiune de slujire a credincioșilor, a poporului nostru, a țării, a marilor idealuri de pace și înțelegere în lumea întreagă. Așa cum arăta Întîistătătorul nostru cu prilejul instalării sale, Biserica noastră va păzi și în continuare cu sfințenie unitatea de credință, de cult, de spiritualitate cu întreaga Ortodoxie, își va intensifica activitatea în lucrarea de înfăptuire a unității creștine, în sînul marilor organizații creștine mondiale, în cadrul dialogului teologic cu celelalte Biserici creștine, „cu deschiderea față de problemele lumii în care trăim, în fruntea cărora se află pacea”. Prea Fericirea Sa a reînnoit deopotrivă și hotărîrea fermă a Bisericii noastre de a contribui statornic la opera istorică înfăptuită de poporul nostru, în frunte cu cel mai iubit fiu al neamului, Președintele Nicolae Ceaușescu, pentru dezvoltarea și progresul României noastre Socialiste, pentru binele tuturor fiilor pămîntului nostru strămoșesc liber și independent, pentru apărarea vieții pe pămînt, pentru liniștea și bunăstarea tuturor popoarelor.

Odată cu încrederea și ascultarea întregii plirome a Bisericii noastre strămoșești, clerul și credincioșii exprimă din toată inima Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist dorirea de îndelungată înziliră și putere de muncă, spre necontenita sporire a zestrei spirituale a Bisericii noastre dreptmăritoare, spre binele patriei și propășirea celor mai nobile idealuri ale lumii contemporane.

Redacția

NOUL ÎNȚIISTĂTĂTOR AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST

ALEGEREA NOULUI PATRIARH

După trecerea în veșnicie a vrednicului de pomenire patriarh Iustin Moiescu, la 31 iulie 1986, Biserica noastră a procedat la desemnarea noului înțiiistătător, în conformitate cu normele ei proprii de conducere cuprinse în Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Devenit Patriarh-Locotenent cu începere din aceeași zi de 31 iulie 1986, Î. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a convocat Colegiul electoral bisericesc pentru duminica din 9 noiembrie 1986, adică după epuizarea termenului legal de trei luni de la vacanțarea scaunului patriarhal. Înaltul for bisericesc electiv a fost compus din membrii Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; delegații de drept ai conducerii noastre de stat: Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor și delegat al guvernului; membri clerici și mireni ai Adunării Naționale Bisericești reprezentind cele 13 eparhii ale Patriarhiei Române; membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor; rectorii celor două Institute teologice și directorii celor șase Seminarii teologice din țară.

Conform rânduielilor bisericești îndătinute, alegerea noului patriarh a debutat cu oficierea sfintei liturghii și a slujbei Te-Deum-ului în catedrala patriarhală, invocându-se harul Duhului Sfint asupra lucrărilor Colegiului electoral. Sala de ședințe a Adunării Naționale Bisericești din Palatul patriarhal a găzduit, apoi, lucrările propriu-zise, în preambutul cărora au fost împlinite formalitățile prevăzute pentru convocarea acestui înalt forum bisericesc electiv. Omagiind personalitatea multilaterailă a patriarhului Iustin trecut la cele veșnice, în cadrul cuvintării inaugurale, Î. P. S. Mitropolit Teoctist a adresat Colegiului electoral invitația de a proceda la desemnarea unui demn urmaș pe jilțul patriarhilor români. „Sintem chemați — a subliniat Î. P. S. Sa — să înscriem cu mult discernămint și cu înalt simț de responsabilitate o nouă pagină în istoria multiseculară a Bisericii noastre strămoșești: alegerea noului înțiiistătător”.

După pauza necesară consultărilor între membrii și alegerea a două persoane de încredere care să fie de față la depunerea și scoaterea buletinelor din urnă, s-a procedat la votarea propriu-zisă. Despuierea scrutinului a consemnat o vibrantă expresie a unității întregului corp elec-

toral întru desemnarea noului, înființător al Bisericii Ortodoxe Române: Î. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a fost ales în unanimitate ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În atmosfera de entuziasm care a cuprins întreaga sală și în aclamațiile colegiului electoral bisericesc, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului — dînd citire voturilor în calitate de președinte al Colegiului electoral — a adresat noului patriarh ales o emoționantă cuvîntare, subliniind legitimitatea opțiunii unanime a alegătorilor care au văzut în Î. P. S. Mitropolit Teoctist „pe cel mai bun dintre cei buni”, cel mai demn și experimentat înalt ierarh capabil să preia cirna destinului Bisericii Ortodoxe Române, în spiritul celei mai autentice tradiții ortodoxe și românești. „Am ales în persoana înalt Prea Sfinției Voastre pe cel mai vrednic, pe cel asupra căruia s-au îndreptat aprecierile unanime, formate pe baza unei mature și responsabile chibzuințe..., cunoscîndu-Vă activitatea de pînă acum, dedicație permanentă și îndelungată în slujba Bisericii noastre, în slujba apărării dreptei credințe, în slujba orientării credincioșilor în lumea de azi și îndeosebi în societatea nouă și în continuă reînnoire” — a spus Î. P. S. Sa.

Noul înființător al Bisericii Ortodoxe Române, Î. P. S. Mitropolit Teoctist, profund mișcat de cea mai înaltă chemare de slujire a Bisericii și patriei scumpe, a rostit o strălucită și elevată cuvîntare de răspuns, entuziasmind și mișcînd întreaga asistență prin conținutul ei de sinteză și program. Evocînd chipuri de ierarhi patrioți de vrednică pomenire și oameni ai condeiului care au strălucit în istoria noastră, noul patriarh ales a subliniat că pilda lor, alături de părinții neamului, „va fi un izvor de înviorare și dreaptă călăuză pe urcușul muntelui responsabilității”. După ce a subliniat locul și profilul Bisericii noastre în ansamblul Bisericilor Ortodoxe surori, vocația ei de slujire permanentă a poporului și patriei noastre, în climatul celei mai autentice libertăți religioase asigurată de Conducerea noastră de stat, Î. P. S. Mitropolit Teoctist i-a asigurat pe toți cei prezenți că va continua strădaniile înaintașilor în toate sectoarele vieții bisericești, pe plan intern și internațional, de așa manieră ca Biserica noastră să-și poată împlini misiunea la nivelul exigențelor contemporane și salvagărdării păcii în lume. „În această preocupare ne stă în față, cu îndemnul și graiul faptelor, însuși Președintele țării, Nicolae Ceaușescu, neobosit militant pentru pacea lumii, personalitate ilustră a timpului nostru, care dînd glas întregului popor, vocației sale de pace, a prefat-o nu numai pe frontispiciul înfăptuirilor epocii, ce în mod îndreptățit îi poartă numele, ci și în centrul tuturor întîlnirilor și intervențiilor sale din capitalele lumii sau de la înălțimea tribunelor forurilor mondiale” — a spus Î. P. S. Sa. În partea finală a cuvîntării, exprimînd sentimente de caldă recunoștință și grațitudine față de Președintele Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii noastre, Î. P. S. Mitropolit Teoctist, noul patriarh ales al Bisericii Ortodoxe Române, a reliefat că: „chezășia dreaptă și scumpă ne va fi tuturor sprijinul prețios al Conducerii noastre de stat, de care Biserica noastră s-a bucurat

cu prisosință în împlinirea misiunii ei, îndreptată spre slujirea fiilor ei duhovnicești, pentru care rămânem mereu recunoscători Ocîrmuirii înțelepte a patriei noastre.

În ziua de 10 noiembrie 1986, la sesiunea ordinară a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române s-a procedat la cercetarea și examinarea canonică a alegerii noului patriarh. Cu prilejul respectiv a fost adresată Președintelui Nicolae Ceaușescu o telegramă omagială, exprimînd marelui ctitor al României moderne sentimentele de aleasă cinstire și profundă stimă pentru activitatea sa neobosită în slujba înălțării patriei noastre, pentru climatul de largă libertate religioasă în care cultele își desfășoară activitatea lor și asigurînd pe cel mai distins fiu al națiunii noastre de devoțiunea cu care este înconjurat de întregul efectiv al Bisericii noastre, alături de întregul nostru popor.

Înmînarea Decretului Prezidențial și primirea oficială la Președintele Nicolae Ceaușescu

Potrivit unei străvechi tradiții românești, în ziua de 13 noiembrie 1986, la palatul Marii Adunări Naționale s-a desfășurat festivitatea înmînării Decretului Prezidențial de recunoaștere a Prea Fericitului Teoctist Arăpașu în înalta funcție de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, pentru care a fost ales de Colegiul electoral bisericesc. Vicepreședintele Consiliului de Stat, dl. Manea Mănescu, a procedat la înmînarea Decretului Prezidențial, adresînd felicitări Prea Fericitului Patriarh Teoctist. La rîndul său, mulțumind cordial pentru înalta încredere ce i-a fost acordată, P. F. Patriarh Teoctist a rugat să se transmită Președintelui Nicolae Ceaușescu hotărîrea sa și a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române de a acționa, alături de întregul popor român la înfăptuirea măreței opere de înflorire a patriei noastre socialiste, pentru apărarea păcii și vieții pe întreaga planetă.

În ziua de 14 noiembrie 1986 a avut loc primirea oficială la Președintele Nicolae Ceaușescu al Republicii Socialiste România. La primire au luat parte Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat și Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor. P. F. Patriarh Teoctist a fost însoțit de membrii Sinodului permanent al Bisericii Ortodoxe Române — Înalț Prea Sfințiții Mitropoliți Antonie al Ardealului, Nestor al Olteniei și Nicolae al Banatului.

P. F. Patriarh Teoctist a adresat Președintelui Republicii Socialiste România profunde mulțumiri pentru recunoașterea sa ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și a relevat că ierarhii, clerul și credincioșii, asemenea tuturor fiilor patriei, dau cea mai înaltă prețuire capacității creatoare, bogatei activități multilaterale a Președintelui Nicolae Ceaușescu, consacrate progresului neînterupt al României, întăririi independenței și suveranității naționale. Prea Fericirea Sa a exprimat recunoștința adîncă pentru condițiile libertății religioase autentice în care se desfășoară activitatea Bisericii Ortodoxe Române și a celorlalte

culte religioase din țară, precum și hotărîrea clerului de a depune toate eforturile întru sprijinirea muncii poporului nostru, pentru edificarea României noi, în a susține și promova în toate împrejurările politice de pace, înțelegere și colaborare a statului nostru.

Președintele Nicolae Ceaușescu a adresat Prea Fericitului Patriarh Teoctist — în numele Consiliului de Stat și al său personal — calde felicitări pentru alegerea în fruntea Bisericii Ortodoxe Române. Confirmarea în această funcție, potrivit obiceiurilor străvechi din țara noastră — a arătat ilustrul Conducător al națiunii noastre — vine să sublinieze că Biserica Ortodoxă Română, prin întreaga sa activitate, trebuie să slujească poporul, munca de dezvoltare a țării, de întărire continuă a prestigiului României în lume. În același timp, Președintele Nicolae Ceaușescu a relevat că Bisericii Ortodoxe Române, celorlalte culte religioase, le revine nobila misiune de a participa, prin mijloace specifice, la apărarea păcii, la dezvoltarea colaborării, a înțelegerii între toate popoarele lumii.

Festivitatea instalării Prea Fericitului Patriarh Teoctist

Duminica din 16 noiembrie 1986 a deschis o nouă etapă în istoria Bisericii noastre strămoșești, prin înălțarea oficială a Prea Fericitului Patriarh Teoctist în jilțul patriarhilor români, ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române. Au participat toți membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; înalți demnitari ai Conducerii noastre de stat: dl. Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și dl. Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor, conducătorii cultelor religioase din țara noastră, membrii Consiliului Național Bisericesc, rectorii și prorectorii Institutelor teologice, înalți funcționari ai Administrației Patriarhale, directorii Seminariilor teologice, conducători și reprezentanți de frunte ai Bisericilor Ortodoxe surori — între care P. F. Patriarh Diodor al Ierusalimului și S. Sa Patriarh Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare — reprezentanți ai Bisericilor Romano-Catolică, Vechi-Catolică, Bisericii Anglicane, Bisericii Evanghelice luterane din R. F. G., reprezentanți ai unor organizații creștine internaționale: Consiliul Ecuменic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace; conducătorii comunităților ortodoxe române de peste hotare, alți invitați și numeroși credincioși.

După oficierea sfintei liturghii arhieresti în catedrala patriarhală, de către Înalt Prea Sfîntiții Mitropoliți Antonie, Nestor și Nicolae, înconjurați de un impunător sobor de preoți și diaconi, s-a desfășurat ceremonialul instalării noului patriarh. Ea a debutat cu citirea gramatei sinodale emisă cu acest prilej, prin P. S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal, după care cei trei înalți ierarhi membri ai Sinodului permanent au înmînat Prea Fericitului Părinte Teoctist însemnele patriarhale și l-au așezat în jilțul patriarhal.

În numele Sfinului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Mitropolit Nicolae a adresat apoi Prea Fericitului Părinte Teoctist, noul Patriarh întronizat al Bisericii Ortodoxe Române, un cuvânt de cinstire și felicitare, punând în evidență continuitatea neîntreruptă a vieții creștine pe meleagurile patriei noastre, cu începere de la Sf. Apostol Andrei, exprimată și în succesiunea neîntreruptă a înalților ierarhi, și exprimând simțămintele și speranțele nutrite de clerul și credincioșii Bisericii noastre în viitoarea arhipăstorire. După o succintă prezentare a activității celor patru patriarhi precedenți, I. P. S. Sa a elogiât personalitatea proeminentă și experiența succesorului lor, dobândită în toate slujirile și demnitățile la care a fost chemat anterior. „Peste toate, însă, ca unul ce aparțineți epocii luminoase pe care o străbatem când virtuțile poporului sînt puse în lucrare mai mult ca niciodată să dați pilda celui mai înalt patriotism, așa cum au făcut-o de-a lungul vremii cei patru înaintași ai Prea Fericirii Voastre. ... Vă bucurați de încrederea înaltei noastre ocîrmuiri. Înminarea Decretului Prezidențial și primirea recentă la însuși Președintele țării, Nicolae Ceaușescu, sînt tot atîtea garanții ale unanimei aprecieri, dovezi ale solitudinii și bunăvoinței de care Vă împărtășiți, de care se bucură Biserica Ortodoxă Română, ca și celelalte culte religioase din țara noastră” — a spus I. P. S. Mitropolit Nicolae.

A vorbit apoi, președintele Departamentului Cultelor, Domnul Ion Cumpănașu, care a evocat climatul tradițional de libertate religioasă din țara noastră și referindu-se la îndatorirea cultelor de a sluji cu rîvnă și abnegație interesele poporului, dezvoltarea multilaterală a patriei noastre socialiste și cauza păcii mondiale, a felicitat pe noul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române și i-a urat sănătate și îndelungată arhipăstorire.

Șirul cuvîntărilor din catedrala patriarhală a continuat cu reprezentanții de frunte ai Bisericilor Ortodoxe surori, care au oferit deopotrivă Prea Fericitului Patriarh Teoctist și sugestive daruri simbolizînd înălțarea sa în jilțul patriarhilor români.

În încheierea ceremonialului din catedrală, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a rostit o lungă și impresionantă alocuțiune, în care a trecut în revistă etapele mai importante din istoria Bisericii Ortodoxe Române (ca parte a familiei Bisericilor Ortodoxe, dar cu identitatea ei proprie în conformitate cu chipul neamului nostru, unic și unitar în toate spațiile locuite de români din vremuri imemorabile. În cuvîntarea, programată pentru viitoarea sa activitate, P. F. Patriarh Teoctist a spus printre altele: „Socotesc, drept aceea, ca pe o înaltă îndatorire ce îmi stă în față, la începutul acestei lucrări, hotărîrea de a pași statornic împreună cu ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe, pe același drum al înaintașilor mei și de a continua cu noi zidiri, lucrarea lor pilduitoare, împlind armonios firul vieții noastre bisericești cu firul vieții neamului nostru ... Împreună cu ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Or-

todoxe Române, reînnoim hotărîrea de a ne aduce contribuția noastră statornică la opera istorică pe care o înlăptuiește poporul nostru, cinstind după cuviință strădaniile pe care le depune neobosit și zi de zi, mult stimulat Președinte al României Nicolae Ceaușescu, pentru înflorirea patriei și instaurarea păcii în lume". După ce s-a referit la diferite aspecte a vieții bisericești interne și internaționale, la promovarea ecumenismului și păcii în lume, P. F. Patriarh Teoctist a adresat cordiale mulțumiri Înaltei conduceri a patriei noastre socialiste, Președintelui Nicolae Ceaușescu personal, membrilor Sfintului Sinod, tuturor delegaților străini, conducătorilor cultelor religioase din țara noastră și tuturor celor prezenți la festivitatea întronizării noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

În aceeași zi de duminică 16 noiembrie 1986, în saloanele hotelului „București” a avut loc recepția oficială oferită de Sfintul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Alături de personalitățile bisericești din țară și de peste hotare, la recepție au luat parte și reprezentanții Conducerii superioare de stat: dl. Manea Mănescu, vicepreședinte al Consiliului de Stat, dl. Marin Ivașcu, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și dl. Ion Cumpănașu, președintele Departamentului Cultelor. Numeroasele toasturi rostite de oaspeții reprezentind Bisericele Ortodoxe surori, celelalte Biserici creștine și organizații religioase internaționale, ca și cele rostite de șefi ai cultelor din țara noastră, au elogiât personalitatea noului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, P. F. Părinte Teoctist, ca o cheazășie sigură a continuării operei începute de predecesorii săi aflați la cîrma Bisericii Ortodoxe Române, a eforturilor pentru continua consolidare a ecumenismului pe plan local și mondial, a păcii în lume.

Toastînd pentru îndelungata înzîlire a Conducătorului iubit al patriei noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, Prea Fericitul Patriarh Teoctist a exprimat încă odată hotărîrea fermă a slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române de a servi cu toată abnegația idealurile și interesele poporului nostru, pentru continua înălțare a țării și promovarea păcii în lume.

Solemnitățile din duminica din 16 noiembrie 1986, închinat întronizării Prea Fericitului Patriarh Teoctist, au luat sfîrșit cu concertul festiv oferit invitaților în aula Institutului teologic din București de corul studenților și corala Patriarhiei Române, în cînstea noului Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

În aceeași zi, preoții și credincioșii întregii noastre Biserici strămoșești — printre care și cei de pe meleagurile Mitropoliei Banatului — au înălțat rugăciuni fierbinți pentru îndelunga arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Teoctist, pentru continua înălțare a patriei noastre scumpe pe noi trepte ale civilizației și culturii, pentru pacea lumii întregi.

DATE BIOGRAFICE

Noul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist Arăpașu a văzut lumina zilei la 7 februarie 1915, în satul Tocileni, comuna Stăuceni, jud. Botoșani, într-o familie de buni români și evlavioși creștini și deopotrivă harnici gospodari care și-au dedicat viața creșterii în cultul muncii și iubirea de neam a celor nouă fii rămași în viață.

După ce a urmat școala primară în satul natal, tinărul Teodor — cum s-a numit Prea Fericirea Sa din botez — și-a îndreptat pașii spre mănăstirile Vorona și Neamț, unde a făcut primele ascultări monahaile. În toamna anului 1932 s-a înscris la Seminarul monahal de la mănăstirea Cernica, unde l-a avut ca director și sfătuitor în cele sufletești pe Chesarie Păunescu, devenit ulterior episcop al Galaților și Dunării de Jos.

În 6 august 1935 a fost tuns în monahism la mănăstirea Bistrița, primind numele Teoctist, iar în 4 ianuarie 1937 a fost hirotonit ieroddiacon pe seama aceleiași mănăstiri. După absolvirea seminarului, în 1940, a urmat cursurile Facultății de Teologie din București, fiind declarat licențiat în anul 1945. Paralel studiilor universitare a slujit ca ieroddiacon la catedrala patriarhală.

La 1 martie 1945 a fost transferat din postul de ieroddiacon pe cel de preot la catedrala mitropolitană din Iași, fiind hirotonit la praznicul Bunevestiri din același an. În marele municipiu al Moldovei a urmat timp de doi ani și cursurile Facultății de Litere și Filozofie.

Pentru vrednicia și râvna cu care și-a împlinit datoria a fost rînduit în diferite ascultări, onorîndu-le pe toate cu prisosință. Astfel a fost numit mare eclesiarh, apoi exarh al mănăstirilor din Moldova și în cele din urmă vicar administrativ. Ca o confirmare a meritelor cîștigate grație zelului și ascultării sale, a fost ridicat la rangul de arhimandrit. La cîrma Mitropoliei Moldovei se afla pe atunci vrednicul ierarh, patriarhul de mai tîrziu Justinian Marina, alături de care s-a dăruit Moldovei cu întreaga sa capacitate, în acei ani de restriște din urma celui de al doilea război mondial.

Văzînd în sirguinciosul arhimandrit Teoctist un om de un talent și vocație deosebită, regretatul patriarh Justinian, ajuns în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, l-a propus pentru funcția de episcop-vicar patriarhal. Hirotonia întru arhieru a avut loc în 5 martie 1950, în biserica „Sf. Spiridon Nou” din București. Întîistătătorul Bisericii noastre de atunci i-a pus înaintea tinărului episcop-vicar pilda mitropolitului Teoctist, povățuitorul lui Ștefan cel Mare al Moldovei.

Anii episcopatului la București au fost în continuare de însemnate împliniri în toate sectoarele vieții bisericești, alături de regretatul patriarh Justinian. De asemenea, între anii 1950—1954 a îndeplinit și în-

semnata funcție de rector al Institutului teologic universitar din București, pregătindu-se cu dăruire pentru slujiri și mai înalte.

Cînd în anul 1962 scaunul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălma-giului a devenit vacant, Colegiul electoral bisericesc l-a rînduit pe Prea Sfințitul Episcop-vicar patriarhal Teoctist Botoșăneanul să păstorească în calitate de episcop titular eparhial de la granița de vest a României, din componența Mitropoliei Banatului. Acolo a înscris în cei 11 ani de păstorire, trainice împliniri în toate sectoarele vieții bisericești, conducînd destinele eparhiei cu exemplară rivnă, destoinicie și pricepere.

În 25 februarie 1973 a trecut de la Arad la cîrma Mitropoliei Olteniei, succedîndu-i vrednicului de pomenire mitropolit Firmilian, înscriind și aici însemnate realizări pe toate planurile.

După alegerea mitropolitului Iustin Moiescu al Moldovei și Sucevei ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Olteniei i-a fost dat să se reîntoarcă pe plaiurile străbune, fiind ales în duminica din 25 septembrie 1977 ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei și instalat în această înaltă demnitate bisericească la 9 octombrie 1977. În această nouă înaltă slujire a făcut în continuare dovada talentului și virtuților sale de rară vrednicie, înscriindu-și cu temeinicie numele în istoria acestui important centru mitropolitan al Bisericii noastre.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Întîistătătorul de astăzi al Bisericii noastre strămoșești, este deopotrivă și un eminent condeier, cu excelente realizări și pe planul scrisului teologic. Lista bibliografică a Prea Fericirii Sale însumează peste 500 titluri de articole, studii și cuvîntări. Dintre acestea o parte au apărut în volume, ca spre exemplu monografia „Mitropolitul Iacob Putneanul”, apărută la Neamț în 1978, însumînd 124 pagini, precum și cele trei volume intitulate „Pe treptele slujirii creștine”, apărute tot la Neamț, în 1980 și 1986.

O ZI — EXEMPLU DE IMPORTANȚĂ ISTORICĂ PENTRU PACEA ÎNTREGII LUMI

Așa cum scriam în numărul precedent al revistei noastre, omenirea contemporană are nevoie astăzi mai mult ca oricând *de fapte, nu de vorbe*. Se trimbițează pretutindeni pacea, se fac declarații liniștitoare la mai toate nivelele diplomatice internaționale, în tratative bilaterale și multilaterale, se fac promisiuni de analizare și reanalizare a proiectelor de dezarmare, dar din nefericire rămân neonorate, plutind undeva departe, în sfere ideatice. Mai subliniam tot atunci și paradoxul continuării și întetirii permanente a competiției înarmărilor nucleare și de altă natură, ajunsă undeva în proximitatea demenței, la antipozii declarațiilor de pace, transformate în demagogie politică. Omenirea constată, cu stupeoare, că una se vorbește și alta se face, că neîncrederea și zîmbetul perfid au pătruns ca un cancer spiritual în viața internațională, punînd stăpînire pe atîtea minți responsabile de prezentul și viitorul popoarelor și pînă la urmă al planetei întregi.

La adăpostul demagogiei politice, artizanii războiului continuă cu febrilitate scrutarea forțelor atomului și transpunerea lui în alte arme, tot mai nimicitoare, ce împinzesc și așa suprafața Terei, în ipoteza nebunească a unei posibile victorii militare chiar și într-o confruntare de asemenea proporții. Oare avertismentele imensei majorități a oamenilor cu judecată din lume nu le spun nimic, nu-i face să înțeleagă că-și făuresc o lume de himere, că iluzia deșartă a hipertrofierii concepțiilor lor belicioase le pune în primejdie însăși propria viață, aruncînd întreaga lume într-un holocaust insurmontabil?

Am mai scris și cu alte împrejurări — reluînd de fapt opinii exprimate de atîtea personalități cu autoritate din țara noastră și de pe mapamond — că planeta întreagă se află la răscruce, trebuind să opteze între a fi și a nu fi. În competiția, pe cît de furibundă pe atît de lamentabilă, a înarmărilor nucleare întruchipînd un coșmar ce pare să nu se mai sfîrșească, înclinăm să credem că omenirea, în majoritatea ei, nu și-a pierdut încă simțul realității, al echilibrului și judecății sănătoase și că probabil avea nevoie de un exemplu concret, de un pas real făcut în direcția dezarmării, spre a proceda în consecință, mergînd pe un drum deja bătătorit.

Și iată că exemplul acesta a fost oferit întregii lumi de România noastră socialistă, de poporul român în frunte cu distinsul său Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, personalitate de anvergură mondială, Eroul Păcii. După o matură chibzuință, la inițiativa primului bărbat al țării și celui mai iubit fiu al poporului nostru, România a hotărât să procedeze la reducerea unilaterală cu cinci la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare, reprezentând o strălucită măsură pe direcția dezarmării, o pildă eclatantă asupra a ceea ce ar trebui să facă toate statele și popoarele lumii, spre a înlătura risipa de resurse și a restitui progresului și dezvoltării un imens potențial cheltuit anapoda. Mai mult, dincolo de rezervele uriașe de materiale ce pot fi puse numai în slujba și avantajul tuturor oamenilor, efectele măsurilor practice de dezarmare se vor repercuta pe plan spiritual: înlăturarea obsesiei, a coșmarului prăbușirii în neantul atomic ce planează asupra vieții în general, paralizând în bună parte activitatea creatoare a atîtor oameni de pe toate meridianele globului. Este, cu alte cuvinte, o descătușare spirituală a întregii lumi din chingile nebuniei atomice, un act de restituire spre a redeveni ea însăși și a reveni la destinația ei autentică, a creșterii spirituale și materiale, a ascensiunii pe treptele civilizației și culturii, în folosul și beneficiul tuturor oamenilor fără nici o discriminare între ei.

Strălucita inițiativă a Președintelui Nicolae Ceaușescu destinată dezarmării a întrunit adeziunea entuziastă a întregului nostru popor, exprimată atît de pregnant în cadrul referendumului din 23 noiembrie 1986, o zi — exemplu oferit întregii lumi, care a intrat în istoria omenirii contemporane ca debut al dezarmării concrete. La chemarea marelui nostru tribun național, în duminica din 23 noiembrie 1986, întregul popor român — toți cetățenii cu drept de vot, la care s-au alăturat și tinerii între 14—18 ani — au pronunțat un „DA” hotărît inițiativei de reducere cu cinci la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, semnînd cu convingere și entuziasm în buletinele de vot. Prin el însuși, referendumul a constituit deopotrivă o nouă și viguroască afirmare a democratismului profund al societății noastre socialiste, exprimînd voința nestrămutată a tuturor cetățenilor de a participa activ la făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării, fără arme și războaie, conștiință că „solidaritatea internațională a oamenilor muncii, a popoarelor în luptă pentru libertate și independență, pentru dezarmare și pace, constituie o necesitate obiectivă, singura cale pentru triumful acestei lupte, pentru realizarea unei lumi a dreptății și egalității între toate națiunile” — așa cum a subliniat recent Președintele Nicolae Ceaușescu.

Împreună cu întregul nostru popor, și-a exprimat adeziunea nestrămutată la această nouă și strălucită inițiativă a conducerii țării noastre și clerul și credincioșii Bisericii noastre strămoșești, alături de slujitorii și enoriașii celorlalte culte religioase existente în patria noastră. Împreună și-și destinele dintotdeauna cu ale țării și poporului căruia i-a slujit și îi slujește cu exemplară devoțiune, în permanența vremii, Biserica Ortodoxă Română cu întregul ei efectiv a adus și cu acest prilej un pri-

nos de omagiu celui mai iubit fiu al națiunii noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, pentru neostoita sa activitate desfășurată pentru continua înălțare a patriei noastre spre culmile civilizației și progresului, pentru pacea lumii întregi. Încă din primele ore ale acelei zile istorice, s-au îndreptat spre circumscripțiile de votare toți clericii Bisericii noastre, membrii personalului bisericesc, studenții teologi și elevii seminaști, care pronunțând din toată inima un hotărât „DA” la înalta inițiativă de reducere a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare și semnându-și numele în buletinele de vot, și-au exprimat deopotrivă hotărârea fermă de a contribui cu abnegație la înfăptuirea idealului păcii, la toate măsurile destinate înfloririi continue a țării și mai binelui obștesc. A fost o elevată manifestare a unui sentiment de profund patriotism, trăit de toți slujitorii Bisericii noastre strămoșești, ca și de întregul ei efectiv, alături de întregul nostru popor, și împreună cu el, o nouă expresie pregnantă a unității de monolit a întregii noastre suflări românești în jurul Conducătorului său iubit, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Ziua de 23 noiembrie 1986 a intrat în istorie ca o zi a păcii. Dezarmarea a început. Ea trebuie, însă, continuată la nivel mondial și dusă până la capăt, pentru ca pacea să devină o realitate vie pe întreaga planetă, prin imposibilitatea războiului. Exemplul României trebuie preluat și amplificat cât mai urgent posibil, de toate statele lumii și mai ales de marile puteri militare, știind că „generațiile viitoare, istoria nu va ierta pe acei oameni politici, guvernele care nu își vor face pe deplin datoria sacră în vederea dezarmării și asigurării păcii” — așa cum a subliniat atât de clar genialul nostru om de stat, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Redacția

„HRISTOS DIN CERURI ÎNTÎMPINAȚI-L !”

NAȘTEREA DOMNULUI — DESCOPERIREA TAINEI IUBIRII ȘI A
LIBERTĂȚII ADEVĂRATE

de : prof. dr. DAN-ILIE CIOBOTEA

„Taină minunată și neobișnuită văd,
cer fiind peștera,
scaun de Heruvimi Fecioara,
ieslea sălășluire întru care s-a culcat Cel
neîncăput, Hristos Dumnezeu,
pe care lăudîndu-L, îl mărim”.

(*Irmos la Nașterea Domnului*)

1. Una dintre notele caracteristice ale Bisericii Ortodoxe este sensibilitatea ei profundă față de mister sau taină, față de prezența lui Dumnezeu în lume și de relația lui Dumnezeu cu oamenii. Capacitatea deosebită pe care Ortodoxia o are de a întîmpina și recepta misterul ca realitate negrăită a iubirii lui Dumnezeu față de lume se observă mai ales în viața ei liturgică. Cultul Bisericii Ortodoxe nu este nici raționalist, nici sentimental, ci tinde să unească toate facultățile sufletului pentru întîlnirea spirituală și totală cu Dumnezeu, care este Taina sau Misterul suprem al existenței. Aceasta explică de ce sărbătorile ortodoxe nu sînt o simplă comemorare, rece și formală, a unui eveniment din trecut, ci o contemplare profundă și o trăire vie a lor, ca fiind prezente spiritual în fața ochilor credinței și ai inimii.

„Fecioara astăzi naște pe Cel mai presus de ființă... / „Hristos se naște, măriți-L...” ; / „Astăzi s-a născut Hristos...”. Acest „astăzi” liturgic arată că Biserica trăiește în prezența lui Hristos Cel înviat din morți, că sărbătorile sînt o intrare în comuniune cu Fiul lui Dumnezeu, care s-a făcut Om, a viețuit în lume, a murit și a înviat, iar atunci cînd s-a înălțat la cer a asigurat pe cei ce cred în El : „Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20).

Prăznuirea Nașterii Domnului este trăită de creștinii ortodocși ca o venire tainică a lui Hristos în casele și sufletele oamenilor : Dumnezeu caută sălaş în umanitate. Colindătorii care merg din casă în casă închipuie fie pe îngerii care au vestit păstorilor nașterea lui Hristos, fie pe Hristos însuși care dorește să fie primit, să intre în relație cu oamenii. Moș Crăciun care împarte daruri în lume închipuie, de fapt, pe Dumnezeu-Tatăl, care a trimis în lume pe Fiul Său, ca fiind darul suprem al iubirii Sale pentru oameni. Faptul că la Crăciun se fac daruri, implică ideea că iubirea dăruitoare a lui Dumnezeu către noi provoacă iubirea dăruitoare a noastră față de semenii noștri. Și aceasta mai ales că, Fiul lui Dumnezeu devenind Om, fața fiecărei ființe umane este o icoană tainică a lui Hristos îndreptată către noi, o prezență tainică a Lui în lume, un apel al iubirii lui Dumnezeu care așteaptă răspunsul nostru.

În lumea europeană secularizată, Crăciunul riscă să fie redus la o simplă „sărbătoare de iarnă”, la tradiția de a oferi cadouri membrilor familiei, prietenilor sau cunoscuților. Febrilitatea pregătirilor pentru „Noël” sugerează apropierea unei mari sărbători, dar Sărbătoritul însuși, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu devenit Om, este foarte adesea acoperit cu un voal dens de uitare și tăcere, dacă nu de necredință și indiferență. Hristos devine astfel marele Absent al „Noël”-ului și de aceea este necesar să se reamintească neconținut că sărbătoarea Crăciunului este mai întîi de toate Nașterea lui Hristos, piatra de temelie a credinței creștine, noutatea supremă a istoriei umane, afirmarea unică a valorii inestimabile a omului, precum și revelarea perspectivei infinite și veșnice a comuniunii lui Dumnezeu cu oamenii și a omenirii cu Dumnezeu.

De aceea, Ortodoxia prăznuiește Nașterea lui Hristos ca fiind descoperirea „Tainei celei din veac ascunsă și de îngeri neștiută”, Taina minunată și mai presus de minte a unirii cerului cu pămîntul, a veșniciei cu istoria, a infinitului cu finitul, a Creatorului cu creatura, a participării Fiului lui Dumnezeu la viața omenirii, pentru ca omenirea să se poată împărtăși de viața veșnică a lui Dumnezeu.

Intruparea Fiului lui Dumnezeu de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și nașterea Sa în ieslea Betleemului, în timpul împăratului roman Octavianus Augustus și a regelui Irod — așa cum sînt ele relatate în Sfintele Evanghelii după Matei și Luca — constituie nu numai împlinirea profețiilor referitoare la Mesia, făcute de sute de ani în urmă și consemnate în Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, ci ele descoperă marea, taină a iubirii lui Dumnezeu pentru lume, iar în interiorul acestei taine, afirmarea supremă atît a libertății divine, cît și a libertății umane. Sfînta

Evangelhie după Ioan subliniază, fără echivoc, care este finalitatea întrupării lui Hristos: „Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe unicul Său Fiul, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16). Dumnezeu s-a făcut om muritor, pentru ca oamenii să poată participa la viața veșnică a lui Dumnezeu. Înomenirea lui Dumnezeu are ca scop înnoirea omului în Dumnezeu.

2. Întruparea Fiului lui Dumnezeu Cel infinit și veșnic, descoperă că atotputernicia lui Dumnezeu nu este forță capricioasă și atotconstrîngătoare, ci *putere atotdăruitoare de sine*. Referindu-se la Întruparea Fiului lui Dumnezeu, Sf. Maxim Mărturisitorul (+662) spune că „prin iubirea Sa neînțeleasă și infinită pentru om, Fiul lui Dumnezeu a devenit tocmai ceea ce iubea”, adică om. Atotputernicia iubirii Lui explică nemărginita Sa smerenie. Numai *atotputernicia iubirii Sale* explică dorința Creatorului și Stăpînului universului de a deveni om și slujitor al oamenilor, să ia chip de rob, să fie ascultător lui Dumnezeu-Tatăl, și să rămînă în iubire față de Dumnezeu și față de semenii pînă la moarte pe cruce, pentru a împlini, prin faptă, pînă la capăt, porunca iubirii pe care a predicat-o cu cuvîntul. Împărtășind soarta tuturor oamenilor neputincioși în fața morții deși dornici să trăiască fără de sfîrșit, Hristos Domnul a arătat iubirea Sa ca supremă solidaritate cu condiția umană în aspectul ei cel mai dramatic. În cîntarea Bisericii: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte (nemuritorule)”, adjectivul „tare” se referă la Dumnezeu-Fiul. În mod paradoxal, El este tare, tocmai pentru că, în mod liber, și pentru a o birui din interior, El a asumat moartea înșăși. Lucrul cel mai contradictoriu pentru Dumnezeu cel veșnic-viu.

Dar toată această smerenie a Fiului Dumnezeu devenit om, nu este un spectacol, ci scopul ei este apropierea maximă a lui Dumnezeu de oameni. De aceea, creștinismul, ca religie a Dumnezeului-Om, este religia iubirii în forma sa cea mai radicală și unică.

3. Apropierea maximă a lui Dumnezeu față de oameni în Fiul devenit Om revelează *respectul infinit pe care Dumnezeu îl are față de libertatea umană*. Pentru ca Dumnezeu-Creatorul să poată deveni Om, El a așteptat acordul creaturii, acceptarea liberă a Fecioarei Maria: „Iată, roaba Domnului, fie mie după cuvîntul Tău...”. Nașterea lui Hristos are loc într-o peșteră a păstorilor, după ce Iosif și Maria au cerut sălaş în casele din oraș dar fără rezultat.

În activitatea Sa mesianică, Hristos a invitat oamenii să-L urmeze, dar n-a constrîns și n-a forțat pe nimeni să vină după El sau să-L accepte: „De voiește cineva să-Mi urmeze...”; „Iată, Eu stau la ușă și bat, de voiește cineva să-Mi deschidă...”. În sensul acesta, credința este domeniul libertății prin excelență. Moartea pe cruce a Domnului este, într-un anume fel, și respectul total pe care Fiul lui Dumnezeu l-a arătat față de libertatea umană, care nu este numai libertate de acceptare, ci și libertate de a refuza sau de a respinge invitația sau chemarea lui Dumnezeu.

Desigur, Hristos-Domnul a spus că va fi o judecată universală, a întregii omeniri (Matei 25, 31—46), și că unii vor merge în rai, adică vor fi în comuniune veșnică de iubire cu Dumnezeu, iar alții vor merge în iad, adică vor împărtăși o stare de existență chinuită, în care refuzul de-a iubi, manifestat în viața pămîntească, se fixează în neputința veșnică de a iubi, iar refuzul de a răspunde iubirii lui Dumnezeu în istorie se fixează în neputința veșnică de a simți iubirea Sa, manifestată către orice ființă.

Judecata universală nu suprimă libertatea umană, ci o confirmă; ea confirmă decizia liberă a omului în istorie de a trăi în comuniune de iubire cu Dumnezeu și cu aproapele, sau de a refuza această comuniune. Judecata de apoi arată că libertatea omului, pe care o respectă Dumnezeu, este o libertate ce implică responsabilitatea omului. Dacă iadul va exista veșnic, este tocmai pentru că Dumnezeu respectă veșnic chiar și libertatea omului de a-L refuza pe Dumnezeu. Atotputernicia lui Dumnezeu nu se arată, deci, în suprimarea sau reducerea la neființă a celor ce s-au opus Lui, ci ca toleranță veșnică a opoziției, a libertății acelor care L-au refuzat. Dumnezeu Cel atotputernic nu este un Dumnezeu totalitar. El nu încetează de a fi iubire supremă, chiar și în timpul judecății Sale. El este cu adevărat atotputernic, tocmai pentru că este capabil să mențină în existență veșnică pe toți pe care i-a chemat la ființă, chiar dacă ei, în baza libertății lor, rău folositoare, L-au refuzat. Această atotputernicie smerită a lui Dumnezeu este atotputernicia iubirii, care este o liberă și totală dăruire de sine tuturor, dar care nu se impune samavolnic și care nu dorește alt răspuns decît o totală dăruire, tot atît de liberă, din partea celor iubiți, a tuturor oamenilor. Aceasta explică de ce întruparea Fiului lui Dumnezeu este, deodată, Taina iubirii și a libertății supreme.

De la prima venire a lui Hristos în lume, adică Nașterea Sa smerită în Betleem, pînă la a doua venire a Sa, la sfîrșitul lumii, întreaga istorie a umanității și viața fiecărei persoane umane se află cuprinsă în această Taină a iubirii lui Dumnezeu care așteaptă un răspuns liber din partea noastră. El așteaptă acordul nostru, ca să sălășluiască în viața noastră, pămîntească, pentru ca noi să putem afla sălaș veșnic în iubirea Lui netrecătoare.

4. În lumina întrupării lui Hristos, viața omului pe pămînt își descoperă *valoarea și importanța sa inestimabilă și unică*. Ea constituie timpul deciziei libere față de Dumnezeu: comuniunea cu El sau refuzul Lui.

Chiar faptul că Fiul lui Dumnezeu s-a înălțat cu trupul la cer, rămînînd totuși prezent în lume (Matei 28, 20), dar în Duhul Sfînt, înseamnă că Hristos a voit aceasta și pentru ca decizia noastră pentru comuniunea cu El să se facă în modul cel mai liber posibil, adică prin credință (ca răspuns la chemarea Sa transmisă prin predica Bisericii) și nu sub presiunea prezenței Sale fizice vizibile.

Faptul că Fiul lui Dumnezeu a luat chip de om, că a devenit Frate al tuturor oamenilor, arată, pe de altă parte, maxima apropiere a lui Dum-

nezeu față de oameni. Hristos este, astfel, Adevărul total despre Dumnezeu iubitor de oameni, Calea cea mai scurtă și mai sigură de unire cu El și Viața mai tare decât moartea (Ioan 14, 6). Prin chipul uman al Fiului Său, Dumnezeu a voit să arate în modul cel mai radical că fața Sa este, veșnic și ireversibil, îndreptată spre umanitate, pentru ca aceasta să se poată îndrepta veșnic spre Dumnezeu.

Faptul că Hristos, Cel născut în Betleem, se află acum înălțat la cer cu Trupul, adică mai presus de timp și de spațiu, pentru a fi spiritual prezent în orice timp și orice loc, arată tocmai că fața Sa umană este îndreptată acum spre omenirea din toate veacurile și din toate locurile și, deci, nu numai spre cea care a trăit în Palestina, în timpul lui Pontiu Pilat. În același timp, Hristos cel înălțat cu Trupul la cer trăiește, și ca om, în libertatea absolută pe care I-a dat-o învierea din morți. El este acum liber față de spațiul care separă, față de istoria care adesea răstignește iubirea și viața, și în care moartea, urmare a păcatului, barează dorința de a trăi veșnic. Libertatea absolută pe care o are Hristos cel înviat din morți și înălțat la ceruri o va împărtăși umanității întregi, la învierea de obște, care va fi de fapt eliberarea universală de sub stăpânirea morții. Fața umană a lui Hristos cel înălțat la cer nu mai poate fi acum palmuită și nici măcar cuprinsă cu privirea ochilor fizici, în schimb, Hristos poate fi refuzat de oameni sau primit de ei prin credință. Dacă fața Sa fizică nu mai este acum accesibilă ochilor trupești, chipul și istoria iubirii Sale față de oameni sînt accesibile ochilor credinței și ai inimii curate și smerite („Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu”). Rugăciunea în Duhul Sfînt este cea mai profundă experiență a acestei întîlniri „față către față” a credinciosului cu fața iubirii lui Hristos. Această întîlnire tainică, interioară, este cea mai profundă și cea mai liberă, tocmai pentru că ea nu e o simplă întîlnire exterioară, fizică. Semnele sau roadele cele dintîi ale realității ei sînt bucuria, pacea și iubirea sporită față de Dumnezeu și față de semenii. Fața tainică a iubirii lui Hristos suscită, deodată, liberarea și dorința întîlnirii sau comuniunii cu El, care se realizează în toată viața liturgică a Bisericii, dar mai ales în viața sacramentală a ei: Botezul, Sf. Mirungere, Sf. Spovedanie, Sf. Cununie, Sf. Maslu și, în special, Sfînta Euharistie. Dar o întîlnire tainică cu Hristos se realizează și ori de cîte ori întîlnim fața smerită a semenilor noștri care așteaptă iubirea noastră (Matei 25, 40). Prin ei, fața lui Hristos se reflectă sau transpare, într-un mod tainic, în mii și milioane de fețe sau chemări de a trăi viața noastră pe pămînt ca taină a iubirii dăruitoare.

Desigur întîlnirea tainică și liberă cu Hristos, în Sfintele Taine ale Bisericii, în rugăciune și în arătarea iubirii față de aproapele sau în iubirea aproapelui arătată față de noi, se realizează în Duhul Sfînt, prin purtarea și lucrarea căruia Fiul lui Dumnezeu S-a și întrupat din Fecioara Maria. Îndată după înălțarea Sa la cer, Hristos a trimis Duhul Sfînt în lume la Cincizecime, tocmai pentru a arăta că prezența Sa în lume va fi de acum înainte în Duhul Sfînt care este prezent pretutindeni, care „sufală unde voiește”, care, deci, revelează în mod special pe Dumnezeu ca

libertate absolută. Și pentru că El este nedespărțit de Hristos, acolo unde este prezent Duhul Sfânt, este prezent Hristos. De aceea, Sf. Apostol Pavel a spus că : „Unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea” (II Corinteni 3, 17).

Libertatea pe care o comunică Duhul Sfânt celor ce cred în Hristos este mai întâi de toate libertatea lui Hristos, adică *libertatea de a putea iubi cu adevărat* pe Dumnezeu și pe aproapele. Unii dascăli ai Bisericii spuneau că „Fiul este chipul Tatălui, iar Duhul Sfânt este chipul Fiului”. Totuși Duhul Sfânt n-are chip vizibil, El nu s-a întrupat. De aceea, afirmația că Duhul Sfânt este chipul Tatălui, trebuie înțeleasă în sensul că Duhul Sfânt este *chipul sau manifestarea iubirii Fiului*, în fața ochilor truștii în primul rând, și în fața inimii. El nu ni se adresează ca un interlocutor străin, față către față, ci din interiorul conștiinței și al inimii noastre, pentru a întoarce fața noastră către fața lui Hristos.

Dacă Hristos Cel întrupat este Dumnezeu *printre* oameni, și cu oameni (Emanuel), Duhul Sfânt este Dumnezeu *sălășluind în* inimile oamenilor care-L primesc. De aceea, ne și rugăm adesea : „Împărate ceresc, Mîngietorule, Duhul Adevărului ... vino și te sălășluiește întru noi ...”. Prin urmare, Duhul Sfânt transformă inima noastră într-un sălaș în care Hristos poate fi primit să se „nască”, adică să facă din viața noastră o viață nouă : viața trăită pentru Dumnezeu și cu El. Dorința și lucrarea Duhului Sfânt este de a face din chipul fiecărui om un chip al lui Hristos. Dacă pentru întruparea Fiului lui Dumnezeu din Fecioară, Duhul Sfânt, ca Arhitect suprem al comuniunii, a „materializat” fața spirituală a lui Dumnezeu Cel nevăzut, pentru nașterea din nou și creștinarea continuă a fiecărui credincios, Duhul Sfânt înduhovnicește toată viața acestuia, fața sa, și tot trupul său. Și aceasta, pentru ca omul duhovnicesc să se apropie total de Dumnezeu, așa cum Dumnezeu cel întrupat s-a apropiat de om, adică într-o dăruire reciprocă, liberă, consimțită din interior, nu impusă din afară.

În acest sens, întreaga luptă cu tot ce este fals, nedrept, lipsit de iubire și inuman este o luptă dusă sub impulsul Duhului lui Hristos, care dorește să creeze mai multă libertate pentru o iubire sau o comuniune mai adîncă și mai adevărată a oamenilor cu Dumnezeu și întreoaltă. De aceea, înnoirea adevărată a vieții oamenilor și popoarelor se realizează cu putere din puterea lui Hristos Cel întrupat, prezent și activ în lume, prin Duhul Sfânt, pînă la sfîrșitul veacurilor.

Dacă prima venire, smerită a Fiului lui Dumnezeu în lume s-a făcut pentru a arăta în forma cea mai radicală iubirea lui Dumnezeu pentru lume și pentru a suscita astfel din partea oamenilor răspunsul cel mai liber la iubirea Sa, atunci venirea Sa întru mărire la sfîrșitul veacurilor, pentru o evaluare a libertății responsabile a oamenilor, va fi totodată și o preamărire a iubirii smerite, a umanității care a înțeles taina vieții pe pămînt, așa cum a descoperit-o Hristos, adică iubire pentru a arăta libertatea și libertate pentru a arăta iubirea.

Un poem creștin din secolul II rezuma astfel înțelesul Taine Întrupării Fiului lui Dumnezeu, care este, de fapt, și mesajul sărbătorii Crăciunului :

„Iubirea Sa pentru mine a smerit mărirea Sa.
El s-a făcut asemenea mie, pentru ca să-L primesc.
Acum nu mi-e mai teamă ca să-L privesc,
Căci El a devenit pentru mine Milostivire.
El s-a făcut Om. pentru ca să-L înțeleg,
A luat chip omenesc, pentru ca să nu-mi mai întorc fața de la El”.

INTIUL MARTIR — DESCHIDERE SPRE NEAMURI

de : prot. dr. MARCU BĂNESCU

Pogorîrea Duhului Sfînt, în ziua Cincizecimii, insuflă sfinţilor apostoli curaj şi înţelepciune, cu care încep propovăduirea între iudei şi prozeliti. În aceea zi „s-au îmbrăcat ei cu puterea deplină a harului dumnezeesc, pentru a putea duce la bun sfîrşit lucrarea apostolică : sădirea Evangheliei în toată lumea” (Iustin Moisescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, Craiova, 1955, p. 5). Sf. Apostol Petru rosteşte o cuvîntare cu deosebită forţă de convingere şi „ca la trei mii de suflete primesc botezul”. (Faptele Apostolilor 2, 41), punînd temelie Bisericii creştine. „Şi erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbaţi cucernici, din tot neamul ce este sub cer. (...) Parţi şi mezi şi elamiţi şi cei sălăsluiţi în Mesopotamia, în Iudeea şi în Capadocia, în Pont şi în Asia, în Frigia şi în Pamfilia, în Egipt şi în părţile Libiei cea de lângă Cirene şi oaspeţi veniţi din Roma, iudei şi prozeliti, cretani şi arabi...” (Faptele Apostolilor 2, 5 ; 2, 9—11). Treptat, numărul credincioşilor a sporit, comunitatea se întăreşte. Membrii comunităţii se intitulau „fraţi”. În Antiohia — cum ne informează evanghelistul Luca — „întîia oară ucenicii s-a numit creştini” (Faptele Apostolilor 11, 26). Şi „fraţii” „stăruiau în învăţătura Apostolilor şi în viaţa frăţească în frîngerea pîinilor şi în rugăciuni” şi „erau toţi împreună şi toate le aveau de obşte” (Idem 2, 42—44).

O mică neînţelegere, cu obîrşii mai vechi, tulbură pacea şi ordinea primară în sinul comunităţii. Iudeii elenişti (care vorbeau limba greacă, trăiau sau au trăit printre alte neamuri) murmurau împotriva celor de limbă ebraică sau aramaică palestiniană, deoarece „la împărţirea zilnică de hrană, văduvele lor erau trecute cu vederea” (Idem 6, 1). De fapt, unii, chiar şi după primirea Botezului creştin, nu se aflau în cele mai bune relaţii cu păgînii convertiţi şi nici cu iudeii care vorbeau altă limbă (greacă) şi trăiseră în diaspora. Dar sfinţii apostoli, cu harul ce li s-a dat şi cu înţelepciunea, au rezolvat şi acest incident. Adunînd mulţimea ucenicilor (credincioşilor), ei au grăit : „Nu este potrivit ca noi, lăsînd cuvîntul lui Dumnezeu, să slujim la mese. Drept aceea, fraţilor, căutaţi din-

tre voi șapte bărbați încercați, plini de Duh și de înțelepciune, pe care să-i rînduim la trebuința aceasta, iar noi vom stăruî în rugăciune și în slujirea cuvîntului" (Idem 2, 2—4). Și „a plăcut sfatul înaintea întregii adunări și au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfînt, și pe Filip și pe Prohor, pe Nicanor, pe Timon, pe Parmena și pe Nicolae, prozelit din Antiohia". Pe aceștia i-au înfățișat înaintea Apostolilor, care, după ce s-au rugat, și-au pus mîinile peste ei" (Idem 6, 5—6).

Cei șapte bărbați încercați și aleși de adunarea din Ierusalim au fost eleniști, după nume, după tradiție și după trebuințele imediate care au determinat alegerea lor. Împotriva alegerii n-a cîrtit nimeni, nici indigenii „tradiționaliști". Ei au fost primii diaconi, cu aceștia s-a instituit treapta diaconiei în ierarhia bisericească, ceea ce impune un excurs istorico-exegetic, o privire succintă asupra semnificației și vechimii diaconatului în Biserica creștină.

Vechi cuvînt ionic, cu însemnarea literară „a fi organul prin care se face o lucrare", termenul diacon (diaconein) și-a păstrat multă vreme însemnarea aceasta generală de : a lucra în folosul altuia, a ajuta, a sluji cuiva. „Diacon" era numit cel care purta grijă de treburile casei (ajutînd pe stăpîn), cel care îndeplinea anumite sarcini cu prilejul ospetelor, sarcini importante în folosul cetățenilor sau al statului, sau îndeplinea servicii de vestitor (crainic), etc. Cu începere din epoca elenistică, termenul a fost folosit și în domeniul religios. Iosif Flaviu îl folosea în sensul de slujitor — leviții au fost rînduiți pentru a sluji lui Dumnezeu. Filosofii cinici sînt numiți de Epictet „slujitori ai zeilor". Diaconi se găseau și la templu (diaconi și diaconite). În lumea greacă (păgînă), atît în sens profan cît și în sens religios, „diacon" era numit nu numai slujitorul de la ospete, ci și slujitorul care îndeplinea o lucrare în folosul semenilor sau în cinstea divinității. În orice caz, sfera noțiunii era foarte largă, cuprinzînd orice acțiune de slujire pentru cineva. În Vechiul Testament, termenul „a sluji", „slujitor", se întrebuintase diferit în relațiile sociale și în practicile de cult. Cu vremea, sensul cuvîntului „diacon" s-a restrîns, limitîndu-se la un anumit fel de slujire cu caracter religios (Matei 8, 15 ; 25, 44 ; 27, 55 ; Marcu 1, 31 ; Luca 4, 39 ; Ioan 12, 2, etc.), sau în sens de ajutorare a credincioșilor (Romani 15, 25 ; II Corinteni 8, 19—20 ; Evrei 6, 10, etc.).

Termenul „a servi" (diaconein) se întrebuintează și pentru a exprima lucrarea îngerilor în raport cu Mîntuitorul (Matei 4, 11), lucrarea profeților (I Petru 1, 12), lucrarea Mîntuitorului în lume (Matei 20, 28 ; Marcu 10, 45), lucrarea credincioșilor în raport cu Mîntuitorul (Ioan 12, 26 etc.).

Folosit, la început, cu însemnarea aceasta atît de largă pentru a caracteriza, în general, pe ostenitorii care-și închină viața operei de mîntuire a lumii, încetul cu încetul, termenul de „diacon" și-a restrîns sfera limitîndu-se la denumirea slujitorilor unei singure trepte în ierarhia bisericească. Nevoia unei terminologii creștine făcîndu-se tot mai simțită, „diaconul" a devenit numele celui care lucrează ca ajutor al preotului sau al episcopului. În epistolele Sfîntului Apostol Pavel, diaconii sînt

infățișați ca o categorie de slujitori din ierarhia bisericească (Filipeni 1, 1). Diaconii au primit harul divin prin Sfânta Taină a Hirotoniei. Sf. Apostol Pavel îndeamnă pe episcopul Timotei să așeze, în părțile Efesului, preoți și diaconi, după o amănunțită cercetare a vredniciei lor (I Timotei 5, 22; 3, 10).

Este locul să remarcăm că o formă a slujirii diaconale existase în Biserica primară și înaintea alegerii celor șapte diaconi menționați textual, deoarece însăși necesitatea împlinirii cerințelor religioase ale credincioșilor, în obștea atât de numeroasă de la Ierusalim, implica existența slujitorilor bisericești într-o vreme anterioară momentului respectiv. Deci, înaintea hirotoniei celor șapte, existau diaconi în Biserica din Ierusalim. Evanghelistul Luca istorisise, mai pe larg rânduiala diaconilor eleniști, în primul rînd pentru a arăta cititorilor săi, care trăiau printre păgîni, că slujitorii bisericești nu erau aleși numai dintre iudei. Pe de altă parte, textul din Faptele Apostolilor (6, 1—6) pregătește înțelegerea pericopei din 6, 7—7, 60, în care se vorbește despre Sf. Ștefan, cel dintîi dintre cei șapte diaconi.

Diaconii evrei au fost, desigur, și ei hirotoniți, ca și diaconii eleniști, dar „momentul” instituirii lor nu-l cunoaștem. Vrajba dintre cele două fracțiuni din Biserica primară va dispărea. Unirea duhovnicească a fiecăruia cu Hristos (prin împărtășirea cu Sfintele Daruri), mesele frățesti (agapele), vor șterge deosebiri și vrajbele care au mai tulburat pacea Bisericii și după alegerea diaconilor eleniști — cum au fost dispută pentru primirea păgînilor, tăierea împrejur și obligativitatea legii mozaice pentru creștini (Faptele Apostolilor 11, 1—20; 15, 1—32) etc., iar mai apoi ereziile, schismele și sectele cu care sfinții apostoli și urmașii lor au avut mult de luptat.

Diaconii au luat parte, ca ajutori ai preoților, la lucrarea de sfințire a credincioșilor, dintre cei șapte fiind mai mult amintit Filip, ca săvîrșitor de taine și propovăduitor (Faptele Apostolilor 8, 5; 8, 38 etc.). Toți aceștia amintiți cu numele au reprezentat mai degrabă o categorie aparte în rîndul diaconilor.

Așadar, diaconul Ștefan (despre el vorbim în mod special) apare în plin planul istoriei creștinismului, după o mică neînțelegere în sinul comunității din Ierusalim. Activitatea sa nu este de lungă durată, dar de mare importanță pentru răspîndirea învățaturii creștine.

Ștefan (Stéfanos, însemnînd în limba greacă ghirlandă, coroană) era, după tradiție, unul din cei 70 (72) de învățăcei ai Domnului. Nu avem date certe cu privire la viața anterioară martirizării lui. Știm că era între cei „șapte bărbați cu nume bun, plini de Duhul Sfînt și de înțelepciune” (Faptele Apostolilor 6, 3), aleși de adunarea ucenicilor (credincioșilor) din Ierusalim ca diaconi. Era deci printre aceia care „se aflau toată vremea în templu, lăudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu” (Luca 24, 53).

Unii biografi caută informații în afara cărții Faptele Apostolilor, scrisă de evanghelistul Luca în Roma, pe la anul 63 e.n., dar aceste informații sînt incerte și nu adaugă nimic important la meritele întîiului

martir creștin. Atît cît ne oferă Sf. Luca este de ajuns spre a-i cunoaște universul spiritual. Știm, astfel, că Ștefan, plin de dar și de putere, făcea minuni și semne mari în popor" (Faptele Apostolilor 6, 8). „Slujirea la mese" implica un serviciu mai complex decît simpla distribuire a hranei, adică aprovizionarea, păstrarea, prepararea și distribuirea alimentelor. Diaconii, cum am spus mai sus, propovăduiau și săvîrșeau anumite lucrări de sfințire. Ștefan, cu harul primit prin „punerea mîinilor", vădea o deosebită statornicie în credință și o mare putere de propovăduire. „Din sinagoga ce se zice a Libertinilor (a cirineilor și a alexandrinilor și a celor din Cilicia și din Asia) s-au ridicat unii și au început să se pricească cu Ștefan. Dar nu putea să se măsoare cu înțelepciunea și cu duhul cu care el vorbea" (Idem 6, 9—10), Neputîndu-l înfrunta, adversarii „l-au luat pe sus și l-au dus la sinedriu", punînd „martori mincinoși" care să-l acuze de „hulă împotriva locului celui sfînt și împotriva legii" (Idem 6, 13). Respectîndu-se formal procedura legii mozaice, i s-a acordat dreptul de a se apăra. Procesul ucenicului se desfășoară în condiții aproape identice cu cel al Mîntuitorului. Remarcabilă în acest proces, este doar cuvîntarea acuzatului, care — alături de cele ale Sfinților Apostoli Petru și Pavel — este reprodusă detaliat de Sf. Luca, alte cuvîntări fiind rediate fragmentar. În patetica sa cuvîntare, Sf. Ștefan cîntă „Legea" și strămoșii, rezumînd istoria zbuciumatului popor ales. Citînd texte vechi-testamentare, a formulat, însă, un aspru rechizitoriu: „Pe care dintre proroci nu l-au prigonit părinții voștri? Omorît-au pe cei ce au vestit sosirea Celui Drept, ai cărui vinători și ucigași v-ați făcut voi acum, voi care ați primit legea cu rînduială de la îngeri și nu ați păzit-o!" (Idem 7, 52—53). Acuzatorii nu mai suportă înfruntarea și nestăpînîndu-se „au năvălit asupra lui, toți deodată". (Idem 7, 57).

După cum se știe, poporul Vechiului Testament nu era lipsit de simțul justițiar, cu obirșii în legislația iluminatului Moise. Pedepsele aplicate de justiția mozaică erau extrem de crîncene, însă atunci cînd delicventul era considerat dușman al lui Dumnezeu. Pe Ștefan l-au condamnat, deoarece martorii (mincinoși) au declarat că l-au auzit pe acuzat „grăind cuvinte de hulă împotriva lui Moise și a lui Dumnezeu" (Idem 6, 11). Deși Moise a primit misiunea de a comunica obștei fiilor lui Israel „tilcuirea poruncilor", printre care se atrage atenția și asupra pîrîtorilor și calomniatorilor. „Să nu umbli cu clevetiri în poporul tău și asupra vieții poporului tău să nu te ridici. Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru. Să nu dușmănești pe fratele tău în inima ta, dar să mustri pe aproapele tău ca să nu porți păcatul lui" (Leviticul 19, 16—17) „Să nu spunei minciună..." și „să nu jurați strîmb", să nu faceți nedreptate la judecată". În general procedura de judecată, orală și publică, era corectă și blindă. Acuzatorii nu erau încurajați, dimpotrivă, apărarea era sprijinită. Tribunalul era constituit din bătrîni înțelepți și cu bune nume, dar totuși s-au mai comis și „asasinate". Așezămintele au fost bune, dar n-au fost întotdeauna respectate.

Apărarea în fața tribunalului și-o făcea acuzatul însuși, deși exista și oficiul de apărător. Sentința nu se pronunța imediat, ci a doua sau a

treia zi după dezbateri. Între timp judecătorii chibzuiau ca nu cumva să fie pedepsit un nevinovat. Când era vorba de „delicte” religioase vădite, sentința se putea pronunța imediat.

În procesul diaconului Ștefan judecătorii săi n-au așteptat trecerea zilelor de chibzuință, ci „au năvălit asupra lui toți deodată și după ce l-au scos afară din cetate, au început să-l bată cu pietre” (Faptele Apostolilor 7, 57—58). Au fost neglijate și alte coordonate ale procedurii legii mozaice, asupra cărora nu insistăm. În orice caz, ca și în procesul Min-tuitorului, s-a manifestat o insolită grabă — fără martori ai apărării — în pronunțarea și executarea pedepsei cu moartea.

În fața sinedriului, diaconul Ștefan apare neînfricat, stăpîn pe sine. Toată ființa lui reflectă puritate și forță. Și „toți cei ce ședeau în sinedriu au văzut fața lui luminoasă ca fața unui înger” (Idem 6, 15). Lumina izvorăște dinăuntru și se varsă înăuntru, luminînd ca un far. Dar judecătorii lui n-au putut pătrunde această lumină: l-au scos afară din cetate, l-au dus în valea Iosafat și l-au ucis cu pietre. Totuși, în clipa premergătoare smulgerii din durere, ca un iluminat, a implorat: „Doamne, nu le ții în seamă acest păcat! Și zicînd acestea a adormit” (Idem, 7, 60).

A adormit... Actul tanatic, transfigurat, își pierde aspectul tulburător, devenind o ceremonie de un tragic sublim. O stare — limită, o dezlegare de timp, în care simțurile nu mai percep durerea, ci, intuiesc doar infinitul spațial. „Văd cerurile deschizîndu-se...” Este lumea pe care el o separă de întunerecul neîntinței; este o altă formă a existenței, o depășire a sinelui, apoteoza martiriului.

Bărbați cucernici au ridicat din pulberea drumului trupul zdrobit, l-au îngropat „și l-au jelit cu jale mare” (Idem 8, 2). Memoria lui a fost cinstită de la început și credincioșii l-au considerat sfînt îndată după moarte ca „întîiul martir creștin”. O frumoasă tradiție ne informează că sfintele lui moaște au fost duse la Constantinopole (în veacul V). Sfînții Grigorie din Nazianz, Ioan Hrisostomul și alții i-au închinat frumoase panegirice, iar împărăteasa Eudochia, soția împăratului Teodosie I cel Mare, i-a închinat o biserică în Ierusalim, pe locul unde Sf. Arhidiacon Ștefan (cel dintîi dintre cei șapte) a fost lapidat. Substanța biblică a inspirat numeroși creștini cu har poetic, dedicîndu-i frumoase imnuri (tropare, condace, icoase, stihiri, etc.), care laudă vredniciile întîiului martir creștin. Cîntări de laudă i-au compus: Sf. Efreim Sirul (secolul IV), Roman Melodul (secolul V—VI), Sofronie, patriarhul Ierusalimului (secolul VII), Andrei al Critei (secolul VIII), Sf. Ioan Damaschinul (secolul VIII), studiții Teodor, Iosif, Ciprian, Teofan, mitropolit în Niceea (secolul IX), Anatolie al Tesalonicului, Iosif Imnograful din Constantinopol, etc. Am numit doar cîțiva autori ale căror creații literare, născute din pietate, au fost acceptate în serviciile rituale ale Bisericii noastre.

Moartea Sfîntului Arhidiacon Ștefan semnifică întîia petală înșingărată dintr-o uriașă jerbă, menită să ne aducă aminte de acea coroană de spini pe care a purtat-o pe cap Cel ce a adus suprema jertfă pentru noi. Lapidarea lui Ștefan exprimă pregnant substanța și sensul moral

al martiriului pentru o credință, pentru un ideal. Optimismul creștin risipește nuanța sumbră a eclesiastului (toate sînt deșertăciuni) Sf. Arhidiacon Ștefan a mărturisit, prin sacrificiul său credința în asigurarea Domnului: „Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi” (Ioan 11, 25).

Dialogurile sale cu învățații legii Vechiului Testament demonstrează că nivelul cultural al primei comunități creștine din Ierusalim era destul de ridicat, deși marea ei majoritate o reprezentau oameni din „clasa de jos” a poporului. Învățătura creștină nu se închegease încă în sisteme dogmanite și morale, dar învățătura orală a prins a da roade, căzînd pe pămînt bun.

Lapidarea inițialului martir a contribuit mult la răspîndirea creștinismului în afara granițelor Țării sfinte. Mulți creștini s-au răspîndit prin Palestina și în alte țări, înființînd comunități creștine pe unde ajungeau: „Cei ce se risipiseră din tulburarea întimplată cu Ștefan au pătruns pînă în Fenicia și în Cipru și în Antiohia, nimănui grăind cuvîntul fără numai iudeilor. Dar au fost printre ei și cîțiva din Cipru și din Cirene, care, venind în Antiohia, au vorbit și elinilor și le-au binevestit pe Domnul Iisus” (Faptele Apostolilor 11, 19—20). Apoi au binevestit și altora și s-au bucurat „de întoarcerea păgînilor” (Idem 15, 3). Eleniștii, (iudei de limba greacă) printre care se aflau și păgîni convertiți de sfinții apostoli, deschid porțile creștinismului pentru neamurile pămîntului, spre realizarea marii finalități a religiei dragostei universale. În elanul propovăduirii, ei aduc pasiunea pentru idealurile umanitare. De toate acestea — adică de credință luminată, de elan și perseverență — de care a dat dovadă concretă Sfîntul Arhidiacon Ștefan, avea trebuință propovăduirea creștină, în confruntarea cu puternica tradiție iudaică și cultura greco-romană. Acest complex de forțe îl aducea el în misiunea ce i s-a încredințat: „Și era Ștefan plin de credință și de putere și făcea minuni și semne mari în popor” (Idem 6, 8). Sf. Arhidiacon Ștefan ilustrează caracteristica propovăduirii creștine din primele veacuri: agerime și combativitate, nu un fanatism orb, exclusivist și agresiv.

Poate că cea mai profundă semnificație a morții sale se raportează la mișcarea inimii celui ce avea să devină „vas ales” și să poarte numele Domnului Iisus înaintea neamurilor, Saul din Tars, devenit Sf. Apostol Pavel.

Într-o caldă și sinceră confesiune ne spune însuși: „Iar cînd au vărsat singele lui Ștefan, martorul Tău, am fost și eu de față și găseam bună fapta lor și păzeam veșmintele ucigașilor lui” (Faptele Apostolilor 22, 20). Deși nu a participat direct la uciderea Sfîntului Arhidiacon Ștefan, Saul din Tars se învoise la uciderea lui. Și „Saul pustia Biserica, intrînd din casă în casă și tirînd bărbați și femei îi dădea ca să-i ucidă...” (Faptele Apostolilor 8, 3).

Convertirea lui Saul, pe drumul Damascului, se săvîrșește „la un semn de sus”, dar conștiința fusese tulburată, furia dîmărită de imaginea morții Sfîntului Ștefan. În apoteoza aceluia sfîrșit înmugurise, în inima prigonitorului, o dorință nouă de participare. Pe drumul Damascului, Saul

avea în față imaginea martirului, iar zbuciumul lăuntric îi îndreptă gândul spre Cel ce purtase coroana de spini. Și harul nu zăbovește! Saul, prigonitorul, devine Sf. Apostol Pavel, o forță de dimensiuni universale. Pavel avea toate calitățile pe care le cerea Cicero unui om care stăpânește arta cuvântului. Geniul său a găsit cu ușurință, la toate neamurile, aplicabilități, cu maximă eficiență, ale învățaturii Domnului Iisus. Astfel, „întiiul martir” semnifică deschiderea spre renașterea neamurilor.

Numit și „apostol”, în sens larg, și „întocmai cu apostolii”, în cinările bisericești și în evlavia creștinilor, Sf. Arhidiacon Ștefan a fost venerat de credincioșii primei comunități creștine și de-a lungul veacurilor, până în zilele noastre. Ziua consacrată sfinților în Biserica noastră este, de regulă, ziua morții lor, considerînd că prin moarte ei au trecut la nemurire. Pe Sf. Arhidiacon Ștefan, Biserica noastră, cum se știe, îl sărbătorește în 27 decembrie.

SFINTUL ANTIMIS. IMPORTANȚA SA ISTORICĂ *

de : diacon prof. TEODOR V. DAMȘA

Pe lângă valoarea lor dogmatico-liturgică, antimisele mai au și o valoare istorică prin vechimea lor și mai ales prin inscripțiile de pe ele ce conțin multe date rămase necunoscute, contribuind astfel la înțelegerea mai deplină a unei perioade din istoria vieții bisericești.

Din nefericire cele mai vechi antimise nu s-au mai păstrat și aceasta din două motive : În primul rând, ele erau confecționate din pânză, material mai puțin durabil ceea ce explică, în parte, cauza dispariției lor. Pe de altă parte se știe că ele au fost *anume* distruse, existind dispoziții canonice bisericești în acest sens. După Sf. Simion al Tesalonicului „antimisul stricat se arde într-un vas curat, cenușa se îngroapă în loc curat, sau se toarnă la spălător, dacă este bine îngrijit”, iar mireanului nu i se iartă dacă se atinge de el ¹. După un canon al patriarhului Nichifor Mărturisitorul, spălarea antimisului este iertată numai dacă s-a făcut din neștiință. Această măsură severă a fost luată din grija ca sfântul antimis să nu fie pingărit, dar pentru istorie, ea a pricinuit pagube imense, dacă ne gândim la datele pe care le-au putut cuprinde vechile antimise. Cei ce au încălcat această poruncă și din evlavie le-au păstrat în rămate ca pe icoane, fie prin biserici sau prin case, au făcut un mare serviciu istoriei. Măsurile episcopilor de mai târziu, ca antimisele scoase din circulație să se păstreze într-un loc potrivit, au fost binevenite. De aceea, este cu atât mai mare meritul mitropolitului Andrei Șaguna, care, poate cel dintâi în Ortodoxie a dispus ca antimisele ieșite din uz să fie păstrate împreună „cu celelalte lucruri vechi bisericești în ladă”, adică să fie conservate cu grijă ca unele ce au servit celor sfinte ².

În consecință, antimisele vechi, atâtea câte au mai rămas, sînt deosebit de prețioase. În ceea ce privește Biserica noastră, este amintită existența unui antimis din prima jumătate a secolului XV, dar exempla-

* Semnificația dogmatică și importanța liturgică a antimisului a fost tratată în articolul apărut în revista noastră nr. 5/1986, pp. 27—34.

¹ Citat la N. Sachelarie, *Pravila bisericească*, Cernica, 1940, p. 80.

² *Elemente de drept canonic*, ed. II, Sibiu, 1855, p. 136.

rul nu s-a mai păstrat. Este vorba despre un antimis al mitropolitului Macarie al Moldovei, datat din 1429, mitropolitul intitulându-se „al Moldovlahiei și al părților de lângă mare”³. Pe baza acestei relatări, N. Iorga îl plasează pe Macarie printre mitropoliții Moldovei din epoca lui Alexandru cel Bun, situându-l între 1415 (?) — cca. 1429⁴.

Cele mai vechi antimise păstrate până astăzi, provin de la începutul secolului XVII. Este foarte posibilă și existența altora mai vechi, dar până acum nu a fost semnalată. În ordine cronologică, enumerăm: antimisul cu inscripția slavonă din 1604, aflat la schitul Brădețel de Argeș⁵, cel cu inscripția românească de la Alba-Iulia din 1682, sfințit de mitropolitul Ioasaf al Ardealului (1682—1683), apoi un altul, tot cu inscripție românească, de la Buzău din anul 1695, sfințit de episcopul Mitrofan⁶. Lor le urmează antimisul slavon de la Arad din 1715, sfințit de „mitropolitul” Ioanichie Martinovici, iar un altul aparținând mitropolitului Ioanichie al Timișoarei „este al cincilea ca vechime păstrat în Biserica românească”⁷. Recent, a mai fost semnalat un antimis din vremea voievodului Vasile Lupu al Moldovei, sfințit de mitropolitul Varlaam în 1648, deosebit de valoros atât pentru istorie cât și pentru arta bisericească. Este confecționat din mătase naturală, căptușit cu pânză de in de dimensiuni mari (70×56 cm.) și lucrat cu mîna, aplicindu-se tehnica picturii cu vopsea în strat subțire spre a nu se îngroșa. Motivele florale și trăsăturile iconografice sînt executate în peniță cu cerneală după tehnica miniaturistică. El a fost destinat mănăstirii Agapia, a ajuns apoi la Secu și în sfîrșit la Neamț, unde se păstrează⁸.

Se pare că la început antimisele nu aveau nici un fel de inscripție și nici nu erau datate, ci doar una sau mai multe cruci desenate cu peniță și cerneală⁹. În acest sens, Nichifor Mărturisitorul (secolul IX) și Ioan de Cipru (secolul XI) arată că antimisele puteau fi transferate dintr-o eparhie în alta și chiar duse la depărtări mari, așa încît nu era nevoie să se precizeze hramul bisericii, iar data sau numele episcopului sfințitor nu avea importanță într-o altă parohie¹⁰.

Antimisele românești din secolul XVII au adoptat inscripții asemănătoare cu cele rusești din același veac. Astfel, pe antimisul de la Buzău din 1695, găsim inscripția: „S-a sfințit acest dumnezeiesc antimis al Domnului nostru Iisus Hristos, prin punerea mîinilor și binecuvîntarea

³ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. 66.

⁴ Idem, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 335.

⁵ Diac. Nica M. Tuță, *Sfîntul antimis — studiu istoric, liturgic și simbolic*, București, 1943, p. 57.

⁶ Idem.

⁷ Prot. dr. Gh. Cotoșman, *Antimisele Mitropoliei Banatului. Contribuții la istoria Mitropoliei Banatului din secolul XVIII și XIX*, în „M. B.” nr. 10—12/1965, p. 719.

⁸ Diac. prof. Ioan Ivan, *Sfîntul antimis. Importanța unor sfînte antimise de la mănăstirile Neamț și Secu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”; nr. 5—6/1968, p. 290.

⁹ Ivan Goșev, *Antimisul. Studiu liturgic, eclesiologic și arheologic* (în limba bulgară), Sofia, 1925, p. 74.

¹⁰ Nica M. Tuță, o.c., p. 56.

iubitorului de Dumnezeu, Kir Mitrofan, episcopul Buzăului, și s-a așezat în biserica Sfintei Înălțări a Crucii, în zilele blagocestivului Domnului Io Constantin Voevod, în anul 1695, octombrie 12" (leat 7203) ¹¹.

De mare interes sînt inscripțiile de pe antimisele din Transilvania și Banat, intrucît din ele aflăm situația bisericilor ortodoxe din aceste teritorii locuite de români. Antimisele din Banat din secolul XVIII au textul, imprimat ori scris cu cerneală, în limbile slavonă și greacă — mărturie a legăturilor ierarhice pe care Biserica românească a Banatului le-a avut multă vreme cu Patriarhia de Peci, încă de la restaurarea ei în 1557 precum și cu mitropolia de Karloviț, de la întemeierea ei în urma exodului din 1690 a patriarhului de Peci Arsenie III Cernoievici ¹².

În principiu, inscripțiile de pe antimisele care circulau în Banat și Transilvania în secolul XVIII erau în limba slavonă (sau slavo-sîrbă), ca cea de pe antimisul din 1743, imprimat la Viena. Acest antimis este foarte important, avînd o mare circulație atît în timpul patriarhului Arsenie al IV-lea Sakabent de Peci — care l-a emis după migrația sa la Karloviț în 1737 — cît și după el, fiind luat ca model de urmașii săi și episcopii sufragani. În traducere, inscripția este următoarea: „Acest sfînt și dumnezeiesc Jertfelnic, pentru slujba cea nesingeroasă a Trupului și Singelui Domnului și Mintuitorului nostru Iisus Hristos, după tradiția Bisericii Răsăritului, s-a tipărit prin binecuvîntarea preafericitului domn Arsenie IV, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop de Peci, al tuturor sîrbilor, bulgarilor, a țarmurilor mării, al Bosniei, al unei părți din jumătatea Dunării și întregului patriarhat al Iliricului, în anul 1743, în Viena. Are putere de slujbă bisericească în biserica Adormirii Maicii Domnului, în comuna... sfîntit. Sfîntit și eliberat de episcopul ortodox al Timișoarei Moisei... Taina (sfîntirea) s-a făcut în Timișoara, august 31, anul 1759" ¹³. Acest antimis a fost imprimat într-un număr foarte mare, bucurîndu-se de o largă întrebuințare și fiind în uz în Banat nu numai pe timpul mitropolitului George Popovici (1744—1757), ci și în timpul urmașilor săi la Timișoara, episcopii Vichentie Vidak (1759—1774) și Moise Putnic (1774—1781) cel din urmă a sfîntit și dat unui însemnat număr de biserici din dieceza Timișoarei, antimisele patriarhului Arsenie IV, din 1743, toate purtînd data sfîntirii de 9, 10, 11, 12 și 13 august 1779.

Antimisele patriarhului Arsenie IV au fost sfîntite și distribuite și bisericilor din eparhiile Caransebeș-Vîrșeț și Arad, pînă la despărțirea ierarhică din 1865, cînd au fost înlocuite cu antimise proprii date de episcopii români, cu inscripții în limba română ¹⁴. Alte antimise ale mitropoliților din Karloviț, din a doua jumătate a secolului XVIII, exprimă clar formula: „Arhiepiscop de Karloviț și mitropolit al popoarelor slavo-sîrb și valah”.

¹¹ Ibidem, p. 57.

¹² Gh. Cotoșman, *Vechile antimise din bisericile Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului*, în „M. B.” nr. 4—6/1967, p. 263.

¹³ N. M. Tuță, o.c., p. 71, Fotocopie la fig. 30, p. 103.

¹⁴ Gh. Cotoșman, *Antimisele Mitropoliei Banatului* art. cit., p. 732.

Antimisele constituite un izvor de importanță aparte și pentru istoria bisericilor parohiale, pentru alcătuirea și întregirea listelor ierarhilor și delimitarea hotarelor eparhiilor în diferite veacuri ca și pentru legătura Bisericilor ortodoxe locale între ele.

Această realitate o constata N. Iorga: „La noi se pot afla, pe această cale, anume raporturi bisericești pe care n-avem cum să le aflăm altfel. În secuimea românească găsim, de exemplu, antimise din secolul al XVIII-lea de la episcopii de Roman de cealaltă parte a muntelui. În Ardeal, până în adînc, ba chiar și în Maramureș au intrat antimise muntene. Ele alcătuiesc un element de unitate românească”¹⁵. Un interesant exemplu îl prezintă și folosirea la o biserică din Bihor a unui antimis destinat inițial mănăstirii Partoș din Banat. Acest antimis ajută și la stabilirea, cu aproximație, a datei construirii bisericii din Ștei (azi orașul Dr. Petru Groza), la care ne referim, zidită pe la 1780.

Cum a ajuns acest antimis de la mănăstirea Partoș, la Ștei? Textul inscripției sale este identic cu cel al patriarhului Arsenie IV, citat mai sus, avînd două adausuri de mină: „... Are puterea de a servi la săvîrșirea slujbei la hramul Adormirii Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu în mănăstirea Partoș. Sfințit de domnul Gheorghe Popovici, mitropolit ortodox al Timișoarei”. Cele subliniate au fost scrise mai tîrziu, cu mîna, nu la la tipărire, cînd li se rezerva numai loc. Tot ulterior s-a mai adăugat cu cerneală neagră, sub desenul chenar al antimisului: „Așezat de Dionisie exarhul, în timpul egumenului Macarie, 1750”¹⁶. Or, se știe că mănăstirea Partoș a fost desființată prin aplicarea rezoluției imperiale habsburgice din 16 ianuarie 1777, care prevedea reducerea mănăstirilor prin desființarea celor mai mici, limitrofe altora mai înfloritoare. În situația creată se pare că episcopia Aradului a împrumutat un număr de antimise vechi de la episcopia Timișoarei pentru bisericile clădite în satele sărace ale Bihorului și astfel antimisul de la mănăstirea Partoș, încă în bună stare, a fost acordat bisericii din Ștei, ceea ce presupune și data zidirii acelei biserici — cu aproximație anul 1780¹⁷.

Un mare număr de antimise reprezentînd aproape toate provinciile românești și aflate în cuprinsul Mitropoliei Banatului, sînt acum adunate în colecția muzeală eparhială. Dintre ele, antimisul episcopului Grigorie Socoteanu al Rimnicului (1749—1764) se pare că a fost adus înainte cu două veacuri de unul dintre preoții olteni instituți la parohiile românești din Banat în timpul păstoririi mitropolitului George Popovici.

La fel s-au petrecut lucrurile pe întregul teritoriu al Transilvaniei. „Preoții care se hirotoneau ... aduceau cu ei antimise de acolo, pe care le păstrau cu un respect excepțional, legate fiind de sufletele lor. De aceea și dispozițiunea episcopală, de a schimba pe cele vechi cu altele, s-a împiedicat de rezistența pasivă a preoților și stăruința în păstrarea

¹⁵ Nicolae Iorga, *Un antimis al mitropolitului Luca (1604)*, în „B. O. R.” LIII (1935), nr. 9—10, p. 484.

¹⁶ Ștefan Lupșa, *Istoria parohiei Ștei, Beiuș*, 1942, p. 70.

¹⁷ Ibidem.

celor vechi"¹⁸. Este semnificativă situația atîtor preoți din Ardeal, Maramureș, Sătmăr, etc., care fuseseră hirotoniți de episcopii ce nu aveau jurisdicția asupra acelor ținuturi românești în care se ducea lupta pentru trecerea forțată la uniție. Satele trimiteau candidați la preotie fie în Principate, fie la episcopi sirbi. După hirotonie, aceștia se întorceau în satele lor, aducînd cu ei și cite un antimis pe care să slujească liturgia. Numărul acestora este foarte important. Astfel, în vizitația canonică a Bihorului efectuată între 25 martie — 8 octombrie 1759, în 275 localități (din totalul de 325 așezări), episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului a găsit majoritatea bisericilor din lemn, pămînt și trestie, acoperite cu șindrilă, iar preoții hirotoniți unii de episcopul Aradului, dar *cei mai mulți de episcopii Rimnicului, mitropolii Ungro-Vlahiei și cei ai Moldovei*¹⁹.

Același episcop îl informa pe mitropolitul Pavel Nenadovici de la Karloviț (1749—1768), la 22 martie 1761, că „din Ardeal vin o sumedenie de tineri pentru hirotonie, și nu pot sfîrși să-i hirotonesc, trebuie să fac trei liturghii, săptămînal pentru hirotonia lor, pentru ca apoi să-i trimit înapoi în Ardeal... În anul precedent de asemenea am slujit cite două liturghii săptămînal pentru hirotonirea acestora”²⁰. Este de presupus, dacă nu o certitudine, că preoții hirotoniți de el au fost dăruți cu cite un antimis pe care să slujească în satele lor, dacă bisericile erau ocupate de preoți uniști. De la candidații hirotoniți de el, episcopul putea cunoaște situația reală și astfel a aplicat și el „pogorămîntul” menționat de Nichifor Mărturisitorul în canonul său, în sensul că antimisele se trimit fără nici o piedică, acolo unde este nevoie de ele și nu sînt mărginite la o eparhie, ci se trimit și în alte părți, ca și Sf. Mir, mai ales în acele împrejurări excepționale. Cite din aceste antimise se vor fi păstrat pe la bisericile maramureșene? Spre exemplu notăm că în această perioadă critică de forțare a uniției, mitropolitul Gavriil Calimachi al Moldovei trimitea mănăstirii Rîmeț un antimis, cu scopul de a ajuta și consolida rezistența național-ortodoxă²¹.

Antimisele mitropolitelor Ardealului din secolul XIX au păstrat vechile modele²², dar inscripțiile erau mai scurte. Astfel, pe antimisul emis de Andrei Șaguna pe cînd era numai episcop, se afla scris: „Cu darul Prea Sfîntului și de viață făcătorului Duh s-au sfințit acest antimis, prin sfințirea Prea Sfîntului Domn Andrei, Episcopul Bisericii drept-măritoare din Ardeal, spre întrebuintare la slujba dumnezeiască în sfînta biserică din... hramul...”²³.

¹⁸ Dr. Sebastian Stanca, *Graiul antimisului*, în vol. „Omagiu I. P. S. Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului”, Sibiu, 1940, pp. 721—723.

¹⁹ Diac. dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sirbe în secolele al XVII-lea, și al XVIII-lea*, teză de doctorat, București, 1980, p. 106.

²⁰ Ibidem, p. 106.

²¹ „Telegraful Român”, nr. 31—32/1978, p. 4.

²² Dr. Sebastian Stanca, art. cit., p. 723.

²³ N. M. Tuță, o.c., p. 71.

Formula a trecut, cu modificările corespunzătoare, după separarea de ierarhia sirbească, și la episcopii români de la Caransebeș și Arad. O păstrează încă, prin 1910, și episcopul dr. Elie Miron Cristea, cum se vede din inscripția de pe antimisul bisericii din Bozovici: „Cu darul Prea Sfântului și de viață făcătorului Duh sfințitu-s-a acest antimis de Prea Sfântul Domn Dr. Elie Miron Cristea, dreptcredinciosul episcop român al eparhiei Caransebeșului și s-a predat spre întrebuințare la sfintele liturghii bisericești din comuna Bozovici cu hramul Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos, în anul Domnului 1910, luna decembrie ziua 10”. Același episcop adoptă o altă formulare pe antimisul din 1916: „Sfintitu-s-a acest antimis prin rugăciunile Prea Sfântului Domn Dr. Elie Miron Cristea, dreptcredinciosul episcop român al eparhiei Caransebeșului și s-a dat spre a îndeplini pe el dumnezeieștile liturghii bisericești din parohia ort. rom. Jidovin cu hramul Înălțarea Domnului la ceriu. 1916. Anul Domnului”. Antimisul dat în 1919 bisericii din Caransebeș, cu hramul Sfântului Mucenic Georgie, de episcopul dr. Elie Miron Cristea, repetă formula celui din 1916.

Antimisele au continuat să reflecte, în formule mai solemne și cuprinzătoare, dar în spiritul tradiției ortodoxe, cele mai importante evenimente ale vieții bisericești. Pentru istorie rămânând interesant antimisul dat în 1948 de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în inscripția căruia se marchează un eveniment de mare importanță: reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române, ce poate fi întâlnit în numeroase locuri. Alte antimise marchează alte evenimente. Spre exemplu, în inscripția antimisului sfințit în 1976 și folosit în prezent în catedrala episcopală din Alba Iulia se precizează jurisdicția eparhiei „pentru județele Alba, Mureș și Harghita” precum și că este o eparhie reînființată în anul 1975, după o pauză de 275 ani, și la împlinirea a 375 ani de la unirea tuturor românilor sub Mihai Vodă Viteazul (subl. n.).

De aceeași rezonanță și valoare istorică este și antimisul emis de episcopul Roman R. Ciorogariu în 1921 care marchează reînființarea Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, „sub stăpânirea română”, ca și cel sfințit de episcopul Nicolae Ivan cu prilejul reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Din puținele inscripții selectate și citate, se poate vedea cum atît vechile antimise, cît și cele mai noi, contribuie, prin datele înscrise sau prin prezența lor într-un anume loc, la reconstituirea istoriei Bisericii noastre strămoșești.

Antimisele au circulat și ele, odată cu oamenii, cu preoții care le aveau asupra lor, pentru a putea sluji acolo unde erau trimiși sau purtați de împrejurări. Așa se explică și prezența atîtor antimise provenind din alte eparhii, pe care preoții le-au lăsat în bisericile în care au fost trimiși să slujească²⁴. Deopotrivă, ele reflectă o profundă conștiință preotească asupra unității de neam și de credință a tuturor românilor. Preoții aduceau cu ei antimise sfințite și cărți pentru suflet. Cît de mulți erau

²⁴ Gh. Cotoșman, *Vechile antimise* art. cit. p. 264.

aceștia, pentru timpurile mai vechi, se poate vedea dintr-o statistică din 1767, privind eparhiile Caransebeșului și Timișoarei. Dintr-un total de 994 preoți în cele două eparhii, 115 erau veniți din Țara Românească, iar 54 din Transilvania spre a scăpa de persecuțiile uniatiste. Aceste treceri dintr-o provincie în alta, constituie încă un argument pentru unitatea limbii și formarea conștiinței naționale românești. Fenomenul se întâmpla și invers: numeroși preoți din Banat, prigonți de autoritățile habsburgice se refugiază în Țara Românească²⁵.

Antimisele mai pot arăta și diferitele relații dintre Bisericile Ortodoxe locale, iar inscripțiile respective pot reconstitui, în parte, și starea culturală și religioasă a episcopiei din care provin, aria lor de răspîndire, reflectînd deopotrivă și ceva din respirația artistică a vremii. Mai credem că limbajul antimiselor ascunde încă multe aspecte importante pentru viitorii cercetători care se vor îndrepta cu interes spre ele, doritori să pună în valoare tot ceea ce privește trecutul legat de credință, cultura și istoria poporului român.

²⁵ I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, pp. 126—127.

POMELNICUL MURAL AL BISERICII „SFÎNTUL NICOLAE” DIN HUNEDOARA

de: ADRIAN ANDREI RUSU

Biserica „Sfîntul Nicolae” din Hunedoara și-a dobîndit titlul de monument istoric de importanță majoră, în primul rînd grație monografiei artistice cu care acad. Virgil Vătășianu își marca începuturile istoriografice. Dacă pînă atunci opiniile recunoșteau în această biserică doar haina de la mijlocul secolului XVII, dintr-o dată datarea ei a fost coborîită cu două veacuri¹. Monumentul în sine nu a stimulat concomitent și studierea istoriei comunității ortodoxe românești din preajma lui, deși punctul de plecare se aflase chiar în edificiul bisericii.

În anul 1903, *Șematismul diecezei Lugoșului* consemna: „În altar, la masa de proscomidie se află pe părete un dyptich (pomelnic, n.n.) cam șters, care asemenea se vede a fi vechi”². După o redare simplă a conținutului, lipsa de rigoare științifică oprește alte adaosuri. Nu ni se spune dacă a fost pictat ori doar grafitat (scris prin zgîriere), de o singură mină ori altele succesive. Nici modalitatea de grupare a conținutului nu ne-a fost împărtășită. Mai tirziu, V. Vătășianu nu îl amintește, pentru ca în anul 1932, I. D. Ștefănescu să scrie despre un „diptic cu nume șters”³. După exact 70 ani de la prima atestare, pomelnicul a reintrat în atenție, grație cercetătorului Marius Porumb care arătînd că din el „azi nu se mai păstrează decît fragmente decorative”, l-a utilizat, înțîia oară, ca *document istoric* probatoriu într-o argumentație ce stabilea activitatea artistică a pictorului ieromonah Gavriil, la sfîrșitul secolului XV⁴. Această ultimă remarcă o descopeream în momentul în care înce-

¹ Virgil Vătășianu, *Vechile biserici de piatră românești din județul Hunedoara*. În: „Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice. Secția pentru Transilvania, Cluj, 1929, pp. 68—73.

² *Diecesa Lugoșului. Șematism istoric*, Lugoș, 1903, p. 449.

³ I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'en XIX-e siècles*, Paris, 1932, p. 275.

⁴ Marius Porumb, *Zugravii iconostasului bisericii „Sfîntul Nicolae” din Hunedoara*, în „Acta Musei Napocensis”, 10, 1973, pp. 685—686. Idei reluate de autor și în *Pictura românească din Transilvania*, vol. I, Cluj-Napoca, 1981, p. 50.

pusem, la rîndul nostru, să ne interesăm de aceeași piesă. În urma unei lecturi și analize atente a acestui înscris parietal (pe perete) dispărut, am extras cîteva observații și concluzii pe care le-am socotit demne de a fi comunicate.

Cu toate că literatura istorică s-a ocupat destul de sporadic cu această categorie de izvoare, ele au fost o prezență precis determinată, cu o relativă frecvență. În Transilvania, dintre cele mai cunoscute documente parietale au fost cele de la bisericile săsești din Brașov și Sibiu⁵. Termenul de „cronici murale”, pe care le-au dobîndit, desemnează și conținutul lor. Cît privește epoca în care au apărut, nu s-a ajuns la un consens. Cert este că ele furnizau date considerate tradiționale, cu mult mai vechi (secolul XII) decît monumentele suport. S-a observat, de asemenea, că pentru secolele XVI—XVII, informația lor era sensibil mai bogată și mai corectă. Spre deosebire, însă, de monumentele săsești, cele românești, aparținînd Bisericii Ortodoxe, nu au cunoscut semnalări și studii care să le confere gradul de cronici.

După cum am văzut, la Hunedoara existase un „diptic mural”, un pomelnic al proscomidiei aflat pe perete, care a dobîndit sensuri istoriografice doar cu trecerea timpului. În afara pomelnicului de care ne ocupăm, altele de formă asemănătoare, „parietale”, se regăsesc și la alte biserici ortodoxe. Se pare că la început, dipticul fusese o piesă independentă, compusă din altele mobile, dar din material tare. Locul său se afla în preajma proscomidiei, alături de alte obiecte destinate cultului. Conținutul său îl formau listele de morți și vii, destinate pomenirilor. Aglomerarea numelor a provocat extinderea conținutului dipticelor pe altar, pe pereții săi ori pe cărți independente⁶. De veche tradiție bizantină, pomelnicul a fost frecvent utilizat și în spațiile geografice românești. Cele mai timpurii mănăstiri moldovene, spre exemplu, au avut pomelnice din secolul XIV. Întîlnirea acestui prețios auxiliar bisericesc cu fresca monumentelor este mai greu de urmărit. Pe baza materialelor iconografice publicate pînă acum, rezultă că pînă în secolul XV nu s-au păstrat dovezi probatorii. Din același veac, însă, remarcăm un fenomen care *preliminează* în fond tipul de la Hunedoara. Referindu-ne doar la vecinătățile orașului de pe Cerna, constatăm grafitarea (zgîrierea, incizarea) unor nume, tocmai în vederea pomenirii. La Densuș procedura începe în anul 1473, prin consemnarea morții Stanei și a preotului Daniil, pentru a continua apoi cu vigoare în secolul următor: 1550—1551, 1556—1557, 1566; la Sîntămărie Orlea din 1562—1563; la Hălmagiu din

⁵ Vezi *Nachrichten von den ehemals in den alten grossen Kirchen zu Hermannstadt und Kronstadt befindlichen Wandchroniken*, în: „Archiv des Vereins. Sibiu, 4, 1851, pp. 110—130. Pentru cea din Brașov vezi și *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. IV, Brașov, 1903, pp. 1—10.

⁶ Despre diptice vezi F. Cabrol — H. Leclercq, *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, vol. IV, Paris, 1920, pp. 1050—1062; *Reallexikon zur byzantinischen Kunst*, B. I/8, Stuttgart, 1966, pp. 1197—1203; Konrad Onasch, *Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten*, Leipzig, 1981, p. 85.

1648⁷. Ca urmare, atunci cînd protopopul Ianăș lua hotărîrea de a reface și a repicta biserica „Sf. Nicolae” din Hunedoara (1654), pomelnicul de pe pereții bisericilor devenise o obicei cu tradiție locală românească.

Pomelnicul Hunedoarei se subîmpărțea, așa cum se întîmplase cu majoritatea celorlalte, în trei clase. Cea dintîi, nenumită, avea, prin atributele personajelor (presbiter, ieromonah, iereu), configurația unui grupaj al slujitorilor bisericii. Următoarea consemna patru zugravi, iar ultima opt nume de „făcători de bine”. La prima și cea de-a treia clasă, Șematismul adăugase abrevierea „s.c.l.”, lăsîndu-ne să ne imaginăm orice cu privire la o continuare. Cel mai mult ne-am interesat de clasa întîi. Șematismul afirmă, din nou, fără să argumenteze în vreun fel, că „seria cronologică a preoților este identică cu cea a protopopilor”⁸. Cum altă „serie” nu se indică decît cea a pomelnicului, trebuie să credem că numai despre aceasta era vorba. Vom reține și vom sublinia, însă, că ea trebuie să fi fost *cronologică*. Între cele 25 nume bisericesti figurează patru călugări (ieromonahi) și alți patru fără indicarea vreunei calități anume. După această detaliere a conținutului, se impune verificarea sa.

Situația specifică Hunedoarei comportă pentru studiu înlesniri de excepție, existînd bogate informații arhivistice și de carte veche. Ne vom grăbi să precizăm că intenția noastră nu a fost aceea de a reconstitui istoria protopopiatului local, ci doar de a verifica probitatea unui izvor. Afirmatia ne va servi și drept scuză pentru eventualele lipsuri în detalierea cronologică. Necesități metodologice ne-au îndemnat să numerotăm personajele nu numai în simpla lor înșiruire, ci și separat pe cele cu nume identice (a se vedea anexa).

Din faptul că pomelnicul de pe perete avusese un decor (chenar ?) pictat, se pare că el a fost executat împreună cu întreaga restaurare picturală interioară — operație săvîrșită, cum bine știm, în anul 1654. Ca urmare, capătul de fir trebuia căutat și găsit în rîndul personajelor din diptic. Acesta este protopopul Ianăș (= Ionaș, Ioan), menționat ca „ctitor” și rudele sale apropiate, fiii și ginerele — nume ce se întîlnesc în pomelnic în dreptul numerelor 18—21. Deci, principalul „ctitor” de la mijlocul veacului XVII fusese protopopul (pe care l-am numit convențional Ioan V.). El își începuse păstorirea în 1628, dată la care obținea numirea din partea mitropolitului Ghenadie⁹. Îl regăsim în evenimentele

⁷ *Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec. XIV—1450)*, partea I-a, în vol. „Pagini de veche artă românească”, vol. V/1, București, 1985, p. 70. Vom aminti aici că un caz asemănător am întîlnit la biserica mănăstirii Rîmeti. N. Iorga (*Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, vol. II, București, 1906, p. 158, nr. 544) semnală la proscomidie o listă de ctitori, călugări și laici. Cu privire la acest document nu s-au făcut observații pe care le-am putea lua aici în considerare.

⁸ *Șematism istoric*..., p. 449.

⁹ Arhivele Statului Deva, *Fond parohia ortod. rom. a Hunedoarei*, pachet XVI, nr. 6; Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latine romanesce pentru istoria Beserecei romane mai ales unite*, Blasiu, 1855, pp. 253—245; N. Iorga, o.c., vol. I, pp. 280—281; M. Păcurariu, *Biserica din Hunedoara*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 11—12/1957, p. 874; Idem, *Preotimea hunedoreană sprijinitoare a năzuințelor poporului în cursul veacurilor*, în: „M. B.”, nr. 10—12/1968, pp. 621—622.

legate de restaurarea bisericii, între 1634—1654. Ultima dată certă în care își exercitase atribuțiile a fost 22 mai 1656¹⁰. N. Iorga și după el Șt. Meteuș, consideră că în 1660 era încă în viață¹¹, dar fiul și urmașul său, Nicolae III, a fost confirmat ca protopop la 28 iunie 1659¹². Statie (nr. 19) și Alexi (nr. 20) nu sînt menționați nici măcar ca preoți, primul dintre ei fiind ginerele protopopului Ioan V. Alta este situația cu Nicolae III, care, deși fără atribut, a fost totuși protopop cert. Aici înregistrăm prima greșeală a editorului (Șematismul). Nicolae III, împreună cu alți credincioși, s-a îngrijit în anul 1693 de turnarea celui mai mare clopot al bisericii¹³. Știm cu precizie că a murit înainte de 9 aprilie 1696, moment în care mitropolitul Teofil îl numea provizoriu ca protopop, pînă la „săborul mare”, pe popa Ioan¹⁴. Acesta, Ioan VI, a fost de asemenea, protopop. Îl descoperim într-un act din 19 martie 1699¹⁵, apoi semnînd uniția la 5 septembrie 1700¹⁶, și la 18 iulie 1701, pe un document al soborului¹⁷. Numele său nu figurează în diptic, deși acesta depășise cu mult anul restaurării monumentului. Continuarea „pomelnicului” — nu știm cu ce tehnică de scriere — a fost decisă aproximativ la începutul secolului XVIII. Este posibil ca numele său să fi fost trecut inițial în diptic, dar cunoscînd cutumele în vigoare, sintem îndreptățiți să formulăm și ipoteza ștergerii lui ulterioare, ca urmare a greșelii grave care nu l-a mai făcut demn de pomenire. Deoarece el semnase actele uniției, rămîne verosimil ca în focul luptelor pentru Ortodoxie, din cuprinsul veacului XVIII, să fi fost anatemitizat de urmași.

Următorul semnalat succesiv este protopopul George (nr. 23). Din anul 1687, pînă prin 1711, un Stati „alias Gheorghe Cioca” este menționat ca protopop al Hațegului¹⁸. Este întilnit adeseori intervenind în

¹⁰ Nicolae Dobrescu, *Fragmente privitoare la Istoria bisericii Române*. Budapesta, 1905, p. 42.

¹¹ N. Iorga, o.c., vol. II, p. 281; Șt. Meteuș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase din Transilvania și Ungaria*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 278.

¹² N. Dobrescu, o.c., pp. 41—42.

¹³ Șematismul (p. 449, reluat de E. Elefterescu, *Orașul și castelul Hunedoara*, în: „Răsăritul”, București, 18, nr. 1, 1936, p. 14) a dat anul inscripției ca fiind din 1623. Data este însă greșită deoarece nobilul Grigore Marcocian, care l-a finanțat, printre alții, a trăit către sfîrșitul veacului (doc. din 18 iunie 1687, în *Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat evkönyve*, Deva, 9, 1898, p. 121). Inscriptia clopotului a fost redată în *Archaeologiai értesítő*, Budapesta, 23, 1903, p. 448. Data apare corect și la Șt. Meteuș, o.c., p. 455, nota 1.

¹⁴ Arhivele Statului Deva, *Fond parohia ortod. rom. a Hunedoarei*, pachet XVI, nr. 7; T. Cipariu, o.c., pp. 254—255; Șematismul, p. 340 (amintit cu data greșită 1697); N. Iorga, o.c., II, p. 280, nr. 10; Șt. Meteuș, o.c., p. 452; M. Păcurariu, *Biserica...*, p. 875.

¹⁵ *Hunyadmegyei...* (o.c.), pp. 121—122.

¹⁶ *Magasinu istoricu pentru Dachia*, vol. III, București, 1846, p. 310. G. Șincai citează și un alt document din 12 decembrie același an (*Hronica românilor*, vol. III, București, 1969, p. 253).

¹⁷ *Magazinu...*, p. 322.

¹⁸ Șematismul (p. 322), îl consideră instalat după 1710. A se vedea despre el la Andrei Medieșanu, *Aspecte din istoria protopopiatului Hațeg la sfîrșitul secolului XVII*, în „M. B.”, nr. 3—4/1985, pp. 228—229.

problemele protopopiatului Hunedoarei și există temeiuri să-l considerăm a fi nepotul protopopului Ioan V, fiu al acelui Statie sau Stati, din pomelnic. Primele date sigure despre el, în calitate de protopop al Hunedoarei, încep să se aglomereze după anul 1709¹⁹. Mai avem încă informații sigure despre el după 1731²⁰ și în 1733²¹.

În continuare, protopopul Zaharie (nr. 24), numit și Istrate²², se regăsește pe un Antologhior din 1737 (Rîmnic; B.R.V. 215)²³ și pe o Evanghelie din 1754 (București, 1750; B.R.V. 275), care fusese a bisericii din Teliuc²⁴. Se mai știe despre acest Zaharie că în august-octombrie 1761 și-a pus în aplicare planul de revenire la Ortodoxie²⁵.

Ultimii doi membrii ai cinului preotesc aflați în diptic, rămîn însă necunoscuți. Enigmatică prescurtare a *Șematismului* lugojean lasă deschisă problema sfîrșitului listei. Vom face totuși două remarci care ar putea ajuta dezlegările viitoare. Nu este exclusă nici eroarea editorului. Probabil că ereditatea funcției protopopiale a dispărut în prima jumătate a secolului XVIII, nu doar ca un privilegiu feudal, ci și ca o practică. Considerăm că și în această realitate trebuie căutată cauza întreruperii consemnărilor. Absența protopopului Petru, erou al unor evenimente de răsunet, în anul 1784, în timpul răscoalei lui Horea²⁶, încadrează sfîrșitul dipticului nostru înaintea acestui eveniment.

Deocamdată sintem, deci, în posesia unei date relativ precise care furnizează momentul în care s-a produs încheierea operației de „redactare” a pomelnicului. Istoricii de artă susțin, fără rezerve, că în anul 1654 a fost repictată *întreaga* biserică. Toate numele anterioare protopopului Ioan V. trebuie să fi fost preluate dintr-o sursă mai veche. Indiferent dacă aceste date, mai vechi de mijlocul secolului XVII, fuseseră conservate pe fresca anterioară, integral sau parțial, ori pe alte materiale, meritul protopopului Ioan întru conservarea lor, este deosebit. Puternica sa personalitate reiese cu prestanță din măreția actului său și

¹⁹ Însemnare din 16 februarie 1709, pe un *Triod* slavon din vechea bibliotecă a bisericii (N. Iorga, o.c., II, p. 121, nr. 374). Însă tot N. Iorga (o.c., II, p. 145, nr. 491) amintește un protopop Gheorghe la Hunedoara, deja în anul 1703.

²⁰ Arhivele Statului Deva, Fond, nr. 13 (doc. din mai 1731); însemnare pe un *Triod* (Rîmnic, B.R.V., 204), cf. N. Iorga, o.c., II, pp. 118—119, nr. 368. Trebuie să arătăm aici că a mai fost semnalat pe un *Octoih*, editat la Tîrgoviște, în 1712, un „protopop Grigore ot Hunedoara”, în 1726 („Ziridava”, 9, 1978, p. 469).

²¹ A. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728—1751)*, Blaj, 1900, p. 389. *Șematismul* consideră că în același an și-a încheiat păstorirea (p. 341).

²² N. Iorga, o.c., II, p. 119. O inscripție din biserică din Streisigheorgiu vorbește, însă, de un protopop Zaharia „Cioca ot Hunedoara”, la 1743 (V. Vătășianu, o.c., pp. 29—30). Dacă acest nume este, atunci era și el rudă cu protopopii precedenți.

²³ N. Iorga, o.c., II, p. 118, nr. 367.

²⁴ *Ibidem*, p. 120, nr. 369.

²⁵ A. Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacoviciu sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 pînă la 1764*, Blaj, 1902, p. 235. La 3 iunie 1762 era numit protopop preotul Iosif (Arhivele Statului Deva Fond ..., nr. 18).

²⁶ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, București, 1979, pp. 128, 209, 375, 404.

prezența sa singulară în galeria ctitorilor pictați²⁷. Ideea însăși a reluării dipticului ne îndeamnă să-i punem în seamă o cultură superioară.

Caracterul istoric veridic al conținutului pomelnicului l-am demonstrat pas cu pas, urmărind acoperirea prin alte surse documentare a protopopilor notați după nr. 18. Rămîne să procedăm, în continuare, după o metodologie asemănătoare, spre a cunoaște sensurile primului fragment (nr. 1—17). Deosebirea constă în aceea că documentația directă — sau așa cum o numisem mai sus, auxiliară dipticului — nu este la fel de bogată. Totuși, în situația Hunedoarei, șansa continuă să ne însoțească. Demonstrația va fi mai facilă, făcută invers cronologic, de la mai nou spre vechi.

Înainte de Ioan V. deținem elemente cu privire la un protopop Nicolae II (Miclăuș, nr. 15). El se semnase pe manuscrisul unui *Triod* slavon în jurul anului 1600²⁸. Alt protopop hunedorean, pe nume Moise (Moyssin), înscris în diptic sub nr. 14, primise la 12 august 1582 un privilegiu de la stăpînul de atunci al domeniului. Frații Ioan și Ștefan Török îi recunoșteau drepturile prin acel înscris²⁹. Identificarea este perfect asigurată prin absența vreunui alt personaj cu același nume. În continuare, am reținut o semnalare din anul 1540, cu privire la numirea unui protopop cu numele de *Iuvan*, de către Valentin Török³⁰. Trebuie să fi fost vorba despre Ioan IV (nr. 11). Predecesorul său imediat, protopopul Petru II (nr. 10) este și el atestat de documente. Originar din Socet (*Zoczath*), și-a început noile atribuții după anul 1506³¹. În 22 mai 1526, la recomandarea castelanilor Hunedoarei (diacul Andrei de Sintimbru și Ioan Bekus), i se reconfirmă funcția de către George de Brandenburg³². În sfîrșit, un al treilea act din 1528, care vorbește despre slujbele credincioase ale protopopului din Hunedoara, ale tatălui și fratelui său³³, se referă dacă nu la Petru II, atunci la urmașul său imediat Ioan IV. Protopopii de la nr. 9—1, ar trebui, în mod logic, să corespundă veacului XV. Avem un singur document care amintește de un protopop Petru, rezistent tenace la măsurile dure, profesate de acoliții franciscanului Ioan de Capistrano pentru catolicizarea românilor ortodocși³⁴. În lista noastră rămăsese un singur protopop cu acest nume (nr. 3), fapte ce ne decide să credem că este vorba despre una și aceeași per-

²⁷ M. Porumb, *Pictura* ..., p. 84.

²⁸ N. Iorga, o.c., II, p. 121, nr. 373.

²⁹ Arhivele Statului Deva, Fond ... p. 5, Amintit în *Hunyadmegye* ..., 9, 1898, p. 120, publicat de N. Iorga, o.c., I, pp. 279—280.

³⁰ Extrasă dintr-o referință arhivală datată 28 iunie 1659 (N. Dobrescu, o.c., p. 42).

³¹ Arhivele Statului Deva, Fond ... p. 3. T. Cipariu, o.c., p. 72; *Hunyadmegye* ..., p. 119 (greșit anul); N. Iorga, o.c., I, pp. 278—279; N. Dobrescu, o.c., p. 42 (amintit); M. Păcurariu, *Biserica* ..., p. 874 (amintit).

³² Arhivele Statului Deva, Fond ..., nr. 4; N. Iorga, o.c., I, p. 279; N. Dobrescu, o.c., p. 42 (amintit); M. Păcurariu, *Biserica* ..., p. 874 (amintit).

³³ Iosif Pataki, *Domeniul Hunedoarei la începutul secolului al XVI-lea. Studii și documente*, București, 1973, pp. 196—197.

³⁴ Petkko Béla, *Kapistrán János levelezése a magyarokkal*, în „Történelmi tár”, Budapesta, 2, 1901, p. 195.

soană. Vom mai remarca că într-un document al regelui Matei Corvinul, emis la Buda în 5 iulie 1458, se arată că *Iacobus Hwthman et Benedictus Rado, inhabitatores oppidi nostri Hwnyad*, ceruseră dreptul de a reface biserica românilor și sîrbilor³⁵. Deși nu li se acordă nici o calitate, cei doi trebuiau să reprezinte comunitatea petiționarilor. Nimic mai firesc ca unul dintre cei desemnați să fi fost tocmai păstorul lor sufletesc. Privind datele dipticului, ipoteza noastră se confirmă prin existența la nr. 4 a unui protopop Iacob, ce se încadrează riguros cronologic după Petru I (1456). Iacob Hutman a fost deci și el protopop. Ajungem, în final, la primele două personaje, purtătoare ale numelui Ioan — Ioan I și Ioan II. Activitatea lor s-a petrecut pe la mijlocul secolului XV. Ca ipoteză de lucru, supusă sau nu validării specialiștilor, sugerăm că unul dintre ei putea fi vlădica Ioan de Caffa, dacă nu vor fi fost ambii protopopi.

Observăm că întilnirea fragmentului de început al pomelnicului cu istoria documentară este într-o concordanță perfectă, fără nici o situație forțată, illogică sau neverificabilă. Un singur protopop, al cărui apelativ, transferat în document latin, are o curioasă rezonanță (*Ahirio*), menționat în iulie 1582³⁶, adică cu o lună înaintea atestării lui Moise (nr. 14), nu a figurat în diptic, probabil datorită apartenenței sale la calvinii grupați în jurul „episcopului” Mihail din Turdaș. Rezultă că validarea documentară a pomelnicului se face cu acuratețe și convingere.

A doua clasă a pomeniților din diptic este secționată în două de către zugravul Constantin. El a fost autorul frescelor și a unor icoane de la mijlocul secolului XVII. Înaintea sa, alți doi zugravi anteriori coboară pînă în secolul de început al bisericii „Sfîntul Nicolae”³⁷. Pe ultimul zugrav, popa (iereu) Simeon, îl suspectăm a fi acel foarte harnic „Simion ot Pitești”, în care avusese o prodigioasă activitate artistică în Țara Hațegului, în ultimul sfert al veacului XVIII³⁸.

Cît îi privește pe „făcătorii de bine”, ei prezintă nume comune și mai deosebite, de bărbați și femei, trăitori în acea vreme.

Analiza întreprinsă comportă cîteva concluzii.

1. Consemnarea protopopilor Hunedoarei a început pe la mijlocul secolului XV. Memoria orală nu mai putea face față exigențelor de cult, după perindarea unui număr mai mare de purtători ai titlului. Într-o situație în care, spre exemplu, pomelnicul ar fi fost început abia către

³⁵ Arhivele Statului Deva, Fond..., nr. 1; *Századok*, Budapesta 2i, nr. 8, 1887, pp. 49—50; N. Iorga, o.c., I, p. 278.

³⁶ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și a Țării Românești*, Vol. II, București, 1930, p. 228, nr. 210.

³⁷ M. Porumb, *Pictura...*, p. 50.

³⁸ Date parțiale despre el vezi la Șt. Meteș, *Zugravii bisericilor române*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice, Secția pentru Transilvania”, 1926—1928, Cluj, 1929, pp. 117, 120. El a lucrat la Petroșani, Baru, Nucșoara, Sălașu de Sus, Reea, Densuș, Subscetate, Silvaș (Prislop).

sfârșitul secolului XV, protopopii Ioan I și Ioan II ar fi fost cu ușurință confundați și, eventual, contopiți într-un singur personaj. Restaurarea bisericii, la sfârșitul deceniului șase al secolului XV, a fost, credem noi, unul dintre momentele cele mai potrivite pentru stabilizarea practicii de notare în scris.

2. Independent de momentul precis în care s-a produs începutul acțiunii de scriere, dipticul demonstrează că protopopii Hunedoarei s-au instalat temeinic în prima jumătate a secolului XV. Mai trebuie să asociem acest început semnificativ de ridicarea familiei românești a lui Voicu, a fratelui și a fiilor săi, deveniți nobili Hunedorești. Prin aceasta câștigăm însă un argument de o covârșitoare importanță, căci el ne arată neîndoiește că *Hunedoreștii*, chiar trecuți la catolicism, și-au adus aportul la întemeierea și consolidarea protopopiatului ortodox.

3. Actul în sine ține și de o anume sensibilitate la istorie. La Hunedoara, în preajma bisericii „Sfântul Nicolae” simțul acesta a fost inoculat ereditar, conservat și moștenit timp de trei sute de ani. Simțul istoriei, atât de clar exprimat în pomelnicul Hunedoarei, trebuie conexasă și altor forme asemănătoare, existente pretutindeni la români. Ne gândim, aici, doar la semnarea Tetraevangheliarului popii Simion din Hălmașiu (1450), la ferecătura lui Lațcu Cinde din Rîu de Mori, donată mănăstirii Neamțului (cca. 1448), la rudimentele de jurnal și pomelnice de la mănăstirea Hodoș-Bodrog (1460—1469), în sfârșit la demarajul protoistoriografic al Scheilor Brașovului (1470).

4. Biserica „Sfântul Nicolae” din Hunedoara și-a notificat înființarea bisericească în forme rezistente, rămase încă necunoscute, transferate abia mai târziu pe frescă. Antrenarea în exercițiul scrisului a rămas o constantă neîntreruptă timp de veacuri de-a rândul. Este logic să formulăm, deci, și *prezența în epocă a unor creații culturale similare*.

5. Începînd de la protopopul Petru II se conturează o *schemă genealogică*, ce se poate reconstitui pînă către mijlocul secolului XVIII. Dacă în veacul XVI ea se intuiește mai mult printr-o onomastică repetată și cîteva date întrezărite din documene, în secolul următor ea se probează cu certitudine. Mai adăugăm că arhiva protopopiatului nu s-a conservat atât de bine, comparativ cu altele din Transilvania, tocmai datorită echivalării ei cu *arhiva de familie* a protopopilor ereditari³⁹, urmași ai preoților din Socet.

³⁹ În anul 1806 era în curs un proces în care era implicată familia Csoca (= Cioca) din Hunedoara. Numele ne aduce aminte de un protopop sau doi din prima jumătate a secolului XVIII. Obiectul procesului era tocmai acte înstrăinate aparținînd arhivei protopopiale (*Șematismul* ... pp. 347—348).

A N E X A

Nr. crt.	Numele din pomelnic	Alte precizări onomastice	Cronologie	Observații
1.	Ioan I			
2.	Ioan II	de Ceffa ?		
3.	Petru I		— 1456 —	
4.	Iacob	Hutman	— 1458 —	
5.	Dumitru			
6.	Modra			
7.	Pavel I			ieromonah
8.	Iosif			ieromonah
9.	Ioan III			
10.	Petru II	din Socet	1506—1528 ?	
11.	Ioan IV		1528 ?—1540—	
12.	Nicolae I			
13.	Anastasia			ieromonah
14.	Moise		— 1582 —	
15.	Miclăuș	Nicolae II	după 1600—1623—	
16.	Macarie			ieromonah
17.	Pavel II			
18.	Ianeș	Ioan V	1628— după 1687	ctitor
19.	Statie I			fără titlu
20.	Alexi			fără titlu
21.	Nicolae III			fără titlu
22.	—	Ioan IV	— 1696 —	lipsește din diptic
23.	George I	Statii alias Cioca	1696— după 1701	
24.	Zaharie	Istrati sau Cioca	1709 ?— după 1733	
25.	Ierei Statie II		— 1742—1762 —	necunoscut
26.	George II			necunoscut

CONSTANTIN UDREA (1811—1902)

de : dr. VICTOR LAZARESCU,
membru în Consiliul Eparhial

Lugojul a fost dintotdeauna un vechi centru cultural, național, politic, economic și social al Banatului. Printre cei care au contribuit la creșterea faimei lui se numără și *Constantin Udrea*, vestitul primar al Lugojului din anii revoluției de la 1848—1849 — cum îl caracterizează biograful său Ioan Boroș, în broșura intitulată „Despre orașul Lugoj și primariatul lui Constantin Udrea în legătură cu războiul pentru libertate din anii 1848—1849”¹. Una dintre străzile orașului purtase numele, celui născut în urmă cu 175 ani, ca un omagiu adus unei vieți închinată națiunii și ca o cinstitoare a virtuților sale cetățenești².

Se cunosc în prezent prea puține date în legătură cu viața sa anterioară anilor 1848—1849. Se știe că s-a născut la 24 noiembrie 1811³ și că în tinerețe se ocupase cu comerțul și cu arendări de terenuri, reușind să-și creeze o bună situație materială, pe care a folosit-o în întregime în scopuri filantropice. Din însemnările cronologice despre evenimentele revoluției din anii 1848—1849, notate în „Ziarul Domestic” (de casă) al mănăstirii minorităților din localitate, (aflăm) reiese că în 23 mai 1848 Constantin Udrea a fost ales primar al Lugojului, după ce toți funcționarii orașului fuseseră destituiți⁴.

¹ Ioan Boroș, *Lugos városáról és Udrea Constantin nevű birájaról az 1848—1849 szabadságharcra kapcsolatban*, Lugoj, f. a. 86, apud I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848—1849 în Banat*, București, 1963, p. 12.

² Cu prilejul încetării sale din viață, în anul 1902, reprezentanța orașului Lugoj a decis ca strada pe care se afla casa defunctului și în care a fost găzduit Eftimie Murgu, să poarte denumirea de „Strada Udrea” (până în 1918 de „Udrea utza”), astăzi Str. „Mihail Kogălniceanu”.

³ Arhiva parohiei ort. rom. Lugoj, *Protocolul botezărilor pe anii 1809—1819*, poz. 214. Pe tatăl „pruncului” l-a chemat Ioan Udrea, iar pe mama Ecaterina, ambii locuitori din Lugoj.

⁴ Ioan Boroș, *Evenimentele revoluției de libertate din anii 1848/49 desfășurate în Lugoj*. Însemnările cronologice notate în „Ziarul Domestic” al mănăstirii minorităților din Lugoj, Lugoj, 1927, pp. 11—12.

Noul primar a primit cu elan principiile proclamate de revoluție. A acceptat să se încadreze în acțiunile locale, și să ajute la instaurarea și consolidarea revoluției în Banat, fiind convins că prin obținerea drepturilor cetățenești, românii vor reuși să dobândească atît libertatea națională cît și autonomia bisericească.

Contemporan și mai apoi prieten al lui Eftimie Murgu, el a fost cel care a organizat și finanțat primirea sa fastuoasă în Lugoj, despre care același „Ziar domestic” consemna că în 6 iunie „... de la Pesta a sosit patriarhul românilor cu numele *Murgu*, care mai înainte de asta cu trei ani, în lanțuri a fost trimis ca deținut în Pesta. Acum însă, prin noul Minister, a fost eliberat din temniță. Către orele 7 seara, au sosit călăreții. A fost salutat și întâmpinat cu multă însuflețire. Românii au desprins caii de la căruța dînsului și oamenii i-au tras căruța. Către popor a vorbit în limba română și maghiară, propunînd rezoluții. Dar să nu crezi, iubite cititorule, că acesta ar fi fost patriarh, ci avocat foarte mult iubit de poporul românesc...”.

La Lugoj, Murgu a fost găzduit în casa primarului Udrea. În legătură cu „încuarteruirea” sa în Lugoj, ni s-au păstrat două „atestate” (procese verbale) semnate de un grup de lugojeni frunțași, unul în limba maghiară purtînd data de 21 mai 1848, iar al doilea în limba română avînd următorul conținut: „... Noi mai jos subscrișii mărturisim, după ce înțelesesăm că martirul libertății Eftimie Murgu ar fi scăpat din închisoarea cea îndelungată, și, înștiințîndu-ne și aceia că ar vrea să se reîntoarcă în Patrie (în Banat), și că ar pofti a conăcui tocmai în Lugoj în mijlocul compatrioților săi, ne-am gîndit că unui așa bărbat unde i-am putea amăsurat cvartir a-i asigura, decît în casa onoratului și zelosului jude mare a orașului nostru Constantin Udrea, știindu-l așîșderea patriotă al libertății și omenirii”⁵. Aici, în casa sa, s-au luat rezoluțiile pe care apoi Adunarea le-a adoptat cu multă însuflețire. Cheltuielile cu organizarea acestei grandioase întruniri populare, precum și cele pentru procurarea prafului de pușcă în vederea înarmării poporului, le-a suportat același Udrea, „din motivul că acelea manifestări s-au făcut cu scopul să se susțină libertatea, frățietatea și egalitatea și ca toți românii din Banat să se înarmeze în 3—4 zile”⁶.

Curînd, însă, avea să-și dea seama — ca de altfel majoritatea românilor bănățeni — că guvernul de la Pesta, nu numai că nu voia să audă de înarmarea românilor și de libertatea lor națională, dar nici măcar de independența bisericească cerută cu atîta hotărîre în adunarea de la

⁵ O fotocopie de pe acest document a fost publicată în „Mitropolia Banatului” nr. 7—9/1978 pp. 490—522. Iată și numele celor 20 de semnatori ai acestui act: Ștefan Berceanu, Ștefan Ioanescu, Dimitrie Popovici, Filip Pascu, Dimitrie Teodori, Ioan Miescu, George Tina, George Marcu, Pavel Maniu, Nicolae Frenț, Vasile Nicolaevici, Petre Catrușca, Iosif Panaiot, Ștefan Marcu, Iosif Maniu, Ștefan Dragomir, Ioan Paulescu, Aron Popovici, Nicolae Dragomir și Nicolae Dumitru.

⁶ Ioan Boroș, *Evenimentele revoluției de libertate...* (o.c.), pp. 11—12; I. D. Suciu, *Scrieri*, București, 1969, p. 451.

Lugoj⁷. Acest fapt l-a determinat să adopte o politică ce a făcut oraşului mari servicii.

După ocuparea temporară a Lugojului de trupele imperiale, în noiembrie 1848, a făcut parte, în calitate de primar, din noul comitet provizoriu comitatens (consiliu judeţean)⁸, iar la reocuparea oraşului de imperiali, în august 1849, când toţi „oficanţii” au părăsit Lugojul, el singur a rămas neclintit în postul său, apărind interesele oraşului cu riscul vieţii. Iată cum relatează o mărturie contemporană evenimentul întâmplat în ziua de 15 august 1849: „... Fiind armata maghiară în retragere cu fugă, pentru ca să împiedice urmărirea mai grabnică din partea oastei imperiale, a demandat ca podul de lemn de peste Timiş — ce leagă laolaltă partea română cu partea germană a Lugojului — să fie aprins şi apoi distrus. În această învălmăşeală negăsindu-se destui oameni care să stingă focul de la pod, primarul C. Udrea a alergat la „Casa judeţului” şi luînd pe arestaţi sub comanda caporalului Filip Ianky şi a pădurarului Petru Oprea s-a grăbit să stingă focul, şi, deşi insurgenţii trecători împiedicau ca focul să fie stins, Constantin Udrea a stat neclintit pe pod îndemnînd oamenii la ajutor, şi, fiind în primejdie de moarte viaţa lui, de moarte sigură numai aşa a scăpat că la apropierea armatei insurgenţilor s-a aruncat în Timiş, succedînd a mîntui distrugerea podului”⁹.

După anii revoluţiei s-a distins ca un înflăcărat luptător pentru drepturile naţionale, sociale, şcolare şi bisericeşti ale poporului său. Dezideratele românilor bănăţeni din acea perioadă — din rîndurile căroră făcea parte şi Udrea — urmăreau unirea românilor din Imperiul habsburgic într-o naţiune de sine stătătoare, cu un şef naţional întărit de monarh, o căpetenie bisericească urmînd să organizeze şcolile şi administraţia în cercurile şi comunele româneşti, cu introducerea limbii române în toate domeniile privind pe români, precum şi o dietă naţională care să se întrunească odată pe an¹⁰. Dar regimul absolutist, instaurat odată cu înfringerea revoluţiei, în ciuda promisiunilor făcute românilor, a decretat înfiinţarea „Voivodinei sîrbeşti şi a Banatului timişan” cu capitala la Timişoara. Nemulţumiţi de anexarea Voivodinei la Banat, fruntaşii bănăţeni — printre care se numărau Andrei Mocioni, Ioan Mocioni, Ioan Dobra, Petru Cermena, precum şi lugojenii *Constantin Udrea*, *Alexandru Atanasievici*, *Ioan Popovici* etc. — au redactat o petiţie că-

⁷ I. D. Suci, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat*, Bucureşti, 1963, pp. 164—165, 171, 189.

⁸ Ioan Boroş, *Evenimentele revoluţiei...* (o.c.), pp. 53—54. Ca urmare a acestui eveniment, toţi fruntaşii oraşului au fost arestaţi, iar odată cu ei o mulţime de intelectuali şi locuitori din judeţ, pentru activitatea lor revoluţionară. Constantin Udrea — în calitate de primar şi consilier judeţean — a luat apărarea multora dintre ei, iar la intervenţia sa energetică au fost puşi în libertate. Între aceştia se amintesc numele preotului Ilie Petruşescu şi a învăţătorului Dimitrie Nicolae din Silha, a spanului cameral Puchner, apoi a lugojenilor Ioan Schisler, Popeanu, Popovici, Florian, etc.

⁹ I. Boroş, o.c., pp. 50—51.

¹⁰ I. D. Suci, *Revoluţia de la 1848—1849 în Banat*, pp. 217—218; Gh. Bogdan Duică *Eltimie Murgu*, Bucureşti, 1937, p. 151.

tre împărat, semnată de ei și de alți 600 intelectuali bănățeni, prin care se cerea înfrățirea județelor Timiș, Caraș și a unei părți din Torontal cu celelalte teritorii estice sau nordice românești de peste Mureș¹¹. Petiția a fost încredințată unei delegații, sub conducerea lui *Constantin Udrea*, din care mai făceau parte: *Alexandru Atanasievici*, procuror, *Iova Popovici*, comerciant și *Nicolae Capra* proprietar. Delegația pleacă cu petiția la Viena, prezentind petiția împăratului la 26 noiembrie 1849 și rămânând acolo până în ianuarie 1850. Dar, așa după cum se va consemna ceva mai târziu, „... acolo la Viena, românii au bătut toaca la urechea surdului...”¹².

Cu începere din acel an, îl întâlnim pe *Constantin Udrea* în fruntea tuturor mișcărilor naționale și bisericești dintre anii 1860—1866, „... semnând fără șovăire toate petițiunile românilor către tron și guvernele de atunci, făcând parte în același timp din deputațiunile românilor care au înaintat aceste petițiuni”¹³.

Rolul de fruntaș politic al lui *Constantin Udrea* în evenimentele acelor ani e îndeobște cunoscut. Un document mai recent ni-l confirmă. Este vorba despre o scrisoare adresată lui *Udrea* de generalul *Mensdorff Puilly*, comisar al guvernului vienez la adunarea națională a românilor bănățeni din 17—18 noiembrie 1860 — convocată de *Andrei Mocioni* în legătură cu menținerea autonomiei Banatului și împotriva anexării lui la Ungaria — prin care acesta îi cerea lui *Udrea* o întrevvedere spre a-i împărtăși opinia sa referitor la viitorul acestei provincii, părere care dorea să-i fie acceptată. Iată și conținutul ei: „Timișoara, 18 noiembrie 1860. Gălesc să vă invit la 27 noiembrie a.c. în Timișoara ca om de încredere, dacă binevoiți să veniți la mine, atunci numai dumneavoastră intenționez (să vă fac cunoscut) o prețioasă părere (pe care doresc) să o acceptați asupra dorinței populației, referitor la poziția viitoare a acestei țări de coroană. *Alex. Mensdorff Puilly*)”¹⁴.

Dincolo de conținutul ei, această scrisoare, relevă prestigiul de care se bucura *Udrea* printre fruntașii politici bănățeni, prestigiu de care dorea să se servească comisarul guvernului vienez, pentru a influența pe conducătorii românilor să-i accepte opinia sa.

Cum însă părerea generalului *Mensdorff Puilly* nu era în concordanță cu aspirațiile românilor bănățeni, nu a putut fi acceptată nici de *Udrea* și nici de ceilalți fruntași politici români¹⁵.

¹¹ Dr. George Popovici, *Istoria Românilor Bănățeni*, Lugoj, 1904, pp. 372—373; *Petre Nemoianu, Sîrbii și Banatul*, Craiova, 1930; I. B. Mureșianu, *Aspecte ale mișcării revoluționare bănățene din anii 1848—1849*, în „M. B.” nr. 7—9/1978, p. 620.

¹² Dr. George Popovici, *Memoriu privitor la integritatea Banatului*, Caransebeș, 1929, p. 46.

¹³ Ziarul „Drapelul”, Lugoj, nr. 101/3 septembrie 1902.

¹⁴ Gheorghe Naghi, *Un document din 1860*, în „M. B.” nr. 7—8/1977, pp. 561—563.

¹⁵ *Andrei Mocioni* solicitase episcopului *Dobra* ca împreună cu o deputațiune compusă din lugojenii *Iova Popovici* și *Constantin Udrea*, să prezinte împăratului protestul românilor împotriva anexării Banatului la Ungaria (*I. D. Suciuf — R. Constantinescu, Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timișoara 1980, pp. 803—804).

Activitatea lui C. Udrea pe teren obștesc nu s-a limitat la anii revoluției și la cei imediat următori, ceea ce rezultă și din faptul că lugojezii, apreciind virtuțile sale cetățenești, l-au ales din nou ca primar în jurul anilor 1877, la vârsta de 66 ani.

Constantin Udrea a dezvoltat și o intensă activitate pe teren cultural. Numele său figurează printre inițiatorii și sprijinatorii „Reuniunii române de cîntări și muzică” din Lugoj, căutînd să pună baza unui „fond al cîntăreților”. La propunerea sa, în 20 februarie 1855 adunarea bisericească a decis înființarea acestui fond, prin colectă duminicală. Pentru a majora acest fond, el a obținut și aprobarea ca „... locul cel de pe lângă progadea bisericii să fie arat...”, iar venitul acelui loc zece ani să se verse la fondul „cîntăreților pe note”¹⁶. Din acest fond, Constantin Udrea l-a angajat pe învățătorul Gheorghe Ghina cu contractul din 31 iulie 1855 pe timp de un an, cu o retribuție de 40 florini, pentru a învăța toate cîntările bisericești atît „... pe prunci cît și pe oricare locuitor care are voie spre cîntare a învăța... însă și aceia se îndatorează învățătorului, ca ori ce cîntare va fi de lipsă să o pună pe note și o va cînta Învățătorului cîntăreților pe note” (conducătorului corului)¹⁷.

Grație strădaniilor sale, în anul 1869 a luat ființă *prima bibliotecă publică românească din Lugoj*, care a funcționat pe lângă școala primară. Din procesul verbal al adunării comunei bisericești pe anul 1869 (fila 219) rezultă „înființarea bibliotecii școalelor capitale din Lugoj ca fapt implinit”. În aceeași sedință, Udrea mai propunea ca „... pe locul gol dinaintea școlii să se zidească o „chilie” așa numita „bibliotecă”, în care să se păstreze „... toate cărțile de citire și să fie deschisă și liber fieștecărui individ a intra și a citi ce voiește”. Adunarea a aprobat cererea cu observația că: „C. Udrea, conform promisiunii, se îndatorează a suporta spesele cerinde la edificare, privindu-se aceasta zidire tot de realitatea bisericii”¹⁸.

După anii revoluției și frământările politice următoare, Constantin Udrea se dedică cu tot sufletul învățămîntului. Timp de 25 ani a îndeplinit funcția de director al școlilor ortodoxe române din Lugoj, calitate în care s-a ocupat de înzestrarea lor cu cărți și rechizite școlare, neprecupețind nici un sacrificiu pentru propășirea învățămîntului românesc¹⁹. Astfel, încă în anul 1851, pe cînd îndeplinea funcția de magistrat al orașului (primar) dorind să vină în ajutorul copiilor din strada Tunei și din jur — care domiciliau prea departe de școala aflată lângă biserică — s-a preocupat de înființarea unei alte școli în cartierul „Buchini”, pentru

¹⁶ Coriolan Brediceanu, *Date și reminescențe pentru istoria Reuniunii române de cîntări și muzică din Lugoj pînă la Ion Vidu*, ed. II-a, Lugoj, 1942, p. 9.

¹⁷ Originalul acestui contract se află la „Muzeul de istorie și etnografie” a Lugojului, iar o copie a contractului, transcrisă în litere latine de Ion Vidu se păstrează în Colecția muzeală a protopopiatului Lugoj.

¹⁸ I. D. Suciu — R. Constantinescu, *Documente...* vol. II, pp. 897, 907—908; I. D. Suciu, *Societăți de lectură și școli superioare la românii bândăreni în sec. XIX-lea*, în „M. B.” nr. 10—12/1980, p. 672.

¹⁹ Ziarul „Dreptatea”, nr. 283 din 29 decembrie 1894/10 ianuarie 1895.

care a închiriat o mare clădire destinată elevilor din primele două clase primare. La acea „școală din Buchini” a servit Vasile Niculescu, unul dintre reputații dascăli ai Lugojului²⁰. Și tot Udrea, în anul 1856, în calitate de epitrop al bisericii, adăugase la vechea clădire a școlii de lângă biserică — ctitoria lui G. Gurean — încă o sală de învățămînt, ridicînd astfel numărul acestora la trei săli, iar mai tîrziu, în anul 1869, la patru săli²¹.

Numele lui Constantin Udrea figurează, de asemenea, printre fondatorii „Reuniunii învățătorilor gr. ort. români din dieceza Caransebeșului”, care a luat ființă în 1869. Cu ocazia votării statutelor, și-a oferit obolul său generos la fondul reuniunii — suma de 100 florini, depășită doar de dania episcopului Popasu și egalată de cea a mitropolitului Andrei Șaguna²².

Constantin Udrea a fost atașat profund și de Biserica noastră strămoșească, ținînd cu fermitate la „legea străbună” care în cursul veacurilor s-a confundat cu limba, neamul și credința creștină românească, ajutîndu-i pe români „... să fie ei înșiși, să nu piară și atunci cînd potrivnicii ar fi dorit-o”²³. A depus o susținută activitate în direcția separării ierarhice, încheiată în 1867. Astfel, imediat după moartea patriarhului Iosif Rajacici de Karloviț în anul 1861, cînd lugojenii au inițiat o vastă acțiune vizînd înființarea unei mitropolii unice pentru toți românii din Imperiul austro-ungar, Constantin Udrea se aflase în fruntea mișcării, fiind și unul dintre delegații aleși să înainteze împăratului memoriul românilor ortodocși bănățeni²⁴. Activitatea sa depusă pentru separarea ierarhică avea să fie elogiată de adunarea bisericească lugojeană, în 21 ianuarie 1864, și de primul episcop al Caransebeșului, Ioan Popasu, în cadrul cuvîntării ținută cu ocazia vizitei canonice efectuată în Lugoj în anul 1886²⁵.

Constantin Udrea a jertfit o bună parte din averea sa și pentru împodobirea bisericii parohiale din Lugoj și a altor lăcașuri de închinare

²⁰ George Joandrea, *Vasile Niculescu — note biografice*, Lugoj, 1908.

²¹ I. D. Suciu — R. Constantinescu, *Documente...* p. 907; Dimitrie Teodori, *Cum s-a zidit biserica ortodoxă din Lugoj*, ed. II, Lugoj, 1936, p. 6.

²² Ziarul „Dreptatea” nr. 202 din 12/24 sept. 1895 îi consacră articolul intitulat „Un mecenat”. Activitatea deosebită a lui Udrea pe teren școlar avea să fie evocată și de Ioan Marcu, președintele „Reuniunii învățătorilor români gr. ort. din dieceza Caransebeșului”, cu ocazia adunării generale jubiliare din 10/22 septembrie 1895, în raportul său în care îl intitula „... tata școlarilor... și al săracilor”, precum și „un mărinimos amic al școlarilor” („*Almanahul editat de Reuniunea învățătorilor din incidentul adunării generale jubiliare în zilele de 10/22 și 11/23 sept. 1895, Caransebeș*”, p. 45).

²³ Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul XVIII-lea*. București, 1966, p. 100.

²⁴ Petiția a fost redactată de lugojenii Filip Pascu, Iulian Ianculescu, Aurel Măniu și Atanasie Marienescu, iar delegația aleasă de adunarea bisericească din Lugoj pentru a o înainta împăratului a fost compusă din Constantin Udrea, Andrei și Antoniu Mocioni și Filip Pascu (I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, pp. 181—182).

²⁵ *Protocolul comunei bisericești din 25 decembrie 1864*, f. 157—158; I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, p. 195.

cu fresce, icoane, ornate bisericești și clopote²⁶. În 1916, cu ocazia rechi-ziționării clopotelor bisericii „Adormirii Maicii Domnului” de către au-toritățile habsburgice, a putut fi citită inscripția aflată pe unul dintre clopote, din care rezultă că a fost ridicat „... după arderea sfintei bise-rici la 9 iulie 1842... cu cheltuiala lui Constantin Udrea și a soției sale Iuliana. Clopotul din cimitirul capelei a fost, de asemenea, dania sa din anul 1884²⁷.”

Incendiul din anul 1842 mistuise peste 371 case și edificii publice din Lugojul „român”, întreaga piață cu primăria, școala și biserica orto-doxă, ale cărei turnuri s-au prăbușit, iar pictura a fost grav avariata. Pentru restaurarea picturii, Constantin Udrea donează în anul 1864 un „loz” în valoare nominală de 200 cr. cu un ciștig de 400 cr.²⁸, iar în anul 1878 a suportat cheltuielile pentru zugrăvirea unor icoane pe fațada ex-terioară a bisericii prin pictorul academic Nicolae Popescu²⁹. De ase-menea, pentru repararea ceasului deteriorat odată cu prăbușirea turnu-rilor, a obținut aprobarea unei „colecte de dăruire”, diferența urmînd să se plătească din casa orașului „... deoarece repararea ceasului tot de casa orașului s-a făcut”³⁰. La cei 389 fl. adunați, Udrea a mai adăugat și de la sine suma de 128 fl. — deoarece „casa orașului” nu și-a onorat pro-misiunea — reușind să refacă ceasul care amintește pînă astăzi chipul primarului de odinioară și al luptătorului pentru emanciparea Bisericii Ortodoxe Române din Banat.

Constantin Udrea a fost timp de mai mulți ani și episcopul bisericii, calitate în care a depus un zel deosebit pentru înfrumusețarea și asigu-rarea bazei materiale a parohiei. A fost deputatul cercurilor electorale Scăiuș și Lugoj în Sinodul eparhial, precum și membru supleant în „Co-misia pentru separarea averilor bisericești”, prezidată de mitropolitul Andrei Șaguna³¹.

Din documentele vremii și mărturisirile contemporanilor, rezultă că Constantin Udrea a fost și un mare filantrop, sensibil la durerile și suferințele celor năpăstuiți și împovărați de regimul austro-ungar. A dat „... din al său ajutoare în lemne de foc, alimente și îmbrăcăminte săra-cilor și orfanilor”³². În anul 1877, fiind din nou primar al Lugojului, a inițiat o vastă acțiune de ajutorare a orfanilor din orașul Lugoj, indife-rent de naționalitatea lor, făcînd un călduros apel la „... bunul simț uman și creștin...” al concetățenilor săi de a-l sprijini la crearea unui fond menit „... să aline durerile și lacrimile acelora, care de soartă sînt

²⁶ Ziarul „Dreptatea” nr. 202/1895.

²⁷ Ziarul „Drapelul”, Lugoj, nr. 95/1916.

²⁸ Procesul verbal al consiliului parohial din 9/22 mai 1901 menționează din nou acest fapt, hotărînd ca din „... suma donată să se cumpere o „loză” de stat ce aduce și procente (Arhiva parohiei ort. rom. Lugoj, dosar 1901).

²⁹ Protocolul comitetului parohial din 8/20 decembrie 1876, la pr. Vasile Mun-tean, Nicolae Popescu la Lugoj, în „M. B.” nr. 4—6/1978, pp. 274—277.

³⁰ Ziarul „Drapelul”, nr. 77/1916.

³¹ Dimitrie Teodori, o.c., p. 6; Acte oficiale privitor la înființarea Mitropoliei gr. răsăritene a Românilor din Transilvania, Ungaria și Banat, Sibiu, 1867, p. 32.

³² Ziarul „Dreptatea”, nr. 283 din 29 decembrie p. 5.

asupriți a suferi cele mai mari neajunsuri..."³³. El însuși a pus bază acestui fond, contribuind cu 10 fl. v.a. și cu diferite obiecte. Apelul publicat în ziarul local „Krassoer Zeitung” — în limba germană și română — poartă data de 8 decembrie 1877 și găsește multă înțelegere printre cetățenii orașului, așa încît în ajunul Crăciunului din același an a putut împărți orfanilor daruri constînd din îmbrăcăminte, încălțăminte și alimente. Timp de 18 ani, pînă în 1896, a fost mereu în fruntea acestei acțiuni, străduindu-se să adune fonduri pe care, apoi, le distribuia personal orfanilor, din orașul său³⁴. Numai în anul 1894 au beneficiat de acest ajutor peste 100 copii săraci și orfani.

Cu prilejul trecerii sale la cele veșnice, în 2/15 noiembrie 1902, la propunerea lui Coriolan Brediceanu, reprezentanța orașului Lugoj, a hotărît ca „... înmormîntarea să se facă pe spesele orașului, iar memoria defunctului să se eternizeze prin exprimare protocolară a condoleanței și petrecerea defunctului „in corpore”, la cimitir”³⁵.

La 175 ani de la nașterea sa, subliniem că prin întreaga sa activitate depusă pe tărîm obștesc, social, național și școlar-bisericesc, numele său să se înscrie printre figurile luminoase ale Lugojului secolului al XIX-lea.

³³ Apelul a fost difuzat în mai multe exemplare.

³⁴ Ziarul „Dreptatea”, 284 din 28 decembrie 1895/9 ian. 1896.

³⁵ Ziarul „Drapelul” nr. 101 și 102/1902.

PĂCATUL NERECUNOŞTINŢEI

Duminica a XXIX-a după Rusalii

În timpul activităţii Sale pămînteşti, trecînd prin „cetăţi şi sate” (Luca 8, 1), Mîntuitorul Iisus Hristos a întîlnit şi vindecat o variată gamă a suferinţelor omeneşti, restaurînd făptura omenească întunecată de păcatul originar.

Bolnavii de toate felurile Îl căutau cu încredere, spre a se împărtaşii din tezaurul nepuizabil al milostivirii Sale. Pe toţi, indiferent de neamul lor, i-a copleşit cu fapte ale binefacerii divine (Luca 7, 2), cum a fost şi cazul celor zece leproşi — nouă iudei şi un altul samarinean. Vindecîndu-se în grup, era firesc ca tot împreună să aducă lui Iisus omagiul lor de mulţumire şi graţitudine. Epilogul a fost, însă, altul: grupul s-a destrămat şi cărările celor vindecaţi s-au despărţit. Avînd în faţă numai pe samarinean, Mîntuitorul a întrebat: „Dar ceilalţi nouă unde sînt?” Aceste cuvinte sugerează păcatul nerezecunoaşterii şi constituie un aspru rechizitoriu la adresa celor nerezecunoscători din toate timpurile.

În raporturile dintre oameni, legătura firească ce ar trebui să existe între binefacere şi recunoaştinţă se alterează sau se distruge de multe ori prin apariţia nerezecunoaşterii. Este şi mai dureros atunci cînd este vorba despre o binefacere venită de la Dumnezeu, iar de o asemenea binefacere s-au învrednicit şi cei zece leproşi. După vindecare numai samarineanul mulţumeşte lui Iisus, iar cei nouă iudei „au uitat pe Dumnezeu care I-a izbăvit” (Psalm 105, 7, 21) şi „minunea pe care a făcut-o pentru ei” (Neemia 9, 16). Cazul lor confirmă cu regret, una dintre afirmaţiile antice: „Cel care a fost salvat, este nerezecunoscător din fire” (Menandru). Pentru ei, ingratitudea a devenit „urmarea cea mai sigură, deşi cea mai puţin firească, a binefacerii” (Nicolae Iorga), fiind reversul recunoaşterii, o atitudine de indiferenţă a omului faţă de binefacerile primite de la Dumnezeu.

În Sfînta Scriptură, nerezecunoaştinţa este socotită una dintre însuşirile omului păcătos (II Timotei 3, 2) şi constituie „o nebunie” (Romani

1, 21). Acest păcat se reflectă în uitarea lui Dumnezeu (Osea 8, 14) și a puterii Sale de izbăvire (Judecătorii 8, 34), în răzvrătirea împotriva Creatorului (Ioan 10, 32), în desconsiderarea binefacerilor (Neemia 9, 28) și a darurilor (Iacob 1, 17) primite de la Dumnezeu, în nesocotirea jertfei lui Hristos (Evrei 10, 20) și a mîntuirii (II Timotei 2, 10), precum și într-o totală „lipsă de iubire” (II Corinteni 12, 15).

Ingratitudinea o are și față de semenii binefăcători (Ecleeziastul 9, 15). Așa spre exemplu, este deosebit de dureroasă și condamabilă nerecunoștința copiilor față de părinți. Dacă cei recunoscători îi cinstesc (Pilde 23, 32), pentru că le-au dat viața (Înțelepciunea lui Solomon 7, 29) și s-au îngrijit de ei (I Timotei 5, 4), cei nerecunoscători nu-i ascultă (Romani 1, 30), îi disprețuiesc (Pilde 15, 5), îi alungă (Pilde 19, 26) și le pricinuesc întristare (Pilde 10, 1). Despre aceștia, Iov scrie: „Casnicii mei au uitat de mine” (19, 14). În literatura universală s-a sesizat, de asemenea, acest fel de nerecunoștință, ca spre exemplu: „Nerecunoștința unui copil este mai rea decît un colț de viperă” (Shakespeare).

Ingratitudinea a existat în toate timpurile, punînd stăpînire pe multe suflete. Ea a apărut ca un viciu în grădina virtuților, ca să acopere cu umbra ei întunecată binefacerile primite de la Dumnezeu și de la oameni. Ea este un semn al slăbiciunii, un păcat (II Timotei 3, 2—4). O legendă a consemnat că slăbănogul vindecat de la lacul Viteza ar fi fost acea slugă care L-ar fi palmuit pe Iisus înaintea arhiereului. De aceea Mîntuitorul, cunoscînd și prevestind și ce va urma i-a spus la vindecare: „De acum să nu mai greșești” (Ioan 5, 14).

Dascălii Bisericii condamnă păcatul ingraturdinii și-l socotesc mai frecvent în viața oamenilor decît virtutea recunoștinței. Sf. Vasile cel Mare scria: „Cel ce are bogății, mulțumește lui Dumnezeu numai atunci cînd le are pe toate, iar cînd nu le are nu se încumetă să-i mulțumească”.

Răsfoind paginile Sfintei Scripturi, găsim multe cazuri de nerecunoștință față de Dumnezeu (Deuteronom 32, 6; I Regi 15, 19; II Regi 12, 9; II Paralipomena 32, 25; Daniel 5, 21; Luca 17, 15) și față de semenii noștri (Facerea 31, 38; 40, 23; Judecători 9, 16; I Regi 24, 18; 25, 21; Psalm 37, 20, Ieremia 18, 20). Din aceste locuri reiese cu claritate că nerecunoștința cuprinde toate elementele unui păcat. Ea se opune legii iubirii și dreptății, care stau la baza recunoștinței, și nu îl consideră pe Dumnezeu ca izvor al tuturor darurilor (Iacob 1, 17). În felul acesta, nerecunoștința duce la mindrie (I Corinteni 4, 7), devenind o „fiică a orgoliului”. Acest păcat grav este repetat din nefericire, de multe ori în viață, uitînd proverbul: „Să nu muști mîna care te ajută”.

Ca orice păcat, ingraturdinea are urmări negative, degradînd și cöborînd omul la nivel inferior animalelor. Nerecunoscătorul este lipsit de noblețe și satisfacție sufletească, deoarece inima lui este sălaș al nepăsării și al uitării. Asemenea celor nouă iudei, el rămîne cu lepra sufletului și sub osînda păcatului. În viața socială, prin ingraturdine se distrug relațiile de înfrățire și unitate de pace, bună înțelegere și armonie — elemente absolut necesare progresului și binelui obștesc.

De aceea, pentru efectele lui negative, păcatul nerecunoștinței este muștrat (Ioan 10, 39) și pedepsit de Dumnezeu (Ieremia 18, 20) cu diferite nenorociri (Pilde 17, 13). La rîndul ei, Biserica noastră dreptmăritoare îi condamnă pe nerecunoscători și nu le acordă nici un credit moral, aceștia nefiind îndreptățiți nici la calificativul de creștini. Deopotrivă, nici societatea nu-i scutește de verdictul ei, desconsiderîndu-i ca lipsiți de demnitate. Un învățat indian spunea : „Din toate cîte poartă pămîntul, nimic nu este mai urît decît omul nerecunoscător”.

Din pericopa evanghelică rezultă, așadar, actualitatea permanentă a problemei, la fel ca în toate celelalte. În Evanghelie ne vedem și pe noi, așa cum sîntem (II Timotei 3, 2—4), și citim faptele noastre. Iată motivul pentru care creștinul adevărat are datoria să se ferească (Deuteronom 8, 11) și să se depărteze de nerecunoștință (Psalm 7, 4), să stirpească cu desăvîrșire din suflet „cel mai urît cusur al inimii”, iar în locul lui să sădească în grădina sufletului său floarea rară și nobilă a recunoștinței în toate ipostazele ei. Cu alte cuvinte, să părăsim drumul nechibzuit al celor nouă, care „cunoscînd pe Dumnezeu nu l-au mulțumit, și s-au rătăcit în gîndurile lor (Romani 1, 21) ; să pășim cu încredere pe drumul samarineanului, mulțumind lui Dumnezeu pentru binefacerile și belșugul darurilor Sale vărsate cu dărnicie asupra noastră, asupra lumii întregi.

Prot. IEREMIA B. GHITA

CHEIA VIEȚII VEȘNICE

Duminica a 25-a după Rusalii

Un învățător de lege L-a întrebat pe Mîntuitorul : „Învățătorule, ce să fac ca să moștenesc viața de veci ?” (Luca 10, 25) Întrebarea exprimă prin ea însăși dorința vie de a dobîndi viața veșnică.

Dorul după veșnicie a frămîntat inimile multor oameni de toate categoriile și din toate timpurile. Veșnicia aparține lui Dumnezeu, dar omul aspiră și el la dobîndirea ei, deoarece este făcut după chipul lui Dumnezeu. În consecință, cei ce caută viața veșnică aspiră spre Dumnezeu, depășind starea de vremelnicie a vieții pămîntești.

Frămîntat de aceeași problemă, învățătorul din Evanghelie, a cerut Mîntuitorului lămuriri. Drept răspuns, a primit o minunată învăță-

tură despre valoarea dragostei de Dumnezeu și de aproapele, expusă în parabola samarineanului milostiv, ce cuprinde învățături de permanentă actualitate pentru orice epocă. Omul care cobora din Ierusalim la Ierihon însumează întregul neam omenesc îndepărtat din rai pentru păcatul neascultării și al mândriei, iar căderea călătorului între tilhari sugerează căderea oamenilor sub osînda păcatului, producînd slăbirea puterilor sufletești, epuizarea morală și spirituală. Rănit greu, omul nu mai dispune de putere suficientă spre a se ridica și salva singur, avînd nevoie de ajutor. Pe lîngă el trecuseră un preot iudeu și un levit, reprezentînd Legea veche, fără a-l lua în seamă. Vorbînd despre Legea veche, Sf. Apostol Pavel avea să scrie mai tîrziu, că ea „n-a desăvîrșit nimic” iar în locul ei își face cale o nădejde mai bună, prin care ne apropiem de Dumnezeu, căci „Iisus S-a făcut chezașul unui mai bun testament” (Evrei 7, 19—22): El este „samarineanul” milostiv care nu trece nepăsător pe lîngă cel căzut în suferință, rămas fără ajutor, deoarece este Fiul lui Dumnezeu și a venit în lume, ca lumea viață să aibă. Dar viața nu poate exista fără iubire, întrucît însuși Dătătorul de viață este iubire. De aceea Mîntuitorul a adus lumii legea iubirii: „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul” (Ioan 13, 34). Iisus Hristos învață pe aproapele nostru, pe care trebuie să-l iubim, este orice om, prin el însuși chipul lui Dumnezeu. În același timp iubirea adevărată trebuie să se transforme în fapte. Călătorul rănit de tilhari și lăsat undeva la marginea drumului abia viu, avea nevoie de îngrijire. O simplă compătimire, un cuvînt de afecțiune, fără fapte concrete, nu-i putea fi de nici un folos. Or, samarineanul milostiv și-a aminat interesele sale personale, legate de călătorie, ocupîndu-se de aproapele aflat în primejdie. În atitudinea acestuia se întrevește iubirea despre care a vorbit și a practicat-o Mîntuitorul. Sf. Evanghelist Matei consemnează unul dintre momentele în care Domnul Și-a arătat mila Sa față de oameni: „Și ieșind, a văzut mulțime mare și i S-a făcut milă de ei și a vindecat pe bolnavii lor” (14, 14). Dar dovada cea mai elocventă a iubirii Sale a fost jertfa de pe cruce, prin care a mîntuit lumea și a întemeiat Biserica, în care se continuă neînterupt lucrarea de sfințire a credincioșilor. În Biserică, Iisus Hristos este mereu prezent cu mila Sa cea mare, iar credincioșii au posibilitatea de a-și vindeca rănile păcatelor, înălțîndu-se la o viață duhovnicească în care iubirea să se reflecte în fapte.

Dragostea însoțită de fapte bune este posibilă numai în viața obștească. Dimpotrivă, iubirea care se referă numai la propria persoană, sau cea de sine, avînd un aspect moral negativ, devine egoism și generează diferite patimi păgubitoare pentru viața omului. Adevărata iubire se manifestă față de Dumnezeu, ca răspuns la iubirea lui Dumnezeu, față de lume, și se îndreaptă spre aproapele.

Din pilda samarineanului milostiv se observă deopotrivă că natura relațiilor dintre oameni poate fi de mai multe feluri. Atacul tilharilor și rănirea călătorului reflectă un raport nefiresc între oameni, o atitudine de dușmănie în care iubirea este absentă în întregime. Într-un asemenea caz, în locul iubirii se dezlănțuie ura și cruzimea. Dimpotrivă, conștiința

umană firească respinge o asemenea atitudine. Sfânta Scriptură și dascălul Bisericii condamnă dușmănia și violența dintre oameni. Sînt semnificative cuvintele Sfîntului Evanghelist Ioan : „Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni și știi că orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică, dăinuitoare în El” (I Ioan 1, 3, 13).

O a doua formă de relații interumane este ilustrată prin atitudinea preotului și a levitului față de cel rănit de tîlhari: indiferența față de om, datorită aceleiași absențe a dragostei.

Atitudinea aceasta este și ea în contradicție cu învățătura creștină. Mintuitorul Iisus Hristos i-a iubit și a ajutat pe toți și nu a fost nicio dată nepăsător față de trebuințele oamenilor. Același lucru le-a poruncit și ucenicilor Săi : „Tămăduiți pe cei neputincioși, înviați pe cei morți, curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i” (Matei 10, 8). Urmind acestui îndemn, sfinții apostoli s-au străduit să vină în ajutorul tuturor celor confrunțați cu vicisitudinea vieții : „Și se aduna și mulțimea din cetățile dimprejurul Ierusalimului, aducînd bolnavi și bîntuiți de duhuri necurate, și toți se vindecau” (Faptele Apostolilor 5, 16). Iar Sf. Evanghelist Ioan scrie : „Cine are bogăția lumii acesteia și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, cum rămîne în acela dragostea lui Dumnezeu ?” (I Ioan 3, 17). Trebuie să se mai țină seamă și de faptul că nepăsarea față de viața altora va fi pedepsită la Judecata cea din urmă : „Căci flămînd am fost și nu Mi-ați dat să mîncîm; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau ; străin am fost și nu M-ați primit ; gol și nu M-ați îmbrăcat ; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat” (Matei 25, 42—43). Nepăsarea rupe legătura sufletească dintre oameni, îi distanțează pe unii de alții și alimentează egoismul. De aceea, Sf. Apostol Pavel face îndemnul : „Să nu căute nimeni numai ale sale, ci fiecare și ale altuia” (Filipeni 2, 4).

Învățătura Mintuitorului evidențiază un nou tip de relații între oameni : omul pentru om, sau omul în slujba omului. Modelul slujirii este însuși Iisus Hristos, iar jertfa Sa este o lucrare sfîntă de supremă slujire — care a restabilit comuniunea dintre Dumnezeu și oameni, „desființînd vrăjmășia în trupul Său” (Efeseni 2, 15). În acord cu învățătura Mintuitorului, Sf. Apostol Pavel scrie : „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos” (Galateni 6, 2). Făcînd o comparație între Trupul Bisericii și trupul omenesc, Apostolul Neamurilor scrie că măduarele trupului omenesc au o strînsă legătură și independență între ele : „Și nu poate ochiul să zică mîinii : N-am trebuință de tine ; s-au, iarăși capul să zică picioarelor : N-am trebuință de voi” (I Corinteni 12, 21). În virtutea interdependenței oamenilor, ei trebuie să slujească unii altora, iar dacă suferă unul dintre ei, suferă toți : „Și dacă un mădular suferă, toate măduarele suferă împreună ; și dacă un mădular este cîstit, toate măduarele se bucură împreună” (I Corinteni 12, 26). De aci și îndemnul : „Bucurați-vă cu cei ce se bucură ; plîngeți cu cei ce plîng” (Romani 12, 15).

Așadar, iubirea transpusă în fapte bune de slujire a oamenilor este cheia spre dobîndirea vieții veșnice. Prin iubirea față de oameni se ve-

rifică iubirea față de Dumnezeu : „Dacă zice cineva : iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, mincinos este” (I Ioan 4, 20). Slujirea și jertfelnicia sînt acte de eroism și de noblețe umană. Dumnezeu a rînduit ca ele să fie prezente pretutindeni, în toate domeniile vieții și activitățile omenești. Slujirea ne ajută să pregătim în viața pămîntească bunurile netrecătoare ale vieții veșnice. Absența ei poate avea urmări dure-roase. Dacă samarineanul n-ar fi acordat ajutorul și asistența necesară celui rănit, acela ar fi putut pieri. În același fel, prin lucrarea Bisericii, ca Trup tainic al lui Iisus Hristos credincioșii dobîndesc îmbunătățirea morală a vieții lor, iar prin aceasta se întărește și responsabilitatea unora față de alții. Mîntuirea se dobîndește prin credință și fapte bune, în măsura în care ele contribuie, prin slujire, la mîntuirea aproapelui.

Divinul Învățător a rostit pilda samarineanului milostiv pentru toți oamenii din toate timpurile, spunînd tuturor : „Mergi și fă și tu asemenea”. Dumnezeu așteaptă de la oameni iubire și slujire pentru promovarea binelui în lume, iar răsplata slujirii din dragoste este viața de veci.

Pr. MIHAIL COLOTELO

CUVINT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE PREACINSTIREA MAICII DOMNULUI

1. *Pregătirea apercceptivă.* Participînd la rugăciunile oficiate în biserică, ne îndreptăm simțămintele noastre către Părintele ceresc, fie într-o formă directă fie indirectă, prin mijlocirea sfinților. Rugăciunile de laudă și de cerere se îndreaptă cel mai mult către Maica Domnului, ca și cum ne-am adresa mamei noastre. Și nu puține au fost lacrimile de tristețe ale credincioșilor îndreptate spre ea cu credință și stăruință, și transformate apoi în lacrimi de bucurie și de laudă. Nu există ectenie în care să nu ne adresăm și ei, iar în multe din rugăciunile adresate Mîntuitorului facem amintire și de cele de mijlocire ale Maicii Sale. De aceea îi aducem și ei laudă și mulțumire pentru binefacerile primite de la Dumnezeu.

II. *Anunțarea temei.* În continuare vom vedea temeiurile pentru care aducem preacinstire Maicii Domnului.

III. *Tratarea.* Despre nașterea și copilăria aceleia care va deveni Născătoare de Dumnezeu se cunosc puține lucruri. Se știe că părinții ei

se numeau Ioachim și Ana, care nu au avut copii pînă la adinci bătrînețe. Rugînd neîncetat pe Dumnezeu să-i binecuvînteze cu un copil, Părintele ceresc le-a dăruit o fiică Maria. Ioachim și Ana o închină Domnului, ducînd-o la templu și încredințînd-o preoților, unde a stat pînă la vîrsta de 14—15 ani. Numele ei înseamnă „Doamnă”, „Stăpînă”, „Grățioasă” (cea plăcută, cea frumoasă, cea ca o floare bine mirositoare).

Redînd activitatea pămîntească a lui Iisus Hristos, Sfintele Evanghelii ne prezintă și pe Maica Domnului, pe sfinții apostoli, pe femeile mironosițe care îl urmau, ca și pe toți cei cu care Fiul lui Dumnezeu intrupat intra în legătură. Prezența Maicii Domnului ocupă un loc central atît la nașterea Mîntuitorului, cît și în cursul activității Sale. Ea este alături și cu prilejul patimilor, ca și la mărta Sa Înviere și înălțarea la cer. Sfînta Fecioară, ca Născătoare de Dumnezeu, este cinstită în paginile Sfintei Scripturi, chiar înaintea nașterii Domnului, la Bunavestire. Astfel, Sf. Evanghelist Luca ne arată că „a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu într-o cetate din Galileea al cărui nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David, iar fecioara era Maria. Și intrînd îngerul la ea, a zis : Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei... Și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul celui Preaînalt se va chema... Și a zis Maria către înger : cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ? Și răspunzînd, îngerul i-a zis : Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri ; pentru aceea și Sfîntul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema... Și în acele zile, sculîndu-se Maria, s-a dus în grabă în ținutul muntos, într-o cetate a semîinței lui Iuda. Și a intrat în casa lui Zaharia și a salutat pe Elisabeta... Și a zis Maria : Mărește sufletul meu pe Domnul. Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mîntuitorul meu... Că a căutat spre smerenia roabei sale. Că iată, de acum mă vor ferici toate neamurile. Că, mi-a făcut mie mărire, Cel puternic și Sfînt este numele lui. Și mila lui în neam și în neam spre cei ce se tem de El...” (Luca 1, 26—53).

Sfînta Fecioară a păstrat în taină bunavestirea îngerului, supunîndu-se cu multă evlavie veștii celei bune. Viața ei a devenit de aici înainte o dăruire lui Dumnezeu și o jertfă în ducerea la îndeplinire a voinței Sale. Ea nu putea spune nimănui, nici chiar lui Iosif, ceea ce îngerul i-a comunicat, deoarece nefiind crezută, cădea în osînda legii care era foarte aspră. O situație ca a ei sub acuza desfrîului, era pedepsită prin uciderea cu pietre (Deuteronom 22, 23). De aceea, logodnicul ei „drept fiind și nevrînd să o vădească, a voit să o lase în ascuns” (Matei 1, 19). Dar într-o asemenea situație, Sfînta Fecioară ar fi rămas singură, fără nici un ajutor. De aceea, Evanghelia ne spune că în timp ce Iosif „cugeta acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind : Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfînt. Ea va naște fiu și vei chema numele lui Iisus, căci el va mîntui poporul său de păcatele lor. Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce a s-a zis de Domnul prin prorocul care zice :

Iată fecioara va avea în pîntece și va naște fiu și va chema numele lui Emanuel, care se tîlmăcește : „cu noi este Dumnezeu”. Și deșteptîndu-se din somn, Iosif a făcut așa cum i-a poruncit îngerul Domnului și a luat-o la el pe logodnica sa. Și fără să fi cunoscut-o pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul ei cel unul născut, căruia i-a pus numele Iisus” (Matei 1, 20—25).

Sf. Irineu (+202) arată că Sfînta Fecioară Maria, împlinind proorocia lui Isaia ca Născătoare de Dumnezeu, a devenit pentru neamul omenesc o a două Evă, așa cum Iisus este un al doilea Adam : „Maria a desfăcut legăturile strînse prin greșala Evei. Una s-a opus poruncilor lui Dumnezeu, cealaltă s-a supus. Eva a ascultat de cuvîntul diavolului, Maria a plecat urechea la vocea îngerului. Neamul omenesc arvunit morții printr-o fecioară, a fost mîntuit de altă Fecioară”.

Și după nașterea Domnului, Mama Sa a rămas tot Fecioară, de-a pururea Fecioară. Iosif nu a fost și nu a devenit nici după nașterea lui Iisus, soțul natural al Mariei, ci a rămas pe mai departe protectorul Sfîntei Fecioare. El era un om drept înaintea lui Dumnezeu, păzea legea și voia Sa, iar dacă îngerul i-a comunicat marea taină a întrupării, a păstrat cu certitudine toată considerația și sfîntenia acesteia. Dreptul Iosif a rămas în continuare protectorul Sfîntei Fecioare și al Pruncului născut în ieslea din Betleem, pe care i-a ferit de minia lui Irod prin fuga în Egipt. Iisus Hristos a acordat cinstire Mamei Sale în tot timpul copilăriei și adolescenței. Sfînta Evanghelie nu pierde din vedere acest amănunt, comunicîndu-ne că „le era supus” (Luca 2, 51) precizînd deopotrivă că în tot timpul vieții Sfînta Fecioară a păstrat în sufletul ei, cu aceiași sfîntă evlavie, taina întrupării Fiului lui Dumnezeu : „Și prin însuși sufletul ei va trece sabie” (Luca 2, 35).

Domnul a cinstit pe Maica sa în tot cursul activității Sale mesianice. Astfel, prima minune a Mîntuitorului este cea de la nunta din Cana Galileii, cînd la cererea Maicii Sale a transformat apa în vin. De aceea, Maica Domnului a fost cinstită și de mulțimea care urmînd pe Fiul ei se învrednicea de harul și binecuvîntările Lui. Evanghelia relatează cazul unei femei, care admirînd înțelepciunea Domnului, fericește pe Mama Sa, zicînd : „Fericit este pîntecele care te-a purtat și fericiți sînt sîinii pe care i-ai supt” (Luca 11, 27).

Trebuie să mai remarcăm că în timpul activității mesianice a Domnului, dreptul Iosif nu mai apare menționat de Sfîntele Evanghelii, ceea ce implică decesul său. Așa se explică și faptul că Sfînta Fecioară rămînd fără protector, este dată de Fiul ei în grija „ucenicului pe care îl iubea [mai mult]”. Și sta sub crucea lui Iisus mama lui și sora lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena. Deci văzînd Iisus pe mama Sa și pe ucenicul pe care îl iubea, stînd alături, a zis mamei sale : Femeie, iată fiul tău ! Apoi a zis ucenicului : „Iată mama ta ! Și din acel ceas a lăsat-o ucenicul la sine” (Ioan 19, 25—27). Aflîndu-se în grija Sfîntului Apostol, Maica Domnului participă alături de sfînții apostoli la evenimentele care urmează : Învierea Domnului, Înălțarea la cer și Pogorîrea Sfîntului Duh. Ea s-a bucurat de multă cinstire deopotrivă din partea sfînților apostoli,

și din cea a credincioșilor care formaseră la Cincizecime prima comunitate creștină, adică Biserica.

După Adormirea Maicii Domnului, acordându-i cinstire, creștinii i-au înălțat rugăciuni de mijlocire către Fiul ei și nu puțini au fost aceia care s-au învrednicit de harurile Mîntuitorului prin mijlocirea ei.

IV. *Recapitularea (fixarea cunoștințelor).* Preasfînta Fecioară a fost cinstită în timpul vieții ? (Da). De cine ? (În primul rînd Dumnezeu însuși i-a acordat cinstirea, întrucît Dumnezeu-Fiul ia trup din trupul ei, iar prin întruparea Sa ne aduce mîntuirea). De unde știm aceasta ? (Din modul în care o întîmpină arhanghelul Gavriil). Cum o socotește îngerul după comunicarea mesajului ceresc ? (Născătoare de Dumnezeu). Care este atitudinea Preacuratei Fecioare față de ea însăși în urma veștii primite de la înger ? (Sub aceeași luminare a Duhului Sfînt, ea recunoaște că „Cel Puternic i-a făcut mărire” „o vor ferici toate neamurile”). De ce o vor ferici toate neamurile ? (Fiindcă prin ea, Dumnezeu trimite pe Fiul Său spre a mîntui întregul neam omenesc). După nașterea Domnului, Maria a rămas tot Fecioară ? (După nașterea Domnului ea a rămas tot Fecioară. Dreptul Iosif, împlinind și el o poruncă a lui Dumnezeu, nu a fost soțul ei natural, ci legal, adică protectorul Familiei Sfînte. De aceea, Maria a rămas pururea Fecioară). Care a fost atitudinea Mîntuitorului față de ea ? (Copil fiind, i-a fost ascultător și supus ; în timpul activității mesianice i-a dat cinstire, săvîrșind la cererea ei prima Sa minune la Cana Galileii. În timpul Sfîntelor Patimi o cîstește prin aceea că o dă în grija Sfîntului Apostol Ioan). În timpul vieții, i-a fost acordată cinstire ? (Am văzut că i-a acordat-o îngerul trimis de Dumnezeu, apoi Fiul lui Dumnezeu, care a luat trup din ea, apoi femeia din mulțime care admirînd înțelepciunea Fiului ei, o fericește pe ea ; apoi Sfîntul Ioan care a lut-o la sine după patimile Domnului ; în sfîrșit, toți sfinții apostoli și toți credincioșii primei comunități creștine o cîsteau ca pe Maica Domnului și Născătoare de Dumnezeu). Ce folos au credincioșii în urma cinstirii Maicii Domnului ? (Maica Domnului, prin mijlocirea către Fiul ei, devine și mama tuturor credincioșilor, care acordîndu-i cinstire, îi înălță rugăciuni de cerere, de laudă și de mulțumire).

V. *Aprecierea.* Cei care nu au crezut în Fiul lui Dumnezeu întrupat, nu au cîstint nici pe Mama Lui. În chiar cursul activității Sale, fariseii necrezînd în divinitatea Mîntuitorului, spuneau că Iisus e născut din desfrîu (Ioan 8, 41). Apoi, chiar în primele două secole au fost dintre aceia, precum Cerint și secta ebionită, care necrezînd în divinitatea Mîntuitorului, au spus că este fiul natural al lui Maria și Iosif. Asemănător au procedat și alți eretici, în secolul IV și V, ca Eunomiu și Nestorie care spunea că Maria nu poate fi cîstinită Născătoare de Dumnezeu, ci numai Născătoare de om, deoarece au nesocotit divinitatea Mîntuitorului.

Luînd atitudine față de aceste rătăcirii, Biserica prin Sinodul IV ecumenic (Constantinopol, 451) a restabilit adevărul de credință arătînd că în Persoana Mîntuitorului firea divină și cea umană sînt neîmpărțite și nedespărțite, iar Maica Domnului este Născătoare de Dumnezeu. Astfel, cul-

tul Maicii Domnului și-a reluat locul în ansamblul vieții creștine, deși ulterior nu au lipsit nici anume exagerări prin supraestimarea cinstirii Preacuratei Fecioare în cadrul Bisericii Romano-Catolice.

La polul opus, alți creștini de confesiuni mai noi refuză să acorde cinstirea cuvenită Maicii Domnului, spunând că ea a fost căsătorită cu Iosif după nașterea Domnului și a mai avut copii. În sprijinul acestei poziții ei aduc textul din Sfinta Evanghelie după Matei, unde se spune că Iosif „nu a cunoscut-o pe ea pînă ce a născut pe fiul ei cel întii născut și a chemat numele lui Iisus” (Matei 1, 25), precum și altele care se referă la „mama și frații Domnului” (Matei 12, 46—47; 13, 55).

Cercetînd, însă, atent cuvintele Scripturii, vom constata că expresia „întiiul născut” avea în Vechiul Testament și înțelesul unicului născut, fără a înțelege că urma să se nască și al doilea sau al treilea. La fel expresia : „Și nu a cunoscut-o pe ea pînă ce a născut pe fiul ei cel întii născut”; nu înseamnă că ar mai fi putut avea și alți fii. Expresia poate fi înțeleasă mai bine în corelație cu alte texte biblice. Spre pildă, despre fiica lui Saul se spune : „Și Mical, fiica lui Saul, nu a avut copii pînă în ziua morții ei” (II Regi 6, 23). Or, nimeni nu va înțelege că după moartea ei ar mai fi avut copii. Sau, cu altă referire, Dumnezeu îi spune lui Iacob : „Iată, eu sînt cu tine și te voi păzi în orice cale vei merge... și nu te voi lăsa pînă nu voi împlini toate cîte ți-am spus” (Facerea 28, 15). Aceasta nu înseamnă că după ce i-a împlinit toate cîte i-a spus, Dumnezeu l-a părăsit pe Iacob.

„Frații și surorile „Domnului, amintiți în Evanghelie, nu sînt fiii Maicii Domnului, ci ai altei femei, numită tot Maria. Aceștia nu sînt frați, ci veri ai Domnului. În limba și uzul Vechiului Testament, prin cuvîntul „frate” se înțelegea și cumnat, nepot sau verișor. Iată, spre exemplificare, un asemenea text : „Atunci a zis Avraam către Lot : să nu fie sfadă între mine și tine, între păstoriile mei și păstoriile tăi, căci sîntem frați” (Facerea 13, 8). Este știut, însă, că Lot era nepotul lui Avraam și nu fratele acestuia. În textele evanghelice, Maria, mama așa-zisilor „frați ai Domnului”, este pomenită separat de Maria, Maica Domnului : „Și erau acolo multe femei, privind de departe... între care Maria Magdalena și Maria mama lui Iacob și a lui Iosif și mama fiilor lui Zevedei” (Matei 27, 55—56). Aici se face deosebirea între Maria Magdalena și Maria mama lui Iacob și Iosif, care era mama verilor Domnului. Într-un alt text : „Și stăteau lingă crucea lui Iisus : mama lui și sora mamei lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena” (Ioan 19, 25), se face deosebirea între Maria, mama lui Iisus și celelalte două femei cu același nume, adică Maria Magdalena și Maria, numită „sora mamei lui Iisus”. Cea din urmă era soția lui Cleopa și nu era soră cu „mama lui Iisus”, ci verișoară, deoarece două surori nu puteau purta același nume. Aceasta era Maria, mama lui Iacob și a lui Iosif, deci mama verilor lui Iisus. În sfîrșit, dacă Domnul ar mai fi avut frați, nu se putea explica de ce a încredințat Sfîntului Apostol Ioan grija Maicii Sale, și nu „fraților și surorilor”.

VI. *Asocierea.* În ceea ce privește preacinstirea Maicii Domnului, trebuie să facem deosebirea dintre cultul de „adorare” care se cuvine și

pe care îl acordăm numai lui Dumnezeu și cultul de venerare, sau de cinstire, pe care îl acordăm sfinților și îngerilor, ca mijlocitori, ajutători și rugători către Dumnezeu, pentru mîntuirea noastră. Preacinstirea Maicii Domnului se încredințează în cultul de venerare, dar datorită vredniciei Preacuratei Fecioare Maria, care întrece pe cea a sfinților și îngerilor, îi acordăm un cult de supravenerare, sau de preacinstire. Vrednicia ei vine direct de la Dumnezeu și constă în faptul că Dumnezeu însuși a binevoit să ia trup din trupul ei, iar singele Său s-a vărsat ca preț de răscumpărare pentru mîntuirea neamului omenesc. Pe de altă parte preacinstirea Maicii Domnului ne aduce tot la adorarea lui Dumnezeu, căci după cum arată un dascăl al Bisericii, credinciosul „care se prosterne în fața Maicii lui Dumnezeu este evident că aduce cinstea Fiului ei, căci nu este alt Dumnezeu decît Unul singur, Cel cunoscut și adorat în Treime”.

VII. *Generalizarea.* Biserica aduce preacinstire Maicii Domnului ca Născătoare de Dumnezeu, Pururea Fecioară și mijlocitoare pentru mîntuirea credincioșilor. Iar prin această preamărire, credincioșii aduc adorare lui Dumnezeu, Cel Unul în Ființă și întreg în Persoane.

VIII. *Aplicarea.* Acordînd dintotdeauna preacinstire Maicii Domnului, Biserica noastră dreptmăritoare nu face altceva decît să împlinească voia lui Dumnezeu. Astfel :

1. Biserica a rînduit patru sărbători mari în semn de preacinstire a Maicii Domnului : la 8 septembrie „Nașterea Maicii Domnului”, la 21 noiembrie „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, la 25 martie „Buna-vestire” și 15 august „Adormirea Maicii Domnului”.

2. Credincioșii sărbătoresc Adormirea Maicii Domnului cu o pregătire duhovnicească de post, pe o perioadă de două săptămîni precedente praznicului.

3. Se aduc Maicii Domnului imne de laudă, rugăciuni de mulțumire și de cerere, mai ales în cadrul sfintei liturghii, dar și în restul cultului public și particular. S-au rînduit și slujbe speciale în cinstirea Maicii Domnului, cum este „Acatistul Buneivestiri” și „Paraclisul Maicii Domnului”.

4. Multe dintre lăcașurile de închinare sînt zidite în cinstea Maicii Domnului, sau puse sub ocrotirea ei duhovnicească, purtînd fie numele ei, fie al uneia dintre sărbătorile închinatelor ei.

5. Chipul Maicii Domnului zugrăvit pe icoane împodobește zidurile bisericilor și casele credincioșilor.

6. De-a lungul vremii, multe femei au primit la botez numele Preacuratei Fecioare, încît acesta a devenit foarte răspîndit și a rămas ca un mijloc de exprimare a pietății, prin preacinstirea Maicii Domnului.

7. Se va cînta cu credincioșii „Axionul”, precum și alte cîntări tipiconale bisericesti, prin care preacinstim pe Maica Domnului.

VOCAȚIA MONAHALĂ

„Văzînd străină întruparea lui Dumnezeu,
să ne înstrăinăm din lumea cea deșartă*.
(Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos).

Spre a încerca să o înțelegem și lămuri, este neapărată nevoie să efectuăm o scurtă incursiune în trei domenii ale științei : logica matematică (algebra), geometria și fizica.

Din algebră ne amintim că dacă exista A, cu necesitate va exista și Non — A (în terminologia cibernetică digitală : 1,0). Orice valoare poate purta semnul plus ori semnul minus. Cinci, spre pildă, implică pe minus cinci, doi pe minus doi ș.a.m.d.

Lumea, pînă nu prea de multă vreme, a dat crezare geometriei formulate în urmă cu vreo 2300 ani de învățatul grec Euclid. Elementele geometriei acesteia, euclidiene, presupuse a fi la fel de imuabile ca ale mecanicii lui Newton ori cosmografiei lui Ptolemeu, au suferit și ele prefaceri revoluționare. Matematicieni ca Riemann, Bolyai, Lobacevski au demonstrat că poate fi închipuită o geometrie care să-l contrazică pe Euclid, una unde liniile paralele se întîlnesc, ori suma unghiurilor unui triunghi să fie superioară ori inferioară cifrei de 180°. Există, așadar, în afară de clasică geometrie euclidiană, o surprinzătoare (de nu și uluitoare), și totuși întru totul rațională, geometrie neeuclidiană.

Fizica, în sfîrșit, a trecut și ea printr-o criză, urmare căreia s-a dovedit că materia din care este alcătuit universul se poate înfățișa și în ipostaza de anti-materie. În materie, atomii constituenți ai întregului cuprind — grosso modo — un proton central purtînd o sarcină electrică pozitivă, în juru-i gravitînd pe diferite orbite particule mai mici denumite electroni, încărcate cu electricitate negativă. Dar, afirmă fizicienii veacului nostru, poate ființa și o anti-materie, în care protonii centrali sînt negativi, iar electronii înconjurători sînt pozitivi (de unde și numele de pozitroni).

De ce a fost nevoie să amintim aici aceste sumare noțiuni științifice ?

Pentru simplul motiv că ele ne pun la dispoziție însăși definiția cea mai exactă a monahismului, care aceasta chiar este : lumea lui Non — A, a geometriei neeuclidiene și anti-materiei, pe scurt lumea opusă celei obișnuite, lumea contrară și contradictorie — dacă-mi este îngăduit a mă exprima astfel — a lui „Ion Anapoda”.

Ce vor, ce urmăresc oamenii ?

a) Să ia, să adune, să agonisească, să primească lucruri, obiecte, bunuri, bani. Bunuri de tot felul, importante sau mărunte, cât de multe ; și bani, care sînt mijlocul prin care insul are acces la bunuri.

b) Să-și apropie cât mai mulți oameni, cîștigîndu-și prieteni, relații, cunoscuți. Aceștia nu-s mai puțin utili decît banii, pot fi și ei aducători de foloase și chivernisire și în orice caz satisface foarte puternica și generala nevoie de sporovăială. Prietenii, spun englezii, iată capitalul cel mai de seamă. Și nu exprimă verbul „a trîncăni” una din marile plăceri ale omului euclidian ?

Dar monahii ? Ei vor contrariul celor de mai sus.

Nu a-și însuși, ci a da, a dăru, a distribui chiar și puținul pe care-l au, a se lipsi de lucruri, bunuri și bani. În loc de a-și încărca garderoba cu haine și sălașul cu mobile, ei își restrîng îmbrăcămintea și mobilierul la strictul necesar. Scopul lor e strîmtoarea, puținătatea, sărăcia, mergînd pînă la practicarea cerșetoriei. Unele ordine monahale romano-catolice — ca franciscanii și carmeliții (cel puțin în faza lor inițială) — impuneau aderenților lor să trăiască numai din cerșit. Și astăzi în India și în extremul orient numeroși călugări budiști (ori și mireni bătrîni care se retrag din lume și-și părăsesc locuința) duc o viață pribeagă : poartă cu ei un găvan și nu mîncîcă decît (și tot) ce li se pune de pomană într-insul.

Precum sărăcia (ori modestia extremă și totala frugalitate), călugării, spre deosebire de semenii lor din lume, caută izolarea și tăcerea. Avva Arsenie auzea un glas care-i porunca : fugi, taci, liniștește-te. Iar Fer. Bruno, întemeietorul ordinului cartusianilor, e reprezentat cu degetul arătător al mîinii drepte așezat peste buze, ca simbol al tăcerii. Apoi monahii nu numai că se feresc de vorbărie și pâlăvrăgeală, dar mai și consideră ca incompatibil cu modul lor de viață orice fel de tînguire și văitătură. Patericul ne dă pilda celor doi călugări care aud cum geme și se jeleşte un om. Cine-i mireanul acela care geme ? — întrebă unul dintre călugări pe celălalt. Nu-i un mirean, părinte, răspunde întrebatul, e un frate de-al nostru care-i bolnav. Rostește cel dintîi : „Un călugăr care se vaită și se plînge ? Fugi de-aici, părinte, e fără doar și poate un mirean”.

Exemplu de purtare neeuclidiană, premonahală, ne dă și Sfînta și Cuvioasa Maică Parascheva : tinerică precum se află, își dăruiește căldurosul și împodobitul palton unui sărac. (În lumea lui A, copila ar fi cerut părinților ei, oameni cu stare, să-i cumpere ei un palton cât mai fălos). Ori surorile Arnauld, dintr-o evlavioasă și avută familie franceză a secolului al XVII-lea : foarte tinere, fug de acasă la mănăstire. Părinții vin să le certe, să le roage, să le ceară să se innapoieze în sînul

familiei. Fetițele nu le dau ascultare și nici măcar nu se învoiesc să li se dea voie părinților să treacă peste pragul mănăstirii. (Scena e pe larg comentată de Sainte-Beuve în al său *port-Royal*). Ori frații Anuv și Pimen, la poarta sihăstriei cărora bate, strigă, plînge și se roagă să fie primită mama lor. „Voiesc să vă văd pre voi fiii mei, că ce este de vă voi vedea pre voi? Au doară nu sînt eu muma voastră? Au doară nu eu v-am aplecat pe voi? Cu totul sînt căruntă”. Ce facem cu bătrîna aceasta? se întreabă ei. Atunci Avva Pimen merge la poartă și zice: ce vrei, bătrîno? De ce strigi Așa? Aicea vrei să ne vezi pe noi, aicea ori în lumea cea de acolo?” Și bătrîna, pricepînd, pleacă liniștită. Ori Avva Arsenie care, solicitat de arhiepiscopul Teofil și de un însoțitor al lui să le spună un cuvînt de folos, îi întreabă: dacă vă voi spune un cuvînt îl veți păzi? Ei făgăduind că așa vor face, aud din gura bătrînului: „Ori unde veți auzi că este Arsenie, să nu vă apropiați”.

În loc de a-și însuși, monahului îi place a dăru, căci el știe (Faptele Apostolilor 20, 35) că mai fericit este a da decît a lua. În loc de a vorbi, a tăcea. (Psalmul 37, 13—14: „Iar eu ca un surd nu auzeam și ca un mut ce nu-și deschide gura sa. Și m-am făcut ca un om ce nu aude și nu are în gura lui mustrări”). În loc de a se văita, a pătimi. În loc de a agonisi, a risipi. Bogăției îi preferă sărăcia. Relațiilor, izolarea. Succesului, obscuritatea. Agitației, liniștirea. Îmbuibării, postul. Desfrînării, castitatea. Voinței de putere care clocotește în sufletul fiecărui om (—aîft de constant scoasă în evidență de Nietzsche și Adler —), ascultarea și supunerea. Protestării și violenței, resemnarea. Înălțării eului, smerenia. Plăcerilor, înfrînarea. Obținerii biruinței într-un proces, suferirea strîmbătății, răbdarea pagubei (I Corinteni 6, 7).

Intemeietorul creștinismului, El însuși, de ce a venit în lume? Să I se slujească, așa cum firesc era? Nu, ci ca să slujească El (Matei 20, 28)! Ca să I se jertfească? Nu, ca El să Se jertfească. Oare ca să împărățească? Nu, ca să moară de rușinoasă și blestemată moarte pe cruce.

Da, sîntem în plină lume a lui Dostoievski, acolo unde adeseori doi plus doi fac cinci. În lumea paradoxului, care nu-i alta decît cea esențială creștinismului, credință potrivit căreia, bunăoară, cea mai bună cale către nevinovăție este pentru om a se recunoaște vinovat. În lumea ieșirii totale din mecanica, logica, geometria și fizica sistemelor sublinare. În *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Înalt Prea Sfințitul Antonie al Ardealului caracterizează, de aceea, vocația monahală drept „un soi de anticipare a vieții eterne în veacul prezent” și „confirmarea constantă și expresă a perspectivei eshatologice a existenței”. Întrebuințîndu-se o imagistică vie și percutantă, ni se arată că „nu există știință fără cîțiva oameni de geniu care se consacră integral științei. Nu există muzică fără compozitori de geniu, adică fără cîțiva indivizi care i se consacră integral... Monahul este tipul creștinului care se consacră integral”, este creștinul absolut.

Ar fi însă o greșeală să se creadă că monahii nu urmăresc fericirea. Pe aceasta, întocmai ca mirenii, o vor și ei; doar căile și metodele sînt diferite, atîta tot. Să nu-și închipuie, prin urmare, mirenii că monahii

sînt ființe intru totul excepționale și să nu le poarte admirație exagerată. Scopul este cîmun amînduror categorii — și cine poate spune și pre-tinde că numai calea lui este singură și bună? Patericul ne învață că un simplu cizmar, om de treabă, nu era socotit inferior unui mare pustnic. La drept vorbind și cugetînd nepripit, vedem că meritul monahilor nu este atît de excepțional pe cît se crede îndeobște, deoarece nu încapă îndoială că mai ușoară este calea lor și, poate, mai largă poarta pe care au ales-o ei. Oare nu este mai ușor a da decît a primi? O, mult mai ușor! Nu este mai ușor a trăi izolat decît să te străduiești a-ți cîștiga prieteni și relații și a le dobîndi afecțiunea, ajutorul și devotamentul? A ierta decît a urzi complicate planuri de răzbunare gen Monte-Cristo? Mai ușor, desigur, este a pierde decît a cîștiga (calculul probabilităților o dovedește categoric) și a sărăci decît a te îmbogăți. A respecta monotonia unui orar decît a căuta zi de zi alte distracții, distrageri și preocupări. A vieții în pace și nepăsare decît a jindui ranguri și titluri.

Vechiul ritual al primirii candidatului în obștea mănăstirească dovedește cu toate acestea că există între cele două moduri de viață o deosebire — și nu dintre cele mici. Zăbovirea acelor zile întregi la poarta mănăstirii (fără a fi luat în seamă), apoi vorbele aspre, luarea în rîs, alungarea, urmate în sfîrșit de primirea în incinta așezămîntului, însoțită însă de munci grele și înjositoare și lipsită de orice cuvînt mîngîietor ori măcar nerăstit, apoi trimiterea, după un an, înapoi în lume cu dreptul de a reveni doar după împlinirea întocmai a termenului; anii lungi de ucenicie (pentru cei care se întorceau la sfîrșitul celor douăsprezece luni de retrimiteri în lume) se puteau eventual încheia cu rasofo-ria și în cele din urmă cu tunderea în monahism. Dar cît de anevoie! Ce însemna tunderea aceasta după atîtea neînduplecate probe? Nimic alta decît trecerea candidatului de la starea de materie la aceea de anti-materie.

Și ne putem întreba: oare savanții, în laboratoarele și institutele științifice ale lumii, nu au încercat să obțină anti-materia? Ba da, constatînd însă că numai pentru realizarea plasmiei, adică celei de-a patra stare a materiei (alta decît cele trei știute: solidă, lichidă, gazoasă), ar fi necesar să se realizeze o temperatură de trei sute de milioane de grade. De obținut, deocamdată, au izbutit să obțină numai o sută de milioane și doar pe o durată de milionime de secundă.

Călugărul însă, părăsind condiția euclidiană de mirean și dobîndind acces la starea de anti-materie monahală, ce face, ce ispravă? Făurește și întreține în sufletul, în cugetul și în inima lui — și nu pentru o fracțiune de secundă și pe darata unei vieți întregi — o temperatură de trei sute de milioane de grade. Aceasta, poate, este chiar definiția corectă, riguroasă a vocației monahale: posibilitatea pentru cel în cauză de a menține — ca un adevărat personaj de literatură științifică — în sinea lui, sub smeritele sale veșminte și îndărătul sărăcuței sale înfățișări — o stare continuă de Non — A, de neeuclidianitate, de anti-materie, o — din afară — nebanuită și — dinlăuntru — neîncetată temperatură de trei sute de milioane de grade.

Votul sărăciei, fecioriei și ascultării? Desigur, desigur. Dar și al nestingerii Duhului, care știm prea bine că e foc arzător. După nașterea creștinului din apă și din Duh (Ioan 3, 4), nașterea monahului din Duh Sfint și din foc.

Călugăr se cheamă cel care, următor darului primit, dă glas acestor cuvinte ale Psalmistului (38, 4): „Înfierbîntatu-s-a inima mea înlăuntrul meu și în cugetul meu se va aprinde foc”. Iar Hristos, El, ce zice? „Foc am venit să arunc pe pămînt și cît aș vrea să fie acum aprins” (Luca 12, 49).

Monahul NICOLAE DELAROHIA

PENTRU O CREȘTINEASCĂ ÎNGRIJIRE A CIMITIRELOR ȘI MORMINTELOR

Cimitirele și mormintele sînt locuri de veșnică odihnă pentru trupurile celor dragi: strămoși, moși, părinți, frați, surori, copii și rudenii, prieteni și cunoscuți, înaintași binefăcători care au adormit cu credința în Hristos Domnul. Aici trupurile lor așteaptă ziua învierii și a judecării de obște, după care urmează viața veșnică.

Pentru idealurile care au dinamizat sufletul celor adormiți, mormintele sînt oaze de regenerare și reconfortare spiritual-morală pentru urmași. Prin ele ne legăm de tradiție și virtuțile străbunilor și ne făurim — prin veacuri — un viitor fericit. Lîngă mormintele vrednicilor înaintași, se sudează liantul generațiilor, se desăvîrșește simbioza organică și își trec din mînă în mînă torța de lumină a idealurilor sfinte care le-au înflăcărat, idealuri pe care le-au visat moșii și strămoșii, le-au realizat părinții și le desăvîrșesc copii și nepoții, cu amplexare și măreție.

De aceea pentru marea lor semnificație și pentru valoarea lor religios-morală, cultural-națională și umanitară, cimitirele și mormintele — ca izvor de educație — trebuie să fie prețuite și îngrijite cu cea mai înaltă conștiință. Această îngrijire este o datorie creștinească, pe care o avem toți față de binefăcătorii noștri trupești și sufletești. Din aceste motive Biserica a considerat cimitirele ca locuri sacre și le-a stropit cu apă sfințită.

În fruntea datoriilor față de înaintași stă recunoștința și cinstirea lor pentru că ei ne-au dat viața și educația, ca prin muncă și virtute să fim folositori Bisericii, patriei și poporului, omenirii întregi. Cinstirea ca recunoștință față de înaintași ne-o arătăm, în chip superior, urmîn-

du-le pilda vieții lor, de abnegație și jertfă pentru binele obștesc și ridicându-le crucea la mormînt, după obiceiul strămoșesc, împodobit cu verdeață și flori. Lucrul acesta ne umple sufletul de amintiri duitoase și înalță inima spre cer.

Împotriva cinstirii mormintelor rudeniilor și binefăcătorilor noștri, se greșește pe două căi : 1. prin neglijarea mormintelor și 2. prin îngrijirea exagerată de morminte. Le vom cerceta mai de aproape.

1. Despre neglijarea mormintelor și a cimitirelor și nerecunoștința față de înaintași semnalez un caz ce din păcate poate fi întîlnit. Vizitînd o parohie cu ani în urmă, am dorit să văd și cimitirul. Acesta nu era îngădit și animalele se plimbau în voie, pascănd iarbă pe mormintele cu crucile rupte, iar rîmătorii răscoliseră mormintele proaspete și scoaseră oasele celor de mult decedați, care n-au fost adunate și îngropate adînc. Totul era neglijat. Am rămas impresionat de această profanare. Am adunat oasele, le-am binecuvîntat și le-am îngropat. Apoi, în predică am arătat păcatul lor și recunoștința și respectul pe care-l datorăm celor decedați, rudeniile noastre, ale căror trupuri trebuie să le cinstim. Oasele lor sînt și oasele noastre și ele așteaptă ziua Învierii, ca — unite cu sufletul — să trăiască în veci. Am îndrumat la îngădirea cimitirului și îngrijirea mormintelor. Curînd după aceasta, s-a făcut gardul la cimitir și s-au îngrijit mormintele spre bucuria credincioșilor.

2. Dar față de adormiții noștri dragi se greșește și printr-o exagerată îngrijire. Adevărul acesta se poate verifica ușor dacă intrăm în cimitirele orașelor. Rămii uimit de cele ce vezi : cripte și cavouri mari, în adîncime, dar mai ales la suprafața pămîntului. Sînt ridicate adevărate „case pentru locuința morților”, toate împodobite cu mobilier ales : măsuțe, scaune, vase ornamentale, scoarțe, covoare, preșuri, tablouri, fotografii, vase cu flori, becuri de iluminat etc. Se pare că decedații sînt într-un permanent cros de inedită arhitectură funerară, antrenați de cei vii care-și pregătesc pentru ei aceste „salonașe”. Este firesc să te întrebi pentru ce fac toate acestea ? Ce se urmărește prin acest „cult” ? Voiesc respectivii să-și etaleze averea și să se mîndrească în viață că sînt „cineva” ? Pentru ce atîta atenție trupului care este „pămînt și cenușă” ? (Facerea 3, 19). Ele nu folosesc cu nimic celor decedați. Această risipă de bani, acest „lux funebru”, nu folosește nici celor ce le ridică. El este chiar păcat înaintea lui Dumnezeu pentru că deplasează centrul preocupărilor creștinești de la sufletul nemuritor care este esențial, la trupul său muritor. Deci, este o răsturnare a concepției creștine despre om, lume și sensul vieții omenești și înlocuirea ei cu o viziune după exemplul faraonilor antici ai Egiptului, care și-au ridicat piramide pentru conservarea trupurilor.

Am dori să precizăm că Biserica noastră ne învață să fim recunoscători față de binefăcătorii noștri adormiți, ridicându-le la mormînt o cruce sau făcîndu-le o criptă sau un cavou modest, fără cheltuieli exagerate. În schimb toată atenția trebuie acordată sufletului, pentru că este nemuritor și se întoarce la Dumnezeu care l-a creat după „chipul și asemănarea Sa” (Facerea 1, 26). În scopul acesta, sufletul trebuie pu-

rificat de păcate, prin rugăciunile Bisericii și ale noastre, ale urmașilor lor. Prin rugăciunile tuturor, sufletul este iertat de păcate și intră în comunitatea de viață fericită cu Dumnezeu și cu aleșii Săi.

Or ridicarea unei „case” pentru trupul mort, nu-i folosește sufletului care este în fața lui Dumnezeu, să primească plata sa, bună sau rea, cum i-a fost viața pe pământ, unită cu trupul.

Este absolut necesar să consemnăm adevărul, care umple veacurile, că nimeni nu se poate considera achitat de obligațiile morale, de recunoștință față de binefăcătorii săi decedați, dacă le-a ridicat o cruce la mormânt sau le-a zidit „o casă” luxoasă în cimitir, după care sînt complet uitați sau sînt pomeniți din ani în ani. Recunoștința nu se poate arăta în ziduri reci, de care n-au nevoie nici trupul și nici sufletul. Poate că cei ce ridică aceste „case ale morților”, n-au nimic comun cu credința creștină, pentru că nu cred în Dumnezeu și în veșnicia sufletului. Ei socotesc că o dată cu moartea trupului s-a încheiat rostul omului în lume, că sufletul pierde odată cu trupul și nu există un Judecător drept care răsplătește pe fiecare, cu o viață fericită sau nefericită — raiul sau iadul — în care va ajunge fiecare după moarte. În cazul acesta, ziditorii acestor monumnte luxuriante, sînt în contrazicere cu ei înșiși, pentru că fac lucruri împotriva convingerilor proprii, din sentimentul vinovat al mîndriei luciferice și din dorința păcătoasă de autoafirmare cu bani mulți.

După doctrina Bisericii noastre, recunoștința față de cei decedați ne-o arătăm prin rugăciuni particulare și publice la cultul divin și prin parastase la timpul rînduit de Biserică. În sensul acesta am citit într-un cimitir bine îngrijit (Mohu-Sibiu), următorul epitaf edificator, scris de copii pe crucea de la mormîntul părinților lor : „Recunoștința adevărată / Trăiește-n sufletul creștin / Nu prin lespede de piatră / Ci-n rugi fierbinți / Spre Tatăl cel divin/” !

Da, numai rugăciunea credinței și bogăția faptelor de milostenie făcute în numele și pentru iertarea păcatelor celor adormiți sînt bine plăcute lui Dumnezeu și necesare tuturor (Matei 25, 34—36). Ele sînt comoră de virtuți nepieritoare care ne fac „asemenea” lui Dumnezeu, ne îndumnezeiesc și ne unesc cu El. De aceea să fim înțelepți în Hristos și, lepădînd trufia lumească în fața morții, să ne îndreptăm toată atenția și grija spre rugăciune și milostenie, pentru că ele sînt de real folos sufletului celor adormiți.

Cîte lucruri bune și de valoare s-ar putea face cu banii aruncați din orgoliu pentru simple deșertăciuni lumești ! ? Acești bani ar putea fi dați ca milostenie pentru ridicarea și repararea bisericilor, pentru pictarea lor frumoasă și înzestrarea cu mobilier ales, pentru îngrijirea cimitirelor și pentru acte de filantropie, asistență socială, azile de bătrîni etc. etc.

Desigur, statul se îngrijește de această operă caritativă, dar și ajutorul nostru este binevenit, mai ales cînd îl dăm cu inima largă, în numele lui Dumnezeu, pentru cei adormiți. O grijă permanentă azi este ridicarea nivelului de trai al poporului. Aceasta nu înseamnă însă ca banii noștri economisiți să fie aruncați pe lucruri deșarte. Este o problemă de mare actualitate, la care sîntem chemați să reflectăm serios, pentru o cît mai înțeleaptă și creștinească îngrijire a mormintelor și cimitirelor.

Prot. dr. SIMION RADU

GÎNDURI LA ANIVERSAREA REPUBLICII

„Studiul istoriei patriei și națiunii este pentru națiunea românească una din condițiile esențiale de viață. Dacă limba unei națiuni se numește cu tot dreptul al ei suflet, apoi istoria ei este diploma de legitimațiune cu care un popor se prezintă în societatea și în concertul celorlalte popoare. Cine sînteți voi? De unde ați venit? Care sînt faptele și meritele voastre în serviciul umanității? Care sînt drepturile voastre în partea Europei în care locuiți? Răspundeți-ne, pentru ca să fim în stare de a combina la viitorul vostru, la dreptul și competența voastră de a ședea ca națiune și ca stat în mijlocul nostru și alături noastră. La toate acestea și alte întrebări de natura aceasta se poate răspunde numai cu istoria în mînă” (George Barițiu).

Să ascultăm și noi îndemnul cărturarului și istoricului, revoluționarului și publicistului transilvănean George Barițiu și cu „istoria în mînă” să desprindem semnificația a două date întipărite pentru totdeauna în conștiința poporului nostru, în istoria luptelor sale pentru libertate națională, demnitate și progres. Două date despărțite în timp de aproape patru decenii, dar atît de strîns unite prin fluxul acela tainic al istoriei ce se cheamă — cum spunea un alt mare revoluționar și gînditor al veacului trecut, Nicolae Bălcescu — „Lucrare a poporului asupra lui însuși”. Căci ce altceva a fost 1 Decembrie 1918? Ce altceva a fost 30 Decembrie 1947?

Împlinirea unui vis de veacuri

Apărut în această zonă a Europei în vremuri străvechi, cu strămoși ale căror virtuți, impresionîndu-l pe părintele istoriei Herodot încă acum 2500 de ani, îi numise „cei mai dreپți și viteji”, poporul român a

fost unul dintre factorii creatori de istorie. S-a distins prin vocația sa pașnic-constructivă, prin îndărătnicul atașament față de glia strămoșească și o înaltă moralitate în privința relațiilor sale cu alte popoare. Fiecare popor, fiecare comunitate umană a avut un anume mod de a lucra asupra timpului și a-l transforma în istorie. Modul, sensul adânc, statornic al istoriei noastre a fost și este dorința de a ne păstra locului, de a trăi în pace; luptele purtate de români de-a lungul veacurilor au avut un caracter de apărare, au fost o veșnică și îndârjită apărare a ogoarelor; românii au așezat „plugul împotriva săbiei” și plugul a fost „așa de adânc înfipt în pământ, încât n-a putut fi dezrădăcinat”. Acest specific al istoriei noastre îl determina pe unul dintre istorici să aprecieze că: „în tot decursul evului mediu, și chiar înainte de acesta, românii au fost // oamenii pământului //, crescători de vite și agricultori în muncă colectivă. De aceea ei n-au fost cuceritori, nici aventurieri, dar au știut să se mențină. Ne vine în minte, spre pildă, chipul celui îndepărtat strămoș al nostru, viteazul și înțeleptul Dromihete, care cu multe secole în urmă înscrisa pe răbojul istoriei unul din cele mai semnificative portrete ale omului acestui pământ, nu unul fizic, ci un portret al sufletului, al spiritului său. Urmasul lui Alexandru Macedon, trufașul Lisimach, cel care rîvnise pământurile geților, a fost înfrînt și luat prizonier de către regele get. El avea să cunoască nu numai ruișnea înfrîngerii, ci și înțelepciunea unui suveran a cărui comportare a rămas fără egal în istorie. Conducîndu-l pe prizonier în orașul Helis, regele get nu l-a ucis, i-a oferit un banchet împărătesc, convingîndu-l că este spre binele amîndurora să aibă raporturi prietenești. Un singur lucru i-a pretins Dromihete: să-i restituie toate cetățile și pământurile pe care i le cîmpănise.

În ciuda realităților mereu schimbătoare și cel mai adesea stînjitoare muncii tîhnite, sprijinindu-se pe tradiția vechilor sale rînduiri politico-statale, poporul român a avut Dacia ca o permanență a conștiinței sale, văzînd în ea acea țară înglobînd „tot pământul locuit de români”. Căci, atrăgea atenția Nicolae Iorga, „poporul nostru s-a îndreptat după alte lucruri pe care alte popoare le-au neglijat. El și-a închipuit țara lui întotdeauna în legătură cu întreg trecutul și tot pământul pe care l-au locuit ai lui”. Această timpurie conștiință a unității a fost adesea remarcată în însemnările călătorilor și lucrările cărturarilor străini, nu odată surprinși ei înșiși de unitatea poporului nostru din toate teritoriile care altădată intraseră în componența vechii Dacii. Enea Silvio Piccolomini, ca și Antonio Bonfini, vorbeau la începutul secolului XVI despre Transilvania, Țara Românească și Moldova ca despre părți ale fostei Dacii. Începînd cu Mircea Vodă* al cărui titlu ne indică el însuși preocuparea de a strînge în cadrul aceluiași organism politic cît mai multe pămînturi românești, continuînd cu Marele Ștefan, pentru care

* „Mare voievod și singur stăpînitor, domn al toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătărești și herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amîndouă părțile peste toată Podunavia, încă și pînă la Marea cea Mare și singur stăpînitor al cetății Dîrstor”.

Țara Românească nu era decît „cealaltă Valahie”, ajungem la Mihai Viteazul, care a făcut și celălalt pas : a desființat granițele ce despărțeau în mod nefiresc poporul român și a lăsat posterității, prin cuvintele sale de foc : „Și hotarul Ardealului, pohta ce-am pohtit, Moldova, Țara Românească”, nu numai o dorință, ci o stea călăuzitoare pentru lupta generațiilor viitoare. Unii — refuzîndu-i lui Mihai conștiința faptului pentru care și-a jertfit însăși viața — au vorbit cu răutate și mai ales dușmănie despre el, atribuindu-i epitete prea puțin onorate. Dar se vede că popoarele, mulțimile, cele care dau istoriei însuși dreptul de a se numi astfel, au astfel de legi după care judecă faptele marilor personalități. Și ce judecată mai dreaptă putea oferi poporul nostru Viteazului — omul care s-a jertfit pentru ca toți românii să aibă o țară a lor — decît împlinirea visului ?

Fără o astfel de zestre sufletească, fără nenumăratele jertfe ale tuturor marilor noștri bărbați, cărturari și patrioți, fără admirabila dăruire a celor mulți n-am fi avut un 24 ianuarie 1859, nici 9 mai 1877, n-am fi avut puterea să credem nestrămutat în drepturile noastre sfinte. Secolul XIX, epocă de afirmare a principiului naționalităților, i-a găsit pe români pregătiți și hotărîți să-și îplinească destinul lor istoric. Poate că nu numai conștiința justetei cauzei lor, ci și spiritul de jertfă și sacrificiu pentru împlinirea dezideratului lor fundamental — acela de a avea o țară a lor, în care să-și poată hotări singuri viitorul — au făcut ca românii să vină în fața Europei cu fapte și idei politice care s-au distins prin inteligență și originalitate, printr-o deosebită capacitate de a depăși numeroasele dificultăți ce li se ridicau în cale. Spre deosebire de alte popoare, germanii și italienii spre pildă, românii au adoptat calea pașnică de realizare a unității naționale și așa a apărut acea entuziastă luptă politică din cadrul Divanurilor ad-hoc, amintind prin democratismul lor de Padeșul lui Tudor sau de Cîmpiile libertății anului 1848. Vrem să spunem prin aceasta că toate marile evenimente ale istoriei moderne românești, ale întregii noastre istorii, au fost rodul acțiunii maselor în frunte cu conducătorii lor devotați.

Ce a fost Marea Unire ?

În cursul vremii și din motive diferite, s-au dat și răspunsuri diferite. Unii au văzut-o ca rod al acțiunii, îndeobște a unor personalități, alții ca pe un dar oferit românilor de marii săi aliați din timpul primului război mondial, ba mai mult, s-au găsit și voci care au susținut că totul a fost rodul întîmplării, al unei anume conjuncturi. Noi românii am știut, însă, dintotdeauna că Marea Unire n-a fost decît un corolar, o țintă atinsă la capătul unui drum lung de lupte eroice, presărat cu jertfa grea a sutelor de generații de patrioți. A fost, cum spunea chiar atunci în zilele fierbinți din toamna lui 1918 o gazetă a socialiștilor din Transilvania, „plinirea vremii”. O legitate, o necesitate obiectivă în devenirea istorică a poporului român. Și pentru că este vorba, cum spunea Nicolae Iorga, despre „o necesitate istorică ajunsă la recunoaștere”, Marea Unire este și o suferință mîngiată, o muncă ce-și găsește răsplata. Și astfel avem dreptul de a crede acest fapt definitiv și etern”. Astăzi, știm

că acel neuitat 1 Decembrie 1918, ziua în care, cum spunea Al. Vlahuță, „poate că niciodată n-a încăput atîta fericire între hotarele țării ce s-a chemat cîndva „Dacia Felix”, reprezintă actul de voință al întregului popor român. Țărani, muncitori, cărturari, clerici și oameni patrioți și-au reunit eforturile întru împlinirea testamentului Viteazului. Ceea ce înseamnă că așa cum sublinia Președintele Republicii marele patriot Nicolae Ceaușescu — „nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea”.

Punte peste timp

Acolo, la Alba Iulia, în cetate capitală a unirii tuturor românilor, ziua de 1 Decembrie pecetluisese cea mai perfectă și superbă libertate sufletească a unui popor hotărît să-și pună întreaga viață pe temelii profund democratice. Democratismul este starea de spirit ce-a dominat adunarea celor peste 100 000 români, ca și documentul adoptat de aceasta. Rezoluția adoptată la 1 Decembrie 1918 este emanația celui mai democratic for reprezentativ din cîte au existat pînă atunci în istoria poporului nostru. Era acesta un semn prevestitor al vremurilor ce aveau să vină. Nu numai printr-o simplă coincidență calendaristică, ci mai ales prin spirit, 1 Decembrie se regăsește și se întregește prin cealaltă mare izbîndă a calendarului istoric românesc al lunii decembrie. Dacă ambele evenimente s-ar fi petrecut într-un decembrie al aceluiași an, ziua de întîi, românii se reuneau, după atîtea veacuri de chinuri și suferințe, în granițele aceleiași patrii, iar la sfîrșitul lunii pășeau deja într-o nouă epocă istorică : deveneau proprii lor stăpîni. În realitate, drumul pe care l-am comprimat metaforic în această frază a fost și el presărat cu numeroase lupte și jertfe. Cu același admirabil spirit de solidaritate națională, poporul nostru avea să înfrunte și să depășească teribilele furtuni pe care istoria le-a abătut din nou asupra lui : ciuma brună a fascismului, dictatele fasciste care i-au pus la grea încercare independența și integritatea teritorială a patriei, ocupația și jaful ocupantului, etc. Din nou, printr-un efort de voință și un nedezmîțit atașament față de înaltele idealuri umanitare, aceleași mase largi ale poporului, mai conștiente ca niciodată de rosturile lor istorice, s-au dovedit factori creatori de istorie și au înfăptuit ceea ce azi numim cu mîndrie marele act revoluționar din August 1944, cea mai profundă Revoluție din istoria multimilenară românească, ce a deschis porțile celei mai drepte orînduiri, în care libertatea și unitatea națională, completate cu dreptatea socială, ridicau pe o treaptă superioară sentimentul demnității umane. Sub acest semn al demnității umane ce trebuia desăvîrșită, sutele de mii de cetățeni ai Capitalei României au ovaționat la 30 Decembrie 1947 proclamarea Republicii.

Cu tact și inteligență, masele populare s-au impus în arena politică a țării ca principal element decizional, iar abolirea monarhiei a fost condiție obiectivă a progresului.

Fără 1 Decembrie 1918, fără 30 Decembrie 1947 ne-ar fi greu să definim exact chipul României de astăzi. Ele sînt piloni ai devenirii noastre istorice și prin aceasta, permanente ale conștiinței de sine a românilor. Sînt despărțite de timp, dar reunite — cum spuneam la începutul acestor însemnări — prin tainicul flux al istoriei și sufletului poporului nostru.

MARIAN ȘTEFAN

ICOANE PE LEMN DIN BANAT DIN SECOLUL XVII

Se știe că teritoriul cucerit de turcii otomani în secolul XVI și transformat în pašalic cu reședința la Timișoara (1552), cuprindea tot Banatul de apus și ținutul de cîmpie dintre Mureș și Criș. Numeroși stăpîni de pămînt au trecut în Transilvania, deoarece turcii nu recunoșteau titlurile și privilegiile anterioare. Printre locuitorii Timișoarei, alături de români, mai existau și alte naționalități : sîrbi, bulgari, greci, bosnieci, maghiari. Turcii nu s-au așezat la sate ; populația creștină se conducea după obiceiurile străvechi, dar din cauza jafurilor agricultura și creșterea vitelor avea de suferit.

Luptele pentru stăpînirea Transilvaniei au afectat în mod direct și Banatul. Așa se face că în 1609, cnezii români de aici au protestat vehement, deoarece Gabriel Bethlen donase lui Grigorie Nemethy orașul și districtul Lugoj. După numai șapte ani (1616), același Bethlen cedează turcilor orașul Lipova, pentru ca în 1658 Acațiu Barcsay să facă același lucru cu Caransebeșul și Lugojul. În 1688, Habsburgii reocupă Șoimoșul, Lipova, Lugojul, Caransebeșul și Orșova, dar după doi ani aceste localități sînt recucerite de turci. În 1695, imperialii încearcă o nouă cucerire a orașelor Lugoj și Lipova, dar din nou sînt înfrinți, neputînd lua nici Timișoara în 1696¹. Prin pacea de la Karloviț (1699) Bacika și partea de Nord-Vest a Sremului intră sub stăpînirea directă a Imperiului habsburgic, rămînînd sub turci doar o parte din Srem și Banatul. În toamna anului 1690 s-a produs marea migrație a sîrbilor dar și a altor unități din Balcani, sub patriarhul Arsenie III Cernoivic de Peci, care s-au stabilit în Srem, apoi în Banat și Crișana².

În colecția Marsigli din Bologna se păstra un folio mic de cinci coale avînd inscripția : „Conscriptio Districtum”³. Lista conține numele

¹ I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, pp. 78—81.

² Diac. prof. dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sîrbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea* București, 1980, p. 38.

³ Pavel Binder, *Lista localităților din Banat de la sfîrșitul secolului al XVII-lea*, în „Studii de Istorie a Banatului”, vol. II, Timișoara 1970, pp. 61—68.

a 390 localități bănațene, cu excepția a 36 așezări aflate azi în Iugoslavia, grupate în „districte”: Caransebeș, Lugoj, Bocșa, Ceacova, Virșeț — unde se includ 13 sate din Carașova — Palanca, Pancevo, Porecea (Clisura), Mehadia-Orșova, Almăj, Făget și Vărădia (de pe Mureș). În această listă nu sînt cuprinse 11 sate din Lunca Lugojului, 14 din Lunca Lipovei, 17 sate cucerite din ținutul Lipovei, 30 sate recucerite din ținutul Timișoarei și 10 sate situate la sud de Timișoara. Numărul mare al localităților atestă o densitate relativ mare la sfîrșitul epocii otomane, majoritatea lor fiind astăzi românești.

În mod firesc și la fel ca pretutindeni, viața spirituală a locurilor este strîns legată de manifestările artistice. În secolul XVII, ierarhii Banatului depindeau de Patriarhia din Peci, existînd pe acest teritoriu patru eparhii: Lipova, Virșețul, Timișoara și Becicherec (azi Zrenjanin n.n.). Pe inscripția din pronaosul mănăstirii Graceanita (Kosovo) apare episcopul Ștefan al Lipovei, hirotonit în 1654⁴. În 1666, mitropolitul Teodosie al Virșețului trimitea mănăstirii Lepovina o carte de predici ale lui Efrem Sirul, pe care se afla semnătura sa autografă, cu specificarea: „Mitropolitului Virșețului și al Sebeșului” (Caransebeș, n.n.)⁵. Este pentru prima oară cînd Caransebeșul apărea în titulatura episcopiei de Virșeț. Episcopul Neofit al Timișoarei este pomenit la 1608 în pisania noii biserici a mănăstirii din Srem. În 1652, la mănăstirea Voilovița (lîngă Pancevo n.n.) un călugăr de la mănăstirea Studenița a cumpărat un „Prolog” în manuscris aparținînd vlădiciei Iosif al Țării valahe” (al Banatului, care în secolul XVII se numea „vlaška zemlia” — pămînt sau țară românească n.n.)⁶. „Prologul” se află astăzi în Biblioteca Episcopiei Virșețului (n.n.). Mitropolitul Mihail al Timișoarei este amintit ca ctitor al unui iconostas de sidef de la mănăstirea Hilandar (Atos) și tot el a dăruit mănăstirii Krusedol două cărți bisericești. Mitropolitul Vasile al Timișoarei, dăruia mănăstirii Hilandar în 1688, strana dreaptă, executată din lemn de nuc și sidef⁷.

Din punct de vedere al construcției, în secolul XVII majoritatea bisericilor parohiale erau făcute din împletitură lipită cu pămînt, cu excepția unui mic număr executate din lemn. Erau acoperite cu șindrilă, trestie, rogoz sau papură. Interiorul era modest, potirele și anaforierele erau de asemenea din lemn. Vase de cult din metale prețioase și cărți ferecate se aflau numai în mănăstiri, îndeosebi în cele din Srem. Bisericile se întrețineau din taxele pentru slujbe, din danii în bani și obiecte, provenite de la negustori, meseriași, agricultori, militari, etc.

În timpul stăpînirii otomane, cultul sfinților prăznuiți în Banat și în teritoriile limitrofe a fost întregit cu alții, printre care Sf. Teodor Tiron. Moaștele sale au fost cumpărate cu aur în Țara Românească de că-

⁴ Vojvodina, I. Novi Sad, 1939, cap. „Viața spirituală” de Radoslav M. Grujić, p. 395.

⁵ Idem.

⁶ S. Anuichi, o.c., p. 23.

⁷ Vojvodina, I (o.c.), p. 396.

tre un bogătaş sibian și aduse la Sibiu. După moartea acestuia, moaștele au ajuns la Ineu, apoi la mănăstirile Hodoș-Bodrog și respectiv Hopovo⁸.

Despre viața artistică locală a secolului XVII se știu încă puține lucruri. S-au păstrat destul de puține icoane din acest veac deși după afirmațiile lui Milan Kasanin⁹ se pare că cele mai multe au fost pictate atunci, cînd de fapt s-au ridicat cele mai puține clădiri. Există două ipoteze, plauzibile, în legătură cu dispariția icoanelor din secolul XVII: obiceiul, care ni se pare specific acestei regiuni, de a avea mereu lucrări noi, neglijînd pe cele mai vechi sau repictînd peste ele alte icoane — cum sînt destule cazuri. La dispariția lor au mai contribuit cu siguranță și vicisitudinile vremurilor, războaiele, incendiile, etc. Se pot vedea și astăzi numeroase urme de fresce și icoane existente odinioară.

Centrele mănăstirești, odinioară destul de multe, au furnizat meșteri numeroși într-ale iconografiei, mulți dintre ei proveniți dintre călugări. Perioada ocupației otomane nu a sufocat arta acestor locuri, care a continuat să trăiască bazîndu-se exclusiv pe modele tradiționale, fără posibilitatea de a se „moderniza” sub influența culturii occidentale. Nu există certitudinea ca toate icoanele să fi fost pictate în această regiune; unele au fost aduse dintr-o ambianță greacă, altele dintr-una italo-greacă, iar unele din centrele răsăritene.

Materialul pe care au fost executate a fost lemnul, în majoritate lemn de esență moale, tei sau combinație de stejar cu tei, nuc sau mesteacăn, dintr-o bucată sau mai multe bucăți încleiate, acoperite cu un strat de grund lucrat întocmai după erminie, adică format din cinci-șase straturi de ipsos amestecat cu clei animal, ulei și săpun moale — așa cum dădea povește zugravul Dionisie din Furna, care pe la 1701 se stabilise în Atos. O mică parte dintre icoane au fost lucrate pe pinză lipită pe lemn, iar în acest caz în grund se mai puneau și miere de albine, toate amestecîndu-se cu apă caldă.

Tehnica era în tempera, utilizîndu-se 23 culori vegetale și minerale, preparate de zugravi după rețete precise. Unele culori mai fine, mai prețioase, indicau locurile de unde au fost aduse ca: alb de Veneția (făioară), bol armenesc (argilă roșcată sau sinopia), ohră galbenă de Țari-grad sau de Veneția pămînt galben), ocră de Thasos (ocru roșu), pămînt de Siena ars, sau pămînt verde, etc. Procedul de lucru în întinderea culorilor se făcea după anume reguli, ca și amestecarea lor. Comparînd lucrarea lui Dionisie din Furna (care a circulat în traducere și în Banat)¹⁰ cu execuția icoanelor din secolul XVII, se observă respectarea aproape întocmai a regulilor trasate de erminie. La icoanele lucrate în tehnica atonită, carnația este formată din trei straturi: proplasmă (un fel de eboșă) din alb de plumb, ocră, pămînt verde de perete și negru. În schimb, semicarnația (o parte carnație plus puțină proplasmă) și carna-

⁸ Ibidem, pp. 410—411.

⁹ Ibidem, pp. 441—454.

¹⁰ C. Săndulescu — Verna, Erminia pentru meșteșugul zugrăviei a lui *Dionisie din Furna* (după un mss. care a circulat la noi în 1843).

ția din alb de plumb, venețian ori franțuzesc, ocru galben venețian sau de Thasos și puțin chinovar nu mai era aceeași la icoanele în tehnica cretană. Acestea foloseau doar proplasma, de unde excludeau verdele de perete, după care urma desenarea feței cu negru amestecat cu oxiu și apoi direct carnația. Blicurile de lumină la ambele tehnici erau cu alb. Diferența este vizibilă și în ceea ce privește măsura corpului, îndeosebi a capului. Icoanele grecești respectă canonul de nouă măsuri ale corpului omenesc, iar capul „ca un ou” este împărțit în trei părți, părul rămânând în afara lor. La icoanele ce par de influență cretană, se respectă în principiu canonul cretan, în care corpul omenesc are opt măsuri, iar capul se împărțește în patru, a treia parte fiind nasul.

Tematica icoanelor din secolul XVII nu este prea variată. Unele fac parte din „Imnul Acatist” — ca spre exemplu: Iisus (icoană împărătească), Pantocratorul, Maica Domnului — iar altele din partea istorică, așa cum este Buna Vestire. Sunt icoane „prăznicare”, ce îmbină „Imnul Acatist” cu scene din partea istorică — Nașterea Domnului, Buna Vestire, Nașterea Maicii Domnului, etc., cu o parte din Judecata de apoi, prin Deisis. Totuși majoritatea icoanelor reprezintă portrete legale de sărbători ca: Ioan Botezătorul înaripat, Arhanghelul Mihail, Sf. Nicolae făcătorul de minuni, Sf. Ioan Înainte-mergătorul, Coborîrea la iad, ori Deisis simplu sau dezvoltat.

Din punct de vedere stilistic, caligrafic sau grafismul cutelor este de o acuratețe deosebită, scoasă în relief, de multe ori, de câte o bandă decorativă de funcție de paspol pe orizontală, lucrată ca în filigran. Părul și barba, lucrate în linii ori bucle, de o impresionantă precizie grafică, vădesc penelul unor meșteri dotați și cunoscători ai tradiției. Culoarea sobră, combinată uneori cu aurul ori argintul, este policromă, oferind efecte deosebite, deopotrivă și grația mulării cutelor pe părțile rotunde, contrastului dintre fond și personaj. Fondurile sunt foarte diverse, de la albastru-verzui punctat cu stelute albe pînă la roșu coraille, aur sau griuri de lazur.

Icoanele din secolul XVII existente în Banat se pot împărți în două categorii: autohtone și de import. În ceea ce privește cele autohtone, se pare că unele sunt influențate de tehnica cretană, altele de Muntele Athos. Majoritatea lor nu sunt nici semnate nici datate. În câteva cazuri — puține la număr — textele de pe Pantocrator ori Deisis sunt scrise în românește cu caractere cirilice, iar alteori s-a procedat doar la transcrierea cirilică a cuvîntului grecesc.

Sub influența cretană a lucrat zugravul RADUL în a doua jumătate a secolului XVII. Două dintre icoanele sale, din perioada 1 sept. 1682 — 31 aug. 1683 se află în colecția „Sekulic” din Belgrad și reprezintă un Deisis, în friza de sus, iar în partea inferioară cinci sfinți în picioare. Cea de a doua este tot un Deisis dar fără friza sfinților. Influența „cretană” nu trebuie înțeleasă ca fiind directă, ci adusă fie prin intermediul călugărilor care au fost la Muntele Athos sau au venit de acolo în Banat, fie prin intermediul mănăstirilor din Macedonia și Serbia care au cunoscut aceeași influență: Ohrid, Nerez, Gracianița, Deceani, Sopociani, Stude-

nița, Kalenici, Ravanița, Manasița, etc. Contactul aproape direct dintre Atos și Banat prin intermediul călugărilor zugravi care au lucrat la diferite mănăstiri în Srem și Banat, s-a făcut îndeosebi prin pictura murală a veacurilor XVI și XVII. Așa spre exemplu, călugărul zugrav VISA-RION de la Atos, a lucrat, în 1608, pictura în frescă de la mănăstirea Hopovo, iar un an mai înainte, zugravul SAVATIE KRABULECI pictase iconostasul mănăstirii Orahovița, din apropierea Dravei, la vest de Osijek. În același veac, pe la 1683, pe lângă Radul, Visarion și Savatie, au mai activat zugravul DIMO sau DIMOU, grec de origine, apoi IOV MAXIMOV împreună cu LEONTIE ȘEFANOV, SPIRIDON GRIGORIEV și TIHON IOVANOV, ruși din Moscova, care pe la 1687 lucraseră icoane la mănăstirea Valika Remeta. Mai trebuie amintit OSTOJA MRKOJEVICI (Stoia Marcu), valah de obîrșie, originar din Croația, care și-a făcut ucenicia la mănăstirea Lepavina, iar pe la 1692 a lucrat pentru biserica „Sf. Nicolae” din Baja (Ungaria), apoi la mănăstirea Orahovița; apoi ciudatul KOZMA DAMJANOVICI cu neobișnuitele lui icoane reprezentînd Sfînta Treime cu trei capete pe un singur trup, iar la sfîrșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII zugravul ANDREI, care a lucrat și la Hurez, Polovraci, Surpatele, Săraca, și mănăstirea Vracevșnița, la vest de Kragujevaț.

Icoanele de import existente pînă astăzi sînt mai puține. Unele sînt grecești, iar altele provin din centrul de la Novgorod. Cele grecești, cu o stilistică și tehnică de lucru specifică, au un plus de transparență și luminozitate a culorilor, datorată în parte și fondului de aur pe care s-a lucrat. Tematica este legată de sărbători ale sfinților ca: Sf. Teodor Tiron și Sf. Teodor Stratilat, sfinții apostoli, Sf. Ioan Botezătorul, etc., peste tot cu titluri caligrafiate frumos cu litere grecești. Din nefericire nu se cunosc zugravii. Unele icoane nu au fost semnate, iar altele sînt deteriorate în partea inferioară, unde se putea afla iscălitura. Din centrul de la Novgorod, s-au găsit pînă acum două bucăți: un „Pantocrator” și așa-zisa „Maica Domnului levantină sau egipteană”. Aceste două icoane lucrate pe lemn de mesteacăn, din trei bucăți, cu traverse de stejar, sînt datate din 1691 sau 1694 (ultima cifră este foarte ștearsă), iar pe spate apar literele S.L. (în cirilică) — probabil numele zugravului. A mai existat și o a treia icoană, de același meșter, ce reprezenta pe Sf. Ioan Botezătorul. Pe spatele icoanei „Pantocrator” mai scrie cu negru Deisys. Fondul celor două icoane este de aur ornamentat prin apăsarea cu un cui rotunjit la vîrf, iar carnația, specifică centrului respectiv, este închisă, din pămînturi roșcate cu umbre de albastru-gri și blicuri albe care contrastează puternic.

Un capitol special, de care nu ne vom ocupa în prezenta lucrare, este și cel al icoanelor din secolele XVII—XVIII cu caracteristici aparținînd atît veacului XVII, cît și primelor două-trei decenii ale celui următor, ilustrate într-un număr destul de mare de lucrări influențate de Muntele Atos, Veneția ori stilul brîncovenesc.

Activitatea artistică religioasă din Banatul secolului XVII a fost destul de intensă, fiind ilustrată și în „Protocolul” din 1758 cuprinzînd

vizitele efectuate la parohiile de protosinghelul Arsenie Radivoevici care a administrat eparhia Timișoarei după moartea mitropolitului Gheorghe Popovici (1757). În cele 69 sate vizitate de el, foarte multe biserici aveau „icoane vechi”, ceea ce poate presupune că multe dintre ele au fost lucrate în secolul XVII, dacă nu și mai înainte.

Dr. VIOREL GH. ȚIGU
pictor bisericesc

VECHEA BISERICĂ DIN OSTROVUL MARE (RÎU DE MORI)

În reconstituirea etapelor procesului de etnogeneză și cunoașterea treptelor premergătoare creațiilor statale medievale românești, fiecare descoperire paleocreștină și fiecare monument de cult din perioada anterioară celei luminate de informațiile scrise au o pondere excepțională pentru arhiva de mărturie asupra istoriei românești.

Am socotit necesară această precizare, pentru a evidenția interesul observațiilor pe care le facem cunoscute cu acest prilej. După cum se știe, cel mai vechi protopop român al Țării Hațegului, atestat cu numele și reședința sa, este Petru de Ostrovul Mare, despre care posedăm o mărturie din anul 1360, când a participat în fruntea altor cinci preoți, în calitate de asesor jurat, la un scaun de judecată ținut la Hațeg¹. Pe temeiul cercetărilor din ultimul timp, cunoaștem acum cu numele și un „popă” român hațegan mai timpuriu cu o jumătate de secol, pe acel Naneș pomenit în pisană din 1313—1314 din biserica de curte de la Streisîngeorgiu², după cum numeroasele biserici de zid din secolele XII—XIV, conservate în aceeași „țară” medievală românească, dovedesc cu prisosință vechimea și rolul clerului în mediul hațegan³.

Deși conservă câteva elemente de mare interes, vechea biserică românească din Ostrovul Mare (com. Rîu de Mori, jud. Hunedoara) nu

¹ „... Petrus, archidiaconus de Ostro... ecclesiarum sacerdotes Olachales”: *Documenta Romaniae Historica*, C, Transilvania, XI, p. 507. El a fost adeseori invocat în literatura de specialitate, începînd cu Silviu Dragomir, *Cei mai vechi protopopi români*, în „Revista teologică”, 5, Sibiu, 1911, nr. 19—20; Adrian A. Rusu, *Preoți ortodocși din districtul Hațegului în secolul al XV-lea*, în „M. B.” nr. 10—12/1982, p. 645.

² R. Popa, *Streisîngeorgiu, Mărturie de istorie românească din secolele XI—XIV în sudul Transilvaniei*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor — Monumente istorice și de artă”, nr. 1/1978, pp. 22—23; G. Mihăilă, *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, 1981, pp. 14—18.

³ Mai pe larg la R. Popa, *Țara Hațegului. Monografie istorico-arheologică*, cap. VIII, (mss, sub tipar).

a atras încă suficient atenția ca monument de arhitectură, fiind considerată drept refacere radicală a unei construcții medievale, sau ca păstrind în forma veche doar turnul-clopotniță de pe latura sa de vest. Virgil Vătășianu, care în urmă cu cinci decenii a introdus monumentul în literatura de specialitate⁴, considera atunci că planul navei este cel vechi, în forma unui dreptunghi lung de 12,30 m. și lat de 4,60 m., continuat printr-un altar semicircular cu aceeași lățime, nedecroșat. Ulterior a revenit asupra opiniei, afirmând că „veche e doar partea apuseană a navei, cu peretele de vest și porțiunile aferente ale pereților de sud și nord”, în timp ce altarul bisericii este o refacere recentă⁵. Alăturind planul de la Ostrovul Mare celui al bisericii din Nucșoara, care are absida altarului semicirculară, V. Vătășianu lăsa totuși deschisă ipoteza prezenței de la început a unui altar cu această formă, reminiscență de factură romanică⁶. Cît despre turnul-clopotniță de pe latura de vest, adosat zidului vechi și acoperind parțial bordura pictată a icoanei de hram păstrate în luneta de deasupra portalului apusean, vădind forme gotice simple prin portalul său în arc frînt și prin ancadramentele de piatră cioplită ale ferestrelor, autorul citat îl consideră pe bună dreptate ca o construcție mai nouă, pe care o datează către mijlocul secolului XV⁷. În ambele lucrări la care ne-am referit, V. Vătășianu a folosit o imagine mai veche a turnului clopotniță, cu acoperișul original în forma unei piramide de piatră care evocă acoperișurile turnurilor de biserică de la Densuș, Sîntămăria Orlea și Strei, care azi este ascuns de un acoperiș modern⁸.

Nici Vasile Drăguț nu s-a oprit mai mult asupra zidurilor bisericii din Ostrovul Mare, pe care le consideră „modeste și fără nimic expresiv”, acordînd mai multă atenție doar turnului-clopotniță, pentru care propune o datare în a doua jumătate a secolului XV, relevînd impresionanta împrejmuire din jurul bisericii ce constă din cîteva zeci de mari blocuri de piatră provenind de la monumente romane — inscripții, piese arhitecturale etc. — dispuse pe un traseu circular⁹. El crede, totuși, că biserica reprezintă o ctitorie din secolul XIV cînd monumentul a fost mai scurt și lipsit de actualul turn-clopotniță, apropiindu-l de biserica păstrată la Sinpetru¹⁰.

⁴ V. Vătășianu, *Vechile biserici de piatră românești din județul Hunedoara*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția pentru Transilvania”, 1929, Cluj, 1930, pp. 15—18.

⁵ Idem, *Istoria artei feudale în țările române*, I, București, 1959, p. 80.

⁶ Factura romanică rezultă din contextul în care este tratat monumentul. Acoperișul turnului-clopotniță este considerat și el „descendent îndepărtat al tradiției romane” (ibidem, p. 258).

⁷ Idem.

⁸ *Vechile biserici...*, fig. 8; *Istoria artei...*, fig. 225.

⁹ V. Drăguț, *Vechi monumente hunedorene*, București, 1968, p. 27.

¹⁰ Ibidem, p. 28. Aproximarea față de biserica din Sinpetru i-a fost posibil sugerată de lățimea apreciabilă a navei actualei biserici din Ostrovul Mare, dar implică și existența la origine a unui altar rectangular.

Ambii cercetători au acordat, în schimb, o atenție aparte icoanei de hram zugrăvite în luneta semicirculară de deasupra vechii intrări dinspre vest în navă, azi vizibilă în parterul turnului-clopotniță, a căruia zidărie acoperă parțial marginea bordurii pictate. Este vorba despre o reprezentare a *Maicii Domnului cu pruncul* în ipostaza de *Îndrumătoare* (Hodighitria), pictură murală de remarcabilă calitate artistică și care, cu toate deteriorările suferite, se numără printre cele mai valoroase opere de pictură bizantină din Transilvania. V. Vătășianu încadrează scena în sfera picturii paleologe, îi găsește apropieri cu frescele din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș și cu cele de la Densuș, propunând o datare între sfârșitul secolului XIV și mijlocul veacului următor¹¹, în timp ce V. Drăguț o consideră ca fiind opera zugravului Ștefan, autorul celor mai importante fresce de la Densuș, care sînt datate acolo în anul 1443¹².

Conservarea acestei icoane de hram la locul ei, pe zidul pe care a fost zugrăvită, și observația că ea este parțial acoperită de zidăria turnului-clopotniță, obligă la acceptarea păstrării în picioare a cel puțin unei părți din vechea biserică. Această veche biserică a fost desigur cu mult anterioară datei la care s-a pictat icoana de hram. Sub semnul întrebării a rămas, în schimb, cît s-a păstrat din vechea biserică și care a fost data construirii ei din zid?

O cercetare atentă întreprinsă în vara anului 1986 la biserica din Ostrovul Mare de către colectivul șantierului arheologic Peșteana¹³ aduce lămuriri care, deși nu rezolvă integral problema, permit corectarea planului pînă acum cunoscut (fig. 1 A)¹⁴, făcînd să progreseze sensibil cunoașterea monumentului și pregătind totodată documentația necesară punerii sale în valoare.

Observațiile noastre, evidențiate și de releveul pe care l-am întocmit (fig. 1 B), pot fi sintetizate în cîteva puncte principale:

1. Turnul-clopotniță, adosat în a doua jumătate a secolului XV zidului de vest al navei bisericii, nu se află în axul ei longitudinal, ci, deși încadrează aproape riguros vechea intrare dinspre apus¹⁵, este dezaxat spre nord cu cca. 0,30 m. Ca urmare, distanța de la zidurile turnului-clopotniță la colțurile vestice ale actualei nave este de 2,15 m, spre nord și de numai 1,52 m. spre sud.

2. Pe latura de sud a navei s-a păstrat portalul original, cu ancadrament de piatră cioplită al bisericii vechi, invizibil din exterior unde go-

¹¹ V. Vătășianu, *Istoria artei*..., pp. 402—403 și 758.

¹² V. Drăguț, *Un zugrav din Transilvania secolului al XV-lea. Ștefan de la Densuș*, în „Studii și cercetări de istoria artei — Seria artă plastică”, 13, 1966, nr. 2, pp. 243—244; Idem, *Pictura murală din Transilvania*, București, 1970, pp. 47—48.

¹³ La cercetare a participat și prof. A. Lukács.

¹⁴ În afara planului publicat de V. Vătășianu în *Vechile biserici*, p. 16, fig. 7, dispunem și de un releveu din arhiva fostei Direcții a Monumentelor Istorice, aproape identice.

¹⁵ Folosim precizarea „aproape riguros”, deoarece există totuși o mică abatere spre sud, care a făcut ca doar una dintre marginile chenarului icoanei de hram să fie acoperită de zidăria turnului-clopotniță pe o lățime de 4—5 cm.

lul a fost zidit și acoperit de tencuieli, dar accesibil din interior, aflat la o distanță de 2,20 m. de colțul sud-vestic al navei. Aceasta pare a fi fost intrarea principală în vechea biserică, mai înaltă cu 0,35 m. decât intrarea dinspre apus, care este de altfel surprinzător de scundă, de numai 1,35 m.

3. Zidurile navei nu au aceeași grosime pe întreg perimetrul monumentului. În timp ce zidul dinspre nord și cel al altarului au grosimea de 0,60—0,65 m. (corespunzând valorii de 0,62 m. pe care o consemnează V. Vătășianu¹⁶, zidul de vest și o porțiune din zidul sudic al navei au grosimea de 0,90 m. Locul în care zidul de sud al navei se îngustează cu cca. 0,30 m., prin racordări destul de neîndemnatice care pot fi cu ușurință recunoscute pe parametrul interior, se află la cca. 2,50 m. distanță de portalul zidit despre care a fost vorba. Cu alte cuvinte, acest portal vechi de pe latura de sud a navei inițiale s-a aflat aproximativ în axul ei transversal.

4. Pe parametrul exterior al zidului de sud al bisericii, sub tencuielile actuale, se pot observa, cu destulă siguranță, golurile a două ferestre zidite ce încadrează locul în care se află portalul zidit. Aceste goluri de fereastră sînt foarte înguste și scunde, dispuse cu cca. 0,80 m. mai jos decât actualele ferestre.

5. De la colțul sud-vestic al navei, în exterior, pornește spre sud temelia unui zid de piatră ce pare să aibe grosimea de 0,70 m și o lungime care poate fi urmărită azi doar pe distanța de cca. 2 m.

Toate aceste observații permit cîteva precizări, care ni se par certitudinii, precum și unele ipoteze de lucru ce vor trebui supuse verificărilor prin organizarea unor săpături sistematice.

Vechea biserică din Ostrovul Mare, anterioară mijlocului secolului XV, se conservă în actualul monument prin două dintre zidurile navei sale, cele de sud și de vest. Pe creasta acestor ziduri vechi s-a produs o înălțare apreciabilă cu zidărie nouă, fapt ce va permite prin cercetări de parament stabilirea modului în care a fost acoperită nava veche. Zidurile inițiale dinspre nord și este, precum și vechiul altar, au fost sacrificate cu prilejul transformării monumentului, operație ce a avut ca rezultat amplificarea de aproximativ trei ori a spațiului interior. Zidurile demolate se păstrează, desigur, ca temelii.

Biserica veche de la Ostrovul Mare a constatat dintr-o navă simplă de plan dreptunghiular (biserică-sală) cu ziduri groase de 0,90 m. și dimensiuni interioare de cca. 5/3,50 m. Suprafața utilă de numai 17—18 m² așează monumentul de la Ostrovul Mare printre cele mai mici biserici românești din Țara Hațegului, el fiind de pildă mai mic decât biserica de la Densuș a cărei navă veche are peste 35² și mai mic chiar decât biserica de la Streisîngeorgiu care, datînd din secolul XII, are nava de cca. 19 m² (4,60/4,20 m). Spre deosebire de cele două monumente evocate, biserica de la Ostrovul Mare a avut de la început două intrări — cea prin-

¹⁶ V. Vătășianu, *Vechele biserici* ..., p. 15.

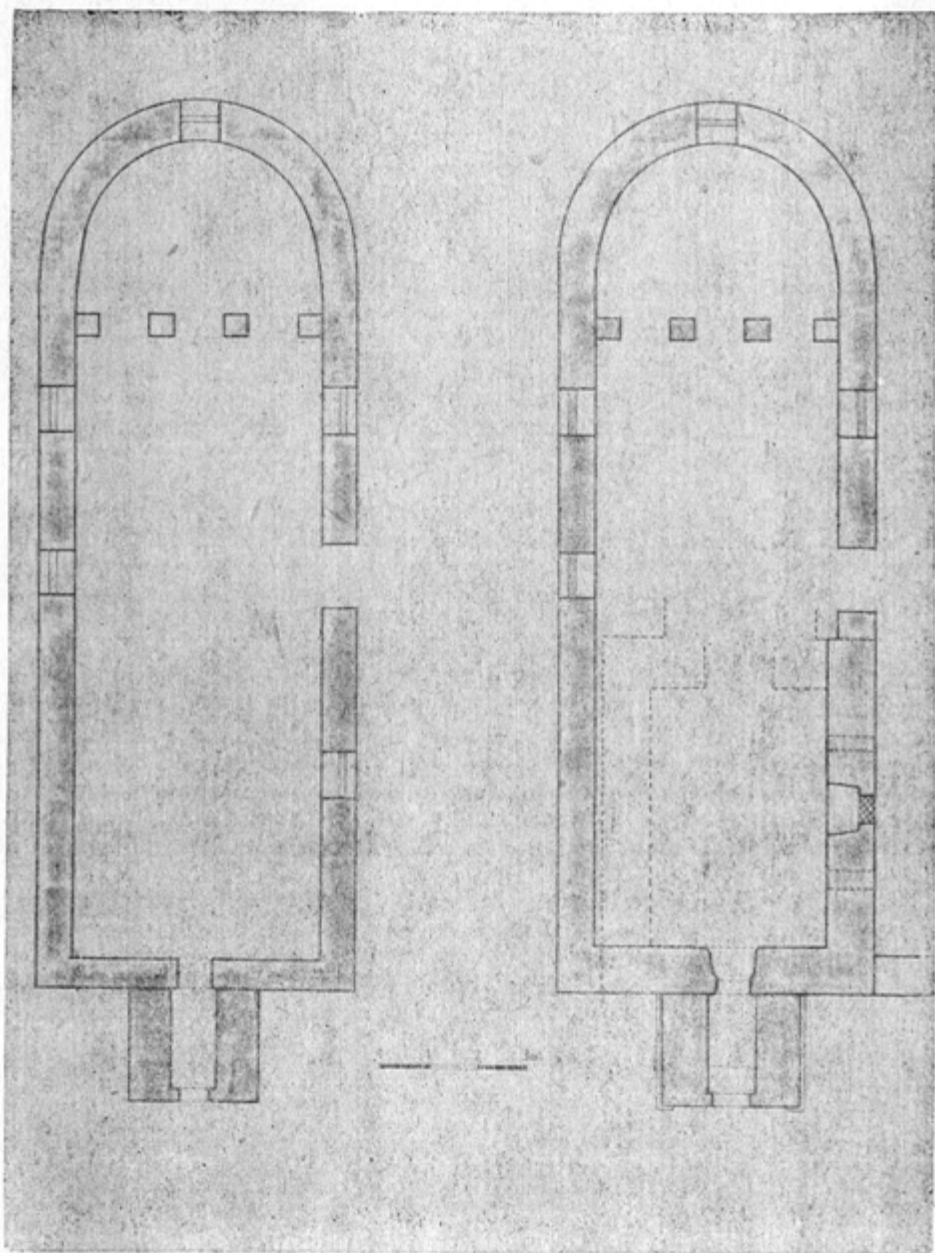

Fig. 1. Planul bisericii din Ostrovul Mare, relevu arh. Olga Băzu (arhiva D.M.I.).

Fig. 2. Planul bisericii din aceeași localitate, relevu 1986, cu marcarea
traseului zidurilor demolate.

cipală pe latura de sud și alta pe latura de vest — asemănându-se astfel cu monumentele din seria celor de la Sintămărie-Orlea și Strei, chiar dacă a fost inițial lipsită de turn-clopotniță pe latura de vest. Date fiind dimensiunile reduse nepotrivite unei biserici parohiale, ni se pare că nu dimensiunile reduse nepotrivite unei biserici parohiale, ni se pare că nu poate fi pus la îndoială caracterul de capelă de curte (paraclis) pe care l-a avut la origine biserica de la Ostrovul Mare.

Forma altarului vechii biserici și traseul zidurilor lui pot fi deocamdată reconstituite doar ipotetic. Acest altar a putut fi semi-circular, eventual doar în interior și poligonal în exterior, după cum este posibil ca biserica să fi avut un altar dreptunghiular, asemănător celui de la Strei-sîngeorgiu. Lățimea foarte mică a navei lasă deschisă și ipoteza ca altarul să nu fi fost decroșat ci să continue nemijlocit zidurile de sud și nord.

Prin analogia cu cele mai vechi biserici românești de zid din Țara Hațegului (Densuș, Streisîngeorgiu, Peșteana), care sînt integral sau în cea mai mare parte ridicate din blocuri de piatră spoliata de la construcții romane ruinate, precum și cu distanța foarte mică (5 km.) pînă la ruinele romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, avem convingerea că și monumentul acesta a avut zidurile din asemenea materiale de construcție, refolosite. Două dintre ziduri sînt de redescoperit de sub tencuielile recente și de pus în valoare, cu toate detaliile care vor apare. S-ar putea, de asemenea, ca o parte sau chiar ca toate blocurile romane de piatră ce formează actuala împrejmuire a bisericii, să provină de la demolarea parțială a vechiului monument, din vremea transformării și amplificării lui. Răspunsul depinde de data la care s-au efectuat aceste lucrări. La mijlocul secolului trecut, împrejmuirea exista și este consemnată de Ștefan Moldovan care a numărat 208 pietre¹⁷, iar tot pe atunci a trecut pe la Ostrovul Mare celebrul epigrafist Teodor Mommsen, care a cules inscripții romane de pe blocurile împrejmuirii¹⁸, dar nu este clar dacă monumentul pe care-l descrie Ștefan Moldovan, datîndu-l între secolele VIII—XIII (! ! ?) este vechea biserică sau construcția actuală¹⁹. Oricum, Ostrovul Mare a crescut într-un ritm impresionant în secolele XVIII—XIX, sporul demografic fiind de aproape 400 % între 1750 și 1900 (calculat împreună cu Ostrovul Mic învecinat)²⁰, așa încît este explicabilă nevoia adaptării vechiului monument, ajuns ulterior biserică parohială, la noile cerințe ale comunității sătęști.

¹⁷ Șt. Moldovan, *Anotațiuni despre țiera Hațegului*, în „Foaia pentru minte, anima și literatura”, Brașov, 1853, nr. 38, p. 281 ș.u.

¹⁸ P. Abrudan — M. Stoia, *Documente inedite privind călătoria lui Teodor Mommsen în Transilvania pentru studierea inscripțiilor romane din Dacia*, în „Sargeția”, XVI—XVII, 1984, p. 242.

¹⁹ Deși autorul vorbește despre „două găuri de ferești în peretele de către soare și o gaură de fereastră în altar, atît de sus și de îngust făcute încît nu este nevoie de a se aplica geam pe ele” (Șt. Moldovan, art. cit.), păstrăm totuși rezerve asupra conservării vechiului monument pînă la 1853, deoarece transformarea lui după această dată trebuia să fie consemnată la I. Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, p. 274.

²⁰ Ibidem, pp. 274—276.

Certitudinea că zidurile de sud și de vest ale vechii biserici din Ostrovul Mare se păstrează pe întreaga lor înălțime inițială, ridică și problema conservării pe fețele lor interioare a unor părți din decorul pictat. Decorul pictat ar putea fi, eventual, datorat chiar zugravului Ștefan, cel identificat drept autor al icoanei de hram din luneta portalului vestic, dar ar putea fi și mai vechi. Picturile vechi de la Ostrovul Mare, din interiorul bisericii, sînt de altfel semnalat, dar incendiile din 1883 și 1905 au produs stricăciuni determinînd acoperirea lor cu tencuieli. Cîteva sondaje se impun, în orice caz, pentru a se stabili ce mai poate fi recuperat din aceste picturi.

Cît privește temelia de zid, pe care am amintit-o ca fiind vizibilă la colțul sud-vestic al navei, lămurirea rosturilor ei este condiționată de inițierea unor săpături arheologice. Menționăm, de asemenea, că silueta zveltă a turnului-clopotniță — disproporționat de subțire în raport cu lățimea și masivitatea navei — își primește o explicație după cele stabilite în paginile anterioare, avînd în vedere că acest turn a fost inițial adosat la o navă care era cu aproape 1 m. mai îngustă.

Nu putem încheia, fără a sublinia, încă odată, că o bună parte din vechea biserică românească de la Ostrovul Mare se conservă pînă la înălțimea cornișei și că, atît cît putem azi aprecia și avansa ca ipoteze, acest monument pare a fi printre cele mai vechi și mai importante din Țara Hațegului. În ce ne privește, nu avem îndoieli că el este cu mult anterior mijlocului secolului XIV și că a servit drept lăcaș de cult și lui Petru de Ostrovul Mare, primul protopop al Țării Hațegului, cunoscut cu numele și cu reședința sa.

Dr. RADU POPA

**EPISCOPUL IOAN MEȚIANU AL ARADULUI,
PRECURSOR AL MARIÎ UNIRI**

Personalitate reprezentativă a vremii sale, Ioan Mețianu are marele merit de a-și fi adus contribuția, pe linie bisericească și națională, la pregătirea și făurirea statului național unitar român, la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, pe care însă nu a reușit să o vadă realizată.

Episcopul Ioan Mețianu a venit pe scena vieții bisericești arădene din zona Făgărașului, regiune ce cunoscuse din vechime o permanentă relație cu frații de peste Carpați și în care erau vii tradițiile de libertate ale populației mîndre de trecut și încrezătoare în viitor. În această regiune se încadra și localitatea sa de baștină, Zărnești. S-a născut la 9 mai 1828, în familia lui Bucur Mețianu, unul dintre fruntașii comunei, mama sa fiind Maria, fiica protopopului Bartolomei Baiu. Urmează școala primară în comuna natală (Zărnești), unde slova românească era cultivată de sute de ani, iar gimnaziul la Brașov, unde învață și limba germană. La Cluj a frecventat cursurile de filosofie, după care și-a continuat pregătirea la Institutul teologic din Sibiu, pe care l-a absolvit în anul 1850, cînd își ia „absolutoriul”.

La îndemnul fruntașilor făgărașeni, I. Mețianu intră în administrație, ca protonotar mai întîi la Bran (1850), iar din 1851 pînă în toamna lui 1853, la Zărnești¹.

În toamna lui 1853 a intrat în preoție, fiind numit preot-paroh la Rîșnov, iar din 1858, la stăruințele fruntașilor zărneșteni, este transferat ca preot în comuna natală. Pregătirea sa intelectuală, calitățile de bun gospodar, zelul depus în activitatea ce o desfășura, au atras atenția marelui ierarh Andrei Șaguna, care în 1858 — odată cu transferarea lui ca paroh în Zărnești — l-a numit administrator protopopesic al protopopiatului Bran, iar după doi ani, protopop cu reședința la Zărnești, deși pînă la el sediul protopopiatului se aflase la Brașov. Astfel, între 1860—1873,

¹ I. M. Bogdan, *Un veac și jumătate de la nașterea mitropolitului Ioan Mețianu (1828—1978)*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 10—12/1978, p. 882; V. Coman, *Mitropolitul Ioan Mețianu*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 1—3/1966, pp. 23—24.

I. Mețianu a fost un apropiat colaborator al mitropolitului Șaguna, făcînd din protopopiatul Bran un „tract” model în mitropolie².

Ca orice cleric patriot, I. Mețianu s-a alăturat de timpuriu politicii militante a fruntașilor făgărășeni, fiind nelipsit de la acțiunile lor. După apariția diplomei imperiale din 20 octombrie 1860, ce proclama egalitatea politică și națională a tuturor cetățenilor din Austria³, a inițiat o mișcare națională în sensul ca cercul Bran să nu mai aparțină politic magistrului din Brașov, ci să formeze inspectoratul Branului, cu dreptul de a ține adunări cercuale și de a-și alege singur funcționarii. Acțiunea lui nu rămîne fără rezultat și în 1863, cercul Bran s-a desprins de districtul Bîrsei și cetatea Brașovului, alipindu-se districtului românesc al Făgărașului⁴.

În anul 1865 a fost ales deputat dietal, spunînd un „Nu” hotărît alipirii Transilvaniei la Ungaria. În același timp, pe linia restaurării Mitropoliei ortodoxe a Ardealului, a fost unul dintre cei mai zeloși secundanți ai lui Șaguna⁵. Prin legea din 1868, s-a recunoscut Bisericii ortodoxe transilvănene dreptul de a se întruni în Congres național bisericesc. Astfel, la 28 septembrie 1868 s-a întrunit la Sibiu primul Congres național bisericesc, unde I. Mețianu este ales în comisia permanentă de verificare, în calitate de raportor, și în comisia specială de studiere a Statutului organic, ce urma să fie adoptat de congres. După doi ani (în 25 octombrie 1870), a fost ales raportor al comisiei pentru organizarea parohiilor, calitate în care a alcătuit un proiect de regulament pentru parohii, adoptat ulterior de congres.

Începînd cu 19 aprilie 1870, I. Mețianu participă și la sinoadele mitropolitane, în calitate de deputat al cercului Bran, corespondînd permanent cu Andrei Șaguna (1866—1873) și bucurîndu-se de aprecierea marelui mitropolit⁶.

În 28 iunie 1873 s-a stins marele mitropolit Andrei Șaguna. În luna septembrie se deschidea la Sibiu, sub președinția episcopului arădean Procopie Ivacicovici, Congresul electoral ce urma să aleagă noul mitropolit. Din comisia de scrutin a făcut parte și I. Mețianu, alături de Anton Mocioni și Partenie Cosma. Cum episcopul Procopie a fost propus candidat la scaunul mitropolitan, el și-a depus mandatul de „comisar electoral” (președinte al Congresului electoral), iar consistoriul mitropolitan l-a ales pe I. Mețianu în această calitate. Era o dovadă suplimentară asupra prestigiului de care se bucura acest fiul al „Țării Făgărașului” în fața fruntașilor neamului românesc din spațiul intracarpatic. Astfel, I.

² V. Coman, o.c., p. 23.

³ G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, vol. III, Sibiu, 1841, p. 34, ș.u.

⁴ I. M. Bogdan, *art. cit.*, pp. 882—883.

⁵ Cf. „Românul”, VI (1916), nr. 17, p. 2 și „Luceafărul”, V (1966), nr. 9—10; p. 204.

⁶ Cf. *Viața, activitatea și înfăptuirile arhiepiscopului și mitropolitului Ioan Mețianu*, mss. nr. 121 în Biblioteca Episcopiei Aradului, pp. 9—10 (în continuare: *Viața, activitatea...*).

Mețianu a condus atît alegerea noului mitropolit sibian în persoana lui Procopie Ivacicovici, cît și solemnitățile instalării⁷.

În 25 aprilie 1874 a fost chemat la Oradea spre a ocupa postul de vicar și președinte al consistoriului ortodox de acolo, devenit vacant prin plecarea la Arad, ca episcop, a lui Miron Romanul. Apoi, rămas văduv prin deces, la 23 februarie 1875 a fost tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog, păstrînd numele de Ioan. La 2 martie 1875 a fost hirotesit arhimandrit, iar apoi a fost ales episcop al Aradului. Hirotonia a avut loc la Sibiu, în 30 martie 1875, oficiată de noul mitropolit Miron Romanul și episcopul Ioan Popasu al Caransebeșului, iar instalarea în 2 mai a aceluiasi an⁸.

În noua calitate de episcop al Aradului, I. Mețianu nu a mai putut desfășura o activitate politică militantă, ca înainte de 1875, dar a sprijinit o serie de acțiuni cu caracter românesc, fiind socotit al treilea „ctitor” al acestei străvechi episcopii.

Imediat după instalarea la Arad, a luat hotărîrea de a reorganiza și consolida Institutul teologic și Preparandia, prin ridicarea nivelului intelectual al viitorilor preoți și recrutarea tinerilor cu pregătire mai bună, prin înmulțirea catedrelor și crearea unei generații de profesori cu studii academice, care să nu dețină alte funcții administrative bisericești și prin zidirea unei noi clădiri destinate școlii teologice și celei pedagogice⁹.

În primul rînd, ambele școli au fost reunite sub numele de „Institutul pedagogic — teologic diecezan”, pus sub conducerea lui Ioan Russu, iar cu începere din anul școlar 1876 — 1877, cursurile preparandiale s-au ridicat de la doi la trei ani, majorîndu-se corespunzător și numărul profesorilor. De asemenea, pentru a înlesni tinerilor săraci dar dotați, cariera didactică, ierarhul a înființat două „alumnee” diecezane (internate — n.n.) cu o capacitate de 100 locuri și întreținerea aproape gratuită, iar pentru a încuraja pe viitorii profesori — atît de necesari institutelor arădene — a creat mai multe „stipendii” (burse). Tot din dispoziția sa, retribuțiile profesorilor au fost majorate de la 600 la 1000 florini¹⁰.

Pentru stimularea autorilor de manuale didactice, atît de necesare școlilor din eparhie, în 1877 a înființat fonduri premiale, iar pentru răs-pîndirea cărții și a culturii în mediul rural l-a sprijinit pe tînărul teolog Vincentiu-Vasile Mangra în editarea periodicului „Biserica și Școala”, ca organ oficial al eparhiei.

Dintre realizările gospodărești, este grăitoare construirea reședinței episcopale din orașul de pe Mureș. Grație eforturilor și preocupărilor sale personale, în 1878 a fost cumpărată clădirea vecină reședinței epis-

⁷ Ibidem, p. 14 ș.u.

⁸ Ibidem, p. 26; „Federațiunea”, VII (1875), nr. 17—18, pp. 910—911.

⁹ Cf. Protocolul Adunării Eparhiale arădene din anul 1876, Arad, 1876, p. 5, ș.u.

¹⁰ T. Botiș, *Istoria Școlii normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad*, Arad, 1922, pp. 319, 549; „Luceafărul” V (1906), nr. 9—10, p. 205.

copale și adaptată trebuințelor cancelariei consistoriale, iar între anii 1878—1880 a fost zidită noua reședință, existentă și astăzi ¹¹.

În anul 1879 s-a inaugurat tipografia diecezană, ridicată pe cheltuiala proprie a episcopului Ioan Mețianu. Ierarhul arăta că rolul ei este „de a înzestra școlile noastre cu cele mai bune și mai ieftine cărți”, în vederea răspîndirii de „tot mai multă lumină”, iar venitul trebuia să folosească „pentru înființarea și susținerea unui institut superior de cultură sau gimnaziu” pe care Mețianu spera să-l poată ridica la Arad ¹². Cu ajutorul tipografiei s-a putut desfășura o vastă activitate editorială, culturală și bisericească.

Inițiativele episcopului Ioan Mețianu, destinate binelui Bisericii și neamului au fost în parte realizate, dar regimul dualist de asuprire națională și socială a paralizat multe dintre ele. Cea mai mare amărăciune i-a produs-a refuzul guvernului maghiar de a accepta deschiderea unui liceu românesc la Arad, determinîndu-l să se gîndească chiar la o demisie demonstrativă. Totuși chibzuind că aceasta nu ar servi cauza românească, a rămas la datorie, luptînd în continuare pentru apărarea învățămîntului românesc confesional și respectarea autonomiei bisericești. Astfel, în cadrul eforturilor pentru înființarea „reuniunilor culturale” la salte, în 25 mai 1882, episcopul Ioan Mețianu a adresat preoților și învățătorilor o circulară, subliniind importanța lor pentru luminarea sătenilor români ¹³, iar în anul următor, a deschis o colecție pentru zidirea „palatului seminarial”, la care a contribuit personal cu 5 000 florini. În 1884—1885 a fost construită noua clădire destinată celor două școli superioare arădene (Institutul teologic și Preparandia), sau „literelor și virtuții” ¹⁴. Cu doi ani mai devreme, în 1883, ierarhul a obținut și dreptul de a trimite anual doi tineri la Facultatea de Teologie din Cernăuți, pentru completarea studiilor, pe cheltuiala „fondului religionar” din Bucovina ¹⁵ o realizare de mare importanță pentru viitoarele cadre de profesori ai Institutului arădean.

La insistențele episcopului, au mai fost create și școlile de fete, iar pentru necesarul de învățătoare, el a înființat la Arad „Școala superioară de fete”, avînd internat ¹⁶. Bilanțul realizărilor în acest domeniu cuprinde 160 școli deschise în epoca păstoririi sale, dintre care una civilă superioară la Pecica (1884) și alta de fete conduse de învățătoare.

Episcopul Ioan Mețianu s-a îngrijit deopotrivă și de recondiționarea bisericilor vechi, precum și de înălțarea altora pe care le-a sfințit personal. A creat „sistemul fundațional” integrat al eparhiei arădene, reactivîndu-le pe cele mai vechi și contribuind la constituirea altor noi.

¹¹ Gh. Lițiu, *Episcopii Aradului în vremea celor șaptezeci de ani ai calendarului eparhial (1878—1948)*, Arad, 1947, p. 5.

¹² E. Glück — N. Roșuț, *Aradul în perioada războiului de independență*, Arad, 1977, p. 252.

¹³ Cf. *Viața, activitatea* ... p. 46.

¹⁴ T. Botiș o.c., pp. 319, 554; I. Mețianu, *Cuvînt de deschidere la sinodul din 1886*.

¹⁵ Cf. *Viața activitatea* ... p. 50.

¹⁶ Cf. „Românul”, VI (1916), nr. 17, p. 2.

Ierarhul arădean a apărat Biserica românească cu cuvîntul, condeul și fapta, nu numai pe plan local, ci și în forurile politice ale dublei monarhii, ori de cîte ori a considerat că legile sau măsurile preconizate reprezentau amenințări directe. Spre pildă, în anul 1879 — cînd s-a discutat în Casa Magnaților, proiectul de lege privind introducerea limbii maghiare în școlile confesionale — episcopul Mețianu a luat o atitudine hotărîtă, combătîndu-l cu energie. În 9 martie 1891 s-a opus la fel de energic și proiectului guvernamental în legătură cu înființarea grădinițelor de copii, arătînd că materializarea lui duce la deznaționalizarea națiunilor nemaghiare. Mai preciza că nu este împotriva ideii în sine, dar cerea totodată înființarea de grădinițe confesionale ortodoxe¹⁷.

În 16 octombrie 1898 s-a stins din viață mitropolitul Miron Romanul, iar în scaunul său rămas vacant a fost ales, la 31 decembrie 1898, episcopul Ioan Mețianu¹⁸, care la începutul anului 1899 își încheiase astfel lungă sa arhipăstorire de peste două decenii la Arad, cu frumoase realizări pe plan bisericesc, cultural și școlar — ce l-a făcut cunoscut și apreciat. A urmat o nouă perioadă de împliniri la Sibiu (1899—1916) ca mitropolit îngrijindu-se în primul rînd de întărirea situației materiale a Bisericii transilvane¹⁹. Lui i-a fost hărăzită bucuria de a fi putut ridica impunătoarea catedrală din Sibiu (una dintre cele mai frumoase realizări) deopotrivă cu înnoirea Institutului teologic²⁰.

A trecut la cele veșnice în 3 februarie 1916, în vîrstă de 88 ani, cu puțin înainte de a fi împlinit visul unității statale a tuturor românilor de pe plaiurile mioritice, la care și-a adus contribuția prin eforturile pentru ridicarea conștiinței naționale românești și păstrarea credinței străbune.

Preot ZAHARIA GH. IOVA

¹⁷ T. V. Păcățianu, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub Coroana ungară*, vol. VI, Sibiu, 1910, p. 828 ș.u.

¹⁸ „Luceafărul”, V (1906), nr. 9—10, p. 206.

¹⁹ „Luceafărul”, V (1906), 9—10, p. 206.

²⁰ M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, Sibiu, 1972, pp. 335—336; „Luceafărul”, V (1906), nr. 9—10, p. 187 ș.u.

NOI PREMIERE TEHNICE ROMĂNEȘTI

La Întreprinderea Mecanică Timișoara a fost realizat, în premieră națională, un nou produs de mare complexitate tehnică: automacaraua de 125 tone forță, destinată lucrărilor pe platformele industriale, șantierelor de construcții energetice, chimice, navale etc. În gama mașinilor de riciat și transportat de mare tonaj realizate aici se înscriu și automacaralele de 80 și respectiv 40 t.f., aflate în prezent în curs de asimilare, după proiecte, soluții constructive și tehnologice elaborate de specialiștii timișoreni din cercetare, proiectare și producție.

O altă importantă premieră tehnică, rod al cercetării și al creației specialiștilor de la Institutul de sudură și încercări de materiale Timișoara a fost omologată recent: mașina automată de tăiere termică, cu urmărirea optică, pe bază de flacără oxigaz. Instalația este concepută, proiectată și realizată exclusiv cu componente și subansamble românești. Noua mașină asigură o productivitate superioară și un înalt grad de precizie în executarea operațiilor tehnice. Fiind solicitată de numeroase unități industriale constructoare de mașini, noua realizare a intrat în producție de serie a întreprinderii „Electrotimiș”.

MAȘINĂ DE DEBITAT URIN EROZIUNE

Ca rezultat al integrării învățământului cu producția, colectivul secției de prototipuri și microproducție de la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara a pus la dispoziția unor unități industriale o nouă mașină de debitat prin eroziune. Cu ajutorul acestui complex utilaj tehnologic se pot debita prin eroziune oțeluri dure și extradure, precum și carburi metalice, înlocuind cu importante rezultate

economice debitarea cu discuri abrazive. Nemonclatorul de produse realizate mai cuprinde o serie de roboți industriali cu acționare pneumatică sau electrică, alte mașini, aparate și utilaje tehnice, electro-tehnice, electronice și optice destinate activităților de producție, cercetării și învățământului superior.

ÎNALTĂ COMPETITIVITATE INTERNĂȚIONALĂ

Produsele Întreprinderii de Vagoane Arad s-au impus pe piața externă prin tot mai înaltele lor performanțe, atinând cotele nivelului mondial. Exportul a înregistrat un spor de 11,8% iar productivitatea muncii a crescut cu 12,7%, în condițiile reducerii cheltuielilor totale la producția marfă. Larga și susținută acțiune de modernizare și-a spus cuvântul cu tot mai multă vigoare, intensificându-se întreaga activitate de re-proiectare. Așa au fost realizate instalația de încălzire cu aer cald pentru vagoanele de călători, tamponul de mare capacitate, boghiurile pentru vagoanele de călători de mare viteză, capabile să atingă 160—200 km./h, selectorul automat de tensiune pentru încălzire electrică în variantă electronică, echipamentele de frinare progresivă cu încălcătura pentru viteze mari, instalații de iluminat și de încălzire cu consum redus de energie, instalații de climatizare-modernizare, boghiuri cu sarcina sporită la 22,5 t./osie, 33 tehnologii noi, alte 14 tipuri de vagoane modernizate, trenuri cu confort diferențiat solicitate de beneficiarii externi, vagoane de metrou în variantă tiristorizată și multe alte repere, subansamble și instalații. Toate reprezintă coordonata definitorie a colectivului întreprinderii, materializată într-o operă de îndreptățită apreciere pe meridianele lumii.

EXCELENTE PRODUSE SIDERURGICE

În combinatul siderurgic din Hunedoara, colectivele de oameni ai muncii și specialiștii din cadrul centrului de cercetare au continuat să îmbunătățească nivelul produselor siderurgice, asimilând și introducând în fabricație alte produse cu caracteristici superioare. Astfel, au fost asimilate 36 noi produse siderurgice, între care mărci de oțeluri și tipo-dimensiuni de laminate destinate industriilor de vîrf ale economiei naționale și exportului.

Colectivele de muncă din industria siderurgică a județului Caraș-Severin au pus la dispoziția economiei naționale alte noi produse. Astfel, laminoriștii de la întreprinderea „Oțelul Roșu” au asimilat în fabricație mai multe sortimente de tablă manganoasă, tablă inox, benzi de oțeluri aliate și înalt aliate pentru diferite scule, bare trase la rece, platine destinate industriei aeronautice, bare calibrate și profile fasonate pentru industria constructoare de mașini și alte ramuri industriale de vîrf.

Laminoriștii Combinatului siderurgic din Reșița au înscris în producția curentă noi laminate pline și profile necesare în construcția de autovehicule, agregate energetice, miniere, chimice. Odată cu diversificarea gamei sortimentale, au fost puse în aplicare programe complexe de măsuri cu efect direct asupra creșterii indicilor de utilizare a instalațiilor tehnologice, sporirii producției de laminate finite.

„FELIX” LA DEVA

De curînd a fost inaugurată la Deva o subunitate de producere a calculatoarelor electronice din cadrul Întreprinderii de calculatoare electronice București, ce constituie pentru industria întregului județ Hunedoara un bun prilej pentru asigurarea unor noi condiții în promovarea progresului tehnic și continua îmbunătățire și perfecționare a tehnologiilor de lucru.

De pe liniile de montaj a apărut recent primul calculator electronic de birou „Felix” 130 P* (programabil) destinat mai ales activității de cercetare și proiectare. Cele peste 200 calculatoare produse în ultimul timp au fost foarte bine primite de beneficiari.

Pentru asigurarea reperelor necesare producerii calculatorului în cadrul subunității, s-a procedat la colaborarea cu întreprinderile „Chimica” și „Mecanica” din Orăștie, unde se vor realiza unele piese din mase plastice și metal, ceea ce creează posibilitatea introducerii în producție a unor noi echipamente ale tehnicii de calcul, cum sînt terminalele, tasturile și altele. De asemenea s-a procedat și la colaborarea cu specialiștii de la Combinatul siderurgic Hunedoara și Combinatul minier Valea Jiului în vederea modernizării spectometrelor de emisie optică și realizarea cuplării lor la un calculator de proces, acțiune ce se va generaliza mai tîrziu la nivelul economiei naționale.

TEHNOLOGII AVANSATE ÎN INDUSTRIA UȘOARĂ

La Întreprinderea de confecții „Bega” din Timișoara a fost introdusă o nouă tehnologie de croire, pusă la punct de un colectiv de specialiști ai întreprinderii. Operația respectivă se execută într-un singur loc, pe această cale înregistrîndu-se un spor substanțial al productivității muncii și al calității produselor. În cadrul atelierului de autoutilare a fost realizat un dispozitiv cu ajutorul căruia, printr-o singură operație, se execută concomitent pliurile de bluze. Pe lista înnoirilor se înscrie și intrarea în funcțiune la magazia de produse finite a unui robot de ambalat confecții mici în pungi de polietilenă. Realizat la Întreprinderea „Electrotimis” din Timișoara, robotul asigură creșterea de cîteva ori a productivității muncii.

PLANȘETA DESCHISĂ NOULUI

La Întreprinderea de mașini unelte din Arad, modernizarea proceselor tehnologice de producție este o continuă preocupare a unui colectiv în frunte cu inginerul Emil Bozintan, căruia studiul, cercetarea, experimentul și execuția îi stau mereu în atenție. Din inițiativa acestui colectiv, pentru ca strîngurile să poată prelucra piese în ciclu automat, bucată cu bucată, ele au fost dotate cu un manipulator segmental, proiectat și realizat în întregime în întreprin-

dere. Rezultatul a fost spectaculos: productivitatea muncii la această mașină a crescut cu peste 30%, iar piesele prelucrate sînt de cea mai bună calitate. Noua mașină a fost prezentată la ultima ediție a Tîrgului internațional București. Cu același prilej, publicul și specialiștii prezenți au apreciat o celulă flexibilă dotată cu modernul strung SP-630-CNC cu comandă numerică computerizată și robot industrial care s-a născut la Arad ca o necesitate impusă de perfecționarea proceselor de producție.

SISTEM TEHNOLOGIC DESTINAT ECONOMISIRII ENERGIEI ELECTRICE

Specialiștii de la Întreprinderea mecanică pentru agricultură din Timișoara au realizat, în cadrul activității de creație tehnică, un ingenios și extrem de util sistem de avertizare — sonoră și vizuală — la depășirea consumului de energie electrică. Înglobînd cîteva teme de invenție și inovație, sistemul prezintă un deosebit interes pentru valoarea lui practică, avertizînd la momentul cînd sînt depășite cotele de energie electrică, acordînd și timpul necesar pentru intervenții. Noul sistem devine un important mijloc de gospodărire riguroasă a consumului de energie electrică pe zone de lucru.

EXEMPLE DE REDUCERE A CONSUMURILOR DE MATERIALE ȘI ENERGIE

Distinsă cu „Ordinul Muncii” clasa a III-a, Întreprinderea de utilaj de ridicat și transportat din Lugoj a dobîndit o poziție distinctă pe harta economică a județului și a țării. În construirea podurilor rulante, a autocamioanelor cu ridicătoare hidraulice, a troliilor electrice, a pieselor turnate din oțel și fontă necesare atît consumului intern, cît și beneficiarilor din sectoarele minier, metalurgic și energetic, colectivul întreprinderii a înțeles că eficiența, calitatea, productivitatea și reducerea consumului de materiale și energie sînt cerințe de cea mai mare importanță, oferind un viu exemplu și altor întreprinderi. Prin măsurile întreprinse de comisia

energetică a întreprinderii a fost economisită o cantitate de energie de circa 700 MW ore, grație măsurilor în decalarea vîrfului de topire între mai multe cuptoare electrice care funcționează simultan și folosirea unor metode de lucru cu reale implicații asupra energiei electrice, a tehnologiei de insuflare a oxigenului necesară scurtării duratei la 25 la sută din șarjele elaborate, care se materializează într-o economie de 142 MVh pe an. De asemenea, încărcarea cuptoarelor cu arc la capacitatea nominală dintr-o singură operație permite disponibilizarea a 45 MVh pe an; utilizarea cuptoarelor de tratamente termice numai la capacitatea nominală și reducerea la strictul necesar a timpului de elaborare a șarjelor de oțel prin corelarea suprafețelor de formare cu cantitatea de oțel lichid pe șarjă contribuie la însemnate economii. Un alt exemplu viu îl constituie și acțiunea de înlocuire a cuptorului electric de tratamente termice cu altul pe gaz metan, care permite efectuarea unui tratament termic în funcție de volumul pieselor existente. Toate demonstrează că există peste tot rezerve care, descoperite și aplicate, devin suport pentru o muncă bine organizată și gîndită, cu efecte benefice asupra producției.

Nomenclatorul de produse al Întreprinderii „Electrotimiș”, distinsă cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste”, a sporit cu noi utilaje tehnologice, între care se numără mașini și instalații pentru fabricația de aparatură optică, de cinescoape, linii automate de sudat, utilaje pentru prelucrări din tehnologii neconvenționale, mașini de trefilat și bobinat sîrmă, diferite tipuri de matrițe și ștanțe. La fabricația noilor produse, precum și la reproiectarea și modernizarea celor din producția curentă s-au adoptat soluții constructive care contribuie substanțial la reducerea consumurilor specifice de materii prime, materiale, energie și combustibil.

REALIZĂRI ALE CONSTRUCTORILOR HIDROENERGETICIENI

Hotărîți să apropie tot mai mult termenul de punere în funcțiune a noii hidrocentrale Bistra-Pojana Mărului, lucrătorii de la Antrepriza de construcții hidroenergetice Caransebeș au terminat cu două luni mai devreme excavațiile la aducțiu-

nea principală. Acest succes reprezintă o încununare a eforturilor pe care le-a depus colectivul, valorificând la maximum condițiile de lucru și utilizând la întreaga capacitate mașinile și instalațiile, în vederea scurtării perioadei de execuție a acestui important obiectiv energetic al patriei.

Programul de punere în valoare a surselor energetice alternative și-a adăugat încă câteva rezultate notabile. În vara anului 1986, frumoasa tabără pionerească de la Poeni-Strîmbu a beneficiat de serviciile noii microhidrocentrale, cu putere de 7 KW, pe care copii au denumit-o sugestiv „bijuteria taberei”. În vecinătatea ei, la punctul forestier Cheia, într-un loc pitoresc a fost pusă în funcțiune o microhidrocentrală de 10,5 KW, ambele aparținând I. G. C. L. Lugoj. Recent a mai intrat în probe finale pentru ultimele retușuri tehnice cea mai importantă dintre microhidrocentralele noi ale județului Timiș, amplasată la barajul lacului de la Surduc, cu o putere instalată de 2 000 KW.

UNITĂȚI AGRICOLE DISTINSE CU TITLUL DE „EROU AL NOII REVOLUȚII AGRARĂ”

În ziua de 26 decembrie 1986, Președintele Nicolae Ceaușescu a conferit, prin Decret Prezidențial, înaltul titlu de „Erou al Noii Revoluții Agrare” unor unități agricole socialiste și de cercetare din agricultură, pentru rezultatele deosebite obținute în anul 1986 în înfăptuirea politicii de dezvoltare și modernizare a agriculturii și pentru obținerea unor recolte mari pe întinse suprafețe de teren, la diferite produse. Solemnitatea înmînării înaltei distincții s-a desfășurat în cadrul Plenei largite a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei alimentare, Silviculturii și Gospodăririi apelor, reprezentînd o strălucită expresie a prețuirii pe care cel mai iubit și stimat fiu al națiunii noastre o acordă activității pline de abnegație desfășurată în agricultură.

Printre numeroasele unități agricole socialiste distinse cu prilejul respectiv se numără și cele aflate în perimetrul județelor Timiș și Arad — pe aria cărora se întinde și Mitropolia Banatului — grație

producțiile lor record de grâu, orz, porumb, floarea soarelui și lapte. Astfel, cu titlul de „Erou al Noii Revoluții Agrare” au fost distinse: Cooperativele agricole de producție din Nerău, Topolovățul Mare, Belint, Periam, Gottlob, Checeau, Dinaș, Peciu Nou și Sinmartinu Sîrbesc (toate în jud. Timiș); cele trei Cooperative agricole de producție „Avîntul”, „Ogorul” și „Steagul Roșu” din Pecica, precum și cele aflate în Mailat, Felnac, Nădlac, Peregu Mic, Șeitin, Șemlac, Sinmartin, Munar și Sicău (toate în jud. Arad); Întreprinderile agricole de stat din Teremia Mare, Receaș, Liebling (jud. Timiș) și Nădlac. Deopotrivă au mai fost distinse și Stațiunea didactică experimentală din Timișoara, precum și Stațiunea de mecanizare a agriculturii din Pecica.

SPIITAL MODERN

La Orăștie s-a dat în folosință încă un lăcaș pentru îngrijirea sănătății oamenilor: spitalul orășnesc cu 250 paturi. Modernul edificiu dispune de secții de specialitate, blocuri operatorii, radiologie, etc. Printre dotările de excepție se numără aparatura de monitorizare a bolnavilor cardiaci, cabinetul de audiometrie și de psihiatrie, cu posibilități de explorare electroencefalogramă. Clădirea modernă, de o expresivă frumusețe întregeste armonios arhitectura acestui oraș de pe Mureș.

PREMII INTERNAȚIONALE PENTRU COPII

Elevii Școlii, generale nr. 6 din Timișoara au obținut noi premii la ediția din 1986 a Concursului internațional de desene ale copiilor, care a avut loc în India: trei medalii de argint și trei „Premii speciale”. Îndrumați de profesoara Margareta Mureșianu, în cadrul unui program de cercetare-experimentare, ei abordează tematici dintre cele mai interesante, printr-o muncă migăloasă și plină de pasiune în fața șevalețului, care le-a fost răsplătită în total cu 230 diferite premii internaționale.

CEA DE A TREIA CONFERINȚĂ PANORTODOXĂ PRESINODALĂ

Între 28 octombrie — 6 noiembrie 1986 a avut loc la Chambésy-Geneva, Elveția la Centrul ortodox al Patriarhiei ecumenice, cea de a treia Conferință panortodoxă presinodală, sub președinția conducătorului delegației Patriarhiei ecumenice, I. P. S. Mitropolit Chrysostom al Mirelor. Au participat toate Bisericele Ortodoxe locale, cu un mare număr de delegați.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul, P. C. Pr. prof. dr. Ioan Bria, P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Popescu și P. C. Pr. prof. dr. Ștefan Alexe.

Lucrările au început în dimineața zilei de 29 octombrie cu o cuvîntare a mitropolitului Chrysostom, care a apreciat că „această întîlnire constituie o nouă etapă decisivă spre Sfîntul și Marele Sinod... Cele două organe colegiale — Comisia interortodoxă pregătitoare și Conferința panortodoxă presinodală — asigură la cel mai înalt nivel drumul spre Sinodul panortodox, prin munca depusă. Comisia interortodoxă pregătitoare constituie „laboratorul” Conferinței panortodoxe presinodale, aceasta fiind „anticamera” Sfîntului și Marelui Sinod”.

Secretariatul Conferinței a prezentat, apoi, cele patru teme ce urmează a fi dezbătute la viitoarele întîlniri, după ce vor fi prelucrate în prealabil: „Diaspora ortodoxă”, „Autocefalia și modul ei de proclamare”, „Autonomia și modul ei de proclamare” și „Dipticele în viața Bisericii Ortodoxe”.

I. P. S. Mitropolit Damaschinov a expus, apoi, activitatea Centrului ortodox de la Chambésy în cele două decenii de existență, privind relațiile interortodoxe și dialogul ecumenic contemporan, după care a prezentat textele definitive ale documentelor pregătite de Comisia interortodoxă asupra a patru teme: „Readaptarea prescripțiilor bisericești privind postul”; „Relațiile Bisericii Ortodoxe cu lumea creștină în ansamblul ei”; „Ortodoxia și mișcarea ecumenică”; „Contribuția Bisericii Ortodoxe locale la realizarea idealurilor creștine de pace, de libertate, de frățietate și de dragoste între popoare” (ultimul document a fost prezentat în traducere românească în revista noastră nr. 3/1986, pp. 101—105).

Reținem că în dezbaterile temei legate de „Readaptarea prescripțiilor bisericești privind postul”, Biserica Ortodoxă Română a adus o importantă contribuție, accentuînd indisolubilitatea legării sale de idealul ascetic al Ortodoxiei, ca mijloc de perfecționare spirituală și morală, atît individuală cît și în perspectiva unui ideal social mai larg de dreptate și dragoste între oameni.

În duminica din 2 noiembrie 1986, în cadrul sfîntei liturghii oficiată cu ocazia încheierii celei de a treia Conferințe panortodoxe presinodale, I. P. S. Mitropolit Chrysostom a evocat realizările obținute în cei 25 ani care au trecut de la prima Conferință panortodoxă presinodală de la Rodos din 1961, o perioadă fertilă în pregătirea progresivă a Bisericii Ortodoxe către Sfîntul și Marele Sinod ce urmează să fie convocat, subliniînd rezultatele de pînă acum și cea ce urmează să se mai facă în viitor. I. P. S. Sa

a mai arătat că documentele acestor teme vor fi publicate, pentru a le face cunoscute atât pîromei ortodoxe cît și celorlalte Biserici și confesiuni creștine, întreaga Biserică Ortodoxă fiind hotărîtă să rezolve și celelalte probleme incluse pe agenda de lucru.

La încheierea lucrărilor celei de a treia Conferințe panortodoxe presinodale, Secretariatul pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod panortodox a difuzat un comunicat în care s-a precizat că „textele celor patru teme, întregite în discuțiile ce au avut loc în sedințe plenare și pe comisii, au fost aprobate în unanimitate, devenind hotărîri de referință pentru Sfîntul și Marele Sinod”.

În comunicat au fost cuprinse și ultimele patru teme „care încheie lista problemelor Sfîntului și Marelui Sinod panortodox”, ce urmează a fi dezbătute la cea de a patra Conferință panortodoxă presinodală. („Episkepsis”, nr. 366/6 noiembrie 1986, pp. 2—23) (L. I. Jebelean).

A 48-A CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ

În zilele de 2—3 decembrie 1986, la Institutul teologic universitar din Sibiu s-au desfășurat lucrările celei de a 48-a Conferințe teologice interconfesionale. Au luat parte înalți ierarhi titulari ai unor eparhii din Ardeal și Banat, episcopi și arhierei vicari din cuprinsul Patriarhiei Române, conducători ai unor culte religioase din țara noastră, profesori de la Institutele teologice universitare din București, Sibiu, Cluj-Napoca, Alba Iulia și Iași, consilieri, redactori ai presei bisericești, doctoranzi în Teologie, studenți și invitați.

Prea Fericitul Patriarh Teoctist a adresat Conferinței, cu acest prilej, un mesaj exprimînd alese sentimente de prețuire și doriri de succes în desfășurarea conferinței. „Socot că sînt în asentimentul tuturor celorlalți conducători de culte din țara noastră pentru a Vă asigura pe toți participanții la cea de a 48-a Conferință teologică interconfesională, că împreună nu vom precupeți nici un efort pentru a sprijini inițiativele înaltei autorități de stat menite colaborării și înfrățirii dintre oameni și popoare” — se spune în încheierea mesajului primit de toți participanții cu vie satisfacție.

Tema generală a Conferinței a fost „Pacea — act de dreptate și slujire”, tratată într-un amplu referat de P. C. Părinte dr. Liviu Streza, asistent la Institutul teologic universitar din Sibiu, care a subliniat că pacea este problema primordială a epocii noastre, ca act de dreptate pentru toți oamenii. Au fost evidențiate forme concrete de slujire creștină a păcii, printre care și votul afirmativ pregnant exprimat de Bisericile și celelalte culte din țara noastră în cadrul Referendumului de la 23 noiembrie 1986.

După citirea referatului, un număr de 15 participanți înscrși la cuvînt au dat expresie hotărîrii lor ferme de a sprijini, de pe pozițiile lor proprii și cu mijloacele specifice, toate acțiunile inițiate de poporul nostru sub conducerea Președintelui Nicolae Ceaușescu, pentru pace și dezarmare, pentru instaurarea unui climat de liniște și colaborare în întreaga lume. Apoi, P. C. Pr. Arhidiacon dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic din Sibiu, a dat citire „Concluziilor” formulate de comisia rectorilor și prorectorilor din care s-a desprins ideea că singura alternativă pentru salvarea vieții pe pămînt este dezarmarea generală și totală, în primul rînd cea nucleară.

În cea de a doua zi a Conferinței a avut loc o expunere sub titlul „Mîrcea cel Mare, apărătorul gliei străbune, personalitate de seamă a istoriei poporului român” (cu prilejul împlinirii a 600 ani de la înscăunarea sa ca domn al Țării Românești). Prezentarea a fost făcută de prof. dr. Nicolae Stoicescu din București, care a conturat în chip magistral o însemnată și zbuciumată epocă din istoria bimilenară a poporului nostru. Au luat cuvîntul mai mulți participanți care și-au exprimat recunoștința profundă pentru grija manifestată de conducerea țării noastre, de președintele Nicolae Ceaușescu per-

sonal, pentru punerea în valoare a momentelor importante din istoria noastră și evocarea unor mari personalități, ceea ce contribuie la educarea generațiilor prezente și viitoare în spiritul dragostei de patrie și de apărare a pământului străbun. (Telegraful Român nr. 47—48/15 decembrie 1986, p. 3.).

JUBILEUL ÎNVĂȚĂMINTULUI TEOLOGIC DIN SIBIU

În toamna anului 1986 s-au împlinit două veacuri de la inaugurarea învățămîntului teologic la Sibiu, grație cărturarului brașovean Dimitrie Eustatievici Grid, căruia în 1786 i se încredințase pregătirea candidaților la preoție.

Festivitatea jubiliară s-a desfășurat în ziua de 4 decembrie 1986, la Institutul teologic universitar din Sibiu, cu participarea a numeroși invitați, printre care înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conducători ai altor culte religioase din țară, profesori de teologie reprezentînd toate Institutele teologice universitare din România, consilieri patriarhali și eparhiali, directorii Seminarilor teologice, redactori ai organelor de presă bisericească, studenți și doctoranzi în Teologie. Au fost, de asemenea, prezenți o parte dintre foștii profesori ai Institutului teologic universitar din Sibiu, ca invitați de onoare.

În deschiderea festivității, P. C. Părinte Arhidiacon dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului teologic gazdă, rostit o amplă cuvîntare în care a prezentat evoluția ascendentă a învățămîntului teologic din Ardeal, în perioada celor două veacuri scurse de la inaugurare, evocînd personalitatea unor ierarhi, dascăli de Teologie și a unor prestigioși absolvenți de odinioară, ieșiți de pe băncile acestei înalte școli de pregătire teologică și patriotică.

P. S. Episcop Vicar patriarhal Vasile Tirgovișteanul, rectorul Institutului teologic universitar din București, a citit, apoi, mesajul adresat participanților la jubileu de Prea Fericitul Patriarh Teoctist, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, în care au fost exprimate sentimentele de aleasă prețuire față de întreaga activitate desfășurată în acest reputat așezămînt de cultură teologică.

După salutul exprimat de rectorii tuturor Institutelor teologice universitare din țară, precum și de directorii Seminarilor teologice, au urmat o serie de comunicări alcătuite de profesori, conferențieri și asistenți actuali ai Institutului teologic gazdă, în care a fost urmărită dezvoltarea învățămîntului teologic, pe secții de discipline, cu cadrele didactice care le-au onorat în acest răstimp.

Festivitatea a continuat în după amiaza aceleiași zile cu cuvîntările rostite de numeroși ierarhi prezenți, după care corul studenților teologi a prezentat un concert aniversar.

Participanții la bicentenar au putut viziona cu același prilej și o cuprinzătoare expoziție reflectînd evoluția învățămîntului teologic și a tipăriturilor bisericești aferente de pe aceste meleaguri ale patriei noastre. (S. Anuichi).

PRINTRE PREOȚII ȘI CREDINCIOȘII ROMÂNI DIN R. S. F. JUGOSLAVIA

La solicitarea Vicariatului Ortodox Român din Virșet — R. S. F. Iugoslavia, Sfînta noastră Patriarhie, mereu receptivă la exigențele vieții bisericești și doleanțele credincioșilor români, l-a delegat pe Prea Sfințitul Episcop Timotei spre a efectua o vizită arhierescă în zilele de 3—6 octombrie 1986.

Primit cu deosebită căldură și afecțiune de numeroșii clerici și credincioși români aflați în țara vecină și prietenă, în frunte cu P. C. Părinte Vicar Moise Ianăș, P. S. Episcop Timotei a asistat în ziua sosirii la ședința Consiliului vicarial, familiari-zindu-se cu problemele vieții bisericești locale și împărțind celor prezenți îndrumările solicitate, deopotrivă cu binecuvîntarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, trimisă tuturor fiilor ei duhovnicești de pe meleagurile iugoslave.

În următoarele două zile, P. S. Episcop Timotei, înconjurat de un impunător sobor de preoți, a oficiat sfînte liturghii arhieresti în bisericile parohiale din Virșeț și respectiv Coștei, în cadrul cărora a hirotonit întru diacon și apoi în preot pe tînărul licențiat în Teologie Aurel Străin, numit pe seama parohiei ortodoxe române din Ecica, aflată în cuprinsul Vicariatului. În ambele cazuri, răspunsurile liturgice au fost date de corul parohiei Coștei, iar o bună parte din credincioșii prezenți s-au împărțit cu Sfintele Taine. În cuvintele de învățătură rostite, ierarhul a îndemnat la păstrarea nealterată a dreptei credințe a Bisericii noastre, la unitate, în contextul păstrării și cultivării bunelor relații dintre Bisericile Ortodoxe surori Română și Sîrbă, dintre poporul român și popoarele iugoslaviel.

Pe durata șederii, oaspetele Vicariatului a efectuat o vizită protocolară Prea Sfîntului Episcop Amfilohie Radovic al Virșețului, la palatul său episcopal, convorbirea desfășurîndu-se într-o atmosferă cordială. De asemenea, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a vizitat, apoi și biserica monument istoric din Srediștea Mică, întreprîndu-se cu preotul locului și membrii consiliului parohial.

Prezența Prea Sfîntului Episcop Timotei în mijlocul preoților și credincioșilor români din cadrul Vicariatului Ortodox Român de la Virșeț a adus un prețios aport la consolidarea vieții bisericești locale, la întărirea credinței strămoșești în înălțarea sufletească a enoriașilor, fiind și o reală contribuție la dezvoltarea colaborării frățesti dintre cele două Biserici Ortodoxe surori, ca parte a colaborării pe multiple planuri dintre cele două țări și popoare vecine și prietene. (S. Anuichi).

ZI DE RUGĂCIUNE PENTRU PACE

Din inițiativa Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea în 27 octombrie 1986 s-a organizat la Assisi — Italia o „zi de rugăciune pentru pace”. Au fost invitați reprezentanți ai tuturor Bisericilor creștine și marilor religii ale lumii, precum și diferite personalități, dîndu-se posibilitatea să participe și oricine ar fi dorit, „pelerini” sau chiar „curioși”. Așa se face că orașul Sfîntului Francisc (1182—1226) a fost inundat pentru scurtă vreme de o mare mulțime de inși interesați fiecare în felul său de promovarea cauzei păcii. S-au alăturat numeroșilor rugători pentru pace reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române în persoana I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P. C. Părinte Gheorghe Bogdan, consilier patriarhal.

Ziua de rugăciune pentru pace a fost marcată de trei momente majore.

În cursul unei scurte ceremonii la biserica Santa Maria degli Angeli papa Ioan Paul al II-lea a întîmpinat pe toți delegații veniți la Assisi, inclusiv pe reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, după care a rostit o cuvîntare în care a arătat că, spre deosebire de alte întruniri internaționale menite să promoveze pacea, de astă dată reprezentanții religiilor s-au adunat să se roage pentru pace convinși că „există și altă dimensiune a păcii și un alt mod de a o promova care nu e rezultatul negocierilor, compromisurilor politice sau a schimburilor economice, ci rezultatul rugăciunii care în toate religiile exprimă relația cu o putere supremă ce depășește capacitatea noastră umană”.

După aceea aderentii religiilor s-au adunat aparte spre a se ruga pentru pace, fiecare potrivit tradiției proprii: creștinii, evreii, budiștii, hinduiștii și sintoiștii, musulmanii, jainiștii, tradiționaliștii africani și amerindieni, zoroastrienii... Creștinii s-au adunat în catedrala „Sfîntul Rufin”. S-au rostit rugăciuni pentru pace de către

reprezentanții tuturor Bisericilor și organizațiilor creștine internaționale prezente, nu mai puțin reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române. Între rugăciuni au fost intercalate momente de reculegere și imnuri religioase executate de diferite coruri, printre care o formație corală bisericească din Atena.

La sfârșit Papa, care n-a avut alt rol decît același cu al reprezentanților tuturor celorlalte Biserici, a rostit o nouă cuvîntare în care printre altele a spus: „...Rugăciunea noastră comună exprimă și arată pacea care domnește în inima noastră, din moment ce, ca ucenici ai lui Hristos, sintem trimiși în lume să proclamăm și să ducem pacea...”.

Ca semn al păcii și dragostei, toți cei de față s-au îmbrățișat cu Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea și întreolaltă. Apoi, creștinii din biserică unde s-au rugat împreună, și reprezentanții celorlalte religii din locul unde au oficiat fiecare, au pornit în „pelerinaj” spre mănăstirea „Sfîntului Francisc”. De-a lungul drumului se afla o mare mulțime de persoane care aclamau, cîntau și repetau mereu cuvîntul „pace”.

Pe platforma din fața mănăstirii s-a desfășurat al treilea act al zilei de rugăciune pentru pace. În fața unei mari mulțimi de participanți, reprezentanții religiilor s-au așezat în semicerc, Papa la mijloc, și au rostit fiecare cîte o rugăciune pentru pace potrivit tradiției proprii.

La un moment dat grupuri de tineri au distribuit asistentei ramuri de măslin ca semn al păcii și le-au adresat mai multe întrebări dacă sint hotărîți ori nu să se dedice cauzei păcii, la care răspunsul pozitiv a constat în agitatea respectivelor ramuri.

Această a treia etapă a zilei de rugăciune pentru pace s-a încheiat de asemenea cu o cuvîntare a Papei, patetică chemare adresată aderenților tuturor religiilor de a milita pentru pace. „Ceea ce am făcut azi la Assisi, rugîndu-ne și mărturisindu-ne adziunea la cauza păcii, a spus Sanctitatea Sa, trebuie să facem în continuare în toate zilele vieții noastre. Ceea ce am făcut astăzi e de importanță vitală pentru lume...”.

Și de astă dată la sfîrșit toți cei prezenți și-au dat sîrătura păcii. O agapă oferită în trapeza mănăstirii franciscane la care Papa a luat cîna împreună cu reprezentanții tuturor religiilor, a încheiat întrunirea de la Assisi.

„Ziua de rugăciune pentru pace” care a avut loc la Assisi e de acum depășită cronologic, dar credincioșii tuturor religiilor care și-au trimis delegați să ceară lui Dumnezeu pacea n-o vor uita ușor. Într-adevăr a fost minunat să vezi cum reprezentanții marilor religii ale lumii și-au manifestat fără echivoc hotărîrea de a contribui din toate puterile la promovarea păcii și bunei înțelegeri. Înaintea morții sale, renumitul savant Albert Einstein deplîngea că forța declanșată de atom a schimbat totul „în afară de felul nostru de a judeca”. Or Assisi a demonstrat că există o dimensiune spirituală a păcii, un mîd în plus de a o promova și anume prin convertirea inimilor.

Atitudine demobilizatoare? Numai atare stare de spirit n-a caracterizat pe cei ce s-au adunat la Assisi. Ei s-au adunat să se roage pentru pace cu conștiința că Dumnezeu a dat rugăciune, precum zicea Pascal, „spre a comunica făpturilor Sale demnitatea cauzalității”. Iată de ce rugăciunea pentru pace de la Assisi n-a însemnat pasivitate și cu atît mai puțin demobilizare. Ea a constituit și va constitui încă multă vreme un apel puternic la luptă pentru pace, expresie folosită curent în 27 octombrie la Assisi.

Lipsită de orice sincretism, „ziua de rugăciune pentru pace” a fost și o manifestare de respect mutual. Fiecare a ascultat pe celălalt și s-a alăturat rugăciunii fratelui aflat lîngă sine. De fapt încă o dată în istoria evenimentelor din ultimii ani s-a constatat că ceva prinde să se schimbe în relațiile dintre religii, cu consecințe importante pentru viitor.

Assisi a demonstrat apoi că ecumenismul este o realitate. Aici s-au rugat împreună pentru pace, fără nici un fel de rețineră, ortodocșii, necalcedonienii, romano-catolicii, protestanții, anglicanii, vechii-catolici, etc. Ei au demonstrat că marea cauză a păcii poate să-i ajute să se întîlnească și să colaboreze.

Să notăm, în fine, că pe multe afișe care se puteau vedea la Assisi în 27 octombrie era înscrisă lozincă: „Să ne rugăm împreună cu Papa pentru pace”. Pînă la urmă, însă, ceea ce s-a întîmplat aici a demonstrat că Papa a fost cel care s-a alăturat reprezentanților religiilor în invocarea lui Dumnezeu, pentru ca să dăruiască lumii pacea după care însetează atît de mult omenirea zilelor noastre.

NOI ATITUDINI RELIGIOASE ANTINUCLEARE

Arhiepiscopul Karl Berg de Salzburg, președintele Conferinței episcopale romano-catolice a Austriei, și-a exprimat scepticismul în problema energiei atomice. „Față de aceasta trebuie să fim cu mare atenție, deoarece dezvoltarea ei este un risc, un pericol, care prin acțiunile adiacente, neobservate, poate periclita viața generațiilor viitoare” — a declarat el în revista „Miteinander”. Specialiștii trebuie să hotărască asupra alternativelor posibile ale energiei atomice, dar Biserica are obligația de a prețui „asigurarea dreptului la viață pentru azi și mâine și de aceea se pune întrebarea firească dacă o asemenea dezvoltare tehnologică mai trebuie sau nu continuată”.

Hans Warnecke, superintendentul Bisericii evanghelice din districtul Koblenz, a protestat împotriva armelor nucleare și a staționării rachetelor „96 Cruise” la Hasselbach, prin așezarea unei „cruci” în fața reședinței sale, la 23 septembrie 1986. La așezarea ei în Koblenz, Hans Warnecke a rostit o rugăciune și a amintit tuturor hotărîrea sinodului local al districtului regional Koblenz, care încă în urmă cu trei ani a spus un hotărît „Nu” producerii, răspîndirii și întrebuițării armelor de nimicire în masă. („Junge Kirche” nr. 10/1986 pp. 578—579).

Sinodul general al Bisericii evanghelice din Norvegia, care a avut loc în 6 noiembrie 1986 la Bergen, s-a pronunțat hotărît împotriva producerii și amplasării armelor nucleare, pentru stoparea tuturor experiențelor cu acestea și în special a înarmării cosmosului. Această poziție a fost documentată atît din punct de vedere politic cît și teologic. Sinodul Bisericii evanghelice norvegiene arată că sarcina cea mai importantă a Bisericii este de a salva omenirea de coșmarul nuclear, iar mișcările pentru pace trebuie să devină parteneri ai Bisericii în propagarea păcii. Sinodul general mai subliniază adeziunea Bisericii Norvegiei la convocarea unei adunări ecumenice pentru pace. De asemenea, pastorii acestei Bisericii sînt chemați ca în propovăduirea lor să pună un accent important pe problema păcii. Episcopul Andreas Aarflot al Bisericii norvegiene a arătat că „armele nucleare dăunează creației lui Dumnezeu, iar hotărîrea sinodului are o puternică rezonanță în mediul credincioșilor”.

Episcopul Johannes Hempel al Bisericii evanghelice din Dresda a calificat „pacificismul ca un semn al credinței noastre și al voii lui Dumnezeu”, în cadrul sinodului acestei Biserici din regiunea saxonă. „Dacă noi, ca Biserică, luăm inițiative în probleme importante ale vieții, atunci nu sîntem în afara voii lui Dumnezeu. Același deziderat este valabil și pentru tineret, spre a face și ei tot ce le stă în putință pentru păstrarea păcii. Tineretul nu trebuie să ostenească în ceea ce privește angajarea în favoarea păcii”. („Junge Kirche” nr. 12/1986, p. 704) (L. I. Jebelean).

A XVI-a ÎNTRUNIRE ECUMENICĂ INTERNAȚIONALĂ PENTRU CĂLUGĂRIȚE

Între 30 august — 6 septembrie 1986, la mănăstirea Sf. Silvestru din Fabriano-Ancona-Italia, s-au desfășurat lucrările celei de a XVI-a Întîlniri ecumenice interconfesionale a călugărilor, avînd următoarea temă: „Viața monahală” — mărturie pentru Împărăția lui Dumnezeu”.

Au participat peste 60 călugărițe romano-catolice, ortodoxe și reformatate, reprezentând Biserici din 12 țări. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost prezente la întrunire monahile Eufrazia Poiană, stareța mănăstirii Dealu, Eustochia Ciucanu, stareța mănăstirii Agapia și Lucia Dumbravă, stareța mănăstirii Pasărea.

Lucrările reuniunii s-au desfășurat în ședințe plenare, în cursul cărora s-au prezentat referate asupra temei, urmate apoi de discuții pe grupe de reflexiune, axate în general asupra contribuției monahismului la realizarea idealului unității creștine. Delegatele Bisericii Ortodoxe Române au prezentat următoarele comunicări: „Mortorii credinței în Înviere — mărturia Apostolilor și necredința Tomei”, de P. Cuv. Monahie Eufrazia Poiană; „Viața monahală ortodoxă în România — experiențe ale trăirii monahale” de P. Cuv. Monahie Eustochia Ciucanu; „Martorii iubirii” de P. Cuv. Monahie Lucia Dumbravă.

În afara lucrărilor propriu-zise, programul întrunirii a mai inclus oficierea de servicii religioase de către reprezentanții fiecăreia din cele trei confesiuni creștine — romano-catolică, ortodoxă și reformată — cu asistența celorlalți participanți, apoi vizite la o serie de biserici și mănăstiri — monumente istorice — din orașele Fabriano și Assisi, precum și din Roma și de la Vatican (Adrian Alexandrescu).

INTRUNIRI ECUMENISTE DEDICATE EDUCAȚIEI TEOLOGICE

Între 16—27 iulie 1986, la Accra-Ghana, s-au desfășurat lucrările a două reuniuni privind învățămîntul teologic: Comisia programului pentru educația teologică (16—20 iulie) și Consultația „Quo vadimus” asupra viitorului educației teologice în Africa (21—27 iulie).

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la aceste întruniri de P. S. Vasile Tîrgovișteanul, Episcop vicar patriarhal, rectorul Institutului teologic universitar din București.

Programul pentru educația teologică, instituit cu prilejul celei de a VI-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Vancouver, 1983), funcționează în cadrul Unității „Educație și Reinnoire” a C.E.B. Comisia acestui Program reunește anual reprezentanți ai învățămîntului teologic din circa 25 de țări ale lumii.

În cursul recentei reuniuni, a fost prezentat raportul de activitate al grupului, de către dr. Samuel Amirtham, directorul Programului, a fost reactualizată tema precedentelor întruniri (Mexic, 1985) cu titlul „Teologia din partea poporului” și s-a supus dezbaterii proiectul viitoarei teme: „Justiție, pace și integritatea creației”.

Consultația „Quo vadimus”, care a urmat îndată după lucrările Comisiei Programului pentru educația teologică, a reunit, pe lângă membrii acestei comisii, și circa 90 de reprezentanți ai Bisericilor din Africa.

Lucrările s-au desfășurat în plen și pe grupe de lucru, constituite în funcție de următoarele teme: 1. educația teologică, 2. continuitate și schimbare, 3. dimensiunile ecumenice ale educației teologice. S-au avut în vedere, în cursul discuțiilor, mai ales realitățile continentului african dorința de îmbunătățire a activității teologice și tendința de afirmare a unei teologii originale, cu particularități locale și în același timp în spirit ecumenist. (Adrian Alexandrescu).

AL XII-LEA CONGRES AL ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE PENTRU
STUDIUL VECHIULUI TESTAMENT

Între 24 august — 2 septembrie 1986, la Ierusalim, a avut loc cel de al XII-lea Congres al Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament. Între cei peste 400 participanți s-au numărat și membrii delegației cultelor din România, ortodocși, romano-catolici și protestanți. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de titularii catedrelor de Vechiul Testament de la Institutele teologice București și Sibiu, P. P. C. C. Părinți prof. dr. Emilian Cornițescu și prof. dr. Dumitru Abrudan. Lucrările Congresului, desfășurate la Universitatea ebraică din Ierusalim, în ședințe plenare și pe grupe, au prilejuit prezentarea a 146 comunicări de o mare diversitate tematică. Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au prezentat fiecare câte o comunicare, ambele contribuții înscriindu-se în tema generală a Congresului: „Ierusalimul, de la Isaia la Ieremia”, temă prezentată în expunerea introductivă a prof. Benjamin Mazar, președintele Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament.

Lucrările propriu-zise ale Congresului au fost precedate, între 18—24 august, de întrunirea Societății de literatură biblică, de lucrările Congresului Organizației internaționale pentru Septuagintă și ale Congresului Organizației internaționale pentru textul masoretic.

Următorul Congres al Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament se va întruni în anul 1989, la Louvain, Belgia. (Adrian Alexandrescu).

INGRIJORAREA BISERICILOR DIN ELVEȚIA FAȚĂ DE
VIOLENȚELE DIN AFRICA DE SUD

Conferința episcopală din Elveția și Comitetul Bisericilor evanghelice elvețiene și-au exprimat profunda îngrijorare față de persecuțiile și arestarea mai multor slujitori ai Bisericii și altor luptători împotriva apartheidului din Africa de Sud. Cu începere din vara anului 1986 în închisori se află peste 8.000 oameni, din care peste 300 sînt slujitori ai Bisericii, ca spre exemplu Smangaliso Mkhatshwa, secretarul Conferinței episcopilor sud africani, pastorul Jean-Francois Bill, președintele Bisericii evanghelice presbiteriene și Albert Wittles, membru al comisiei romano-catolice „Dreptate și împăcare”.

Comitetul Bisericilor evanghelice elvețiene a intervenit cerînd conducătorilor sud-africani eliberarea și asigurarea unor condiții omenești tuturor deținuților. S-a cerut de asemenea conducerii Elveției să intervină pentru viața și libertatea celor ce se opun apartheidului sud-african. Mai mult, Bisericile din Elveția au cerut tuturor creștinilor să se solidarizeze cu frații și surorile lor din Africa de Sud și să se roage pentru aceștia oameni. („Junge Kirche” nr. 10/1986, p. 564) (L. I. Jebelean).

„ASOCIAȚIA CENTRELOR ECUMENICE LOCALE” ÎMPOTRIVA RASISMULUI ȘI URII FAȚĂ DE STRĂINI

„Asociația Academiilor și centrelor ecumenice locale” din Europa (înființată în 1956 în cadrul întâlnirii de la Helsinki) a criticat recent foarte aspru politica de apartheid din Africa de Sud și atitudinea dușmănoasă față de străini, existentă în Europa occidentală. În încheierea adunării anuale ținută la Freiburg im Breisgau (R.F.G.), în septembrie 1986, organizația a dat publicității o rezoluție în care s-a arătat pregătită să întărească boicotul împotriva măsurilor guvernului din Africa de Sud.

Asociația centrelor ecumenice locale ortodoxe, romano-catolice, protestante și anglicane din întreaga Europă au hotărât să revizuiască relațiile lor financiare cu Banca internațională de credit, și să le denunțe, dacă aceasta va contribui la stabilizarea economică a regimului sud-african. Ea mai cere să fie înlăturată ura față de străini. („Junge Kirche” nr. 10/1986, p. 564) (L. I. Jebelean).

SEMINARUL PENTRU DEZVOLTAREA BIBLIOTECII

Între 12—19 septembrie 1986, la Keble College — Oxford, Anglia, a avut loc cel de-al II-lea Seminar pentru Dezvoltarea bibliotecii, organizat de „Asociația pentru comunicația creștină”, secția „eurolit”, cu scopul de a prezenta literatura teologică de limbă engleză, pentru facilitarea unei selecții mai eficiente a cărților de către reprezentanții bibliotecilor teologice mai importante din Europa răsăriteană.

Între participanții la Seminar s-a numărat și P. C. Părinte prof. dr. Ștefan Alexe de la Institutul teologic universitar din București.

Programul întrunirii a constatat din prezentarea literaturii teologice din ultimul deceniu, prin intermediul conferințelor susținute de teologi britanici, pe secții de specialitate: Sistematică, Biblică, Istorică, Misiune creștină, Educație creștină etc.

Au fost efectuate, apoi, vizite la trei biblioteci ale colegiilor din Oxford, cea mai importantă fiind cea a Colegiului „Sfinta Cruce”. A fost vizitată, de asemenea, biblioteca „Blackwells” din Oxford care are circa 200 000 cărți din toate domeniile de cercetare.

Programul Seminarului a mai inclus vizitarea Centrului tipografic „Bible Society” din orașul Swindon, precum și o întrevedere cu directorul „Asociației pentru comunicația creștină”, dl. Alec Gilmore, în cursul căreia s-a discutat posibilitatea distribuirii de cărți teologice în cadrul schimburilor culturale internaționale. (Adrian Alexandrescu).

CONSULTAȚIA COMISIEI MEDICALE CREȘTINE

Între 3—9 septembrie 1986, la Budapesta-Ungaria, a avut loc Consultația Comisiei medicale creștine a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Au participat circa 80 delegați, în rândul cărora s-au numărat medici, teologi, reprezentanți ai organizațiilor creștine internaționale, ai diferitelor Biserici, lucrători în domeniul sănătății publice, invitați. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost prezenți la această reuniune

P. S. Vasile al Oradiei și diacon asist. Ioan Caraza de la Institutul teologic din București.

În legătură directă cu tema generală a acestei acțiuni inițiate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor și anume: „Medicina și religia în slujba sănătății oamenilor”, pe parcursul lucrărilor consultației au fost prezentate 4 referate principale, reprezentând tot atâtea sub-teme: 1. „Considerații teologice asupra sănătății, vindecării și integrității organismului. Măsterul suferinței și chemarea creștină la viața în comunitate”, referat susținut de prof. dr. Eberhard Winkler (R.D.G.), avându-i conferenți pe dr. Lothar Coenen (R.F.G.) și pastor Frid Hoydal (Norvegia); 2. „O evaluare a medicinei contemporane și rolul Bisericilor în cadrul ei”, comunicare prezentată de dr. Hakan Helberg (Finlanda), reprezentant a Organizației Mondiale a Sănătății — Geneva, cu coreferenții pastor dr. Peter Bellány (Anglia) și dr. Vojtich Sigmund (Cehoslovacia); 3. „Slujirea personalului și credința creștină”, referat prezentat de prof. dr. Dietrich Niethammer (R.F.G.), avându-i coreferenți pe dr. Aart van Loest (R.F.G.) și Martha von Holst (Suedia); 4. „Corabia”, conferință și film, prezentate de dr. Jean Vamér din Franța, înfățișând activitatea practică într-un spital de handicapați. Conferința sa a fost completată de coreferenții pastor Bernard Höring (R.F.G.) și prof. dr. Iános Pasztor (Ungaria). (Adrian Alexandrescu).

CATEDRĂ DE TEOLOGIE FEMINISTĂ

Teoloaga romano-catolică Hedwig Meyer-Wilmes-Müller, în vîrstă de 32 ani a primit o catedră „pentru Teologie feministă” la Universitatea Nijmegen din Olanda, ce pare să fie singura catedră de acest gen din Europa. Colaboratoare a Institutului ecumenic romano-catolic din cadrul Universității din Münster, H. Müller este cea mai vîstnică dintre cei zece copii născuți în casa unui agricultor din Harsewinkel. („Junge Kirche” nr. 8/9/1986, p. 501) (L. I. Jebelean).

DOMNUL A VENIT SĂ NE MINTUIASCA
ȘI SĂ NE SCANDALIZEZE

Pe cit este de sigur și de limpede că Domnul a venit să ne mîntuiască : „N-am venit ca să judec lumea, ci ca să mîntuiesc lumea” (Ioan 12, 47), pe atît este de logic și de rațional a deduce din toate faptele și învățăturile Sale că a venit, cu bună știință și cu tot dinadinsul, să ne scandalizeze. Faptul însuși al întrupării lui Dumnezeu este un imens scandal și, poate, mai greu de conceput și de asimilat pentru mintea noastră decît orice altceva. Și nu numai că Dumnezeu ia trup de rob, dar mai și alege drept loc al sălășluirii Sale pămîntești o țărișoară neînsemnată și învinsă și, acolo, se naște într-o familie dintre cele mai simple, în casa unui oarecare teslar (meșteșug pe care îl va practica și El). Condițiile acestea ale întrupării¹, au produs firește uimire și scandal. „Au nu este Acesta, teslarul, fiul Mariei și fratele lui Iacov și al lui Iosif și al lui Iuda și al lui Simon ? Și nu sînt, oare, surorile Lui aici la noi ?” (Marcu 6, 3 ; Matei 13, 55—56 ; Luca 4, 22 ; Ioan 6, 42). Înșirarea numelor bărbătești și folosirea unui diminutiv au avut drept scop, pentru unii oameni de atunci, accentuarea pretențiilor mesianice ale unui ins bine înfipt în realitatea imediată ; numele femeiești — potrivit obiceiului oriental — sînt trecute sub tăcere. Un „scandal” deopotrivă de cutremurător este și atît de mult repetata revendicare a calității de fiu al lui Dumnezeu. Putea exista pentru monoteismul strict al iudeilor, o pretenție mai strigătoare la cer și mai vrednică de caracterizat drept hulă ? Domnul, însă, nu șovăie nici măcar o singură dată și neîncetat se proclamă Fiu al Atotputernicului. Își arogă capacitatea de a ierta păcatele (atribut dumnezeiesc) și se descrie pe Sine a fi una cu Tatăl ceresc.

Printre ce fel de oameni Și-a petrecut Domnul viața pămîntească ? Nu printre cărturari, nu printre nobili, bogătași, oameni aleși, ori curați și dreți (Iosif din Arimatea, Nicodim, Iair sînt excepții) ci mai vîrtos printre oameni foarte simpli (pescari, mici slujbași), samarineni (neam nesuferit iudeilor și disprețuit din belșug), păgîni (adică spurcați), vameși (colaboratori ai romanilor, așadar vinzători de neam), demonizați, desfrînați, dezmoșteniți ai soartei, cerșetori, bolnavi. Și cu precădere bolnavi de boli respingătoare : femei cu scurgere de sînge, leproși, idopici, slăbănogi, paralizați, epileptici, orbi, muți, ciungi, schiopi, paludici, cu alte cuvinte pleava și drojdia societății, proscriși din rîndurile lumii cumsecade, normale și respectabile. Nu numai că-i frecventează pe samarineni (parcă n-ar fi destul !), dar mai este în bune relații și cu dușmanii principali ai neamului, cu romanii cotropitori, ascultîndu-i cu atenție și vindîndu-i pe slujbași lor : Zeloși, desigur, tremurau de indignare, minie și dezamăgire, punîndu-și atîta nădejde în El ! Il socotesc trădător al cauzei naționale de la un moment dat, înregistrînd cu scribă și îngrozire declarațiile pacifiste, elogiul blîndeții nediscri-

¹ Și zeii păgîni luau chip omenesc însă numai temporar și totdeauna îngrijindu-se de onorabilitate.

minatorii, propovăduirea milei, resemnării, compasiunii generale, principiul întoarcerii celui alt obraz.

Fariseii vor fi fost firește, cei mai scandalizați. Hristos nu pierde nici un prilej pentru a-i înfrunța, zi de zi, pas cu pas. Pe cine? Pe deținătorii predaniei, pe vajnicii „Domini canes” ai vremii, pe vigilenții legii lui Moise, pe cei care în toate puneau literatura deasupra duhului. „Neam viclean și desfrinat” — îi numește —, refuză să le dea semn, îi contrazice, îi critică cu asprime, îi ironizează. Îi învinovățește de învîrtoșarea inimii, îi face „fătarnici” (trebuie să-i fi durut, era un adevăr care îi lovea din plin), le istorisește pilda lucrătorilor celor răi din vie și pe a lucrătorilor din ceasul al unsprezecelea, care deși n-au dus greutatea zilei și arșiței, primesc tot atîta ca și cei din ceasul întâi; le pomeneste de piatra pe care nu au lut-o în seamă ziditorii și totuși ajunge în capul unghiului. Le mai spune și altele la fel de necruțătoare: că cei de pe urmă vor fi dintii și cei dintii la urmă, că mai ușor le va fi Sodomei și Gomorei în ziua Judecării decît cetății care nu-i va primi pe ucenicii Săi. Și nu se sfiește să răstoarne fireasca, tradiționala ierarhie: „Care dintre voi vrea să fie întâiul, să vă fie vouă slugă” (spuse ucenicilor, dar cu aluzie transparentă la adresa lor). Pilda lucrătorilor din vie (Luca 20, 9 ș.u.) îi va fi supărat cel mai mult. Nu era nevoie ca fariseii să fie prea inteligenți, spre a înțelege încotro țintește parabola și cui îi este destinată. „Lucrătorii vor fi pierduți, iar via va fi dată altora”. Aluzia era clară ca lumina zilei și „au înțeles că Iisus spusese pilda aceasta pentru ei”. Îi dezarma cu răspunsurile Sale înțelepte și le dejuca toate ispitirile sau ademenirile. Diatriba cea mare (Matei 23, 13—39) le va fi spulberat orice iluzie asupra unei posibile înțelegeri (căci dacă Îl iscodeau și Îl ispiteau, o făceau probabil și pentru a încerca să și-L apropie). Diatriba este echivalentul rupturii totale a oricărei punți de legătură.

„Călăuze oarbe”, „orbi”, „morminte văruiate”, „ucigași”, „șerpi”, „pui de vipere” (precum fuseseră calificați, între altele), fariseii au mai fost nevoiți să asiste și la scena ungerii cu mir, care i-a usturat în mod deosebit². A fost un dublu scandal: că a primit ca o desfrînată să se apropie și să se atingă de El și că a încuviințat să se risipească un mir evaluat la 300 dinari, în loc să poruncească să fie vindut, iar banii să fie împărțiți săracilor. Virtutea a fost desconsiderată, iar zgîrcenia (sau poate „grijulia simțire gospodărească”) sfruntată! Nu are importanță cite femei păcătoase L-au uns pe Domnul cu mir (Matei 26, 6—13; Marcu 14, 3—9; Luca 7, 36—50; Ioan 12, 3—8). Scena a zguduit și virtutea fariseilor și băneasca socotintă a ucenicilor.

Saduchiei n-au fost nici ei tratați mai cu multă milă sau condescență. Faptul că Iisus vestea învierea nu îi supăra din cale afară, deoarece îi tolerau pe farisei care de asemenea credeau într-însa. Dar ei Îl priveau ca pe un nesupus, dacă nu ca pe un răzvrătit. Le displăcea și faptul că Iisus îl respinsese pe tânărul bogat și că decretase că greu îi va fi celui avut să intre în Împărăția cerurilor, adăugînd și exemplul atît de expresiv, al trecerii cămillei prin urechile acului. Iar atunci cînd saduchiei, arhieriei și cărturarilor s-au supărat pentru osanalele înălțate „Fiului lui David”, Iisus găsește să le răspundă: „Au niciodată n-ați citit că din gura copiilor și a celor ce sug Ți-ai pregătit laudă?” (Matei 21, 16). Iată-i pe ei, cele mai cinstite fețe ale neamului, așezați mai prejos de prunci: „Căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și le-ai descoperit pruncilor” (Matei 11, 25) — afirmație suficientă pentru a le stîrni năduful și obida.

Pa cărturari îi va fi stîngerit fericirea întâi, care sublinia biruința celor săraci cu duhul, nemulțumindu-i cu siguranță și disprețul divinului Învățător pentru subtilități și interpretări (deși ar fi trebuit să-și dea seama că nu oricine, împlinind Legea, putea face asimilări atît de adînci ca aceea dintre săvîrșirea păcatului cu fapta și a păcatului cu gîndul). Întreaga Predică de pe Munte este o mărturie de înaltă ținută etică și de pătrunzătoare perspicacitate psihologică. Dar, de ce ne-ar mira sminteala saducheorilor, bătrînilor, cărturarilor și fariseilor cînd însăși familia — după trup — a Domnului Îl socotea „ieșit din minți” (Marcu 3, 21); cînd și discipolii ori simpatizanții au trecut prin momente de îndoială și s-au simțit covîrșiți de „greutatea” cuvîntelor auzite, unii încetînd chiar de a mai umbla cu El (Ioan 6, 60 și 66).

² Scena a fost piatră de poticnire și pentru ucenici (Matei 26, 9; Marcu 14, 5; Ioan 12, 4—5).

Un alt mare „scandal” este răstignirea : spectacolul divinității pironite pe lemnul batjocurii și blestemului ; rușinoasa, infama, ticăloasa moarte prin spinzurătoare pe lemn, după ce Omul a fost bătut, palmuit, biciuit, scuipat, încununat cu spini și îmbrăcat, în sarcasm, cu hlamidă roșie (cu „purpură mincinoasă”). Iată-L pe Fiul lui Dumnezeu, acoperit de răni, sînge și vinătăi, atîrnat între doi tîlhari, redus la cea mai abjectă condiție ! Scandalul răstignirii (și al lecției : *iață omul*) este întrecut doar de cel al Euharistiei : „Dacă nu veți minca trupul Fiului omului și nu veți bea sîngele Lui...” (Ioan 6, 53) reprezentînd cufundarea actului celui mai spiritual (comuniunea cu Dumnezeu) în acte atît de lumești ca mîncarea și băutura, ba mai mult în mîncarea de carne de om și în adăparea credinciosului cu sînge omenesc — o incinție la antropofagie !

Apoi, simbăta atît de venerată, numită *malcat sabat* — simbăta regină — a fost călcată, disprețuită, sfidată, cînd Iisus se proclamase dimpotrivă „domn al simbetei” (Matei 12, 8). Însăși mîncarea și băutura deveniseră un motiv de scandal : un prooroc care se recunoaște a fi „om mincăcios și băutor de vin” (Matei 11, 19) și a cărei discipoli nu țin post, nu putea fi oare acuzat că scoate demonii cu ajutorul domnului demonilor ? Iisus aprobă irosirea mirului ; bea, mîncînd, înmulțește vinul, nu-și spală mîinile, se arată sever cu dreptii și mai mult decît îngăduitor cu păcătoșii ; socotește pe samarineni mai buni decît evreii. În pilda cu cei zece leproși vindecați, singurul recunoscător este un samarinean, în pilda samarineanului milostiv, preotul și levitul ies făcuți de ocară. Apoi cui se destăinuiește Iisus ? Unei femei samarinence (dublu scandal) și unui cerșetor orb ! Dar mai presus de orice, se identifică pe Sine cu Tatăl (Ioan 5, 18), se face deopotrivă cu Dumnezeu. În ochii unei părți a lumii de atunci, aceasta echivala cu o nemărginită trufie, pe de o parte, iar pe de alta îndemnul Sale erau o nesăbuită, o exagerată umilință. Spală picioarele ucenicilor (și Petru era gata-gata să se smintească) ; se lasă răstignit și ucis (și călătorilor către Emaus nu le-au lipsit mult să treacă de la tulburare la deznădejde). Motivările din urmă, legate de umilință, n-au putut fi invocate decît pe Golgota, dar celelalte i-au ațîțat pe adversarii direcți ori indirecti, la fel ca vorbirea în parabole, transparente și uneori chiar jîgnitoare.

Mai sînt și alte motive de scandal, unele mai mici, altele, poate, la fel de grave : o anume nepăsare față de cele lumești (cum ar fi averea, rudele, împărțirea moștenirii...), discreția împinsă mult prea departe, etc. Pentru acești oameni, Predica de pe Munte este o apologie gîndită anapoda, în care sînt parcă inversate toate cele, spre ciuda și revolta oamenilor cu scaun la cap... Mai este și încălcarea sistematică a simbetei, tonul insultător față de arhierii („Vă rătăciți neștiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu” — Matei 22, 29) ; aforismul atît de îndrăzneț și de ciudat : „Celui ce are i se va da, iar de la cel ce nu are și ce are i se va lua (Matei 13, 12 ; Marcu 4, 25 ; Luca 8, 18) ; apoi nesocotirea datinei, considerată, cu dispreț, ca „porunci omenști”. Și cîtă intrasigență : lasă-ți toate baltă, nu-ți rîndui casa, nu-ți îngropa tatăl, ci — acum chiar în clipa aceasta — urmează-I Lui ! Iar atîtea orașe ca Horazimul, Betsaida, Capernaumul să fie puse mai prejos de Tir, de Sidon, ba și de Sodoma, de Ninive ! Mai mult decît orice, sufletul și-l pierde numai acela care merge după El, iar cel care și-l pune pentru El îl va cîștiga.

Verbului „a scandaliza” i s-a dat numai înțelesul primar, de ultragiu adus ideilor și instituțiilor de atunci. Acei oameni nu au fost în stare să sesizeze „scandalul” ca pe o metodă pedagogică și terapeutică, analogă procedurii numit *satori* în doctrina zen, care se tilcuiește : șoc. Tocmai de acest „scandal” S-a folosit Domnul ; cu acea „iarbă amară” a vrut să-i vindece pe neînțelegători, să-i cheme pe toți oamenii la o înțelegere de ordin superior.

Dar nu numai pe saducheii, pe farisei și pe alții „ejusdem farinae” i-a scandalizat Domnul, lovind în fătărnicia, aroganța, îndrîjirea și orbirea lor. A venit să ne scandalizeze și pe noi cei de astăzi, *mai ales pe noi*, să ne tulbure, să ne scoată din neîngrijorare, din certitudini facile, și prejudecăți stupide ; să ne trezească și să ne poștească la un examen critic al vieții, al ființei noastre, al rostului nostru în lume, să ne pună fața în față cu problemele finale ale existenței. Să ne smulgă, cu alte cuvinte, dintre mărunțișuri și nimicuri și să ne cheme la cele serioase, importante și decisive (ce este viața, ce este moartea, cum să dobîndim fericirea, cum putem conviețui cu semenii noștri, cum ne putem izbăvi...), să ne trezească, să ne zgîlție, să ne scuture, să ne cutremure,

să efectueze prin noi și cu noi o adevărată operație de trecere de la aparență la esență, la adevăr. Prin șoc (scandal), de la întuneric și confuzie, la realitate și lumină.

Și cum vom cunoaște, noi creștinii, că o faptă, o acțiune, o purtare, un gând al nostru este sau nu creștinesc? După ceea ce am putea numi „gradul de scandal” al faptelor ori gândului respectiv. Dacă, bunăoară, răspund fratelui meu: „Acum nu pot să te ajut, e vremea rugăciunii”, răspunsul este cuminte și dovedește evlavie, dar creștinesc nu este. Dacă judec: „Mai degrabă renunț la dulceața rugăciunii, dar să-mi ajut fratele, să nu-l las îngur și de izbeliște în necazul său, să-mi fie milă de el”, atunci poate provoc scandal și smintesc pe vreun fariseu, dar mă port creștinesc. Dacă mă rog și nescotesc nevoia unui bolnav, dau poate dovadă de pietate, dar nu sînt creștin! Dacă — a raționat Sf. Ierarh Nicolae — avînd întîlnire cu Dumnezeu, urmez pilda însoțitorului meu Casian Romanul și nu mă opresc să-l ajut pe țărănul al cărui car s-a împotmolit în glod, desigur nu-mi voi păta mantia și mă prezint la timp și cuviincios la întîlnire. Dimpotrivă, eu voi face întocmai ca samarineanul cel milostiv, îl voi ajuta pe țărăn, măcar că-mi murdăresc de tot îmbrăcămintea și că întîrzii. Iar la înfățișarea lor înaintea lui Dumnezeu, pe cine a lăudat Domnul? Nu pe Casian cel imaculat, ci pe Nicolae, al cărui nume a devenit cel mai popular.

„Fericit este acela care nu se va sminti întru Mine” — grăiește Domnul. Noi nu ne-am smintit și nu ne-am scandalizat de surprinzătoarea Lui învățătură și faptă, ci intuind caracterul lor mîntuitor, am înțeles ce fel de „scandal” a ținut Hristos să stîrnească: nu spre pierzanie, ci spre zidire, nu spre înșelare, ci spre înțeleptire, spre luminare. Pentru noi, „ciudatele” atitudini ale Mîntuitorului în fața păcătoșilor nu sînt piatră de poticnire, ci mod de rezolvare concretă a marilor probleme ale vieții. Pe noi, departe de a ne abate din drum, așa-zisul „scandal”, ne călăuzește; el este pentru noi calea cea dreaptă, a „metanolei”, pe care mergem cu ajutorul divinului Învățător, plini de încredere și cu nădejdea permanentă întru El.

Monahul NICOLAE DELAROHIA

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

DATINILE DE CRĂCIUN ȘI SĂRBĂTORIREA NAȘTERII DOMNULUI

Urmind tradițiilor noastre strămoșești, praznicul Nașterii Domnului a debutat și în acest an cu „vestea cea minunată” adusă de grupurile de colindători.

La reședința mitropolitană din Timișoara, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, ascultînd colindele intonate de numeroase grupuri corale aparținînd parohiilor din raza municipiului, a adresat tuturor mulțumiri de mult folos sufletească de sfintele sărbători.

În ziua-praznicului, I. P. S. Mitropolit Nicolae, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi, a oficiat sfînta liturghie arhierască în catedrala mitropolitană, în prezența unui mare număr de credincioși. La timpul potrivit, Întîistătătorul eparhiei a rostit un ziditor cuvînt de învățătură privind semnificația întrupării Fiului lui Dumnezeu pentru viața creștinilor, iar după otpust a adresat tuturor calde urări de Crăciun. Toți cei prezenți au răspuns prin intonarea unui mănunchi de colinde tradiționale românești.

După liturghia arhierască, reședința mitropolitană a găzduit obișnuita recepție de Crăciun, oferită de Întîistătătorul eparhiei, cu participarea clerului din raza municipiului, a unor credincioși mireni de frunte, a membrilor coralei catedralei și a reprezentanților celorlalte culte existente în Timișoara. În numele preoților și credincioșilor eparhiei, P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial, a adresat Chiriarhului un cuvînt de urare, iar în numele slujitorilor celorlalte culte a vorbit pastorul evanghelic Șandor Feyer. Mulțumind, I. P. S. Mitropolit Nicolae a adresat tuturor celor prezenți felicitări cu ocazia praznicului luminos al Nașterii Domnului.

Catedrala mitropolitană din Timișoara a găzduit seria a trei concerte succesive închinare Nașterii Domnului, cel dintîi fiind susținut încă în duminică din 21 decembrie 1986 de corala preoților din Timișoara, dirijată de P. On. Părinte Arhidiacon Ioan Botău, iar în zilele praznicului au concertat corul catedral și respectiv formația bărbătească a aceleiași ansamblu dirijată de Aurel Ciobanu. Prezentarea concertelor a revenit, consecutiv, preoților Virgil Gătăianu, Ilie Sârbu, consilier eparhial, și Jivoin Forga.

Datinile de Crăciun și-au făcut simțită prezența în toate lăcașurile de închinare din cuprinsul eparhiei, colindele tradiționale fiind intonate deopotrivă de formații corale și mulțimea credincioșilor, într-o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească. Spre ilustrare, notăm concertele prezentate în 21 decembrie de corul parohial din Caransebeș și corala preoților din același protopopiat — ambele dirijate de prof. Gheorghe Dobreanu, membru al Consiliului Eparhial — precum și cele care au avut loc în zilele praznicului în bisericile parohiale din Lugoj, Reșița, Sinnicolaul-Mare, Deta, Obreja și altele altele biserici de enorie, toate însoțite de cuvintele de învățătură rostită de preoții parohi.

PRIMA SESIUNE A NOII ADUNĂRI EPARHIALE

În duminica din 30 noiembrie 1986, sala de festivități a Centrului eparhial a găzduit lucrările sesiunii anuale a Adunării Eparhiale, aflată într-o nouă componentă, urmare alegerilor din luna octombrie desfășurate simultan în toate eparhiile din cuprinsul Patriarhiei Ortodoxe Române.

Lucrările sesiunii au început cu serviciul religios al doxologiei oficiat în paraclisul reședinței mitropolitane, după care s-a procedat în primul rând la constituirea celui mai înalt for bisericesc deliberativ al eparhiei pe o nouă perioadă de patru ani.

Deschizând ședința, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, președintele Adunării Eparhiale, a rostit o cuvântare inaugurală în care a evocat rolul deosebit al acestui înalt for bisericesc reprezentativ. Totodată a subliniat două dintre evenimentele mai importante care au jalonat viața țării și a Bisericii noastre în anul ce s-a scurs. Astfel, I. P. S. Sa s-a referit pe larg la strădaniile poporului nostru pentru continua înălțare a patriei spre culmile civilizației și progresului și pentru așezarea lumii pe temeliiile păcii și înțelegerii, exprimată atât de pregnant în recentul Referendum inițiat la chemarea celui mai iubit fiu al națiunii, Președintele Nicolae Ceaușescu. Pe plan bisericesc, a fost evocat evenimentul deosebit care a avut loc în prima jumătate a lunii noiembrie, anume alegerea și instalarea noului Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Teoctist, „bucuria noastră fiind cu atât mai mare cu cît Prea Fericirea Sa a activat timp de 11 ani pe aceste meleaguri ale țării, ca episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmașului”.

După validarea mandatelor tuturor membrilor, împărțiți în două secțiuni de verificare a documentelor electivite, au fost desemnați cei trei secretari ai Adunării Eparhiale, comisiunile permanente (bisericească, culturală, economică și cea de organizare și validare), reprezentanții în Adunarea Națională Bisericească și membrii Consiliului și Consistoriului Eparhial.

Odată cu încheierea ședinței de constituire, a avut loc sesiunea ordinară a Adunării Eparhiale, desfășurată în două ședințe plenare și în cîte o ședință a celor patru comisii de lucru: administrativ-bisericească, culturală, economico-gospodărească și de organizare-validare.

În deschiderea lucrărilor propriu-zise, I. P. S. Mitropolit Nicolae a subliniat că o nouă adunare își începe activitatea pe o perioadă de patru ani. În conformitate cu prevederile statutare, cu canoanele bisericești și voința tuturor fiilor eparhiei, așteptîndu-se rezultate cît mai rodnice, pe măsura epocii pe care o trăim. Exprimînd atașamentul profund al clericilor și credincioșilor de pe meleagurile eparhiei față de Conducătorului iubit al patriei noastre, I. P. S. Sa a dat citire textului unei telegrame omagiale adresate Președintelui Nicolae Ceaușescu, care a fost adoptată în aplauzele și aclamațiile tuturor participanților. „Aderăm din adîncul inimilor noastre, la tot ceea ce faceți pentru prosperitatea și fericirea poporului român, pentru înfăptuirea idealurilor de pace ale omenirii, cărora Vi-ați dedicat întreaga Dumneavoastră viață și activitate” — se precizează în telegramă.

Din plenul Adunării Eparhiale au mai fost expediate alte șase telegrame cu conținut adecvat. Astfel a fost trimisă o telegramă omagială Prea Fericitului Patriarh Teoctist. Alte telegrame au fost adresate Prea Sfințitului Timotei al Aradului, Consiliului Național al F.D.U.S., Consiliului Național pentru Apărarea Păcii din R.S.R., și organelor locale ale administrației de stat din județele Timiș și Caraș-Severin.

Raportul general al Consiliului Eparhial pe anul 1986, prezentat în prima ședință plenară a Adunării Eparhiale prin P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, a analizat activitatea desfășurată în toate sectoarele vieții bisericești din eparhie. Astfel, pe plan administrativ-bisericesc, s-au depus stăruințe ca toți preoții să desfășoare o cît mai corespunzătoare activitate liturgică, pastorală și învățătoarească destinată întăririi credinței în mediul enoriașilor și participarea lor cît mai activă la serviciile religioase prin cîntarea în comun, existentă în aproape toate parohiile din cuprinsul eparhiei. Contactele direc-

te ale Centrului eparhial cu clericii și credincioșii se reflectă în cele peste 600 audiențe, 246 inspecții ale personalului cu munci de răspundere. Au fost efectuate șapte sfintiri și binecuvântări de biserici, 52 vizite canonice și inspecții chiriarhale, toate urmărind îmbunătățirea activității bisericești desfășurate în parohii. Seminarul teologic din Caransebeș a găzduit două serii de cursuri misiunare cu participarea a 40 preoți, iar la sediile protopopiatelor s-au organizat întruniri pe grupe cu preoții și cîntăreții bisericești, acordîndu-se un sprijin aparte preoților confrunțați cu situații mai deosebite.

Activitatea desfășurată pe plan cultural a fost continuată cu aceeași stăruință, depunîndu-se eforturi pentru îndrumarea și instruirea credincioșilor în dreapta învățatură a Bisericii, la nivelul tuturor parohiilor din cuprinsul eparhiei. Bibliotecile parohiale au fost îmbogățite cu un număr total de 9300 cărți și reviste cu conținut teologic și de îndrumare duhovnicească, iar în tipografia eparhială — dotată cu noi utilaje moderne — au fost imprimate alte trei cărți, din care o „Culegere de predici” de mare audiență în mediul preoților. Conferințele preoțești și administrative, cele cu participarea cîntăreților bisericești, întrunirea comisiei de muzicieni ilustrează deopotrivă activitatea din acest domeniu. Atenția acordată pregătirii noilor slujitori ai altarelor se reflectă în îndrumarea permanentă, asistența spirituală și materială acordată Seminarului teologic din Caransebeș, în care procesul de învățămînt se desfășoară cu rezultate mereu mai bune. De asemenea, mai reținem că alte valori ale trecutului bisericesc au fost restaurate și repuse în circulația vizitatorilor, închinătorilor și specialiștilor. Numeroși preoți s-au distins în mișcarea de luptă pentru pace, în acțiunile editare și gospodărești și în campaniile agricole desfășurate la nivelul localităților respective, aducîndu-și aportul la promovarea păcii în cadrul conferințelor preoțești și a întrunirilor desfășurate sub auspiciile O.D.U.S.

Pe plan economic, consolidîndu-se permanent baza materială a eparhiei și avînd sprijinul și înțelegerea autorităților de stat, au putut fi realizate mai multe lucrări de investiții, reparații capitale, lucrări de pictură, amenajări de capele, cumpărări de case parohiale. Au fost terminate și date în folosință drumul de acesc la mănăstirea Timișeni, cîminul preoțesc și magazinul de obiecte bisericești — ambele în Timișoara — s-au continuat lucrările la noul sediu al colecției muzeale de la protopopiatul Reșița. Mai notăm că au fost reparate 27 biserici și 18 case parohiale, au fost pictate și restaurate alte 21 lăcașuri de închinare — realizări la care a contribuit eficient Consiliul Eparhial prin substanțiale dotații, iar serviciul tehnic eparhial a acordat întreaga asistență de specialitate. O lucrare de mare importanță s-a efectuat la catedrala mitropolitană, prin restaurarea capitală a acoperișului. Pe lângă acestea, au fost acordate ajutoare unor preoți bolnavi, văduve de preoți și mai multor credincioși avizați la această. Eparhia a contribuit, de asemenea, cu însemnate sume la Fondul Solidarității Internaționale și la Fondul Păcii, ca expresie a receptivității și integrării ei în problematica vremii noastre.

Lucrările Adunării Eparhiale au continuat pe cele patru comisii care au analizat în detaliu rapoartele de activitate ale sectoarelor, elaborînd proiecte de hotărîri, între care cele cu privire la dezmembrarea unor parohii și reclassificarea altora, în funcție de exigențele vieții bisericești locale.

Cea de a doua ședință plenară a Adunării Eparhiale a fost consacrată dezbaterilor și adoptării hotărîrilor privind activitatea de viitor. Rapoartele secțiilor — prezentate succesiv și în aceeași ordine de pr. Ioan Brînzei, ing. Florian Goga, av. Traian Vinchici și dr. Teodor Dejeu — au fost dezbătute pe larg în cadrul a numeroase luări de cuvînt care au accentuat necesitatea primenirii continue a vieții bisericești, întărirea disciplinei clerului, utilizarea mai vie a fondului de carte în folosul credincioșilor, respectarea întru totul a rînduieilor bisericești. La precizarea acestor aspecte și-au adus aportul, prin intervențiile lor : pr. Ioan Olariu, pr. Ioan Gaspar, ing. Florian Goga, prot. Dimitrie Grama, prof. Liviu Smeu, prof. Gheorghe Dobreanu, dr. Iuliu Pora, arh. Sorin Moldovan, ing. Vasile Cîrnu, pr. Ioan Carebia, pr. Ioan Găvădină și pr. Nicolae Bocșan.

Adunarea Eparhială a adoptat, apoi, hotărîri corespunzătoare, aprobate în unanimitate de toți membrii, devenind decizii ale forului suprem deliberativ al eparhiei.

La sfârșitul lucrărilor, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit alocuțiunea de închidere și a exprimat mulțumiri tuturor participanților, pentru buna reușită a lucrărilor Adunării Eparhiale. Un dejun în cadrul căruia s-au rostit toasturi a încheiat o zi plină de gânduri bune și angajamente închinare Bisericii și patriei.

VIZITE CANONICE

În ziua de 26 decembrie 1986 — cea de a doua zi a praznicului Nașterii Domnului — Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, însoțit de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial, a efectuat o vizită canonică în parohia Caransebeș.

Întîlștătătorul eparhiei a fost întîmpinat, la sosire, cu deosebită afecțiune, de mulțimea credincioșilor și soborul preoților în frunte cu P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul locului. I. P. S. Mitropolit Nicolae a asistat, apoi, la sfînta liturghie oficiată în sobor, iar la momentul potrivit a rostit un edificator cuvînt de învățătură privind semnificația Crăciunului în viața sufletească a credincioșilor și a îndemnat la păstrarea cu pietate a tradițiilor noastre creștinești și românești.

La reședința eparhială din Caransebeș a avut loc, apoi, tradiționala recepție cu participarea clericilor, a coralei parohiale, a numeroși credincioși și invitați.

În cadrul recepției, corul a intonat un număr de colinde și imnuri religioase, s-au rostit toasturi, iar în încheiere I. P. S. Mitropolit Nicolae a mulțumit cordial tuturor pentru urările adresate, evocînd armonia, buna înțelegere și ecumenismul local ce caracterizează viața religioasă a orașului — atmosferă ce contribuie la propășirea întregii vieți obștești.

Continuînd o mai veche tradiție legată de sărbătorile de iarnă, în duminica din 28 decembrie 1986, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a descins în mijlocul credincioșilor din municipiul Lugoj. Însoțit de P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial, Întîlștătătorul eparhiei a fost întîmpinat prin cuvîntul exprîmînd sentimentele tuturor de afecțiune și stimă, rostit de P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul locului.

A urmat sfînta liturghie arhierescă, oficiată de Întîlștătătorul eparhiei, înconjurat de un impunător sobor de preoți și diaconi, în biserica „Adormirea Maicii Domnului” din municipiu, în prezența unui impresionant număr de credincioși, dintre care o bună parte s-au împărțășit cu Sfintele Taine. Răspunsurile liturgice au fost date, cu multă însuflețire, de corul mixt al parohiei și de obștea credincioșilor prin cîntarea omofonă. În ziditorul cuvînt de învățătură, rostit cu acea ocazie, I. P. S. Mitropolit Nicolae a accentuat importanța evenimentului Nașterii Domnului pentru unitatea de trăire creștinească, întru edificarea păcii în lumea întreagă.

Sediul protopopiatului a găzduit, apoi, tradiționala recepție la care au participat membrii organelor parohiale, coriștii și slujitorii celorlalte culte din municipiu, în cadrul căreia au tostat preotul Vasile V. Muntean și preotul romano-catolic Mihai Kulcsar. În cuvîntul de răspuns, I. P. S. Mitropolit Nicolae a adresat tuturor urări de sănătate și prosperitate, în contextul cultivării în continuare a aceleiași atmosfere autentice de pace și înțelegere între cultele religioase existente în municipiu, contribuind de această manieră la eforturile pentru înălțarea permanentă a patriei noastre scumpe.

PERSONALUL CENTRULUI EPARHIAL VOTEAZĂ PENTRU PACE

Duminica din 23 noiembrie 1986 a intrat în istoria României socialiste contemporane ca o zi de importanță aparte, de profundă rezonanță internațională: întreaga noastră națiune a fost chemată să-și spună cuvîntul în cadrul unui referendum destinat

eforturilor pentru stabilirea unei păci reale și trainice în Europa și pe întreaga noastră planetă.

La inițiativa celui mai iubit fiu al poporului nostru, Președintele Nicolae Ceaușescu, România a oferit lumii un strălucit exemplu de măsuri și fapte concrete închinat salvării păcii, prin reducerea unilaterală cu cinci la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor sale militare.

Răspunzând înflăcăratei chemări a primului bărbat al țării, toți cetățenii cu drept de vot și tinerii între 14—18 ani, înscrși în buletine, și-au exprimat adevărată entuziasă la această înțeleaptă și exemplară inițiativă, ce a ilustrat deopotrivă democratismul profund al societății noastre socialiste și voința nestrămutată a tuturor de a participa activ la făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării, fără arme și războaie.

Împreună cu întregul nostru popor, cu cetățenii municipiului Timișoara, și-a exprimat adevărată nestrămutată la această nouă și strălucită inițiativă — spunând un „DA” hotărât pentru dezarmare și pace — și personalul Centrului eparhial, clerici și mireni îndeplinind diferite atribuții în toate sectoarele vieții bisericești din orașul de reședință a eparhiei. Încă din primele ore ale zilei, la circumscripția de votare de la sediul Centrului eparhial au sosit pe rând toți membrii personalului, care odată cu semnătura pusă pe buletinele de vot și-au exprimat hotărârea fermă de a contribui cu toată dăruirea la înfăptuirea idealului păcii pe pământ, la înălțarea patriei noastre socialiste pe noi culmi ale civilizației și progresului.

A fost un nou și strălucit moment de opțiune unanimă, înscris cu litere de aur în istoria României socialiste contemporane.

AMBASADORUL CANADEI LA TIMIȘOARA

Domnul Jacques Simard, ambasadorul Canadei la București, însoțit de domnul Richard Kirby, consilier cultural și consul, a efectuat în a doua jumătate a lunii noiembrie 1986 o vizită de familiarizare în municipiul Timișoara.

Pe lângă contactele oficiale, diplomatul canadian a ținut să cunoască și câteva aspecte din realitățile bisericești ale orașului.

Însoțit de personalul ambasadei și reprezentantul Comitetului de Cultură și Educație Socialistă Timiș, în ziua de 25 noiembrie ambasadorul Canadei a vizitat catedrala mitropolitană, mănăstirea de maici de la Timișeni-Șag, domul romano-catolic și catedrala ortodoxă srbă din Timișoara. În seara zilei, apoi, oaspeții au fost primiți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului care a oferit un dîneu în onoarea lor. Discuțiile purtate cu acest prilej, gândurile și simțămintele exprimate, întregul dialog s-a desfășurat într-o atmosferă cordială și a pus în evidență bunele relații existente între popoarele și țările noastre.

A doua zi, 26 noiembrie a.c. la invitația Domnului ambasador J. Simard, Înalt Prea Sfinția Sa, însoțit de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial, a asistat la o gală de filme despre Canada și la cocteilul oficial oferit în saioanele hotelului „Continental”.

ANIVERSĂRI PAROHIALE

În toamna anului 1986, două biserici de enorie din cuprinsul eparhiei au împlinit câte un număr semnificativ de ani de la înălțarea lor pe temeliiile celor existente din vremuri imemorabile: lăcașul închinat „Sfintului Apostol Toma” din Izvin, protopopiatul Timișoara și-a aniversat bicentenarul, iar cel pus sub oblăduirea „Înălțării Domnului” din Suștra, protopopiatul Lugoj, a împlinit 100 ani de existență.

După lucrările recente de reparații exterioare și interioare executate la clădirea bisericii, comunitatea parohială din Izvin a sărbătorit bicentenarul lăcașului de închinare în duminica din 2 noiembrie 1986, cu participarea protopopului Cornel Pleșu al Timișoarei, ca delegat al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. Credincioșii din localitate au înălțat rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu, în cadrul sfintei liturghii și a celorlalte servicii religioase oficiate în sobor, corul parohiei și cîntarea omofonă aducînd contribuția la solemnitatea momentului. Predica a fost rostită de P. On. Părinte Cornel Pleșu, iar parohul local Horia Țiru a prezentat un scurt istoric al parohiei, subliniind grija conducerii noastre bisericești pentru buna desfășurare a vieții religioase în parohie. Festivitatea a luat sfîrșit cu agapa oferită de organele parohiale unui număr de invitați, la care s-au rostit toasturi.

Centenarul bisericii din Șuștra a fost sărbătorit în duminica din 9 noiembrie 1986, cînd s-a procedat și la binecuvîntarea lucrărilor de reparații exterioare și de restaurare a celor trei icoane aflate pe fațada de la intrarea principală. Un sobor de clerici, în frunte cu P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier eparhial și delegat chiriarhal, au oficiat ritualul binecuvîntării lucrărilor recent încheiate, iar în continuare sfința liturghie, răspunsurile fiind date de mulțimea credincioșilor prezenți prin cîntarea omofonă. P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului, a rostit cuvîntul de învățătură, iar preotul Marinel Pitău, parohul local, a prezentat istoricul parohiei, adresînd mulțumiri conducerii bisericești și tuturor factorilor care au contribuit la buna desfășurare a lucrărilor efectuate în ultima perioadă de timp. În încheierea popasului aniversar, P. On. Părinte Aurel Miculescu a transmis tuturor credincioșilor parohiei binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, deopotrivă cu îndrumările pentru desfășurarea unei cît mai fructuoase activități pe plan bisericesc și patriotic.

MAGAZIN BISERICESC EPARHIAL

Dînd curs nevoilor exprimate de credincioșii și preoții eparhiei în privința unei cît mai corespunzătoare desfaceri a produselor de colportaj religios, recent, în municipiul de reședință mitropolitană s-a deschis un magazin de produse bisericești.

Amplasat în zona centrală a orașului Timișoara (str. Zugrav Nedelcu nr. 5), amenajat corespunzător din punct de vedere expozițional, magazinul a intrat imediat în funcțiune fiind deplin integrat specificului întregii zone comerciale respective.

S-a realizat astfel un vechi deziderat, prin magazin realizîndu-se atît vînzarea directă, la cererea cumpărătorilor ocazionali, cît și prin sistemul rambursului poștal.

INTRU VEȘNICA ODIHNĂ

În urma unui tragic accident, în ziua de 12 noiembrie 1986 a încetat prematur din viață preotul *Traian Iorghi* de la parohia Lugoj, în vîrstă de 63 ani.

S-a născut la 2 ianuarie 1923 în comuna Seceani, jud. Timiș, într-o familie de agricultori. După ce a absolvit cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, și-a continuat pregătirea la Școala normală din Timișoara, iar apoi la Academia teologică din același municipiu, spre care l-a îndreptat vocația preotească. În anul 1947 a promovat examenul de capacitate preotească, după care un an mai tîrziu a fost hirotonit preot pe seama parohiei natale. În cursul activității în ogorul Domnului, a mai păstorit succesiv și parohia Șuștra, iar din 1977 a fost transferat la parohia Lugoj unde a activat pînă în ziua decesului.

Serviciul religios al prohodului a fost oficiat în duminica din 16 noiembrie 1986 în biserica „Adormirii Maicii Domnului” din Lugoj, printr-un sobor compus din șase preoți și un diacon, în frunte cu P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul locului, care a rostit și cuvântarea funebră, răspunsurile fiind date de corul parohial. Personalitatea defunctului a fost evocată și de Aurel Marcu, în numele corporațiilor parohiale. Pe lângă membrii familiei și un număr mare de credincioși, la funeralii au fost prezenți preotul romano-catolic Elemer Kroner și pastorul reformat Ștefan Hygyed, ambii din același municipiu.

În dangățul clopotelor și regretat de toți cei ce l-au cunoscut și stimat, sicriul cu trupul neînsuflit al preotului defunct a fost apoi înhumat, spre veșnică pomenire, în cimitirul parohial din str. Făgetului.

În ziua de 15 decembrie 1986 a trecut la cele veșnice, la locuința sa din Domașnea, preotul pensionar *Ilie Miloș*, în vîrstă de 73 ani.

Născut la 10 iunie 1913 în com. Domașnea, jud. Caraș-Severin, într-o familie de agricultori, a urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la liceul „Traian Doda” din Caransebeș, oraș unde și-a efectuat și pregătirea profesională, la Academia teologică, pe care a absolvit-o în 1936. Doi ani mai tîrziu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Birna din protopopiatul Făget de unde s-a transferat ulterior la parohia natală pe care a păstorit-o cu multă rivnă timp de peste trei decenii, pînă în primăvara anului 1976 cînd s-a pensionat.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 17 decembrie 1986 printr-un sobor de mai mulți preoți, în frunte cu P. On. Părinte Ioan Teodorovici din Caransebeș care a rostit și necrologul. Au mai rostit alocuțiuni preotul Dorin Aișeriu, actualul paroh din Domașnea, precum și preotul pensionar Ioan Săbăilă din Cornea.

Pe ultimul drum spre cimitirul din Domașnea, a fost condus de membrii familiei și un număr mare de credincioși, osemintele sale fiind depuse spre veșnică odihnă în cavoul familiei.

EPISCOPIA ARADULUI

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

În conformitate cu prevederile statutare, în duminică din 30 noiembrie 1986 au avut loc lucrările Adunării Eparhiale a Episcopiei Aradului, constituită pentru un nou mandat de patru ani. La lucrări au participat membrii delegați, cei ai permanentei Consiliului Eparhial și alți invitați.

După oficierea slujbei Te-Deumului în paraclisul reședinței episcopale, Prea Sfințitul Episcop Timotei a deschis lucrările Adunării Eparhiale printr-un cuvânt introductiv în care, a salutat prezența noilor delegați și a adus mulțumiri celor ce au activat până acum în organismele eparhiale, pentru aportul în rezolvarea problemelor respective. P. S. Sa a arătat că „Biserica Ortodoxă Română, în unitatea deplină dintre cler și credincioși care o alcătuiesc, sprijină cu fermitate orice inițiativă de pace a României și a Președintelui Nicolae Ceaușescu. Cu toții ne-am arătat gata a rosti răspicat și într-un glas cu întregul popor acel „Da” la referendumul de la 23 noiembrie 1986, în legătura cu reducerea de către Republica Socialistă România cu 5% a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare, o nouă și strălucită inițiativă de pace a țării noastre... Lucrările Adunării Eparhiale se desfășoară sub semnul marilor împliniri ale poporului nostru ca și a unor comemorări ce evocă marea noastră istorie”.

Din plenul Adunării Eparhiale a fost trimisă o telegramă omagială Președintelui Nicolae Ceaușescu, în care au fost exprimate sentimentele tuturor de caldă azeziune la tot ceea ce se înfăptuiește în patria noastră, pe plan intern și extern, pentru înălțarea țării și pacea întregii lumi.

Telegrame cu conținut adecvat au mai fost adresate Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, precum și organelor administrației de stat pentru județele Arad și Hunedoara.

După aprobarea telegramelor oficiale, a urmat constituirea Adunării Eparhiale și validarea alegerilor din 9 octombrie 1986, alegerea comisiilor permanente de lucru, alegerea celor trei reprezentanți în Adunarea Națională Bisericească, alegerea membrilor Consiliului și Consistoriului Eparhial.

P. S. Sa a repartizat comisiunilor permanente ale Adunării Eparhiale rapoartele de activitate ale Consistoriului Eparhial pe anul 1986 și proiectele de buget pe anul 1987, pentru studierea și elaborarea proiectelor de hotărâri. Pe marginea proiectelor de hotărâri au luat cuvântul numeroși vorbitori care s-au angajat la slujirea neprecupețită a Bisericii și a patriei, la intensificarea eforturilor pentru înlăturarea aspectelor negative care s-au mai înregistrat în viața eparhiei, la menținerea unității sufletești a credincioșilor, insistând pe grija sporită față de monumentele istorice din eparhie, față de

mănăstiri și organizarea hramurilor lor, într-ajutorarea și o mai bună gospodărire a parohiilor, întărirea disciplinei în rîndul slujitorilor Bisericii.

S-a subliniat că realizările la care s-au făcut referiri au fost posibile datorită vremurilor de pace în care trăim. De asemenea, toți vorbitorii au evocat împlinirea a doi ani de la alegerea și instalarea Prea Sfințitului Episcop Timotei ca Întîistătător al Eparhiei Aradului, urîndu-i îndelungată arhipăstorie, spre înălțarea Bisericii strămoșești și cinstirea patriei noastre scumpe.

Mulțumind celor ce au contribuit la reușita lucrărilor, celor ce au luat cuvîntul în cadrul dezbaterilor P. S. Episcop Timotei a subliniat necesitatea ca toți, în calitate de slujitori ai Bisericii, să porceadă cu exemplu la realizările pentru mai bine, să urmărească întărirea disciplinei clerului, să se dovedească patrioți adevărați, străduindu-se fiecare ca „prin întreaga activitate să slujească poporul, în munca de făurire a noii societăți socialiste”. P. S. Sa a urat tuturor „Sărbători fericite” cu mulțumiri sufletești, într-o lume a păcii, oferind un dejun în cinstea membrilor Adunării Eparhiale la care s-au rostit toasturi.

SLUJIRI ARHIEREȘTI

În duminica din 2 noiembrie 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei, însoțit de P. C. Părinte Iacob Bupte, consilier eparhial, a descins la parohia Siad din protopopiatul Ineu. După ce a binecuvîntat lucrările de pictură și reparații capitale efectuate la biserica „Adormirii Maicii Domnului”, a săvîșit sfînta liturghie arhierască. În cuvîntul de învățătură, P. S. Sa și-a ales ca temă „îmbogățirea spirituală a credincioșilor”. La sfîrșitul slujbei, P. S. Sa a înminat un act de mulțumire preotului paroh Ticu Iercoșan, membrilor organelor parohiale și credincioșilor din parohia respectivă.

În după amiaza aceleiași duminici, P. S. Episcop Timotei a slujit în biserica avînd același hram al „Adormirii Maicii Domnului” din parohia Craiva protopopiatul Ineu, predicînd despre datoria credincioșilor de a păstra unitatea de credință.

Duminică 7 decembrie 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei însoțit de P. C. Părinte Teodor Greucean, vicar administrativ, a descins în parohia Sîntea Mare din protopopiatul Arad. După binecuvîntarea lucrărilor de reparații exterioare la biserica cu hramul „Nașterii Maicii Domnului”, a slujit sfînta liturghie arhierască în prezența unui mare număr de credincioși cărora le-a predicat despre bunătatea și facerea de bine — caracteristici ale adevăratului credincios — luînd ca pildă praznicul Sfîntului Ierarh Nicolae. Pentru dăruirea în misiunea preotească și pentru rîvna credincioșilor față de Biserică, P. S. Sa a înminat un act de mulțumire preotului paroh iconom stărofor Aurel Leucean, membrilor organelor parohiale și credincioșilor acelei parohii.

În aceeași zi, Prea Sfinția Sa a binecuvîntat și cea de a doua biserică cu hramul „Nașterii Sfîntului Ioan Botezătorul”, apoi a slujit vecernia și a rostit un cuvînt de învățătură despre „Comuniunea Bisericii din cer și de pe pămînt și unitatea bisericească, ilustrată în frumusețea sfîntelor lăcașuri românești”.

În duminica din 21 decembrie 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei, însoțit de P. C. Arhidiacon Teodor Babuția, a binecuvîntat lucrările de pictură și de reparații exterioare efectuate la biserica cu hramul „Pogorîrii Sfîntului Duh” din parohia Arad-Șega I. În cadrul sfîntei liturghii, Întîistătătorul eparhiei a predicat despre „cinstirea strămoșilor în viața Bisericii și a țării”. În semn de apreciere pentru osteneala preotului paroh Dan Emilian Nicolau, a preotului Ioan Hornea, a diaconului Mihai Mircea Nicolai și a credincioșilor în realizarea acestor lucrări de împodobire a sfîntului lăcaș, Prea Sfinția Sa le-a înminat un act de mulțumire.

În aceeași duminică, P. S. Sa a asistat la slujba vecerniei în catedrala episcopală din Arad și la concertul de colinzi oferit de corul catedralei. Prezentarea colindelor a fost făcută de P. C. Părinte Gheorghe Căvășdan de la parohia Arad-Centru.

La praznicul Nașterii Domnului, P. S. Episcop Timotei a slujit în catedrala din Arad. În cuvîntul de învățătură a reluat firul istorisirilor biblice despre Nașterea Domnului, cu înțelesul lor dogmatic și aplicarea în viața credincioșilor.

În ziua a II-a a praznicului, Prea Sfinția Sa, însoțit de P. C. Părinte Teodor Greucean, vicar administrativ, a descins în protopopiatele Deva și Orăștie. A slujit sfînta liturghie în biserica „Sfîntul Nicolae” din municipiul Deva, județul Hunedoara, predicînd despre „Maica Domnului — icoană desăvîrșită de iubire și curăție maternă”. În seara aceleiași zile a slujit slujba vecerniei în biserica „Sfîntul Nicolae” din Orăștie predicînd despre „darurile Crăciunului”.

În ziua de 27 decembrie 1986, la sărbătoarea „Sfîntului Arhidiacon Ștefan”, P. S. Episcop Timotei a descins la filia Cărpiniș, aparținătoare parohiei Uroi din protopopiatul Orăștie, unde a tîrnosit lăcașul de închinare cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae”, iar în cadrul sfîntei liturghii a predicat despre „Preoția creștină mărturisită prin viața și activitatea Sfîntului Arhidiacon Ștefan”. La sfîrșit, ca semn al prețurii părintești, a înmînat un act de mulțumire preotului paroh Trif Traian Cioară, membrilor organelor parohiale și enoriașilor acelei comunități ortodoxe.

La vremea vecerniei, P. S. Sa a slujit în biserica parohială cu hramul „Înălțării Domnului” din orașul Simeria, predicînd despre „Exegeza icoanei Nașterii Domnului și căutarea lui Iisus Hristos”.

Duminică 28 decembrie 1986, Prea Sfinția Sa a tîrnosit biserica cu hramul „Adormirii Maicii Domnului” din parohia Uroi, protopopiatul Orăștie, după care a săvîrșit sfînta liturghie arhierască și a predicat pe tema „Cîstindu-i pe sfinți, rămînem în comuniune cu ei, cu înaintașii și cu strămoșii noștri”.

Seara la vecernie, P. S. Sa a slujit în biserica parohială cu hramul „Sfîntul Vasile cel Mare” din parohia Zam, protopopiatul Deva, predicînd despre „semnificația sărbătorilor noastre creștinești”.

DUPĂ DATINA

Miercuri 24 decembrie 1986, ajunul Crăciunului, potrivit unei tradiții statornicite, corurile parohiilor Simpetru, Aradul-Nou, Arad-Gai, Arad-Micălaca Nouă, Arad-Micălaca Veche, împreună cu preoții lor slujitori și unii credincioși, au intonat cele mai semnificative colinde și au prezentat Întîistătătorului eparhiei cuvenitele felicitări legate de sfîntele sărbători. Un grup de credincioși au prezentat piesele „Vifleiemul” și „Steaua”, precum și alte obiceiuri caracteristice acestor sfînte sărbători.

P. S. Episcop Timotei a mulțumit tuturor credincioșilor, oferind în același timp și tradiționalele daruri de ajun.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 7 noiembrie 1986, a trecut la cele veșnice preotul pensionar iconom stavrofor *Alexandru Nistor*, cu ultimul domiciliu în Hațeg, în vîrstă de 76 ani.

Născut la 31 ianuarie 1910 în comuna Singeorgiul de Mureș, jud. Mureș, într-o familie de muncitori feroviari cu șase copii, a urmat școala primară în com. Șibot și

în orașul Petroșani, unde a început și cursurile învățământului mediu. A continuat celelalte clase de liceu la Blaj susținându-și examenul de bacalaureat în anul 1930.

Atras de misiunea preotească, în toamna aceluiași an s-a înscris la Academia teologică din Blaj pe care o absolvă în 1934, an în care a fost hirotonit preot pe seama parohiei Coroiești-Pui, jud. Hunedoara, unde și-a desfășurat activitatea preotească vreme de opt ani. În 1942 a fost transferat la parohia Ostrov, unde a slujit timp de 35 ani, până la 1 octombrie 1977 când s-a pensionat. Între timp a administrat, timp de 16 ani, și parohia vacantă Clopotiva.

În timpul celor 43 ani de preoție activă și-a împlinit foarte conștiințios îndatoririle preoțești sub aspect pastoral și administrativ-gospodăresc. Pentru activitatea depusă în vederea reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române și a consolidării acesteia, la 21 octombrie 1968 a fost distins cu medalia jubiliară emisă la a XX-a aniversare a reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române. De asemenea, pentru vredniciile sale în 1982 Sinodul mitropolitan al Mitropoliei Banatului l-a distins cu rangul de iconom stavrofor. În ultimul timp și-a stabilit domiciliul în orașul Hațeg, unde a continuat să slujească ca preot pensionar îmbisericit la biserica „Sf. Nicolae”.

După împlinirea celor rânduite — săvârșirea sfintei liturghii în biserica „Sf. Nicolae” din Hațeg, unde a fost catafalcat sicriul — în duminică din 9 noiembrie 1986 a fost oficiată slujba prohodului, printr-un sobor de 15 preoți, în frunte cu P. C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul Petroșanilor, care în numele și din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Timotei a rostit și necrologul, dînd citire și impresionantele telegrame de condoleanțe transmise familiei de P. S. Sa. Despre vredniciile regretatului preot au mai vorbit și preoții Ioan Buzdugan de la parohia Hațeg II și Ioan Manta de la parohia Hațeg I, care a rostit și îndătinatele cuvinte de bun rămas.

În dăgățul duios al clopotelor bisericilor din Hațeg, sicriul cu trupul neînsuflătit al preotului Alexandru Nistor a fost condus de sobor și de mulțimea credincioșilor din Hațeg și din parohiile unde a slujit pînă la cimitirul orașului unde a fost depus în criptă spre nădejdea învierii și a vieții celei veșnice.

În zorii zilei de 10 noiembrie 1986 s-a stins prematur din viață, în urma unei grele suferințe, *Romul Miclea* de la parohia Simeria Veche, protopopiatul Orăștie, în vîrstă de numai 46 ani.

A văzut lumina zilei în satul Brîznic, comuna Ilia, jud. Hunedoara la 9 februarie 1940, în familia preotului Nicolae Miclea, binecuvîntată cu doi fii gemeni. A urmat cursurile învățământului elementar la Deva și Ilia. Între anii 1955—1960 a urmat cursurile Seminarului teologic din Caransebeș. După ce mai tîrziu s-a căsătorit, la 25 decembrie 1968 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Acmar din protopopiatul Alba Iulia, unde a păstorit pînă la 22 octombrie 1970, când s-a transferat la parohia Valea Sîngeorgiului din fostul protopopiat Hațeg. Aici a păstorit vreme de patru ani, pînă în vara anului 1974 când a trecut la parohia Simeria Veche, unde păstorește pînă la sfîrșitul vieții sale.

În toate parohiile unde a slujit a lăsat frumoase urme atît pe tărîm gospodăresc cît și pastoral-misionar. A început lucrările la biserica din Valea Sîngeorgiului, a finalizat lucrările la casa parohială din Simeria Veche, continuînd apoi cele de reparații interioare și exterioare la biserică, împrejmuiri și porți de fier la biserică și casa parohială, înzestrarea cu obiecte, cărți de cult și odăjdii noi a tuturor bisericilor în care a slujit. A fost deopotrivă un bun și apreciat liturghisitor, săvîrșind cu evlavie și multă simțire sfintele slujbe, ceea ce l-a făcut iubit de credincioșii pe care i-a păstrit cu multă blîndete și bunăte.

În ziua de 12 noiembrie, Prea Sfințitul Părinte Episcop Timotei a cercetat casa parohială, înălțînd rugă lui Dumnezeu la catafalcul preotului, a mingliat și îmbărbătat familia îndoliată.

După oficierea sfintei liturghii, în ziua de 13 noiembrie, a avut loc slujba înmormîntării printr-un sobor de 35 preoți, în frunte cu P. C. Părinte Miron Iercan, inspecor eparhial. Șirul cuvîntărilor funebre a fost deschis de P. C. Părinte Mircea Olariu, protopopul Orăștiei, care în cuvîntul său a arătat importanța misiunii preoțești, prezentînd viața și activitatea decedatului pusă în slujba împlinirii acestei misiuni. Au mai vorbit preoții Ioan Săbău — Bobilna și Laurean Tomotaș — Simeria. P. C. Părinte Miron

Iercan a exprimat familiei îndoliate și credincioșilor îndurerați, cuvinte de mângiere creștinească și condoleanțe din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei și a Centrului eparhial.

Sicriul cu trupul neînsufletit al preotului Romul Miclea a fost apoi transportat în localitatea Petrebi — satul natal al soției — unde a fost înhumat spre veșnica odihnă, după ce preoții Ioan Buzdugan — Hațeg și Artenie Moga — Băița Brad au rostit ultimul cuvânt de bun rămas.

Lumină din lumină. Predici, Sibiu, 1985, 567 pp.

„La început a fost Tradiția...” cu alte cuvinte predica, apoi Scripturile. Sfânta Scriptură este izvorul nesecat al predicii, deci predica a existat înainte și există după Sfânta Scriptură. Predica a răspândit creștinismul, ajungând un instrument de mântuire, mijloc de îndrumare spre înțelegerea Scripturilor. Scriptura trebuie tilcuită, citită corect, dar și tilcuită. Sînt cîteva din judecățile Înalt Prea Sfințitului Antonie al Ardealului, formulate în prefața unui nou volum de predici pe care-l prezentăm.

În prima jumătate a veacului nostru se vorbea de penuria cărților de predici. În zilele noastre se predică mai mult, se tipăresc cărți de predici și teorie a predicii, totuși, problematizarea predicii se menține. Ea este abordată, cu aceeași acuitate, din alte unghiuri și perspective. În dezbateri se acordă prioritate calității predicii — un fenomen natural rezultat din progresul general. Nu este, deci, întîmplător faptul că astăzi se tipăresc atîtea volume de predici duminicale și ocazionale. Altele apar în revistele bisericești. Ele sînt căutate și de predicatori și de credincioșii care doresc să cunoască o învățătură creștină, o atitudine întemeiată pe morala creștină. Învățăturile creștine, expuse în sisteme academice, sînt mai puțin accesibile celor care nu le-au aprofundat metodic. Expuse în predici, aceleași învățături, extrase din sisteme, devin mai vii, mai dinamice. Avînd puterea unei experiențe umane, ele sînt mai ușor aduse la nivelul înțelegerii comune, apropiate de inima credincioșilor. Și predicatorului îi este mai la îndemînă predica, pentru propria sa documentare. Totuși oricare ar fi nivelul valoric al predicatorilor, ele rămîn, în propovăduire, mijloace perfectibile. În spiritul căutării modului de a predica, potrivit timpului nostru, apare și volumul de la Sibiu: „Lumină

din lumină”, cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului.

Predica e necesară și azi ca și în trecut. „Nevoia de carte de predici e permanentă și presantă — scrie I. P. S. Mitropolit Antonie în prefața amintită. „Într-un fel se vorbea pe timpul lui Varlaam al Moldovei, al lui Antim Ivireanul și al lui Lazăr-Leon Asachi. Alta era lumea lor, a fiecăruia din ei, cu alte mentalități, cu alt limbaj, cu alte preocupări, cu alt context de cultură și civilizație. Cu greu s-ar mai potrivi astăzi ceea ce era foarte potrivit atunci. Evident, nucleul teologic e același. Acesta rămîne mereu valabil, dar îmbrăcămîntea e cu totul alta. De aceea se simte atîta nevoie de predică pentru vremea noastră, pentru credinciosul modern din epoca avionului, a rachetelor, a vitezei pe lună, a televizorului și a radioului... Și preoții și credincioșii simt nevoia unei predici de azi” (pp. 7—8). De altfel și acest volum — cum se precizează în „Nota asupra ediției” — s-a realizat la cererea preoților, exprimată în conferințele preoțești și cu alte prilejuri, pentru a avea la îndemînă materialul strict necesar, la care să apeleze cu mai multă ușurință în alcătuirea unor predici cît mai ziditoare pentru credincioșii de azi.

Apărut în condiții grafice excelente, volumul cuprinde 157 predici (107 predici la duminicile de peste an, 17 predici la Sfînta Taină a Cununiei și 33 predici la înmormîntări), elaborate de 4 ierarhi și 32 preoți distinși, protopopi, consilieri, profesori de Teologie. De selectarea materialului s-a ocupat P. C. Părinte Diacon Gheorghe Păpuc, consilier cultural. La sfîrșitul volumului s-a adăugat un „indice sistematic de predici la duminicile de peste an”, apărute în volume sau în reviste bisericești în cursul ultimelor trei decenii (1948—1981), întocmit de Arhidiacon prof. dr. Ioan N. Floca. Este o lucrare utilă pentru predicatori și, mai ales, pentru cei care studiază probleme omiletice, evidențiind intensă ac-

tivitate predicatorială desfășurată în Biserica Ortodoxă Română.

Impunătorul volum debutează firesc cu un mănușchi de cinci predici (studii) despre „Înviere”, semnate de I. P. S. Mitropolit Antonie, căci „dacă n-a înviat Hristos, zadărnica este propovăduirea noastră...”. (I Corinteni 15, 14). Stilul vioi și mereu nou, expunerea de o limpezime clasică și argumentarea logică, magistrală conferă acestui buchet de predici un farmec și interese aparte. În textele biblice, bine cunoscute, I. P. S. Sa găsește, parcă, un conținut nou, mai adânc, prin aranjarea într-o ordine contextuală. „Contraargumentele” sînt convertite în convingătoare argumente — aceeași artă venită de la sfinții părinți și totuși mereu alta. De aceeași clară expunere este și ciclul de eseuri (predici) referitoare la Nașterea Domnului.

Toate predicile cuprinse în volum sînt alesse: dintre cele mai bune, ieșite din „șabloane” învechite, depășite, la nivelul cerințelor contemporanilor în plin și rapid proogres cultural. Este greu — și inutil — să încercăm o clasificare valorică. Alegearea și culegerea s-a efectuat cu grijă și competență, dintr-un material bogat.

Dăru și aceste predici — cu toate calitățile lor — constituie nu „modele absolute”, ci „material documentar” și un excelent stimulent pentru predicatori. Este un adevăr recunoscut că fiecare predică trebuie să aibă ceva personal, „să fie comunicare personală, de la preot la ascultători... Dacă vei citi o predică străină, le va suna ciudat, nu se vor simți în stare de receptie, tot așa cum nici tu nu vei fi în stare de emisie. Vor pricepe și vor simți că nu le vorbesc preotul lor, ci că macină grîu străin” — scrie I. P. S. Sa (p. 8). Nu neapărat ideile — sau nu numai acestea — vădeseb calitatea unei predici, ci și vibrația, fărîma de suflet, care se poate arăta chiar și în reproducerea unor idei împrumutate, dar deplin însușite. Și în traduceri dintr-o limbă în alta se vorbește despre actul de creație și originalitate.

Predicile cuprinse în acest prețios volum sînt, în marea lor majoritate, rostite sau scrise de predicatori cu pregătire superioară, la nivel de „oraș”. Este adevărat, cum s-a mai spus, că astăzi și nivelul credincioșilor de la sate este mai ridicat. Totuși se impune o predică adecvată. Majoritatea credincioșilor au prea puține cunoștințe religioase și nu le putem supune atenția unor subtilități teologice, cum ar

fi, de pildă, explicarea modului de existență al „unității treimice” sau „perihoreza dogmatică” etc. În predici de cîte 15 minute nu se pot sonda asemenea adîncimi.

Autorii ne-au oferit „material documentar”. Să-l adaptăm este mai ușor.

„Aș vrea să se știe, încheie I. P. S. Mitropolit Antonie cuvîntul introductiv, că eu consider că o slujbă fără predică nu este completă. Tot așa e și o slujbă fără predică bună. Să luăm aminte!”.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Almanah — XXV, pe anul 1986, editat de parohia ortodoxă română din Viena, 303 pp.

Almanahul editat de parohia ortodoxă română din capitala Austriei ne amintește stilul epistolar stereotip de la începutul veacului nostru și chiar mai tirziu. Ostașii români, aflați de parte de vatra lor, își începeau scrisorile către cei rămași acasă, aproape invariabil: „Sînt viu și sănătos...” Această stereotipie epistolară era, atunci, necesară și esențială, reprezentînd comunicarea cea mai prețioasă. Astăzi, în cu totul alte condiții, românii din Viena și împrejurimi ne trimit, cu aceeași duioșie, mesaje adecvate, sugerînd păstrarea identității lor etnice, a legii și obiceiurilor strămoșești, a unității cu cei de acasă.

Constituții în asociația „Unirea — Prietenii României în Austria”, în colaborare cu „Societatea Austro-Română” și cu parohia ortodoxă română, românii din aceeași metropolă fac apreciable sacrificii materiale și spirituale pentru afirmarea demnității românești peste hotare. Revista trimestrială „Luceafăr Nou” a asociației „Unirea” și „Almanahul”, ajuns în al XXV-lea an, editat de parohia ortodoxă română, sînt distinse mijloace de manifestare superioară a acestei comunități etnice.

Animatorul manifestărilor românești din Viena este P. C. Părinte dr. Marin M. Braniste, care se bucură de stima și colaborarea românilor entuziaști și a multor prieteni din Austria, slujind fidelitatei Bisericii și neamului românesc. Ajutat de un colectiv de intelectuali (care „se consideră și se declară cu drag și cu mîndrie români”) P. C. Părinte M. Braniste este redactorul responsabil al almanahului și,

În mare parte, scriitorul acestei excelente cărți. Elaborate în limba română și germană, „Almanahurile Bisericii Ortodoxe Române” sînt o mică punte între două națiuni — aprecia o cititoare din Austria, vorbind despre manifestările românilor din Viena.

La fel ca în anii precedenți almanahul se deschide cu binecuvîntarea Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, a fericitului întru adormire patriarh Iustin, publicat în limba română și germană.

Întîiul grupaj de informații și studii se referă la mari împliniri și aniversări în viața a două țări prietene, România și Austria. Despre împlinirile din România, Îl ultimele două decenii, printre altele se scrie: „Peisajul industrial, noua înfățișare a localităților vorbesc elocvent despre politica economică și socială a României de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe tot cuprinsul țării, pentru a asigura dezvoltarea tuturor zonelor. În plan internațional, de asemenea, România a devenit o voce distinctă, clară, fermă, prin promovarea unei politici de pace și cooperare internațională, de concurență și înțelegere între state” (I. Lovin, p. 9). Sînt amintite realizări de dimensiuni impresionante: Canalul Dunărea-Marea Neagră — cea mai mare construcție din istoria României, — Transfăgărășanul, Hidrocentrala „Porțile de Fier” I — cea mai mare din Europa, Hidrocentrala de pe Lotru, Combinatul metalurgic de la Galați, Metroul din București și multe altele. Ne sînt, apoi, prezentate sintetic schimbările politice, sociale și economice din Austria, după perioada grea 1938—1945 și aniversarea a „30 de ani de la tratatul de stat austriac” (15 mai — ziua jubiliară).

Frumos realizat este calendarul propriu-zis (în roșu și negru), cu indicarea pericopelor de rînd (Apostolul și Evanghelia). Pe contrapagina lunilor sînt consemnate aniversări, comemorări, acte de cultură și artă, date istorice din viața poporului român. Reținem, spre exemplificare, o informație dintre cele mai interesante: „5. II. 1499 — la Nünberg apare o broșură care se ocupă exclusiv de personalitatea domnitorului român Vlad Țepeș, pe care îl arată a fi „un tiran față de răufăcători și de nevolnici (cerșetori). Este primul domnitor român despre care iau cunoștință prin „presă” cititorii din marile capitale europene (p. 20).

Nu lipsește nici anul acesta o cronică a vieții românilor din Austria — cronică parohiei și a asociației „Unirea — Prietenii României în Austria” (I. I. — 31. XII. 1985), redactată de părintele M. Braniște și Vinsenz Przepolschi, președintele asociației „Unirea” și ing. Aug. Orajensek, ilustrată cu numeroase imagini din România și Austria. Cronică evidențiază o bogată activitate a parohului și asociației „Unirea” — contacte cu alte confesiuni și societăți culturale, servicii divine ecumenice, pelerinaje, expoziții de artă românească, aniversarea unor evenimente, comunicări la radio, primirea unor vizite din România. Cronică parohiei ortodoxe române din Salzburg este redactată de preotul I. Săbăduș, urmat la parohie de preotul D. Viezuianu.

Cu fastul cuvenit s-a sărbătorit și în Viena centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și aniversarea a 50 de ani de la ridicarea ei la rangul de patriarhie. Despre legăturile Patriarhiei Române cu Patriarhia Ecumenică scrie prof. dr. I. Rămureanu. Asociația „Unirea” aduce omagii celor două aniversări prin președintele ei.

Părintele Marin Braniște evocă efortul înaintașilor, preoți și mireni, de a ridica o biserică românească în Viena.

Dintre activitățile culturale se menționează: expoziția de artă plastică românească, manifestări folclorice ale unor formații din țara noastră, serate muzicale, serbări pe teme istorice și comemorări, concerte corale, conferințe, întâlniri cu personalități ale culturii românești, etc. „Noi vrem să arătăm Austriei valoarea culturii românești, frumusețea folclorului și a datelor strămoșești, specificul civilizației noastre” (p. 119).

Părintele Marin Braniște culege din presa vieneză ecouri ale revoluției lui Horea.

După un grupaj de „povățuri creștinești”, s-a rînduit capitolul „File din istoria Patriei”, cuprinzînd valoroase studii, precum: „Rolul Bisericii Ortodoxe Române în păstrarea și afirmarea poporului român”, semnat de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei; „Atrocitățile săvîrșite împotriva Bisericii românești din Transilvania de nord în perioada ocupației horthyste” pr. prof. Mircea Păcurariu; „Există o literatură străromână?” (Artur Silvestri); „Spiritualitatea Daciei” (pr. Valentin Băgdan); „Românii în cronică lui Anonymus Belea Regis” (Adolf Armbruster); „Un înțelept și viteaz vovod: Mircea cel

Bătrîn" (Dan Berindei); „Mircea cel Bătrîn, diplomat de renume european" (dr. Const. Șerban); „Grija Bisericii și a Statului nostru pentru conservarea bunurilor de patrimoniu din cuprinsul Patriarhiei Române" (prof. dr. Iorgu Ivan).

Una dintre problemele fundamentale ale culturii noastre vechi o reprezintă „literatură străromână", problemă dezvoltată și argumentată de slujitori ai Bisericii. Citezz din studiul semnat de Artur Silvestri o interesantă solie în legătură cu această problemă, care, desigur, va mai fi dezvoltată: „Ieșită, prin contribuțiile savante și monumentale, cu înfățișare de sinteză ale lui Ioan G. Coman și Nestor Vornicescu, din teritoriul ipotezei pure, ideea de literatură străromână poate fi examinată acum și din punctul de vedere al istoriei literare. Sînt, așadar, acești scriitori (despre care atît Ioan G. Coman cită și Nestor Vornicescu s-au exprimat cu entuziasm) niște scriitori adevărați? Ioan G. Coman i-a fixat în mediul lor spiritual și a dat la această întrebare un răspuns pozitiv; Nestor Vornicescu (într-o solidă cercetare privitoare la scrierile patristice la Dunărea de Jos, editată acum într-o formă revizuită, cu izvoare noi și materie nouă) a admis, fără discuție, că este așa, schițînd însă și un examen aplicat genurilor literare. Adevărul acesta este, și istoricul literar poate să îndrăznească acum să dezvolte ceea ce, fără destelenirea întreprinsă prin studiile speciale, ar fi fost altfel cu neputință de făcut" (p. 154).

Aastfel de probleme abordează almanahul de la Viena!

Disiminate, în paginile almanahului găsim versuri din clasicii literaturii române. Mai găsim figuri marcante din trecutul poporului nostru, ca: doctorul Ioan Piurariu Moolmar (Pr. Marin Braniste); Nicolae Titulescu (Radu Popa); Nicolae Bălcescu la Palermo (H. Nestorescu-Bălcești); aviatorul Alex. Papană (ing. C. C. Gheorghiu), etc. În „Cu gîndul la eroi", este reproduș un panagiric roștit de părintele M. Braniște, cu prilejul restaurării monumentului eroilor români de la Kaisersteinbruck-Sommerin, Austria, și un impresionant „tabel cu ostașii români uciși de hitleriști în acest lăgăr de prizonieri, alături de prizonieri sovietici, iugoslavi, polonezi, etc.

Un nou capitol este dedicat unor evenimente din viața Bisericii noastre. Sînt publicate referate cu privire la misiunile ierarhilor și altor reprezentanți bisericești

peste hotare, cunoscute și din presa bisericească internă.

Un articol interesant despre „Miha Eminescu în sfera civilizației germane" (C. Dima Drăgan) urmărește penetrația poeziei eminesciene în Germania, prin traduceri direct după manuscrisele poetului, deci inedite în acea vreme, precum și colaborarea poetului la editura „F. A. Brockhaus" din Leipzig.

„O vizită prietenească" este titlul unui reportaj privind vizita în România (1985) a domnului Peter Henn, conducătorul firmei „Erüder Henn" din Viena, vicepreședintele Asociației „Unirea — Prietenii României în Austria", împreună cu ing. Matthias Henn. Domnul Peter Henn a vizitat și Timisoara, participînd și la aniversarea a 100 ani de tipar bisericesc în Banat.

Rubrica obișnuită în astfel de cărți — intitulată aici „Cu zîmbetul pe buze" — încheie almanahul de la Viena.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Lupta românilor din „Țara Silvaniei" pentru drepturi politice și lăurirea statului național român (1905—1918), Cluj-Napoca, 1985, 243 pp.

Prin grija editurii clujene „Dacia" și încadrîndu-se numeroase lucrări valoroase tipărite în cadrul prestigioasei colecții documentare „Testimonia", istoriografia noastră se îmbogățește cu o nouă contribuție ce umple un gol resimțit în instalarea epocii moderne din istoria părții de nord-vest a țării. Dacă studiile și articolele publicate pînă acum în acest domeniu au cuprins doar părți din tînutul Sălașului de odinioară, adîncirea cercetării istorice, arhivistice și muzeistice și publicarea periodicului local „Acta Musei Porolissensis" — ajuns la volumul aniversar XI — au favorizat stringerea și tipărirea acestui bogat material documentar.

Arhivist și dascăl al istoriei, Ioan Tomole, autorul „culegerii de documente, note și comentarii" are meritul unui deschizător de drum, îndemnînd prin exemplul său personal la alte inițiative asemănătoare, sortite înlînirii cititorilor cu asemenea volume.

Cuvîntul introductiv, parcimonios gîndit, încearcă să introducă lectorul în at-

mosfera cărţii. Punctele de reper în selectarea şi redarea „mănuşii” de izvoare documentare *inedite* reflectă consolidarea economico-financiară a românilor sălăjeni la începutul secolului XX; adoptarea tacticii de luptă activistă şi participarea, în consecinţă, la alegerile parlamentare din anii 1905, 1906 şi 1910 adunările populare protestatare din anii 1907 şi 1908 împotriva legilor şcolare şi a votului pluralist. Multe documente subliniază atitudinea populaţiei locale majoritare în vremea primei conflagraţii mondiale, precum şi participarea unitară la desăvârşirea actului plebiscitar al unirii de la Alba Iulia. Din punct de vedere metodologic, volumul se constituie într-o ediţie tematică de documente, ordonat cronologic. Fondurile provin în majoritate din cadrul Prefecturii şi a Tribunalului Sălăjan, a unor protopopiate şi parohii româneşti, ca şi de la Arhivele Statului Cluj-Napoca şi Muzeul de istorie şi artă din Zalău.

O primă secţiune înmănuşiază documente tratând aspecte economice, politice şi culturale din viaţa românilor „Ţării Silvaniei” în primii ani ai veacului nostru. Reţin atenţia două importante documente: a) comitetul suprem către ministrul de interne, din 16 iulie 1904, în care se fac referiri la conducătorii clericali români şi la acţiunile naţionale incriminate în dubla monarhie, precum şi la mijloacele solicitate pentru reducerea la tăcere a acestora; b) un alt raport din 30 august 1906, în care se menţionează de la început că există un număr de 38 membri ai clerului autohton aleşi în cadrul congregaţiei comitatense formate din 68 persoane de origine română — un fapt edificator pentru ilustrarea ponderii elementului preotesc în organul local de conducere.

Campaniile electorale reflectate în slova documentelor relevă efortul politico-organizatoric deus de românii sălăjeni pentru impunerea candidaţilor proprii, respectiv dr. Gheorghe Pop de Băseşti şi dr. Victor Deleu. Actele oficiale ale vremii înregistrează constant prezenţa fetelor bisericesti — de la clerici cu funcţii de răspundere, până la preoţii parohi — aflaţi în fruntea maselor şi impulsivând acţiunea revendicativă a acestora.

Adunările populare de protest, reunite de autor într-o a III-a secţiune a lucrării, reliefează canalizarea opoziţiei faţă de legile şcolare habsburgice, faţă de cea electorală pluralistă şi împotriva sporirii chel-

tuielilor militare în anul 1912, culminând cu acţiunile din mai 1912 împotriva episcopiei greco-catolice e Hajdudorog şi a desfiinţării autonomiei Bisericii româneşti în martie 1918.

Documentele asupra manifestărilor culturale româneşti din Sălaj subliniază aportul populaţiei la deesfşuarea „expoziţiei generale” de la Bucureşti din 1906, la festivităţile de la Băseşti — prilejuate de aniversarea a 70 ani de la naşterea preşedintelui Partidului Naţional român — ca şi la serbările „Astrei” ăub la Şimleu în august 1908, în care floul şi rolul preoţilor a fost decisiv, fapt reflectat deopotrivă în presa românească şi în documentele oficiale maghiare.

Penultimul capitol alcătuieşte aspecte legate de lupta pentru emanciparea socială şi naţională, între anii 1914—1918, mişcările ţărăneşti şi minoriste din toamna anului 1918. În moodfisc şi într-o continuitate logică şi leegă, actul Unirii se reflectă documentar şi în Ţara Silvaniei”, sub trei forme: a) pproceele verbale de constituire a consiliilor naţionale române comunale; b) alegerea delegaţilor în cercurile electorale; c) creştonalele sau plenipotentele de reprezentare, care subliniază, în majoritate, activitatea hotărâtă a preoţilor locale pentru organizarea şi canalizarea opţiunii popuărepe făgaşul uni-tăţii.

Bogat ilustrat, dar lipsit totuşi de un indice de nume, necesar cercetătorilor preocupati de studiul istoriei locale, volumul realizat de I. Tomolea ţimbe o certă contribuţie documentară, care sporeşte patrimoniul lucrărilor noastre e istorie, destinate deopotrivă specialiştilor ca şi masei largi a tuturor cititorilor dornici să cunoască ceva din respiraţia vremii premergătoare actului de vvohtă exprimat atât de pregnant la 1 Decembrie 1918.

Ppr. Stelian Pălăncănu

Izvoare şi mărturii treshibare la evreii din România, vol. I, Buactreşi 1986, 164 pp.

Una dintre realizările recente ale istoriografiei din ţara noastră este volumul I din seria „Izvoare şi mărturii referitoare la evreii din România”, itocmit de Victor Eskeknasy şi editat de Centrul de do-

cumentare al Federației comunităților evreiești din R. S. R. Cuvîntul introductiv este semnat de Em. Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen.

În volum sînt publicate 184 documente veridice și unul fals (menționat ca atare) privind tematica aferentă perioadei 1165—1699. Un apendice cuprinde nouă dovezi probabile și sigure asupra prezenței iudaice în Dacia română. Realizat în condiții grafice excelente, volumul pune la îndemîna cititorului și 19 reproduceri de pe originalele izvoarelor publicate.

Documentele incluse în volum sînt preluate în cea mai mare parte, din diferite ediții anterioare, dar trebuie să precizăm că pînă acum ele au rămas în majoritate în afara circuitului istoriografiei românești. Volumul caută să lămurească o serie de aspecte ale conviețuirii evreilor cu populația majoritară românească de pe ambele versante ale Carpaților, încadrîndu-le prezența în istoria unitară a patriei noastre. Un număr însemnat de documente subliniază contribuția evreilor la cimentarea legăturilor dintre cele trei principate medievale românești. Astfel, două documente din 1492 vorbesc despre comercianții evrei care veneau să desfășoare o activitate economică la Sibiu și Brașov — principale centre ale pieții interne românești în formare. Alte documente oglindesc aportul negustorilor evrei în comerțul exterior românesc, mai ales prezența lor în schimbul de mărfuri dintre Moldova și Polonia.

Mai multe documente atestă participarea evreilor la evenimente majore ale istoriei patriei noastre. O relatare provenită

din Cluj, datată din 15 septembrie 1600, vorbește despre represaliile sîngeroase puse la cale de nobilimea transilvăneană împotriva românilor, sîrbilor, grecilor și evreilor, care s-au arătat favorabili lui Mihai Viteazul în opera lui de unire a tuturor provinciilor românești. Sînt interesante de asemenea mențiunile cronicărilor evrei Eliahu Capsali, despre Ștefan cel Mare și respectiv Moses Almosnino despre Petru Rareș.

Volumul cuprinde și o serie de documente referitoare la Banat. Un act din 1233 reflectă participarea evreilor la comerțul de sare practicat pe Mureș. O hotărîre diețială promulgată în 1578, confirmă obligația comercianților evrei sosiți din Țara Românească să desfacă produsele importate la Caransebeș și în alte localități. În 1683, se pomenește de o activitate comercială la Lipova, privind desfacerea cerealelor. O atenție deosebită merită un document din 1521, care cuprinde plîngerea juzilor din Caransebeș în legătură cu răpirea unui evreu de către un mandatar al banului Severinului.

Este deosebit de semnificativ faptul că nu există nici un document care să ateste vreo persecuție a evreilor din partea populației Banatului, realitate ce dovedește implicit buna conviețuire a evreilor din Banat cu populația locală, în majoritate românească.

Considerăm că volumul prezentat mai sus lămurește noi aspecte ale tematicii abordate, continuînd străduințele inaugurate de B. P. Hașdeu și Nicolae Iorga.

Pr. Eugen Greuceanu

POȘTA REDACȚIEI

Un grup de preoți din cuprinsul Mitropoliei Banatului, foști studenți ai Institutului teologic din Sibiu, ne-au scris pentru a ne atrage atenția asupra faptului că P. C. Părinte iconom stavrofor dr. Simion Radu, care le-a fost duhovnic între anii 1958 și 1969, a împlinit venerabila vîrstă de 80 ani.

Din scrisoarea primită reținem că P. C. Părinte Simion Radu, născut la 18 noiembrie 1906 în Mohu, lângă Sibiu, a studiat Teologia obținînd titlul de doctor în 1949 cu teza „Iubirea creștină și realitatea socială”. Concomitent a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj-Napoca.

A funcționat în învățămînt și de asemenea ca preot la Cristorul Secuiesc unde a edificat o biserică. În lunga sa activitate didactică, preoțească și ca duhovnic a ținut numeroase predici și conferințe, a întocmit studii pe cele mai variate teme, a publicat articole și cărți. Sfinția Sa se numără printre colaboratorii revistei noastre, ceea ce se constată și din prezentul număr.

Cu prilejul aniversării, foștii studenți îi adresează cele mai calde bune urări la care se asociază și redacția revistei „Mitropolia Banatului” prin rîndurile de față.

TREpte ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Noi premiere tehnice românești. Mașină de debitat prin eroziune. Înaltă competitivitate internațională. Excelente produse siderurgice. „Felix” la Deva. Tehnologii avansate în industria ușoară. Planșetă deschisă noului. Sistem tehnologic destinat economisirii energiei electrice. Exemple de reducere a consumurilor de materiale și energie. Realizări ale constructorilor hidroenergeticieni. Unități agricole distinse cu titlul de „Erou al Noii Revoluții Agrare”. Spital modern. Premii internaționale pentru copii. — — — — — 100

CRONICA BISERICESCĂ

Cea de a treia Conferință panortodoxă presinodală. A 48-a Conferință teologică interconfesională. Jubileul învățămîntului teologic din Sibiu. Printre preoții și credincioșii români din Banatul iugoslav. Zi de rugăciune pentru pace. Noi atitudini religioase antinucleare. A XVI-a Întrunire ecumenică Internațională pentru călugărițe. Întruniri ecumeniste dedicate educației teologice. Al XII-lea Congres al Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament. Îngrrijorarea Bisericilor din Elveția față de violențele din Africa de Sud. „Asociația centrelor ecumenice locale” împotriva rasismului și a faț de străini. Seminarul pentru dezvoltarea bibliotecii. Consultația Comisiei medicale creștine. Catedră de teologie feministă. 104

NOTE ȘI COMENTARII

Monahul NICOLAE DELAROHIA : Domnul a venit să ne mîntuiască și să ne scandalizeze. — — — — — 114

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Datinile de Crăciun și sărbătorirea Nașterii Domnului. Prima sesiune a noii Adunări Eparhiale. Vizite canonice. Personalul Centrului eparhial votează pentru pace. Ambasadorul Canadei la Timișoara. Aniversări parohiale. Magazin bisericesc eparhial. Întru veșnica odihnă. — — — — — 118

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului

Lucrările Adunării Eparhiale. Slujiri arhieresti. După datină. Tre-cuți la cele veșnice. — — — — — 125

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Lumină din lumină. Predici, Sibiu, 1985 (M. Bănescu) ; *Almanah-XXV, pe anul 1986, editat de parohia ortodoxă română din Viena* (M. Bănescu) ; *Lupta românilor din „Țara Silvaniei” pentru drepturi politice și făurirea statului național român (1905—1918)*, Cluj-Napoca, 1985, (S. Pălăncănu) ; *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, vol. I, București, 1986 (E. Greuceanu). — — — 130

POȘTA REDACȚIEI

Poșta redacției. — — — — — 136

52419

5,00